

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**NEOLİBERAL POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE
KENTSEL MEKÂNI YENİDEN
ANLAMLANDIRMADA SÖZLÜ TARİH BİLGİSİ:
İZMİR-KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME
PROJESİ ÖRNEĞİ**

Elif MUTLU KILIÇ

Kasım, 2016

İZMİR

**NEOLİBERAL POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE
KENTSEL MEKÂNI YENİDEN
ANLAMLANDIRMADA SÖZLÜ TARİH BİLGİSİ:
İZMİR-KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME
PROJESİ ÖRNEĞİ**

**Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora Tezi
Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir ve Bölge Planlama Programı**

Elif MUTLU KILIÇ

Kasım, 2016

İZMİR

DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

ELİF MUTLU KILIÇ, tarafından PROF. DR. A. EMEL GÖKSU yönetiminde hazırlanan “NEOLİBERAL POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE KENTSEL DÖNÜŞÜM VE KENTSEL MEKÂNI YENİDEN ANLAMLANDIRMADA SÖZLÜ TARİH BİLGİSİ: İZMİR-KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME PROJESİ ÖRNEĞİ” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

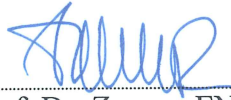
Prof. Dr. A. Emel GÖKSU

Yönetici

Doç. Dr. Şebnem GÖKÇEN DÜNDAR

Tez İzleme Komitesi Üyesi

Prof. Dr. Zeynep ENLİL

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Ela ÇİL

Tez İzleme Komitesi Üyesi

Prof. Dr. Nil UZUN

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Emine İlknur CÖCEN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimi sürecinin başından beri değerli görüş ve önerileri ile tezin gelişmesine katkı sunan, sağladığı motivasyon ve içten tavırlarıyla desteğini hiçbir zaman esirgemeyen başta değerli danışman hocam Prof. Dr. Aliye Emel GÖKSU'ya, yapıcı yorum ve değerli fikirlerini paylaşan tez izleme jurisindeki Doç. Dr. Şebnem Gökçen DÜNDAR'a, Doç. Dr. Ela ÇİL'e teşekkür ederim. Ayrıca tez jürimdeki Prof. Dr. Zeynep ENLİL ve Prof. Dr. Nil UZUN'a da değerli görüş ve değerlendirmeleriyle sağladıkları katkı için teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma, yazılı yazın verilerinin yanı sıra sözlü tarih görüşmesi yapılan çoğu Kadifekale'li anlatıcıların yaşam öyküsü ile şekillenmiştir. Bu nedenle çalışma kapsamında samimi ve içten duygularıyla, hissettiklerini ve görüşlerini paylaşan tüm anlatıcılara da teşekkürü bir borç bilirim.

Tez sürecinde içinde bulunduğu zor koşulda dahi teknik yardımını esirgemeyen başta değerli dostum Gönül ERGÜNŞEN olmak üzere, İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ndeki verilerin elde edilmesinde yardımcı olan Esin GÜLARSLAN GÜLSEVGİ'ye, DSİ 2. Bölge Müdürlüğü Emlak ve Kamulaştırma Şube Müdürü Sadık ÇELİKBİLEK'e ve görev yaptığım İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne teşekkür ederim.

Tez sürecinin bitmesini sabırla bekleyen, her aşamasına şahitlik eden ve bana her zaman destek olan sevgili eşim Gökhan KILIÇ'a ve aileme teşekkür ederim.

Elif MUTLU KILIÇ

**NEOLİBERAL POLİTİKALAR ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE’DE KENTSEL
DÖNÜŞÜM VE KENTSEL MEKÂNI YENİDEN ANLAMLANDIRMADA
SÖZLÜ TARİH BİLGİSİ:
İZMİR-KADİFEKALE KENTSEL YENİLEME PROJESİ ÖRNEĞİ**

ÖZ

Neoliberal dönemde kentsel yapıyı çevreye büyük ölçekli dönüşüm projeleri ile yapılan müdahalelerin sayısı dünya çapında ivme kazanmaktadır. Projelerin olumsuz sonuçlarına ilişkin eleştiriler ise , müdahale gören alanlarda yaşayanların sosyo-ekonomik ve kültürel aidiyetlerini devam ettirebilecekleri mekanların ortadan kaldırıldığı üzerinedir. Türkiye’de kentsel dönüşüm pratikleri açısından ön plana çıkan kentler İstanbul ve Ankara’dır. Oysa 2000’li yılların ortalarından itibaren hem siyaseten hem de neoliberal uygulamalar açısından çeper kent konumundaki İzmir’de de neoliberal kentleşme sürecinde önemli adımlar atılmıştır.

Bu analitik çalışma, İzmir’in neoliberal kentleşme dönemindeki ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm pratiği; Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi (İzmir, Türkiye) üzerinden; dönüşüm projelerinden etkilenen grupların bakış açılarını, beklentilerini, gündelik yaşam pratiklerini, bireylerin mekâna atfettikleri anlamı, yaşanılmış yer Kadifekale ve yeni yerleşim alanı Uzundere’ye ilişkin algılarını “sözlü tarih” yöntemini kullanarak açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Öte yandan çalışma kapsamında, yerel yönetim tarafından neoliberal politikalar bağlamında, kentin turizm eksenli gelişmesine yönelik olarak üretilen projeler içerisinde, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin yeri okunmaya çalışılmıştır.

Sosyal meselelere ilişkin verilerin haritalanması üzerinden kentsel ve mekânsal ilişkilerin okunması, kent planlama disiplininin araştırma alanlarına yeni nüfuz etmeye başlamıştır. Kentsel mekâna dönük müdahalelerde göz ardı edilen yerel toplulukların, bireylerin söz söyleme haklarının, kamuoyu nezdinde tartışılmalı konu ve alanlarda gizlenen, gözden kaçırılan ilişkilerin görünürlüğünün ortaya çıkarılması, değişen planlama paradigmaları bağlamında önemli hale gelmiştir. Bu tez

kapsamında da kentsel dönüşüme ilişkin analizlerde, sözlü tarih çalışmalarının sağlayacağı olanaklara dikkat çekilmektedir. Çalışmanın temel verilerini oluşturan sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen veriler, açık erişimli veri görselleştirme araçlarından “graph commons” ve” infografik” materyalleri kullanılarak görselleştirilmiş, böylelikle mikro mekân bilgisinin açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, sözlü tarih yönteminin, mikro mekân bilgisinin elde edilmesine olanak sağlayacağı ve planlama süreçlerinde, alternatif bir araştırma yöntemi olarak dikkate alınması gerekliliği ortaya konulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Değişen planlama paradigmaları, neoliberal kentleşme, Kadifekale kentsel yenileme projesi, Uzundere toplu konut alanı, sözlü tarih, ağ haritası, graph commons, infografik.

**URBAN REGENERATION UNDER NEOLIBERAL POLICY IN TURKEY
AND THE MEANING OF ORAL HISTORY OF URBAN SPACE:
THE CASE OF IZMIR-KADIFEKALE URBAN RENEWAL PROJECT**

ABSTRACT

In neoliberal era, interventions on the built environment with large scale urban transformation projects have been accelerating worldwide. The critics generally relies on/ underlindes the negative results of the projects that the projects have been removing the places of local, low income groups where they can extend their social-economic, cultural sustainability. Istanbul and Ankara are the prominent cities in terms of urban transformation practices in Turkey. However, from the middle of the 2000s, both in terms of the neoliberal urban practices and politically İzmir have been periphery in position.

This analytic study, through the case of Kadifekale Urban Renewal Project (İzmir, Turkey) which often declared as “Transformation Project” in public discussions, reveals out the the expectations, views of the groups who affected from urban transformation project and the meaning they attribute to the place, their perceptions, everyday life practices related to the lived space; Kadifekale and the new resettlement place; Uzundere by using “oral history” method. On the other hand, in the scope of the study, the position of the Kadifekale Urban Transformation Project was tried to understand within the projects which have been developed by the local government in the context of neoliberal policies for the tourism-oriented development of the city.

Reading the urban and spatial relationships through data mapping related to social issues has new begun to influence research areas of the discipline of urban planning. In the context of changing planning paradigms, network mapping offers important opportunities to local communities, others to analyse hidden relations on the controversial issues in public discourses during the urban space intervention process has become important. Within the scope of this thesis, the study draws attention to the opportunities of oral history research in the analysis of urban transformation. The

data obtained from the oral history interviews that constitute the basic data of the study, analyzed and visualized by using open access data visualization tools “graph commons” and” infographic” materials, thus revealing micro-spatial information is aimed. In this context, it is revealed that the method of oral history, will enable micro-spatial information to be obtained and as an alternative research method should be taken into account in the planning process.

Keywords: Changing planning paradigms, neoliberal urbanization, Kadifekale urban renewal project, Uzundere mass housing area, oral history, network mapping, graph commons, infographic.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
DOKTORA TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ.....	xviii

BÖLÜM BİR-GİRİŞ..... 1

1.1 Çalışmanın Bağlamı, Problem Tanımı	3
1.2 Çalışma Alanının Belirlenmesi	5
1.3 Çalışmanın Amacı ve Hedefleri	6
1.4 Materyal ve Yöntem.....	9
1.4.1 Materyal.....	9
1.4.1.1 Literatür ve Gazete Taramaları	9
1.4.1.2 Sözlü Tarih Görüşmeleri.....	14
1.4.1.3 İnfografik ve Ağ Haritalama Aracı“Graph Commons”	18
1.4.2 Kapsam	18

BÖLÜM İKİ- PLANLAMANIN PARADİGMAL DÖNÜŞÜMÜNDE SÖZLÜ TARİH VE İFADE BİÇİMLERİ... 21

2.1 Planlamanın Paradigmal Dönüşümü	21
2.1.1 Bilimin Kendini Dönüştürmedeki Temel Motivasyonları.....	22
2.1.2 Sermayenin Kendini Dönüştürmedeki Temel Motivasyonları	29
2.2 Sözlü Gelenekten Akademik Tarih Yazımına, Akademik Tarih Yazımından Sözlü Tarihe Geçiş Süreci Üzerine Genel Bir Değerlendirme.....	31
2.2.1 Sözlü Tarih Yöntemine İlişkin Eleştiriler.....	37
2.2.3 Sözlü Tarih Yöntemi ile Neyi Açıkıyoruz?	38

2.3 Neoliberalleşme Etkisinde Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Projelerinde Sözlü Tarih Yönteminin Kullanılmasının Önemi	39
2.4 Araştırmanın Metodolojik Altyapısı	41
2.4.1 Çizge Kuramı	46
2.4.2 Sosyal Ağ Analizi	48
2.4.3 Aktör Ağ Kuramı	49
2.5 Planlamanın Araştırma ve Uygulama Alanlarında Ağ Analizinin Kullanımı. 51	
2.5.1 Ağ Haritalama Deneyimleri/ Ağ Haritalamaya İlişkin Pratiklerden Öğrenilenler	52
2.6 Sonuç Yerine	58

BÖLÜM ÜÇ -NEOLİBERALİZM KELEBEK ETKİSİ, KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ: DÜNYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

61

3.1 Neo-liberalizmin Kavramsal Çerçevesi.....	62
3.2 Kentsel Dönüşüm Stratejilerinin Gelişim Süreçlerinde Evrilen Anlamları	63
3.3 Eksenler Bağlamında Kentsel Dönüşüm Örnekleri: Merkez (Gelişmiş) ve Çeper (Gelişmekte Olan) Ülkeler	68
3.3.1 Dok Bölgeleri Dönüşüm Projesi (Londra İNGİLTERE).....	70
3.3.2 Taipingqiao Kentsel Dönüşüm/ Gelişim Projesi (Şangay, ÇİN).....	71
3.3.3 Etkinlik Eksenli Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği: Poblenou ve Forum 2004 Alanı, Diagonal Mar, (Barselona, İSPANYA).....	75
3.3.4 Toplumsal Grupların Kent Merkezinin Dışına Çıkarılması Kapsamında Geliştirilen Kentsel Dönüşüm Projesi: Vila Autodromo Kentsel Dönüşüm Projesi (Rio de Janerio, BREZİLYA)	77
3.3.5 Sosyal Stratejiler Üzerinden Geliştirilen Kentsel Dönüşüm Projesi: Robert Taylor Homes Kentsel Dönüşüm (Yenileme) Projesi (Bronzoville–Chicago, ABD).....	79
3.4 Türkiye’deki Konut Politikaları ve Yasal Mevzuat Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Pratiğine Genel Bakış	82

3.5 Türkiye’de Neo-Liberal Politikaların Mekânsallaştırılmasının Bir Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri.....	88
3.5.1 Enformel Kentleşme Sürecinden Sermaye Odaklı Kentsel Dönüşüm Sürecine Geçiş (1980-2000)	90
3.5.2 Sermayenin Şahlanması (2000’den-Günümüze).....	91
3.6 Türkiye’de Merkez Kentler; Ankara ve İstanbul’daki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına İlişkin Örnekler	94
3.6.1 Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi-İstanbul	95
3.6.2 Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, Küçükçekmece-İstanbul .	99
3.6.3 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi	102
3.7 Değerlendirme	107

BÖLÜM DÖRT - ÇEPERDEKİ KENT İZMİR’İN NEOLİBERAL DÖNEMDEKİ BÜYÜK ÖLÇEKLİ KENTSEL PROJELERİ 111

4.1 Konak Tüneli ve “Uçan Yol”: Konak Yeşildere Bağlantı Yolu Projesi	113
4.2 Yeni Kent Merkezi (Gökdelenler Bölgesi)	117
4.3 İnciraltı-EXPO Projesi	121
4.4 Yerel Küreselleşme Çabaları: Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi	127
4.4.1 Kadifekale’nin İzmir’in Planlama Süreçlerindeki Yeri	128
4.4.2 Dönüşüm Projesi Öncesindeki Kadife “Kale”	135
4.4.3 Kentsel Dönüşüm Sürecinde Kadife “Kale”	139
4.4.4 Dönüşüm Projesi Sonrasındaki Kadifekale	142
4.5 Diğer Kentsel Dönüşüm-Yenileme-Gelişim Projeleri	146
4.6 İzmir Tarih Projesi.....	153
4.7 Kıyı Tasarımı -İzmir Deniz Projesi	158
4.8 Sonuç	159

BÖLÜM BEŞ-SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİ..... 161

5.1 Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesine Dair Yapılan Çalışmalar.....	163
---	-----

5.2 Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Anlatıcıların Profili/Özellikleri.....	165
5.3 Türkiye’deki Hızlı Kentleşme Sürecinin İlk Evresinde Zorunlu Göçün İlk Durağı: İzmir	167
5.3.1 İzmir’e Göçün Nedenleri	168
5.3.2 İzmir’de İlk Yerleşilen Mahalleler	170
5.3.3 İzmir’e Dair İmgeler, Atıf Yapılan Mekanlar.....	172
5.4 Kollektif Bellekte Kadifekale’nin Anımsanan Nitelikleri.....	179
5.4.1 Mesire Yeri; Bakla, Zeytin Tarlası	180
5.4.2 1950’den Sonraki Gecekondulaşma Süreci: “...Bir Şey Oradan Beyazlanıyor...”	183
5.4.3 “İzmir’in Merkeziydi”	189
5.4.4 Dağ Başı, Yurt-Yuva, Mahalle	190
5.4.5 Manzarası “Görmeden Dönmeyin”	192
5.4.6 Komşuluk İlişkileri	193
5.4.7 Heyelan Olgusu	194
5.4.8 Hatırlatıcı Kimlik, Aktivite ve Mekân; Mardinliler-Midyecilik, Kadifekale ve Çimentepe	201
5.5 Kollektif Belleğin Öznesi Mekânlar, Güzergâhlar, Noktalar	203
5.6 Kadifekale Dönüşüm Alanındaki Grupların Birbirlerine İlişkin Bakış Açıları	221
5.6.1 Heterojen Toplumsal Yapıda Homojenleşme Süreci “1990’lı Yıllar Kırılma Noktası”	222
5.6.2 Azınlıkta Olmak.....	223
5.6.3 Memnuniyetsizlik; Siyasi Olaylar ve Güvenlik Problemi.....	223
5.7 Belediye ile Anlaşma Süreci	224
5.8 Kadifekale’den Ayrılırken Yaşanan Duygular	226
5.9 Göç Edilen Mekân-Yeni Yerleşim Alanı: Uzundere Toplu Konut Alanı	228
5.9.1 Uzundere’nin Analizi.....	230
5.9.2 Biz İzmir’den Ayrıyız. Çevre Otopanının Üzerindeki O Köprü Bizi İzmir’den Ayrıyor İklimimiz Dahi Değişiyor	235
5.9.3 Kentsel Mekanı Sıradanlaştıran Yapılaşmalar: TOKİ’nin Açmazları... ..	236
5.9.4 Geri Dönüşümü Olmayan Giderler.....	237

5.9.5 Değişen Tek Şey ve Değişmeyen Sorunlar	239
5.9.5.1 Yeni Tüketim Mekânlarına Karşı Seyyar Bakkalın Doğuşu	240
5.9.5.2 Atomize Hayatlara Geçiş Süreci	240
5.9.5.3 Yerinden Edilen Gruplar Açısından Uzundere’de Yaşanan Yoksunluklar.....	241
5.9.5.4 Yeşilller (Doğa Sitesi) ve Diğerleri (75’likler, 95’likler ve 120’likler)	241
5.9.5.5 “Buradaki İnsanlar “Yeşillerden” Kendilerini Farklı Görüyor”	243
5.10 Sonuç	246
BÖLÜM ALTI-SONUÇLAR.....	251
KAYNAKLAR	270
EKLER.....	289
Ek-1 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların özellikleri	289

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Sözlü tarih görüşmesi yapılan gruplar	16
Şekil 2.1 Planlamanın paradigmatik dönüşümü	31
Şekil 2.2 Sözlü tarihin tarihsel olarak gelişimi.	36
Şekil 2.3 Ağları okuma ve analiz etmek için bazı kavramların olduğu bir görüntü ..	42
Şekil 2.4 a) Pregel nehri etrafındaki adacıklar; A, B, C, D b) Köprü örneğinin çizge ile gösterilmiş şekli	46
Şekil 2.5 Jacob Levy Moreno'nun sosyogramı.....	47
Şekil 2.6 Yedikule Bostanları 70 bin metrekarelik park projesi, kamu ve özel sektör paydaşlıkları ağ haritası.....	52
Şekil 2.7 Mega İstanbul ağ haritası	54
Şekil 2.8 Things İzmir sosyal değişim hikâyelerini görselleştirme etkinliği ilişkin bir görsel.....	55
Şekil 2.9 Sözlü tarih görüşmelerinden veri haritası oluşturma aşamaları.....	58
Şekil 2.10 Yöntem ve amaç tanımı.....	60
Şekil 3.1 Londra Docklands kentsel dönüşüm proje alanı.....	71
Şekil 3.2 Taipingqiao bölgesi.....	72
Şekil 3.3 Poblenou kentsel dönüşüm alanından genel görünüm.....	76
Şekil 3.4 a) Yıkım sürecine tabi olan Vila Autodromo bölgesinin proje alanı içerisindeki görünümü (kırmızı renkle gösterilen alan) , b) Uygulanması planlanan 2016 Olimpiyat Projesi	78
Şekil 3.5 1960'lı yılların başında Robert Taylor Evleri.....	81
Şekil 3.6 Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) mahalleleri dönüşüm projesine ilişkin vaziyet planı	97
Şekil 3.7 Kentsel dönüşüm projesinden önce ve sonra Sulukule'nin görünümü.....	98
Şekil 3.8 Sulukule'den göç edilen yerler, Sulukule atölyesi.....	99
Şekil 3.9 A-2004 yılında Ayazma kentsel yenileme alanının görünümü; B-My World Europe isimli projenin yenileme alanı içerisindeki konumunu gösteren uçuş görüntüsü, C- My World Europe Projesinin üç boyutlu görseli.....	101

Şekil 3.10 A- Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm alanının görünümü; B-Protokol yolu üzerindeki gecekondu alanlarının görünümü, C- Projenin üç boyutlu görseli.....	103
Şekil 4.1 İzmir kent makro formunda ön plana çıkan büyük ölçekli kentsel projeler	112
Şekil 4.2 2013 yılında yürürlüğe giren 1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planından görünüş (1 Nolu Alan: Konak Tüneli güzergâhı, 2 No'lu Alan: Kadifekale Kentsel Yenileme-Heyelan Alanı)	114
Şekil 4.3 Konak tüneli güzergahı uygu görüntüsü.....	115
Şekil 4.4 a)Projenin Konak çıkışında Damlacık semtinin görünümü, b) Konak tüneli, kamulaştırmalar bittiğinde Damlacık semtinin görünüşü	115
Şekil 4.5. Yarışma alanının uydu görüntüsü	118
Şekil 4.6 Yeni kent merkezine ilişkin görseller	120
Şekil 4.7 1950'li yıllarda İnciraltı	122
Şekil 4.8 Günümüzde İnciraltı ve çevresinin görünümü.....	123
Şekil 4.9 İnciraltı EXPO 2020 Alanı.....	125
Şekil 4.10 İzmir (Smyrne) Roma Dönemi	129
Şekil 4.11 Rene Danger Planında ağaçlandırılacak alan olarak planlanan Kadifekale ve eteklerinin görünümü	130
Şekil 4.12 Le Corbusier Planında Kadifekale'nin konumu	130
Şekil 4.13 İzmir Büyükşehir Bütünü 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı içerisinde Kadifekale Kentsel Yenileme Alanı.....	133
Şekil 4.14 Konak Kemeraltı Kentsel Yenileme Alanı içerisinde Kadifekale kentsel dönüşüm alanı (jeolojik sakıncalı alan) ve sit alanlarını gösteren harita	134
Şekil 4.15 Kadifekale kentsel dönüşüm alanı içerisinde kalan mahallelerin yıkımlar öncesindeki uydu görüntüsü.....	136
Şekil 4.16 Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi 'nin ortaya çıkış nedenleri	138
Şekil 4.17 Yıkımlar sonrasında Kadifekale kentsel dönüşüm alanının kent içindeki konumu.....	143
Şekil 4.18 Yıkımlar sonrasında Kadifekale kentsel dönüşüm alanının görünümü ..	143
Şekil 4.19 Yeşildere Vadisi etrafında gelişen kentsel projeler	148

Şekil 4.20 a) Bayraklı kentsel dönüşüm alanı; b) Kentsel dönüşüm alanına ilişkin yapılması öngörülen projenin vaziyet planı	150
Şekil 4.21 Gaziemir, Aktepe ve Emrez Mahalleleri kentsel dönüşüm alanı ve yakın çevresinin a) uydu görüntüsü b) genel görünüşü	151
Şekil 4.22 İzmir Konak-Kemeraltı ve çevresi sit sınırları.....	154
Şekil 4.23 İzmir Tarih Projesi alt çalışma alanları.....	155
Şekil 4.24 İzmir Tarih Projesinin çok boyutlu bileşenleri	157
Şekil 4.25 Kıyı Tasarımı –İzmir Deniz Projesinin etaplarını gösteren harita	158
Şekil 5.1 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların gruplara göre dağılımı	166
Şekil 5.2 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların cinsiyet ve yaşlarına göre dağılımı.....	166
Şekil 5.3 Anlatıcıların iş durumuna göre dağılımı	166
Şekil 5.4 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların İzmir’e göç etme nedenleri.	169
Şekil 5.5 Göçle İzmir’e gelenlerin (anlatıcı ögenin veya anlatıcının ebeveynlerin) kentte ilk yerleştikleri yerlerin dağılımı.....	170
Şekil 5.6 Sözlü tarih görüşmesi yapılan kaynak kişiler veya ebeveynlerinin İzmir’e göç ettiklerinde ilk yerleştiği mahalleler.	171
Şekil 5.7 Anlatıcıların İzmir’e dair algılarında kentin ön plana çıkan özellikleri....	172
Şekil 5.8 Anlatılarda referans verilen yerlerin söylenme sıklığına göre dağılımı....	176
Şekil 5.9 Uzundere dışında göç edilen yerlerin ağ haritası.....	177
Şekil 5.10 Uzundere Toplu Konut Alanı dışında göç edilen mahalleler.....	178
Şekil 5.11 Kadifekale’nin infografik anlatımı (basit infografi deneyimi ile haritalama = soyutlama> tema oluşturma> görselleştirme)	182
Şekil 5.12 Elif Mutlu Kılıç ve Mükerrerem C.,	184
Şekil 5.13 a-İhsan Alyanak’ın Kemeraltı Projesi, b-Yıkım haberlerine ilişkin Kemeraltı esnafının yaptığı protestolar	187
Şekil 5.14 Yeni Asır Gazetesi’nde 6 Haziran 1980 tarihinde iç göç üzerine yazılan “Yuvasız Kuşlar” başlıklı köşe yazısı	188
Şekil 5.15 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların Kadifekale kentsel dönüşüm alanındaki mahallelere yerleşme nedenleri	189
Şekil 5.16 Kadifekale’ye ilişkin belleklerde ön plana çıkan unsurların dağılımı	191

Şekil 5.17 19 Mayıs Mahallesiindeki heyelan sonrası, kayan sokak üzerindeki mahalle sakinleri	194
Şekil 5.18 Heyelan olgusuna ilişkin anlatıcıların görüşlerinin dağılımı	195
Şekil 5.19 Yeni Asır Gazetesi Haberleri, 1978	197
Şekil 5.20 Kadifekale Kentsel Dönüşüm Alanı ile Çimentepe Mahallesi'nin birbirine göre konumlarını gösteren harita	203
Şekil 5.21 1990'lı yılların başında Kale içerisindeki a) su deposu, b) halı dokuma tezgâhları, c) futbol sahası, d) çay bahçesinden görüşler	204
Şekil 5.22 1990'lı yılların başında Tansaş olarak kullanılan yapının görünümü.....	206
Şekil 5.23 Anlatıcılar tarafından çizilen bellek haritaları	207
Şekil 5.24 Kadifekale'ye ilişkin bellek atıfları	208
Şekil 5.25 1970'li yıllara ait fotoğraflar.....	209
Şekil 5.26 Kadifekale Gazinosuna ilişkin gazete reklamları	210
Şekil 5.27 Anlatılardaki Beyaz Sarayın günümüzdeki konumu	211
Şekil 5.28 Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin Kadifekale'ye dair bellek okumalarında yer bulan anlatımlarını açığa çıkaran ağ haritası.....	213
Şekil 5.29 Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin/anlatıcıların yaşadıkları kentte referans verdikleri mekânlara ilişkin ağ haritası	214
Şekil 5.30 Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin/anlatıcıların cinsiyetlerine göre yaşadıkları kentte referans verdikleri mekânlara ilişkin ağ haritası.....	215
Şekil 5.31 Referans verilen yerler içinde alışveriş mekânları- Kadifekale'ye olan yaklaşık uzaklıkları	217
Şekil 5.32 Referans verilen yerler içinde sosyal aktivite mekânları- Kadifekale'ye olan yaklaşık uzaklıkları.....	218
Şekil 5.33 Bellekte referans verilen yerlerin kentteki mahaller içindeki dağılım haritası	219
Şekil 5.34 Sözlü tarih görüşmelerinde Kadifekale ve kente ilişkin bellek atıfları...	220
Şekil 5.35 Kadifekale'deki sorunların söylenme sıklığına göre dağılımı	221
Şekil 5.36 Uzundere toplu konut alanının çevre yolundan görünümü.....	228
Şekil 5.37 Uzundere toplu konut alanının genel görünümü	229
Şekil 5.38 Kadifekale kentsel dönüşüm alanı (1) ve Uzundere toplu konut alanının (2) kent içindeki konumlarını gösteren harita	229

Şekil 5.39 İzmir Büyükşehir Bütünü 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planının ilgili kısmı, L18 A4 pafta	230
Şekil 5.40 Uzundere toplu konut alanındaki mevcut durumu gösteren harita	231
Şekil 5.41 Uzundere toplu konut alanı, merkez ve alt bölgeleri	232
Şekil 5.42 Uzundere toplu konut alanı, odak noktaları arasındaki kuş uçuşu yatay bölgeleri mesafeyi gösteren harita	233
Şekil 5.43 Uzundere toplu konut alanından görüşler merkez ve yakın çevresi (1. alt bölge)	233
Şekil 5.44 Uzundere toplu konut alanından görüşler	234
Şekil 5.45 Uzundere toplu konut alanının içerisinden 2. ve 3. alt bölgelerden genel görünüm	234
Şekil 5.46 a) Şerife T., ve Elif Mutlu Kılıç; b) Kaynak Kişi ve ailesine ait fotoğraf	236
Şekil 5.47 Uzundere toplu konut alanındaki seyyar satıcılar	240
Şekil 5.48 Uzundere toplu konut alanındaki konut kullanımındaki blokların metrekarelerine göre dağılımı	242
Şekil 5.49 Uzundere toplu konut alanındaki konut kullanımındaki blokların metrekarelerine göre dağılımını gösteren 2 boyutlu uydu görüntüsü .	242
Şekil 5.50 Uzundere Toplu konut alanının girişinden genel görünümü	243
Şekil 5.51 Eğimli, dik yokuşlardan inenlerin protest duvar yazılarından: “Bu merdivenler beni çok yoruyor”	244
Şekil 5.52 Kale” ruhunun Uzundere’de var olma çabası, Uzundere yeni yerleşim alanındaki ilköğretim okulunun ve konut bloklarının istinat duvarlarındaki “Kadifekale” yazılarına sıkışıp kalmışlığın yansıması	244
Şekil 5.53 Uzundere anlatılarının infografik yöntemi ile görselleştirilmesi	245

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1 Kadifekale'ye ilişkin YÖK tez arşivindeki akademik çalışmalar.....	12
Tablo 2.1 Ağ Haritalarını/Tipolojileri Analiz Etme Biçimleri.....	44
Tablo 3.1 Merkez ve çeper ülkelerdeki kentsel dönüşüm örneklerin karşılaştırmalı analizi	109
Tablo 3.2 Çalışma kapsamında ele alınan merkez kentler kentsel dönüşüm örneklerin karşılaştırmalı analizi	110
Tablo 4.1 İnciraltı Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı'na ilişkin 2007 yılı sonrasındaki dava süreçler	124

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Küresel sermayenin ve üretim biçimlerinin yeniden yapılandığı 1980 sonrası süreçte, neoliberal politikalar ekseninde gelişen büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri, kentsel mekâna müdahalede önemli bir araç haline gelmiştir. Sermaye birikiminin ve kentsel rantın mekân üzerinden devşirilmesi için kent merkezlerinde çöküntü alanı haline gelmiş eski sanayi alanları, liman bölgeleri, tarihi mekânlar, kentlerin göç almaları suretiyle saçaklanması, büyümesi sonucunda zamanla kent içerisinde kalan gecekondu bölgeleri, değişim ve dönüşüm söylemlerinin odağına yerleşmektedir. Ancak, kentsel mekânlar dönüştürülürken, mekânsal dokuda meydana gelen değişimlerin yanı sıra mikro düzeyde toplumsal doku da değişmektedir. Bu çerçevede, söz konusu dönüşümden etkilenenlerin bakış açıları, yere ait aidiyetlerin bilgisini ortaya çıkarmak, fiziki mekâna yönelik müdahaleleri doğru okuyabilmek için sözlü tarihin kentsel çalışmalara konu edilmesinin aciliyeti önem kazanmaktadır.

Şüphesiz bir yandan sermaye birikim süreçleri öte yandan bilim alanındaki gelişme ve değişimler, coğrafyayı düzenlemeye çalışan bir alan olarak kent planlama disiplininde, paradigmatik değişiklikler yaratmaktadır. Günümüzde planlama paradigmatları, modern öncesi döneme hâkim olan gerçekliğin mekanik algısını ve modern zamanların fordist üretim sistemlerinin ve güçlü devlet yapısının hâkimiyetindeki merkezî yönetim anlayışını terk ederek, bilgi paradigmasının etkisinde gelişen post-fordist, esnek, üretim süreçlerinin parçalandığı, yeni üretim biçimlerinin ortaya çıktığı, özel sektörün güçlendiği, sivil toplum taleplerinin şekillendirdiği yönetim anlayışlarına doğru değişmektedir. Söz konusu gelişmeler ışığında üst ölçekteki makro mekân düzenlemeleri, mikro mekânlara yönelik müdahalelere doğru evrilirken kimlik, yerellik, aidiyet, özgürlük ve katılıma yönelik hassasiyetler artmaktadır. Bu bağlamda planlama disiplininde kentteki eşitsizliklerin giderilmesine ve kenti anlamaya yönelik yeni fırsat alanları ve yöntemler aranırken sözlü tarih bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyo-ekonomik, politik ve teknolojik gelişmeler tarih bilimi açısından da önemli sorgulama alanları açmıştır. Önemli olayları, devletlerin tarihini, büyük devlet adamlarının hayatını konu alan, arşivlere, belgelere, yazılı metinlere dayandırılan “resmi /akademik tarih” çalışmaları yanında, 20. yy başlarından itibaren sesin kayıt altına alınabilmesine olanak sağlayan teknolojik gelişmelerle birlikte “sözlü tarih” çalışmalarına da yer vermeye başlanmıştır. Sözlü tarih çalışmaları toplumda cereyan eden (siyasi, politik, ekonomik) olaylara, bireylerin nasıl baktıklarını ortaya koyarak, resmi tarih çalışmalarında değinilmeyen (günlük hayatların, sosyal ilişkilerin, üretim biçimlerinin vb.) detayların bilgisine ulaşmamızı sağlayarak, günümüzde pek çok disiplin alanındaki çalışmalarda da kendine yer edinmeye başlamıştır (Neyzi, b.t).

Baudelaire “ *Eski Paris artık yok, ne yazık, bir şehrin şekli bir faninin kalbinden daha çabuk değişiyor*” ifadesiyle, bir kentin zamanla nasıl hızlı bir şekilde değiştiğini vurgulamaktadır (Danacıoğlu, 2001). Kentlerde yaşanan değişimler kent belleğinde yer eden izleri, çizgileri zamanla yok etmektedir. Zaman içinde mekânsal, sosyal ve ekonomik değişimin yaşanması diyalektik bir gerçeklik olarak kabul edilse bile, değişimin yönünün ve hızının bellekteki anıları yok eden hızı da, o denli iktidar kurucudur. Bireylerin hikâyelerinin içerisinde yüzdüğü kentte, kente, bireyler yoluyla atfedilen anlam, kentin bellek yoluyla “meal”i / “anlam”ıdır. Kente/ mekâna dair yürütülen “sözlü tarih” çalışmaları, bu anlamın ortaya çıkarılmasını vaat etmektedir.

Fiziksel mekânın yeniden düzenlenmesi amacıyla hazırlanan imar planları makro ölçekte, kent parçalarının dönüşümüne yönelik üretilen projeler ise mikro ölçekte sosyo-ekonomik- kültürel değişimlere yol açmaktadır. Bu bağlam dikkate alınarak sözlü tarih yönteminin kullanılması ile kent kimliğini, kültürünü, yapısını oluşturan faktörlerin daha net bir şekilde anlaşılmasına, okunabilmesine zemin hazırlayan verilerin kullanılmasına yönelik bellek çalışmaları, planlama süreçlerine, kente yönelik uygulamaya geçirilecek kararlara olumlu katkı sağlayacaktır.

1.1 Çalışmanın Bağlamı, Problem Tanımı

Neoliberal politikalar doğrultusunda, gelişmiş kapitalist ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerde kentsel mekâna müdahalenin boyutu ve biçimleri farklılık gösterse de **metropolitan alanlardaki yatırımların önündeki engellerin aşılması** söz konusu neoliberal siyasaların beklenen başarısıdır (Şahin, 2013, s. 41). Buradan hareketle, Türkiye’de de 1980’li yıllarda gündeme gelen ancak **2000’li yılların başından itibaren mekânsallaşan neoliberal politikalar** bağlamında yatırımları kolaylaştırıcı yasal düzenlemelerin yapılması tesadüf değildir (Göksu ve Bal, 2010, s.257).

Türkiye’de, 1999 yılındaki Marmara depreminin yol açtığı sosyo-ekonomik kayıpların etkisi, kentsel politikalarda önemli bir kırılmaya yol açmıştır. Özellikle olası bir afette hasar görme riski yüksek, yapı kalitesi düşük alanları risk faktörü olmaktan çıkarmak ve bu alanlarda yaşayanların, yenileme projeleriyle daha sağlıklı, yaşanabilir alanlara transferini sağlamak yerel yönetimlerin gündemine girmiştir.

Öte yandan, içinde bulunduğumuz neoliberal dönemde, ulusal ve yerel ölçekte proje temelinde gelişen kentsel müdahale pratikleriyle benimsenen parçacıl yaklaşımlarla kent içinde genellikle yoksul, işçi sınıfının yaşadığı köhnemiş yapıları çevre olarak tanımlanan gecekondu mahalleleri, kentsel dönüşümün odağına yerleşmiştir. Şahin (2013), gayrimenkul sektörünün gelişimine dayalı ekonomik büyüme politikasının günümüzde sürdürülemez hale geldiğine, merkezi hükümet tarafından geliştirilen, bu yeni mekânsal kurgunun kamusal alanların daralmasına, yaşama pratiklerinin değişmesine ve bu durumun toplumsal tepkileri oluşturduğuna vurgu yapmaktadır (Şahin, 2013, s.40).

Kentlerin merkezlerindeki gecekondu bölgelerini kapsayan kentsel dönüşüm projelerinde; yaşam çevreleri dönüştürülen kent sakinlerinin mahalle ve kent ölçeğinde kurdukları ilişkisel bağlardaki kopma riski, kentsel dönüşüm projeleri için önemli bir handikaptır. Ayrıca, resmi söylemlerde pozitif anlamlar yüklenerek idealize edilen kentsel dönüşüm projelerinin, sosyal, ekonomik ve toplumsal hedeflerine ne oranda ulaştığı da her geçen gün toplumsal söylemlerde ve eleştirilerde ön plana çıkarılmaktadır.

Türkiye’de son yıllarda merkezileşen karar alma mekanizmaları doğrultusunda uygulamaya geçirilen kentsel mekana yönelik müdahale pratikleri, değişen planlama paradigmaları bağlamında ön plana çıkan katılım, şeffaflık, demokrasi kavramları ile örtüşmeyen, zıtlık yaratan, çelişen bir düzlem oluşturmaktadır. Neoliberal kentleşme sürecinde, kentsel mekanları kuşatan büyük ölçekli projeler, zamanla inşa edilen sosyo-mekansal-toplumsal bağları da yok etmektedir. Kentsel dönüşüm alanlarındaki bireysel-toplumsal-mekansal gerçeklikler göz ardı edilerek sağlıklı, modern yaşam alanlarının inşası, afet riskinin azaltılması gibi gerekçelerle mekansal dönüşüm meşrulaştırılmakta, sosyal ve mekansal sorunlara kalıcı çözümler getirilememektedir.

Başta **İstanbul ve Ankara** olmak üzere ülkenin dört bir tarafına hızla yayılan ve marka, mega, prestij yada çılgın projeler olarak reklamı yapılan kentsel dönüşüm projelerinin içeriğine ve sonuçlarına yönelik farklı disiplin alanlarının ilgisi ve değerlendirme çalışmaları her geçen gün artmaktadır. Kentsel dönüşüme ilişkin bu çalışmalar, konuyu kuramsal, yöntemsel veya eleştirel yaklaşımla (üretim ilişkileri, mekân, kimlik, aidiyet kavramları, sosyo-mekânsal, toplumsal ilişkiler açısından değerlendirerek) ele almaktadır. Özellikle kentsel dönüşüm projelerinin mekânsal, sosyo-ekonomik ve toplumsal boyutlarının tartışmalara konu edildiği 2000’li yıllarda, dönüşüm projesinden etkilenen grupların bakış açılarının açığa çıkarılmasına yönelik kentsel çalışmaların da son yıllarda daha fazla önem kazanması beklenmelidir.

Son on yıldır **İzmir**’de ise, kentsel dönüşüm uygulamaları açısından İstanbul ve Ankara’dan sonra yıldızı parlayan kentlerden biri olmakla birlikte, kentin büyüme / gelişme politikalarında ve kent geneline yönelik oluşturulan mekânsal stratejilerde ön plana çıkan en radikal projelerden biri, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi olmuştur.

İzmir kenti bağlamında, neoliberal kentsel politikaların hayata geçirilme araçlarından biri olan dönüşüm projeleri ele alındığında Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin, İzmir’deki başka büyük ölçekli neoliberal kentsel projelerin uygulamaya konma sürecinin de başlangıcını oluşturduğu belirtilmelidir. Bu tespitten hareketle ve yukarıda çizilen çerçeve bağlamında tez kapsamında ele alınan

problem, mekânın öncelikle fiziksel değişimini konu edinen kentsel dönüşüm projelerinde, sürecin ana ögesi, aktörü olan bireyin göz ardı edildiğidir. Bireylerin gündelik yaşam pratiklerine, deneyimlerine, belleğin referanslarına, mikro mekân bilgisine dayalı verinin planlama yaklaşımlarına nasıl aktarılacağı, planlama için yeni sentezleme olanakları sunup sunamayacağına ilişkin yönetsel bir boşluğun var olduğu tespitidir.

1.2 Çalışma Alanının Belirlenmesi

Kadifekale bölgesi, kent imajı ve tarihi açıdan önemli bir bölgedir. **Heyelan riski** nedeniyle kentsel dönüşüme konu edilen, aynı zamanda kent içindeki bir gecekondu bölgesinde gerçekleştirilen Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesine ilişkin resmi söylemler, ülkedeki benzer kentsel dönüşüm projelerinden farklı olarak meşruiyetini insan hayatının korunmasına dayandırmış olsa da Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin çevresinde yaratacağı etki, aslında kentte meşru söylem alanı altında gizlenen neoliberal politikaların bir uzantısı olarak “turizmin canlandırılması” ve bu alanların “ekonomik açıdan kente kazandırılması” amacının açıkça deklare edilmediği bir söyleme karşılık gelmektedir.

Kentin en önemli görsel alanı olan Kadifekale’den başlayarak İzmir Körfezine Agora’ya kadar uzanan bir sterilleştirme ile “turizm aksı” oluşturmak, çöküntü bölgesi haline geldiği belirtilen tarihi kent merkezi Kemeraltı ve çevresini “ihya etmek” üzerine kurgulanan “İzmir Tarih Projesi”, İzmir Körfezi çevresinde Bostanlı’dan İnciraltı’na uzanan kıyı kesimin tasarlandığı ve uygulanmasına başlanan “İzmir Deniz Projesi”, kentin çekirdeğinde kalan boş alanların büyük yatırımcılara tahsisi ve “İzmir Fuarı”nı bu yatırımların ön bahçesi haline getirecek düzenlemelerin kent gündemine sunulması gibi bir dizi politika ve eylem, İzmir’deki neoliberal kentleşme sürecinin yansımaları olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan, İzmir Körfezine cephe veren yan akslardaki kentsel dönüşüm girişimleri ve liman gerisinde geliştirilen yeni kent merkezi bölgesi de dikkate alındığında birbirinden bağımsız olarak görünen bütün bu projelerin, nihayetinde birbiri ile bütünleştiği ve kent toprakları üzerinde sermaye birikimine yeni hareket alanı yaratılmak suretiyle neoliberal politikalarla temellendirildiği açıkça görülmektedir.

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, İzmir'deki öncü kentsel dönüşüm projelerinden biri olarak, kentin diğer müdahale edilebilir bölgeleri için, yerel ve merkezi yönetimlere meşruiyet sağlamaktadır. 1978 yılından beri Kadifekale'de afet riski nedeniyle dile getirilen kentsel mekâna müdahale sürecinin hayata geçirilmesi, politik açıdan da önemli bir başarıdır, örnektir; insani gerekçelere ve fiziksel zorunluluklara temellendirilse de yeni dönüşüm alanları için zemin hazırlamaktadır ve kent içinde kentsel dönüşüm nedeniyle yeni göç süreçlerinin başlangıcını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, kentte uygulamaya geçirilecek sonraki projelerde izlenecek planlama yaklaşımlarının sorgulanmasına yönelik önemli katkılar sağlayacağı, bu çalışma kapsamında kullanılan yöntem ile açığa çıkarılacak bulguların dikkate alınması beklentisi ile ele alınmıştır.

1.3 Çalışmanın Amacı ve Hedefleri

Bu çalışmada, **kentsel dönüşüm projeleri temelinde ortaya çıkan gerek sosyo-mekansal, sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik problemlerin önlenmesine, gerekse mekana ilişkin mikro bilginin açığa çıkarılması yoluyla sözlü tarih ve aktör ağ analizi yöntemlerinin, yerel ölçekte katılım süreçlerini odağa alan kentsel çalışmalarda, alternatif bir araştırma yöntemi olarak nasıl ele alınabileceğinin sorgulanması ve kentsel dönüşüm projelerinde izlenecek politikalarda “insanın” merkeze alınmasına dair katkı sağlanması amaçlanmaktadır.**

Bu çalışmadan, 2000'li yılların başında başlatılan ve alan ölçeğinde İzmir'in ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm deneyiminin yaşandığı Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinden etkilenen bireylerin, “**sözlü tarih anlatıları**” üzerinden sosyo mekânsal ilişkilerinin, bakış açılarının, yaşam anlatılarının “**aktör ağ kuramı**” bağlamında “**graph commons**” yöntemi kullanılarak **ilişki/ağ haritalarının üretilmesi** ve bu anlatıların “**infografik**” olarak kısa, öz bir biçimde görselleştirilmesi yoluyla kentsel dönüşüm sürecinde ihtilafli, çatışmalı alanların, olumlu, olumsuz bakış açılarının bütüncül, ilişkisel bir perspektifle ortaya konmasına, analiz edilmesine ve çözümüne katkı sunması beklenmektedir.

Araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

1. Dünya ve Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarının benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?
2. Neoliberal kentleşme sürecinde İzmir kenti özelinde hayata geçirilen Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, kent gündemindeki başka hangi neoliberal projelerle ilişkilidir?
3. Kadifekale kentsel dönüşüm pratiğinin değerlendirilmesine ilişkin kullanılan sözlü tarih yöntemi, akademik ve resmi tarih çalışmalarındaki hangi boşluğu doldurmaktadır?
4. Sözlü tarih anlatıları Kadifekale'deki kentsel dönüşümün öyküsünü, yaşanılmış yer Kadifekale ve göç edilen mekan Uzundere bağlamında/ikileminde hangi olgular, temalar ve bulgularla yansıtmaktadır?
5. Resmi söylemlerde Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesine ilişkin dile getirilen gerekçeler, anlatımlar ile yaşanan gerçeklik örtüşmekte midir?
6. Kadifekale kentsel dönüşüm alanından Uzundere'ye taşınmayan Kadifekalelilerin kent içindeki yeni göç rotaları/yerleştikleri mahalleler nelerdir?
7. Dönüşüm projelerinden etkilenen bireylerin gözüyle kente bakarak, geçmişten geleceğe uzanan sosyal / ekonomik / mekânsal yaşam dokularının bellekte kalan izleri, mekânsal planlama sürecine nasıl bir yöntem, dil ve ifade ile aktarılabilir?
8. Sözlü tarih ve ağ haritalama yöntemlerinin, kentsel dönüşüm projeleriyle ilgili planlama süreçlerine olası katkıları nelerdir?

Çalışmanın amacı doğrultusunda:

1. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin, İzmir'deki diğer büyük ölçekli projelerle ilişkisinin incelenmesi ve neoliberal kentsel politikalarla bağlantısının ortaya konması,
2. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin “teknik olmayan öyküsü”nün, bu uygulamadan doğrudan etkilenen bireylerin sözlü tarih anlatılarına dayalı olarak yeniden yazılması,
3. Mekâna atfedilen “öznel” anlamın değişiminin nedenlerinin, fiziki mekân ile bellek-zihindeki anısal mekân arasındaki gerilimin, çatışmanın, uzlaşmanın ve örtüşmenin karşılaştırmalı olarak analizi,

4. Sözlü tarih yoluyla kentsel dönüşümden doğrudan ve/veya dolaylı etkilenen farklı grupların (Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında Uzundere toplu konut alanına yerleştirilenlerin, Uzundere'ye yerleşip kentsel dönüşüm projesi ile ilişkisi olmayanların ve kentsel dönüşüm projesi kapsamı dışında kalıp Kadifekale'de yaşamaya devam edenlerin) değişime ve birbirlerine ilişkin bakış açılarının ortaya konması,

5. Resmi söylemlerde Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesine ilişkin dile getirilen gerekçeler /anlatımlarla, dönüşüm uygulamalarına yönelik yaşanan gerçekliğin karşılaştırılması,

6. Sözlü tarih anlatıları ile geçmişte yaşanan yer Kadifekale ile bugün yaşanan Uzundere'nin görelî mekansal bilgisine ulaşılması,

7. Sözlü tarih verisine dayalı mekan bilgisinin/algısının, ağ haritalama yöntemi ile görselleştirilmesi,

8. Klasik kentsel araştırmalardan farklı olarak "Sözlü Tarih" ve "Ağ Haritalama" yöntemlerinin, neoliberal dönemdeki kentsel ilişkilerin açığa çıkarılmasında, belgelenmesinde ve görselleştirilmesinde alternatif bir bilimsel araştırma yöntemi olabileceğinin ortaya konması,

9. Mekanı anlamaya yönelik olarak kullanılan bir yöntem olarak sözlü tarihin mekanın planlamasına yönelik çalışmalarda da önemli fırsatlar sunacağına açığa çıkarılması,

hedeflenmektedir.

Bu çalışma ile sözlü tarih çalışmasının yapılmadığı kentsel dönüşüm projelerinde kentin belleğinde boşluklar oluşacağı, geçmişteki mekânsal pratiklerin bilgisine, söz konusu uygulamaları deneyimlemiş olanların gözünden, içerden, bakma fırsatının kaçırılacağına değinilmektedir.

Ayrıca, sözlü tarih görüşmeleri ile ulaşılan mikro mekân bilgisinin, planlama ve kentsel tasarım yaklaşımlarının sorgulanmasında yeni açılımlar getireceği, bu bilginin planlama ve kentsel tasarım süreçlerine aktarılması hususunda yöntem geliştirilmesi ve dil oluşturulması gerektiği hususunda vurgu yapılmaktadır.

1.4 Materyal ve Yöntem

1.4.1 Materyal

Tez çalışması kapsamında kullanılan materyaller aşağıda 3 başlık altında sınıflandırılmıştır. Birincisi, literatürde tez konusu kapsamında incelenen ulusal ve yerel gazeteler, tezler, kitaplar, dergiler vb. gibi yazılı yayınlardır; ikincisi, çalışmada temel veri olarak kullanılan sözlü tarih görüşmeleridir. Sözlü tarih görüşmeleri dijital ses kayıt cihazı kullanılarak kayıt altına alınmış ve görüşmelerin transkripsiyonu yapılmıştır. Üçüncü olarak kullanılan materyal ise, ağ (ilişki) haritalarının, bilgi grafiklerinin üretilmesine olanak sağlayan “graph commons” ve infografik teknikleri kullanılarak yazılı metinler üzerinden sözlü tarih verisinin görselleştirilmesi ve tematik analizlerin yapılmasıdır.

1.4.1.1 Literatür ve Gazete Taramaları

Çalışmanın ilk aşamasında, Dokuz Eylül Üniversitesi kütüphanesi abone veri tabanlarındaki; Ebsco, Google Scholar, ULAKBİM (Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi) vb. elektronik kaynaklarda; Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi Arşivinde ve üniversite arşivlerinde tez konusu ve tezin temel kavramları ile ilgili başta “Kadifekale”, “sözlü tarih”, “bellek” anahtar kelimeleri ile literatür incelenmesi yapılmıştır.

Kadifekale’deki dönüşüm süreci **literatürde, planlamadan, sosyolojiye farklı disiplin alanlarındaki** birçok araştırma ve çalışmaya konu olmuştur. 2016 yılı itibarıyla Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı’nın elektronik veri tabanında Ulusal Tez arşivinde “Kadifekale” başlığı ile yapılan taramada 7 adet Yüksek Lisans tez çalışmasının olduğu görülmüştür. Bu çalışmalardan tez konusu ile ilişkili görülen Mutlu (2009), Demirli (2011), Burgan (2012) ve Mirioğlu’nun (2013) çalışmaları incelenmiştir (Bkz. Tablo 1.1).

Mutlu (2009) tarafından Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin uygulanması aşamasında yapılan yüksek lisans tez çalışmasında, kentsel dönüşüm projesi,

literatürdeki yayınlar (makale, tez, tüzük vb.) taranarak belirlenen kriterler doğrultusunda planlama süreci ve planlama çıktıları (fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel yapı açısından etkileri) çerçevesinde değerlendirilmiş; kentsel dönüşüm projesinin başarısı sorgulanmıştır. Söz konusu çalışmada, saha ve anket çalışmalarının sonuçlarına ve o dönemde mahalle muhtarları ile yapılan yüz yüze görüşmelere de yer verilmektedir.

Demirli'nin (2011) yüksek lisans tez çalışmasında, kentsel dönüşüm sürecinde yaşanan mekansal değişimin sosyal boyutları, Kadifekale sakinlerinin günlük yaşam pratikleri üzerindeki etkileri incelemiştir. Çalışmanın mekansal boyutu, Kadifekale çevresi ve Uzundere'deki TOKİ konutlarının fiziksel koşullarını, sosyal boyutu ise, çalışma alanında öngörülen toplumsal uyumsuzlukları ve sorunları kapsamaktadır. Çalışmada, Kadifekaleliler ile derinlemesine görüşmeler, saha araştırması yapılmıştır.

Burgan (2012) yüksek lisans tezinde, daha önceki araştırmalardan farklı olarak Kadifekale'deki "gençlik altkültürü"ne odaklanmış; Kadifekaleli olarak zorunlu göçü, kentleşme ve kentsel dönüşümü deneyimlemiş belirli bir sosyal sınıf olarak Kadifekaleli gençler incelenmiştir. Her dönüşümün yeni altkültürlerin oluşumuna imkan sağladığı vurgulanan çalışmada, niceliksel ve niteliksel araştırma yöntemleri kullanılmış; araştırma verileri soru formu, odak grup görüşmeleri ve gözlemler yoluyla elde edilmiştir.

Mirioğlu'nun (2013) yüksek lisans tez çalışmasında ise, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi eleştirel bir yaklaşımla incelenmiştir. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi öncesi ve sonrasında Kadifekalelilerle yapılan anket görüşmelerinden elde edilen bilgiler, SPSS programında analiz edilerek sonuçlar, karşılaştırmalı grafiklere dönüştürülmüş ve yorumlanmıştır. Projenin yer seçimi, mekânsal kullanım detayları, uygulama alanında yaşamakta olan semt sakinlerinin proje konusundaki görüş ve beklentileri ele alınmıştır.

Bu çalışma ile, sözlü tarih yöntemi kullanılarak tramvatik dönüşümlerin yaşandığı mekanlardaki öznelerin bakış açıları, mekanı anlamlandırma biçimleri açığa çıkarılarak mikro mekan bilgisinin makro mekan tasarımına yönelik olarak üretilen bilgiye, planlamaya sunacağı katkı ortaya konmaktadır.

Tablo 1.1 Kadifekale'ye ilişkin Yükseköğretim Kurulu tez arşivindeki akademik çalışmalar (Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, 2016).

Yazar	Yıl	Çalışma Konusu/ Tez Başlığı	Tez Türü	Konu/Bölüm
Çiğdem Ünal	2015	Kadifekale kentsel yenileme alanında toplumsal belleğin korunması üzerine bir öneri: Arkeopark kavramı <i>A proposal on preservation of social memory in Kadifekale urban renewal area: Concept of archeopark</i>	Yüksek Lisans	Arkeoloji;Mimarlık; Şehircilik ve Bölge Planlama
Hakan Göncü	2013	Smyrna Akropolü (Kadifekale) yapı evreleri <i>Construction phases of the Acropolis of Smyrna (Kadifekale)</i>	Yüksek Lisans	Arkeoloji
Güldane Mirioğlu	2013	İzmir'deki kentsel dönüşüm projeleri üzerinden karşılaştırmalı bir coğrafi analiz: Kadifekale Uzundere örneği <i>The comparative geographical analysis on the urban transformation projects in Izmir: The case of Kadifekale - Uzundere</i>	Yüksek Lisans	Coğrafya; Kamu Yönetimi
Ezgi Burgan	2012	Dönüşen kentte bir altkültür: İzmir Kadifekale gençliği örneği <i>A subculture in the transforming city: A case study of Izmir Kadifekale youth</i>	Yüksek Lisans	Sosyoloji
Meltem Eranıl Demirli	2011	Socio-spatial analysis of urban renewal in the case of relocating Kadifekale inhabitants to TOKI Uzundere <i>Kadifekale halkının TOKI Uzundere'ye yeniden yerleştirilmesi örneğinde kentsel dönüşümün sosyo-mekânsal analizi</i>	Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi; Mimarlık; Sosyoloji
Elif Mutlu	2009	Criteria for a 'good' urban renewal project: the case of Kadifekale urban renewal project (İzmir, Turkey) <i>'İyi' bir kentsel yenileme projesi için ölçütler: Kadifekale kentsel yenileme projesi örneği (İzmir, Türkiye)</i>	Yüksek Lisans	Şehircilik ve Bölge Planlama
Hasine Üstün	1996	Kadifekale ve yakın çevresinin koruma ve kullanım ilkelerinin planlanması ve peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi üzerine bir araştırma	Yüksek Lisans	Peyzaj Mimarlığı

Literatürde Kadifekale Kentsel Dönüşüm projesini eleştirel bir yaklaşımla ele alan Demirli, Ultav ve Milz, (2015), Milz, (2013), Çetin (2012) çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda kentsel mekanda gerçekleştirilen bu büyük ölçekli dönüşümün, sosyo-mekansal yapı ve mekansal aidiyet üzerindeki olumsuz etkileri incelenmiştir. Saracoğlu ve Milz (2014) ise makalelerinde Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin dayandırıldığı riskli alan söyleminin, neoliberal kentleşme stratejisinin bir sonucu olduğu; Kadifekale dönüşüm projesinin büyük bir stratejinin parçası olduğu; Kadifekale'deki Kürt göçmenleri yerinden eden, kent içindeki gecekonduları temizleyen bu dönüşüm sürecinin, kentsel yoksulluğu ve eşitsizliği arttıran önemli sosyo-ekonomik etkilerinin olduğu belirtilmiştir.

Bu tez çalışmasında, neoliberal dönemde, İzmir'in alansal olarak ilk büyük ölçekli projesi olan Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ele alınırken, “neoliberalizm” ve “kentsel dönüşüm” kavramları üzerinde de durularak, kentsel dönüşüm ile ilgili yasa ve yönetmelikler ve buna ek olarak büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerine ilişkin yurtdışı örnekleri, ulusal ölçekte İstanbul ve Ankara kentlerindeki büyük ölçekli projeler, yerel ölçekte İzmir'deki büyük ölçekli kentsel projeler araştırılmıştır.

Kadifekale'deki yerleşmenin tarihsel gelişim süreci de, alanın mekânsal bağlamsal niteliğinin anlaşılması açısından değinilen bir başlık olmuştur. Araştırmada Kadifekale heyelan bölgesi ve uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm projesi ile ilgili kamuoyuna yansıyan gazete haberlerinin ulusal düzeyde olanları web üzerinden, yerel gazete haberleri ise Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi'nin (APİKAM) gazete arşivinden taranmıştır. Yerel haberlerin derlendiği Yeni Asır Gazetesi'nde, Kadifekale'nin Bakanlar Kurulu kararıyla “Afete Maruz Bölge” olarak ilan edildiği 1978 yılı başlangıç alınmış; 1978-2013 yılları arasındaki haberler taranmıştır. Buna ek olarak, konu ile ilgili internet kaynakları, kitaplar, dergiler, makale ve bildirimler incelenmiştir.

Günümüzdeki teknolojik gelişmelerle birlikte sosyal düşünceler, ağlar üzerinden kurulan forum ve web siteleri üzerinden paylaşılmaktadır. Bu sanal ortamlardan biri olarak Ekşi Sözlük, görüş ve düşüncelerin özgürce ifade edildiği bir paylaşım

platformu olarak değerlendirilmiş; Kadifekale'ye ilişkin paylaşılan yorumlar incelenerek Kadifekale'nin ve burada yaşayanların dışarıdan nasıl görüldüğüne ilişkin bakış açıları yakalanmaya çalışılmıştır.

1.4.1.2 Sözlü Tarih Görüşmeleri

Sözlü tarih görüşmeleri çalışmanın temel materyalini oluşturmaktadır. Sözlü tarih, bireylerin geçmişi nasıl anımsadığını araştıran bir yöntem ve çalışma alanıdır. Tarih bilimi geçmişte yaşanmış olayları incelerken, sözlü tarih geçmişin güncel bireysel anlatılarda nasıl anımsandığına odaklanır (Hoopes, 1979).

Neyzi (2009) sözlü tarihin; *“geçmişle ilgili aktarılan söz ve anlatıcı özne ile diyalog içindeki sözlü tarihçi tarafından kaydedilen anılardan oluştuğunu belirtmektedir.”* Sözlü tarih geçmişte yazılı tarihin göz ardı ettiği, tartışmalı olayların incelenmesine olanak sunar. Geçmişin bilgisini belleğe dayalı referanslar vererek anlamamızı sağlar (Neyzi, 2009).

Sözlü tarihle birlikte tarih yazımı daha demokratik hale gelmiştir. Artık sıradan insanların hayat tecrübeleri de kralların kronikleri gibi dikkate alınmaya başlanmıştır. Sözlü tarih kaynakları, özel ve öznel değerlere sahiptir. Her yaşam öyküsü, sözlü tarihin konusu olabilir. Sözlü tarih, ortak anlamları ortaya çıkararak, bir mekân veya zamanla aidiyet ilişkisi kurulmasına olanak sağlar (Thompson, 1999).

Sözlü tarih, geçmişini şimdi anarken yeniden hatırlatır. Tez çalışması kapsamında sözlü tarih yöntemi kullanılarak anlatıcılar ile kurulan diyaloglarda, görüşmeyi klişeleşmiş, soru cevap şeklindeki bir monologa/durağan bir iletişime yönlendirecek bir yol izlenmesi yerine kaynak kişinin anlatısının akışı bozulmadan ancak diyalog içinde merak edilen detayların açığa çıkarılmasına yönelik kimi zaman açık uçlu sorular sorularak, görüşme süreci proveke edilerek gelişen, kimi zaman duygusal dışavurumlar nedeniyle ara verilerek sürdürülen uzun soluklu görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sözlü tarih görüşmelerinin, görüşmeci ile kaynak kişinin bire bir görüşebilecekleri uygun bir ortamda gerçekleştirilmesi tercih

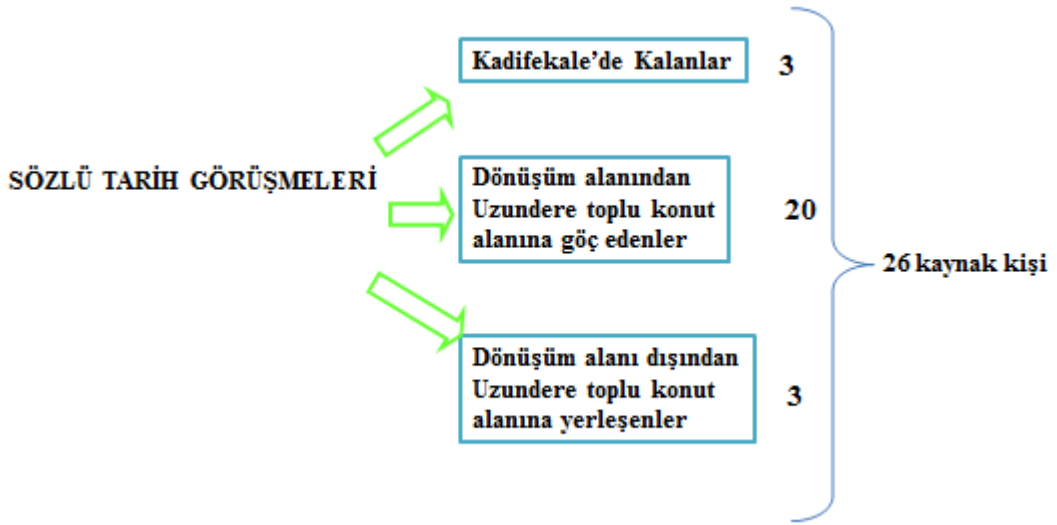
edilir. Bu noktadan hareketle tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerin çoğu kaynak kişilerin evlerinde, bazı kaynak kişiler ile iş yerlerinde yada Uzundere'deki park alanlarında yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ancak kimi zaman kaynak kişinin kendini daha rahat hissedebileceği aile bireylerinin yanında da yapılan görüşmeler olmuştur. Sözlü tarih, yapılan görüşmelerde görüşmeciye daha özgürlükçü bir alan oluşturur. Tez kapsamında yapılan görüşmelerde de daha önce tez konusu bağlamında bilgilendirilen kaynak kişilerin anlatıları ekseninde gelişen diyaloglar içinde sorular geliştiğinden, tez çalışması ekinde sözlü tarih görüşmelerinin içeriğine bağlı olarak herhangi bir soru listesine yer verilmemiştir. Sözlü tarih görüşmeleri belirli bir teknikle sistematik biçimde gerçekleştirilen görüşmelerdir. Sözlü tarih bu nedenle derinlemesine görüşmelerden daha kapsayıcıdır. Tez çalışması kapsamında gerçekleştirilen sözlü tarih görüşmeleri, Mayıs-Aralık 2012, Nisan-Mayıs 2013 dönemlerinde toplam 26 kaynak kişi ile gerçekleştirilmiştir.

Sözü tarih görüşmeleri;

- Kadifekale Kentsel Dönüşüm Proje sınırı dışında kalması nedeniyle dönüşümden etkilenmeyen ve halen **Kadifekale'de yaşayanlar (yerinde kalanlar)**,
- Kadifekale'den kentsel dönüşüm projesi kapsamında İzmir Büyükşehir Belediyesi ile anlaşma sağlayarak yeni yerleşim alanı Uzundere'deki TOKİ konutlarına taşınan **Kadifekaleliler (yerinden edilenler) (kentin kalbinden çeperine itilenler)** ve
- **Daha önce Kadifekale dönüşüm alanında yaşamayıp, Uzundere'de ev sahibi olanlar,**

olmak üzere 3 farklı grubu içermektedir (Şekil 1.1). Böylelikle, bir yandan farklı grupların birbirlerine ve projeye ilişkin bakış açılarının ortaya çıkarılması mümkün olacak, bir yandan bireylerin, yaşadıkları mekâna ilişkin anıları, bellek kayıtları olarak belgelenebilecek, öte yandan da proje öncesi ve proje sırasında planlama kararlarının oluşturulmasında bu bulgular kullanılarak olası sorunların çözüm yolları araştırılabilecektir.

Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların büyük bir kısmı (%76) Kadifekaleli olup Uzundereye göç edenlerden oluşmaktadır. Anlatıcıların %12'si, Kadifekale kentsel dönüşüm proje sınırı içindeki alanlarda yaşamamış, ancak ev satın alarak halen Uzundere'de yaşamakta olanlardır. Kalan %12'lik kısım ise Kadifekale Kentsel Dönüşüm Proje sınırı dışında kalmaları nedeniyle göç etmeyerek Kadifekale'de kalanlardan oluşmaktadır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projesinden en fazla etkilenen grupların anlatıcılar arasındaki oranının yüksek olması, kentsel dönüşüm sürecini yaşayanlar açısından sürecin daha detaylı analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Sözlü tarih görüşmelerinin bir kısmı, anlatıcıların kentsel dönüşüm nedeniyle taşındıkları Uzundere'deki konutlarında, bir bölümü ise iş yerlerinde veya Uzundere'deki park alanlarında gerçekleştirilmiştir. Kaynak kişilerden elde edilen fotoğraf vb. belgeler de, tez kapsamında değerlendirilmiştir. **Kadifekale'deki mikro bilgi evrenine ışık tutan** sözlü tarih anlatıcılarına ilişkin veriler EK-1'de sunulmuştur.

Şekil 1.1 Sözlü tarih görüşmesi yapılan gruplar.

Sözlü tarih görüşmelerinde Kadifekale'ye ilişkin anlatıcıların belleklerinde yer edinen mekanlar, kişiler ve anıların yanısıra kente, yaşanılan mekana, komşuluk ilişkilerine, kentsel dönüşüm projesine, yeni yaşam alanı Uzundere'ye dair bakış açılarının ortaya çıkarılması amacıyla, görüşmenin akışını bozmayacak şekilde bazı sorular yöneltilmiş ve her anlatıcının Kadifekale'ye ilişkin bireysel öyküsü yazılmaya çalışılmıştır. Sözlü tarih görüşmelerinin transkripsiyonu tamamlandıktan

sonra, anlatılar, “gecekondulaşma süreci”, “heyelan”, “krediler”, “komşuluk ilişkileri” vb. temalar çerçevesinde ayrıştırılmıştır.

Literatürde sözlü tarih yaklaşımına yönelik kavramsal ve analitik açınımlar getiren Stephen Caunce’ın *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi* (2001), Paul Thompson’un *Geçmişin Sesi* (1999), Esra Danacıoğlu’nun *Geçmişin İzleri* (2001), Leyla Neyzi’nin, *İstanbul’da hatırlamak ve unutmak: birey, bellek ve aidiyet* (1999) başlıklı temel çalışmalarının yanı sıra, 2000’den bu yana sosyoloji, antropoloji, tarih, eğitim bilimleri, radyo televizyon gibi pek çok disiplinde sözlü tarih yöntemi kullanılarak yürütülen araştırma bulunmaktadır.

Planlama disiplinindeki çalışmalar dikkate alındığında, ampirik temelli çalışma örneği olarak, Tolga Ünlü (2009) tarafından *Tarsus Tarihi Ticaret Merkezi Kentsel Tasarım Projesi*’ne ilişkin yapılan alan araştırmasında, fiziksel dokunun ayrılmaz bir parçası olarak görülen sosyal dokuya ilişkin tespitler ve anket çalışmalarının yanı sıra sözlü tarih yöntemi de kullanılmıştır.

Karpat’ın (2009) Yüksek Lisans çalışmasında ise, sözlü tarih yöntemiyle ulaşılan mikro bilginin kentsel tasarım çalışmalarında kullanılması üzerine bir yöntem önerisi geliştirilmiştir.

Ayrıca, literatürde daha çok Amerikan kentlerinde Afro-Amerikalılar, Latin göçmenlerin yaşadığı bölgelerde gerçekleştirilen kentsel yenileme, soylulaştırma (gentrification) projeleri ile ilgili sözlü tarih çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Proje süreçlerinde yaşanan gayrimenkul spekülasyonları ve iskan sorunları, yerinden edilen grupların sözlü anlatılarına dayalı bilgiler ışığında ele alınmakta, mekan, kimlik konularına işaret eden çalışmalar, farklı sınıf, ırk, etnik kökene ait bireyler arasındaki ilişkilerin coğrafyasını açığa çıkarmaktadır. Türkiye’de ise kentsel dönüşüm üzerine sözlü tarih yöntemi kullanılarak yapılan çalışmaların hemen hemen hiç olmaması, tez çalışmasını önemli kılmaktadır. Bu tez çalışması “Bilgi Temelli Çalışmalar” ve “Yöntem Kuran Çalışmalar” arasında durmakta ve bu iki yaklaşımı birleştirmeyi hedeflemektedir.

1.4.1.3 İnfografik ve Ağ Haritalama Aracı “Graph Commons”

İhtilafı konuları görünebilir, tartışılabilir ve kavranabilir kılan, etkileşime açık, erişilebilir bir platformda haritalamayı esas alan “**Aktör-Ağ Kuramı**” yaklaşımı doğrultusunda sözlü tarih verileri, internet üzerinden kullanılan, açık erişimli, ağ haritalama ve analiz aracı olan “graph commons” kullanılarak haritalandırılmış ve infografik anlatımla görselleştirilmiştir. Graph commons, genellikle kamuoyuna mal olmuş konular, spesifik araştırma başlıkları üzerinden ilişki grafikleri oluşturmayı sağlayan, bu bağlamda web üzerinden kolektif çalışmalara da imkan sunan bilgisayar destekli bir yazılım uygulamasıdır. Graph commons ismi de, bu çalışmaların gelişmesine katkı sağlayan platformdan gelmektedir. Tez çalışmasının 2. bölümünde Aktör Ağ Kuramı, detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

1.4.2 Kapsam

Çalışma altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın **birinci bölümünde** yer alan girişin ardından gelen **ikinci bölümde** “sözlü tarih yönteminin” kavramsal çerçevesi ele alınarak, Thompson’ın (1999) belirttiği gibi tarih yazımını daha demokratik hale getiren sözlü tarihin, planlama paradigmaları üzerinde etki eden bilimsel, politik, sosyo-ekonomik, kültürel gelişmeler ışığında yeni planlama yaklaşımlarında alternatif bir yöntem olarak ele alınmasının önemine değinilmekte ve neoliberal dönemde gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerinden etkilenen grupların bakış açılarının, “sözlü tarih yöntemi” kullanılarak açığa çıkarılmasının sağlayacağı katkı değerlendirmektedir.

Buna ek olarak, sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verinin ifadelendirilmesi, anlamlandırılması için oluşturulan ilişki/ağ haritalarının, bilgi grafiklerinin üretilebilmesi için kullanılan metotların temel terminolojisi ve ortaya çıkışında temellendirildiği teorik çerçeve ele alınmaktadır. Bu kapsamda, ağ biliminin temel terminolojisi doğrultusunda, ağ kavramı, çizge kuramı, sosyal ağ analizi ve aktör ağ analizi kavramları üzerinde durulmakta ve ağ analizi çalışmalarına ilişkin örnekler aktarmaktadır.

Üçüncü bölümde, neoliberal politikaların mekânsal etkilerinin giderek arttığı 2000’li yıllardan itibaren gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hayata geçirilen büyük ölçekli kentsel dönüşüm deneyimlerine dair uygulama örnekleri incelenerek, ulusal ölçekte, İstanbul ve Ankara’daki kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin değerlendirmelere yer verilmektedir.

Çalışmanın **dördüncü bölümünde** yerel ölçekte, İzmir’de kent yazınında ve kentsel tartışmalarda ön plana çıkan büyük ölçekli kentsel projeler doğrultusunda İzmir’in neoliberal kentleşme süreci, bütüncül bir ele alışı değerlendirilmektedir. Bu bölümde ayrıca araştırma alanı olan Kadifekale kentsel dönüşüm alanının, İzmir’in planlama süreçlerindeki yeri, kentsel dönüşüm süreci öncesinde, sırasında ve sonrasındaki durumu aktarılmaktadır.

Neoliberal politikalar bağlamında kentsel mekâna müdahaleler sonucunda dönüşüme tabi tutulan alanlarda oluşan sosyolojik değişim ve yerinden edilme süreci ele alındığında, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi’nden etkilenen grupların gözüyle kente, projeye ilişkin bakış açılarının ele alınması değerlidir. Bu doğrultuda çalışmanın **Beşinci bölümde**, araştırma konusunun temel verisini oluşturan sözlü tarih anlatılarının tematik analizi yapılarak Kadifekale’deki kentsel dönüşümün öyküsü; gecekondulaşma sürecinden, heyelan olgusunun algılanışına, kentsel dönüşümün başlangıcından, yeni yerleşim alanı Uzundere’ye yerleşim aşamasına kadar ele alınmıştır. Ayrıca, kentsel dönüşümden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen bireylerin yaşam öyküleri, kentle kurulan ilişki biçimlerine, yaşanılmış yer Kadifekale’ye ilişkin mikro mekân bilgine, kentsel dönüşüm projesinin nasıl algılandığına, bireylerin yerinden edilme süreci ve sonrasında hissettiği duygulara, yaşadıkları deneyimlere ışık tutulmaktadır.

Bu bölümde ayrıca Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi nedeniyle yerinden edilen aktörlerle/mahalle sakinleri ile yapılan sözlü tarih görüşmelerinde yer, imge aktarımları üzerinden ilişki ağları okunmaya çalışılmaktadır. Aktörler tek tek ele alındığında bütüncül bir bakışla analiz edilmek istenen konuya ilişkin detaylar gözden kaçırılabilir. Ağ analizi yöntemi ile sözlü tarih görüşmesi yapılan her mahalle

sakininin anlatılarında bahsettiği, vurguladığı imgeler, ögeler ve nesnelere, aktör ağ kuramı temel alındığında yaşadıkları, oluşturdukları sosyal ağda, toplumsal yapıda ilişki kurdukları ortak olgular, temalardır. Bu mikro ilişki ağı, toplumsal ögelerin, bakış açılarının bütüncül bir biçimde açığa çıkarılmasında önem taşımaktadır.

Altıncı ve son bölümde, farklı konu ve alanlarda göz ardı edilen grupların hikâyelerini, dertlerini kolay, kısa sürede etkili anlatabilmelerine olanak sağlayan, kentsel araştırma alanlarına yeni nüfuz etmeye başlayan sözlü tarih ve ağ haritalama yöntemlerinin, günümüzde neoliberal politikaların etkisi altında gerçekleşen kentsel dönüşüm projeleri bağlamında karar alma süreçlerinde sağlayacağı katkılar üzerine bir sorgulama yapılarak, bu çerçevede geliştirilen öneri ve değerlendirmelere yer verilmektedir.

BÖLÜM İKİ

PLANLAMANIN PARADİGMAL DÖNÜŞÜMÜNDE SÖZLÜ TARİH

VE İFADE BİÇİMLERİ

Kentsel mekâna dayalı problemlerin çözümüne yönelik politikalar ve mekâna müdahale biçimleri değişirken, planlama paradigmalarında sosyo-ekonomik-politik gelişmelere koşut olarak kendini dönüştürmektedir. Planlama disiplini içinde yaşanan dönüşümler, planlama yaklaşımlarında özne olarak bireyi temel alan aşağıdan yukarıya doğru yönelen planlama süreçlerini ön plana çıkarırken, “gerçekliği” anlama konusunda yeni araştırma alanlarına yönelmektedir. Planlamanın kenti, mekânı ve bireyi/toplumu anlama konusundaki araçları değişirken, sözlü tarih, planlamanın “gerçekliği” anlama yolundaki dönüşüm sürecinde önemli katkı sunan bir yöntem olarak açığa çıkmaktadır. Çünkü sözlü tarih yöntemi ile elde edilecek bilgi, planlamada yakın geçmişe ve bugüne dair analiz alanı sunarken, söz konusu analiz sonucu elde edilecek veriler, kentsel mekâna yönelik uygulamalarda ortaya çıkan eksikliklerden, yanlışlıklardan ders çıkarılmasına olanak sağlayacağı gibi, planlamanın mekânsal planlama süreçlerine dâhil edilmesi gereken gruplara dair mikro düzeyde sahip olması gereken bilgi birikimini arttıracak bir yöntem olarak sözlü tarih verilerinin dikkate alınmasını gerekli kılacaktır.

2.1 Planlamanın Paradigmatal Dönüşümü

Bu bölümde aydınlanma felsefesinin ürünü ve bir modernite projesi olarak gelişen planlama kuramında yaşanan paradigma değişikliklerine neden olan etmenler üzerinde durulacak olup, söz konusu değişimin ana motivasyon noktaları olarak bilim alanındaki gelişmeler ve dönüşümler ile kapital döngüsündeki değişimler modernite ve postmodernite kavramları bağlamında ele alınacaktır.

Ayrıca, 20. yüzyılın başlarında uygulama alanı bulan ve ikinci dünya savaşı sonrasındaki hâkim planlama paradigması olarak kabul gören geniş kapsamlı, rasyonel, yukardan aşağı kurgulanmış planlama yaklaşımından, 1980’den sonra müzakereci, katılımcı, aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmiş planlama yaklaşımlarına

geçiş sürecinde, yeni planlama yaklaşımları için önemli bir girdi oluşturacak “sözlü tarih” yönteminin önemine değinilecektir.

2.1.1 Bilimin Kendini Dönüştürmedeki Temel Motivasyonları

Planlamanın ileriye görme eylemi olarak bilimsel bilgi ile temellendirilmesinin kökeni Aydınlanma felsefesine dayanmaktadır (S. Göksu, 2012).

Geleneksel ve değişmez kabul edilen varsayım, önyargılar ve bilinmeyenlerden insan aklına olan güvenle kurtulma düşüncesi, bireyin özgürleşme çabası, 18. yüzyılda aydınlanma felsefesinin doğuşunu sağlamıştır. Aydınlanma dönemi öncesinde, ilahi bir çerçevede (din ve tanrı merkezli) oluşan toplumsal yapı ve düzenlemelerin yerini aydınlanma çağında akılcı (rasyonel) düşüncüyü merkeze alan toplumsal düzenlemeler almıştır. Bireyi özgürleştiren aydınlanma felsefesi bilimsel düşüncüyü de özgür kılmıştır (Mermutlu, 2015).

Rasyonel düşünce biçimi bilimsel, siyasal, ekonomik ve toplumsal alanda pek çok değişime de neden olmuştur. Bilimsel alanda aydınlanma çağının yolunu açan en önemli kırılma noktalarından biri modern bilimin öncülerinden Newton’un evreni yöneten temel yasaları keşfetmesidir. Newton’un evrensel yerçekimini keşfetmesi sonucunda doğada meydana gelen olayları neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak açıklaması ile dogmatik, dinsel öğretilerle evreni, doğayı anlamaya dair kabullerin yerini akli merkeze alan bilimsel bilgiye dayalı kabuller almasının yolunu açmıştır. Modern bilim anlayışında “gerçeklik”, deney ve gözlemlere dayalı evrensel doğa yasaları ile açıklanmakta ve genellemelere dayandırılan homojen bir olgu olarak ele alınmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru yönelen düzenli, hiyerarşik yapıya sahip gerçeklik mekaniktir. Doğa’daki olaylar da bu mekanik işleyişe göre gerçekleşir. Nesnel (deneysel ve matematiksel yolla elde edilen) ve evrensel niteliğe sahip bilimsel yasalar dayanak alınarak geleceğe yönelik öndeyilerde bulunma (prediction) ve önceden bilme (prognosis) imkânı oluşur. Böylelikle insan, sahip olduğu bilgi ile doğa üzerinde egemenlik kurabilme, doğayı kendi beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda düzenleyebilme olanağına sahip olmuştur (Yanık, 2007).

Bilim alanındaki gelişmelerle yeni buluş ve icatların üretim süreçlerinde kullanılmaya başlanması yani bilimin endüstriyel üretime dayalı ekonominin güdümüne girmesi, coğrafi keşifler sonucunda dış ticaretin gelişimi ile artan sermaye birikiminin sanayi üretimine aktarılması, aklın ve insanın merkeze alınarak toplumsal yaşamın rasyonalize edildiği modernist döneme egemen olan pozitivizm ve mekanik determinist felsefenin etkisi ile değişen üretim biçimleri sonucunda başta İngiltere olmak üzere Batı ülkelerinde gerçekleşen sanayi devrimi toplumsal ve kültürel alanda pek çok değişime işaret ederken kentsel mekânı da yeniden şekillendirmiştir (E. Göksu, 1996).

Sanayi devrimi sonrası kırdan kente doğru yaşanan göçlerle hızla büyüyen Avrupa kentlerinde kapitalizmin yarattığı kentsel sorunlarla baş edebilmek için toplum ve mekânın düzenlenmesine yönelik aydınlanma düşüncesini temel alan ve bir modernite projesi olarak ortaya çıkan pozitivist kent planlama kuramının kurumsallaşması, 20.yüzyıla başlar (Ersoy, 2012).

Toplum hakkında bilimsel olarak temellendirilmiş bilginin toplumun ilerlemesine uygulanabileceği fikri ile beslenerek gelişen planlama fikrinin önce sanayi kentinin, arkasından sanayi sonrası kentin sorunları ile uğraşmak üzere, anlamlı bir kentsel planlama kuramına dönüşmesindeki süreç, 2. Dünya Savaşı sonrası işaret etmektedir (S. Göksu, 2012).

Modern bilimin yaklaşımlarından etkilenen modernist planlamanın temelini de, neden ve sonuç ilişkisine bağlı deterministik bir nedensellik üzerine kurulu yaklaşımla, nicel analizlere dayanılarak yapılan sayısal kestirimler oluşturmaktadır. İnsan aklına ve bilime olan güven, insanın geleceğini planlayabileceği, her soruna çözüm bulunabileceği düşüncesini egemen kılmıştır. Modernist planlama ise ulus devlet yapısı içerisinde ekonomik kalkınma, sosyal ilerlemeyi ve düzeni sağlamayı amaçlayan siyasal erkin elindeki önemli uygulama araçlarından biri haline gelmiştir. Geniş kapsamlı “comprehensive planning” yaklaşımı ile kente dair sorunların bilimsel veri ve analizlere dayalı yöntemlerle aşılacağı, geleceğin bugünden inşa edilebileceği ve en iyi sonuçlara ulaşılabileceği görüşü hâkimdir (Firidin, 2004).

Modernizmin kapsayıcı ve rasyonel planlama yaklaşımında planlama süreci yukarıdan aşağıya doğru tanımlanan, siyasetten arındırılmış, bilimsel ve teknik bir niteliğe sahiptir (Açmaz Özden, 2009).

Eraydın (1994), İkinci Dünya Savaşı sonrası mekânın örgütlenmesine ilişkin öne sürülen paradigmaları üç başlık çerçevesinde ele almıştır. Birincisi; “mekânsal örgütlenmede akılcılık”, ikincisi “mekânın özgünlüklerinin akılcı yaklaşım içinde değerlendirilmesi”, üçüncü bakış açısı ise rasyonellik kavramına tepki olarak ortaya çıkan “mekânsal örgütlenmenin bir ilişkiler sistemi içinde küresellik- yerellik diyalektiği” içinde değerlendirilmesidir (Eraydın, 1994, s. 54).

İkinci Dünya Savaşından 1970’li yılların ortalarına kadar modernist-akılcı bir çerçevede ortaya çıkan mekân organizasyonları kuramları, kapitalizmin önündeki riskleri azaltacağı düşüncesiyle ulus devletlerde kalkınma ideolojisi doğrultusunda hızla büyüyen ve gelişen sanayi ve işletme birimlerinin yer seçimlerinde ve örgütlenme biçimlerinde egemen olmuştur (Eraydın, 1994).

Mekânın örgütlenmesinde, kademelenmesinde mekânın sahip olduğu özellikler yadsınırken, neo-klasik ekonomik kuramın varsayımları ve analiz teknikleri üzerinden kentsel hizmetlerin akılcı bir şekilde örgütlenmesi için mekân bir araç ve meta olarak görülmüştür (Eraydın,1994).

Moderniteye bu bağlamda yöneltilen eleştirilerin temelinde ekonomik ve toplumsal ilerleme ereğine yönelik olarak birbirine benzeyen, aynılaştıran homojen kentsel mekânların üretilmesi olmuştur (E. Göksu, 2005).

Ayrıca, kentin bütün olarak planlanmasıyla kent formunun total denetiminin sağlanacağı düşüncesi, söz konusu durumun aksinin yaşanması ile birlikte bilimsel analiz ve verilere dayalı olarak uygulamaya geçirilen planlama yaklaşımındaki açmazlara işaret etmiştir. Geniş kapsamlı planlama yaklaşımındaki bütüncül bakış açısı, toplumun tüm öğelerinin, tek, homojen olarak ele alınması, planlama sürecinin farklı bireysel tercihlere kapalı olması da meşruiyet sorunu yaratmıştır. Bu bağlamda

Tekeli (2012), makro kararların günümüzdeki demokratik yönetim anlayışları ile örtüşmesi ve bireysel tercihleri dikkate alması gerektiğini, bir kentin gelişmesinin 20 yıl sonrasına dayalı bir öngörü ile belirlenmesinin arsa rantlarına yönelik spekülasyonlara konu olacağı, imar rantlarını aşma çabaları yaratacağı gibi toplumda değişen değer, koşullar ve beklentiler karşısında yetersiz kalacağına işaret etmiştir. (Tekeli, 2012).

Özellikle 1960'ların başında Modernite'nin aşınmaya başlamasıyla bireylerin toplumu yönlendiren eylemlere ve yaşadığı mahalle, kent, dünya, hatta evrendeki sürece dâhil olma, bu sistemde söz sahibi olma istemiyle ortaya çıkan talepler, demokrasi, katılım, sürdürülebilirlik söylemlerini ön plana çıkarmıştır. Davidoff'un "savunucu planlama yaklaşımı" ile modernist planlamaya karşı bir sızlanma başlamıştır. Savunucu planlama yaklaşımı, modernist planlama yaklaşımını toplumdaki tüm grupları kapsamayan, güçsüz kesimlerin (yoksulların, ezilenlerin) temsil edilmediği soyut bir yaklaşım olarak tarif etmektedir. Modernist planlama yaklaşımında plancılar, siyasal erkin, ekonomik gücün ve egemen sınıfın plancısı oldukları gerekçesiyle eleştirilmektedir. Savunucu planlama yaklaşımına göre plancıların bir teknisyen, bürokrat gibi değil, sürecin içerisinde aktif aktörler olarak yer almaları gerekir. Planlama statik bir doküman hazırlamak değil, bir süreç olarak ele alınmalı, planlar nasıl olmalı yerine süreç nasıl olmalı? sorusu ön plana çıkarılmalıdır (Firidin, 2004).

1960'lı yıllarda modernite ve modern şehirciliğe yöneltilen eleştirilerden biri de, toplumda yarattığı "yabancılaştırmadır". Çalışkan'a (2006) göre modern şehircilik, bilinç ve bilinçaltı arasındaki bağı ayırıştırmakta, koparmaktadır. Bu bağlamda kolektif bilinçaltımızda yer alan ritim ve üretilen toplumsal ritüeller, kolektif birikimler, simgesel kodlar da silinmektedir.

Hausmann'ın Paris'te uygulamaya koyduğu modernite projesini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında New York metropoliten alanı bütününde hayata geçiren aktörlerin başında Robert Moses gelmekteydi. Karayolları ve altyapı dönüşümleri ile banliyöleşen Amerikan kentlerinde kent merkezleri atıl kalmış; söz konusu

dönüşümlerden etkilenen kent merkezlerinde yaşayan, başta siyahî nüfus olmak üzere azınlıkların ayaklanması sonucu 1960'lı yıllara gelindiğinde “kentsel kriz” ortaya çıkmıştır. Jane Jacobs'ın başını çektiği gelenekçi kesimler, Moses'in emrivaki modernite projelerine karşı çıkarak, ruhsuz banliyö yaşantısı yerine mahalle ölçeğinde gelişmeye, şehrin eski dokusunun korunmasına dayalı yeni bir kentsel estetik anlayışını ortaya koymuştur (Harvey, 2012 s.50-51).

Jacobs (1961), moderniteye yönelik eleştirilerinde, toplumun homojen bir yapı olmadığını, bu yapı içerisinde farklılıkların da dikkate alınması gerektiğini, tek boyutlu planlama yaklaşımlarının aynılaştırıcı demokratik olmayan, farklılıkları reddeden toplum ve mekânı yarattığını vurgulamaktadır (Şengül, 2012).

1970'li yıllardan itibaren Avrupa kentlerinde de artan trafik, hava kirliliği gibi sorunlar, estetikten uzak standart, ruhsuz yaşam alanları içerisine hapsedilmiş olmanın toplumda meydana getirdiği rahatsızlık, moderniteye karşı yeni yaklaşımları gündeme getirmiştir. Ağır devletçi yapının çökmesiyle birlikte refah devleti politikalarından vazgeçilmeye başlanması ve bozulan çevre, tükenen kaynaklara ilişkin konular hakkında tartışmaların yoğunlaşması, Greenpeace gibi küresel baskı gruplarının oluşmasını sağlamış ve bir modernite projesi olarak modernist planlamaya yönelik eleştirileri de arttırmıştır. Hızlı gelişen koşullar sonucu ortaya çıkan yeni sorunlara, problemlere karşı modernist planlamanın aynı hızla cevap verememesi, gelişen kapitalist ülkelerde ivme kazanan sosyal ayaklanmalar, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin yarattığı hoşnutsuzluk, toplumu homojenleştiren, tek tipleştiren, farklılıkları görmeyen modernist planlamayı çok yönlü toplumsal sorunların çözümüne yönelik bir çıkmaza sokmuştur. Ayrıca, toplumda çeşitlenen çıkar grupları ve bunların planlama süreçlerine müdahil olma talepleri de, modernist planlamanın önemli açmazlarından birini oluşturmaktadır. Çünkü artık önemli olan toplum için neyin yararlı olduğu değil, bireylerin kendileri için neyin iyi olduğunu belirlemek istemesidir. Bürokratik ve hiyerarşik yapıda yukardan aşağı uygulamaların bir aracı olarak uzun vadeli planların küreselleşme, hız çağında yetersiz kalması, tüm kesimlerin plan süreçlerine dâhil edilmemesinin temsili demokraside yarattığı kriz, özel sektörün de planlama süreçlerine dâhil edilmesi

gerekliliğini, planlamanın ve plancının gelişen süreçte yeni pozisyonlar alması gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Firidin, 2004).

Kamu politikalarının bir politika, program, plan ve proje kapsamında yürürlüğe geçmesini kapsayan uygulama anlayışı “yukardan aşağı (top-down)” uygulama anlayışına karşı gelişen “aşağıdan yukarı (bottom up)” uygulama anlayışına göre politika belgelerinin kendi başına gerçekliği etkilemesi beklenemez. Politikalar değişkendir, bu nedenle uygulamaya için temel alınmaz; oysa aşağıdan yukarı uygulama politikalarının başlangıcını aktör etkileşimleri oluşturmaktadır. Uygulamaya katılan veya uygulamadan etkilenen bütün kamu ve özel aktörlerin bu çerçevede irdelenmesi gereklidir. Bu durumda süreç içerisindeki aktörlerin amaçları, çıkar ve beklentileri, birbirleri ile ilişkileri önemlidir. Planlama paradigmalarındaki değişim ele alındığında, yukarıdan aşağı inen katı fiziksel planlama yaklaşımlarının yerini katılım temelli, piyasa mekanizmasını da dikkate alarak müzakereci süreçlere önem veren planlama yaklaşımları almaktadır (Demirci, 2004).

1980 sonrası gelişen stratejik planlama yaklaşımında, kentsel mekânın gelişimine, eyleme yönelik belirlenecek vizyon “hayal edilen gelecek” çerçevesinde geliştirilen politikalar bağlamında planlama sürecinde paydaşların uzlaşısı, eşgüdümü, yerel örgütlenme, katılım süreçleri önemlidir. Ortaya çıkacak yeni koşullara karşı çözüm üretebilir boyutta stratejik planların esneklik sağlaması, çok sektörlü içeriği ve çok paydaşlı planlama süreci, stratejik planlamanın önemli niteliklerindedir. Özel sektörden aktarılan teknik, yöntem ve ilkelerin kullanıldığı (SWOT (GZFT) analizi vs.) bir planlama yaklaşımıdır. Söz konusu planlama yaklaşımına yönelik eleştiriler ise katılımın etkinlik ve eşitlik düzeyi ile çok aktörlü planlama sürecinde farklı çıkar gruplarının uzlaşısının nasıl sağlanacağı üzerine odaklanmaktadır (Firidin, 2004; Gedikli, 2012).

1980’li yıllar, bilim alanında yine önemli kırılma noktalarının yaşandığı bir dönemdir. Bilim ve felsefe dünyasındaki değişim ve dönüşümler, planlama paradigmalarını da önemli ölçüde etkilemiştir. Bilim alanında ortaya çıkan gelişmeler, özellikle doğa bilimlerinden fizik alanında ortaya konan Kuantum Teorisi

ile yaşanmıştır. Doğa bilimleri alanında ikinci aydınlanma çağının yolunu açan ve bilgi uygarlığının bilimsel paradigması olarak bilinen kuantum paradigması, sanayi uygarlığının bilimsel paradigması olan mekanik paradigmanın doğa ve toplumu mekanik işleyiş içinde programlanan, dizayn ve kontrol edilebilen bir sistem olarak kabul eden belirlilik ve mutlaklık ilkesine karşı “belirsizlik ilkesi” kabulüne dayanır. Kuantum teorisine göre bir gözlem için tek ve kesin sonuç öngörülemez; bunun yerine birtakım olası sonuçların olduğunu vurgular (Karpat, 2009).

Bilimin içsel yapısındaki kesin, deterministik anlayış, kaos kuramı bağlamında uzun erimli kestirimlerde bulunulamayacağı noktasına evrilirken, planlama yaklaşımlarında da geleceğe yönelik öngörülerin katı, sınırlı değerlendirmelerle düzenlenemeyeceği kabul görmeye başlamıştır. Ayrıca, çoğunluğun oy oranına dayalı olarak temsili demokrasilerde uygulamaya geçirilen kararların, farklı çıkar gruplarının temsilini olanaklı kılacak yeni bir yönetim kavramı içinde belirlenmesini öngören “yönetişim” kavramını ortaya çıkarmıştır. Çoğunluk yerine çoğulcu katılım süreçleri ile her birey özne haline gelerek içinde yaşadığı toplumda aktif bir bireye dönüşmektedir. Farklı çıkar grupları/aktörlerin yatay ilişkilerle içinde yaşadığı toplumu birlikte yönlendirmesi sürecinde, araçsal rasyonalitenin yerini iletişimsel rasyonalite almaktadır. Bu kapsamda yerel yönetimlerin güçlendiği, sivil toplumun ön plana çıktığı süreçte, heterojen toplumsal yapı ve grupların talepleri ve sorunlarına çözüm üretmek, yerel ölçekte üretilen değerlerin hakça dağıtılması önem kazanmaktadır. Plancının bu süreçteki rolü ise “*süreç yöneticisi, kolaylaştırıcı, uzlaştırıcı ve organik aydın*” olarak tanımlanabilir (Gökçe, 2004).

1980’li yıllara kadar yukarıdan aşağıya doğru inen geniş kapsamlı, rasyonel planlama yaklaşımlarının yerini yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, sivil toplum hareketlerinin ivme kazanması ile birlikte post-modernist dönemde aşağıdan, “gerçeklikten” yola çıkarak yukarı doğru ilerleyen yaklaşımlar almıştır. Bu dönüşüm, planlama yaklaşımları açısından daha katılımcı, sivil toplum merkezli, sürekli müzakereye açık ve demokratik süreçlerin dikkate alınmasını gerektiren yönelimleri arttırırken ve kentlerin geleceğine yönelik plan kararları üretilirken, fiziksel ve mekânsal sorunlar dışında kentsel alanlardaki politik, sosyo-ekonomik-kültürel

değerlerin ve çeşitlenen toplumsal yapının başarılı plan uygulamalarının yapılabilmesi için dikkate alınması gerekliliğini açığa çıkarmaktadır.

Neoliberal dönemde sermaye, birikimini arttıracak meşruiyeti ise, artan rekabet mekanizmaları çerçevesinde mikro-yararları vurgulayarak, (bireysel haklar üzerinden) fırsat ve çelişkileri ortaya koyarak, kentler üzerinden projelerle, bütüncül planlama yaklaşımları yerine parçacıl planlama yaklaşımları ile sağlamaktadır. Bu noktada, bir fırsat olarak sözlü tarih geniş kapsamlı, rasyonel planlamanın meşruiyet zeminini oluşturan kamu yararı kavramı doğrultusunda üretilen planlama kararlarına planlama süreçlerini daha demokratik hale getirerek katkı sağlayarak, mekânın düzenlenmesine yönelik fırsatlar sunan bir yöntemdir. Ancak öte yandan da planlamanın kamu yararı temelini, bireysel yararların üstünde olduğunun hatırlanmasında yarar vardır. Bu nedenle neoliberal politikaların, bireysel yararları yönelik yüceltmesine, dikkatle yaklaşılmalıdır.

2.1.2 Sermayenin Kendini Dönüştürmedeki Temel Motivasyonları

Postmodern anlatının moderniteye ilişkin eleştirisi, modernizmin zaman/tarih boyutunu ön plana çıkarırken, uzam ve mekân boyutunu vurgulamamasına yöneliktir. Bu bağlamda postmodern dönemde uzam üzerine yapılan vurgu ön plana çıkarken, yerellik kavramı gibi yeni mekân anlayışları önem kazanmaktadır.

Bilim alanında mikro kozmoza ilişkin üretilen bilgi, teknolojik ve imgesel olarak gündelik yaşam alanlarına da etki etmeye başlamıştır. İletişimden, fiziğe, tıp alanına kadar mikro teknolojiler gelişmekte, üretim süreçleri parçalanmakta, kapitalizmin hızı artmaktadır. Mekân algısı modernite döneminde toplumun sosyalleştiği kamusal mekânların, pasajların, sokakların ve meydanların dışında uzamda başka bir yere taşınmaktadır (Açıkel, 1995).

İletişim teknolojilerinin gelişimi ile soyut bir mekâna dayalı olarak gerçekleştirilebilecek alışveriş, eğlence, sosyalleşmeye ilişkin aktiviteleri ve

çalışmaya dönük faaliyetleri bireyin oturduğu yerden yapma/hayatını biçimlendirme olanağına sahip olması, fiziksel mekânı küçültmektedir (Akcan, 1994).

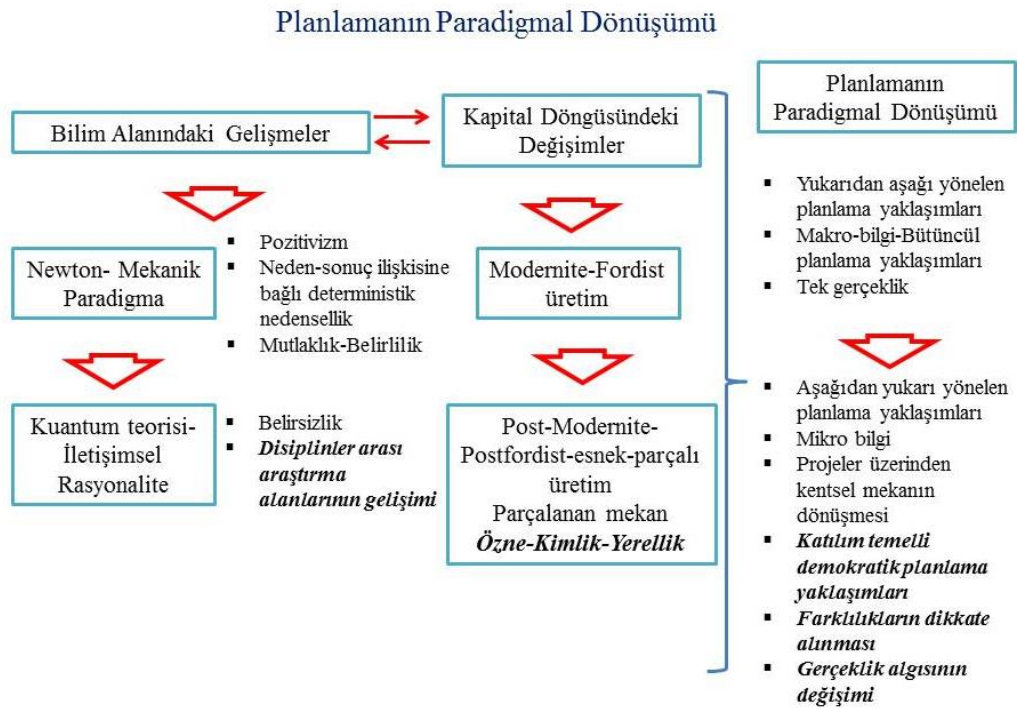
Açıkel (1995) mikro mekân paradigmasının etkisindeki dönemi “ ‘Küçüklük’ hiçbir zaman olmadığı denli güzellenmiştir. Kısacası, dönem, aidiyet eksenlerinin daraldığı; yeni (mikro) toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı; “makro soyut” kategorilerin terk edildiği; etnik yerel ve marjinal tarihlerin yeniden yazıldığı bir dönemdir” şeklinde tanımlamaktadır (s.136).

Modernite sonrası dönemdeki planlama yaklaşımları da farklılıkları dikkate alan daha demokratik süreçlere evrilirken, iletişimsel rasyonalite yani yatay ilişkiler içerisinde bulunan farklı aktörlerin yaşadıkları toplumda söz sahibi olmalarına imkân sağlayan yönetim yaklaşımları etkin hale gelmiştir (S. Göksu, 2012).

Modernite döneminde yaratılan kentsel mekânların tekdüze ve kimliksizliğine yönelik eleştiriler sonrası gelişen postmodern dönemin mekân pratikleri de, mekânsal farklılığı işaret eden yer olgusundan ziyade, “her yerin eş zamanlı yaşadığı çevreleri” oluşturmuştur (Akcan, 1994, s.45).

Postmodern dönem, kentlerin kendilerine kimlik, imaj oluşturarak fark edilmeye çalıştığı, küresel sermayeyi kendilerine çekme arzusu ile yarıştığı bir dönemdir. Yer ve yere özgü değerler bu bağlamda metalaşmaktadır. Kentler ise sermayenin artı değeri yaratacağı birikim alanlarına dönüşmüştür.1980 sonrası gelişen neoliberal politikalarla sermaye birikiminin soğurulduğu kentlerin zayıf halkaları olarak görünen yoksul grupların yaşadığı alanlar üzerinde rant ekonomisinin oluşturduğu baskı, söz konusu alanları dönüştürürken, orada yaşayanların görüşlerini, duygularını, geçmişlerini, anılarını yani bireyi, bireyin yaşadığı çevre ile ilişkisini, yere ait mikro bilgiyi, aidiyetleri göz ardı etmektedir. İnsanı çepere iten bu yaklaşım, yeni planlama yaklaşımlarıyla çelişmektedir. Çünkü yeni planlama yaklaşımlarında hakçılık, şeffaf, katılımcı, aktif bir planlama anlayışı içinde birey merkezli tasarımlar ön plana çıkarken, insanı çalışma alanının odağına alan sözlü tarih ise önem kazanmaktadır.

Günümüzdeki güçlü olanın politikasını uygulama aracına dönüşen planlama yaklaşımlarında müzakereci süreçlerden uzaklaşmakta, katılım düzeyleri düşük planlama süreçleri izlenmektedir. Planlama alanları aşırı derecede parçalanırken, planlama disiplininde yeni bir araştırma yöntemi olarak kullanılan sözlü tarih yönteminin etkili araştırma yöntemlerinden biri olarak, yapılan müdahalelerden etkilenen mekânın ve söz konusu mekânla ilişkili toplumsal grupların yaşadığı gerçek süreçlere ışık tutarak yapılacak yeni çalışmalar için örnek teşkil edeceği düşünülmektedir. Sözlü tarih yaklaşımıyla, kente ait ve kente dair olgular yeni bir anlatım biçimi ile betimlenirken, çalışma alanının ele alınışını değiştiren planlama paradigmalarının da yönünü çevirdiği daha katılımcı ve demokratik mecraaya yönelmektedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Planlamanın paradigmatik dönüşümü.

2.2 Sözlü Gelenekten Akademik Tarih Yazımına, Akademik Tarih Yazımından Sözlü Tarihe Geçiş Süreci Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Sözlü tarih geçmişte, yazı öncesi topluluklarda nesilden nesile aktarılan anlatıların temellerini oluşturur. Bu nedenle var olan ilk tarih türü olarak açıklanmaktadır. Sözlü

geleneğin aktarımında ritüeller, hikâyeler, destanlar şiirler, şarkılar önemli bir yer tutmaktadır. Thompson'a göre (1999) “*Ne matbaanın yaygınlaşması ne de Rönesans 'la yayılan dünyevi akılcılık bu alanda bir değişime yol açabilmiştir*”.

Sözlü geleneğe bağlı tanıklıklar 18. yüzyıl'a kadar tarih çalışmalarında kullanılmıştır. 18. yüzyıl başlarında sözlü kanıtların kullanıldığı biyografiler, gezginlerin anlatılarına dair yayınların sayıları matbaanın yaygınlaşması ile artarken, 19. yüzyılda tarihsel romanlara önem verilmiştir. 19.yy'da ilk defa İngiltere'de işçi sınıfı otobiyografileri ortaya çıkarken, aynı yüzyılın sonlarına doğru işçi sınıfının yaşam koşullarına ve ruhunu anlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı sürecinde ise kişisel mektupların yazımı artmıştır (Thompson, 1999).

Almanya kökenli akademik tarihin gelişiminin başladığı 19. yüzyıl, tarihçilerin hem toplum kuramından hem de toplumsal tarihten uzaklaştığı bir dönemdir. Tarihsel metodolojinin sistematik öğretiminin öncülüğünü yapan Leopold von Ranke'dir. Ranke, toplumsal tarihi açıkça yadsımamış olsa da devlet tarihi, büyük devlet adamları üzerine odaklanan çalışmaları ile siyasal tarihi başat konuma getirmiştir. Söz konusu çalışmalar, milliyetçilik akımlarının ve devletlerin ulusal birliği geliştirmesi kapsamında propaganda amaçlı bir araç haline dönüşmüştür. Tarih çalışmalarında arşivlere belgelere dayalı yöntemin daha bilimsel ve rasyonel olarak kabul görmesi, tarih disiplininin profesyonelleşmesinin de önünü açmış; ilk araştırma enstitüleri, uzmanlık kürsüleri bu dönemde kurulmuştur. (Thompson, 1999; Burke 1994).

Burke'ye (1994) göre Ranke'nin başlattığı tarih çalışmalarını devam ettirenlerin yöntemlerinin kapsamaları, önceki tarih çalışmalarından dardı. Belgelere, arşivlere dayalı resmi/akademik tarih çalışmaları ile bağdaştırılamayan her şey göz ardı ediliyordu. “*Ama er ya da geç, bir psikanalistin bastırılanların dönüşü diyeceği bir şeyin gerçekleşmesi zorunluydu*” (Burke, 1994, s.13).

19. yüzyıl sonunda tarih yaklaşımında yeni açılımlar yapılarak, Ranke'nin tarih yaklaşımı kırılmak istenmiş; tarih çalışmalarında iktisat, sosyoloji, antropoloji,

psikoloji gibi farklı disiplinlerle temas edilmesi gerektiği yönündeki eğilimler ön plana çıkmıştır. Karl Lampect ile başlayan ve 19. yüzyıl sonunda Amerikalı tarihçi Frederick Jackson Turner'ın desteklediği geleneksel tarih yaklaşımına ilişkin karşı çıkışlar, toplumsal yaşamın belirli bir coğrafya ve grubun yaşantısı ile açıklanamayacağı yönündedir. James Harvey Robinson tarafından “*yeni tarih*” yaklaşımı olarak tanımlanan anlayış “*daha geniş, daha insani bir tarihi*” işaret etmekle birlikte “*bütün insan etkinliklerini kapsayarak olayların anlatısından çok “yapıları”*” araştırmayı önermiştir (Burke, 1994, s.15).

1945'ten sonra sosyal bilimlerin yapısını etkileyen 3 önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan birincisi, dünyanın siyasal yapısında ikinci dünya savaşı sonrasında ABD ve SSCB arasında iki kutuplu bir durumun oluşması ve Avrupa dışındaki hakların tarih sahnesinde yer alması, ikincisi 1970'li yıllara kadar dünyada hızlı nüfus artışı ve üretim kapasitesi artışının yaşanması, üçüncüsü ise üniversitelerin dünya çapında yaygınlaşması ile sosyal bilimlerin kurumsallaşması ve sosyal bilimcilerin sayısının hızla artmasıdır (Gulbenkian Komisyonu, 2014).

20. yy ile birlikte siyaset ve iktidar merkezli tarih yazımından, toplumsal merkezli tarih yazımına geçiş başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki teknolojik gelişmelerle birlikte iletişim yöntemlerindeki yenilikler, ses kayıt cihazları ve teyplerden, sözlü tarih çalışmalarında yararlanılmıştır (Thompson, 1999).

İletişim alanındaki teknolojik gelişmeler, sözlü tarih çalışmalarının tarih biliminde kabul görmesinin de önünü açmıştır. Özellikle telefonun kullanımıyla birlikte mektuplara, yazılı metinlere konu edilen olayların söz konusu olaylara şahitlik edenler ve anılan konuları konuşanlar arasında kalması, yakın dönem siyasi tarihinde geçen olayların tarihini anlatmakta yazılı kaynakları yetersiz bırakmıştır. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın yıkıp yaktığı kentler, hafızalarda ve ruhlarda derin yaralar açmış, savaşın yarattığı olumsuz etkiler, toplumun kendini yeniden sorgulamasına neden olduğu gibi yeni toplumsal hareketlerin de doğmasına yol açmıştır. İşçi sınıfının yanı sıra kadın tarihi, göçmenler, azınlıklar konusu, tarih

çalışmalarına konu edilmiş, “sözlü tarih” ve “bellek” çalışmalarının önünü açmıştır (Neyzi, 2004).

Sözlü tarih çalışmaları, söz konusu çalışmalara kaynak ayırabilen Kuzey Amerika ve Kuzeybatı Avrupa ülkelerinde yoğunlaşmıştır. Sözlü tarih çalışmalarına siyaset tarihi, işçi tarihi, yerel tarih gibi tarih çalışmaları içerisinde saha çalışmalarına yer veren alanlarda olduğu gibi antropoloji, sosyoloji, iktisat, folklor gibi farklı disiplin alanlarında da önemli bir araştırma yöntemi olarak başvurulmaktadır (Thompson, 1999).

“*Aşağıdan tarih*”, “*sessiz yığınların tarihi*”, “*insanlı tarih*” gibi arayışların tarih araştırmalarında yer almaya başlaması, Avrupa’daki sivil toplum hareketlerinin ön plana çıktığı 1960 yılı sonrasındaki süreci kapsamaktadır. 20. yy ortalarından itibaren makro tarih çalışmalarının yerini, mikro ölçekli yerel tarih çalışmaları almaya başlamıştır (Danacıoğlu, 2001).

Modernite dönemindeki tüm grupları kapsayacak ortak ve sabit bir tarih anlayışına eleştirel bakan Foucault’un farklı, alışlagelmiş olanın dışındaki konulara ve zamandaki süreksizliğe odaklı görüşü ile “tarihin sadece zamansal ve kronolojik değil, aynı zamanda mekânsal ve ilişkisel olduğu fikri” toplumsal analizlerde farklılığın ve ötekiliğin ön plana çıkarılmasında önemli bir etkiye sahiptir (Akcan, 1994).

1970’li yıllara kadar kendi disiplin alanları içine hapsolan bilimler, çözüm üretmez duruma gelince, söz konusu “miyopi” durumundan çıkış yolu disiplinler arası çalışmaları gündeme getirmiş; bilim alanlarında yapılan çalışmaları zenginleştirmiştir. Bu durum insan olgusunu merkeze alan sosyoloji, psikoloji, antropoloji, tarih disiplinlerini içeren sosyal bilimlerle planlamanın ilişkisini arttırmıştır. Bilimsel paradigmlar bağlamında disiplinler arası araştırma alanlarının gelişimi tarih disiplininde de sözlü tarih yönteminin sadece sosyal bilimler alanında değil, fen bilimlerinin de araştırma alanları içerisinde kullanımına olanak sağlamaktadır.

1970’li yıllar, küreselleşmeye karşı bölgesel kültürlerin ve yerel bilgilerin değerine vurgu yapan mikro tarihin ortaya çıktığı yıllardır. Mikro tarih ile somut bireysel ve yerel deneyimler, tarihin içerisine katılmaktadır (Burke, 2008).

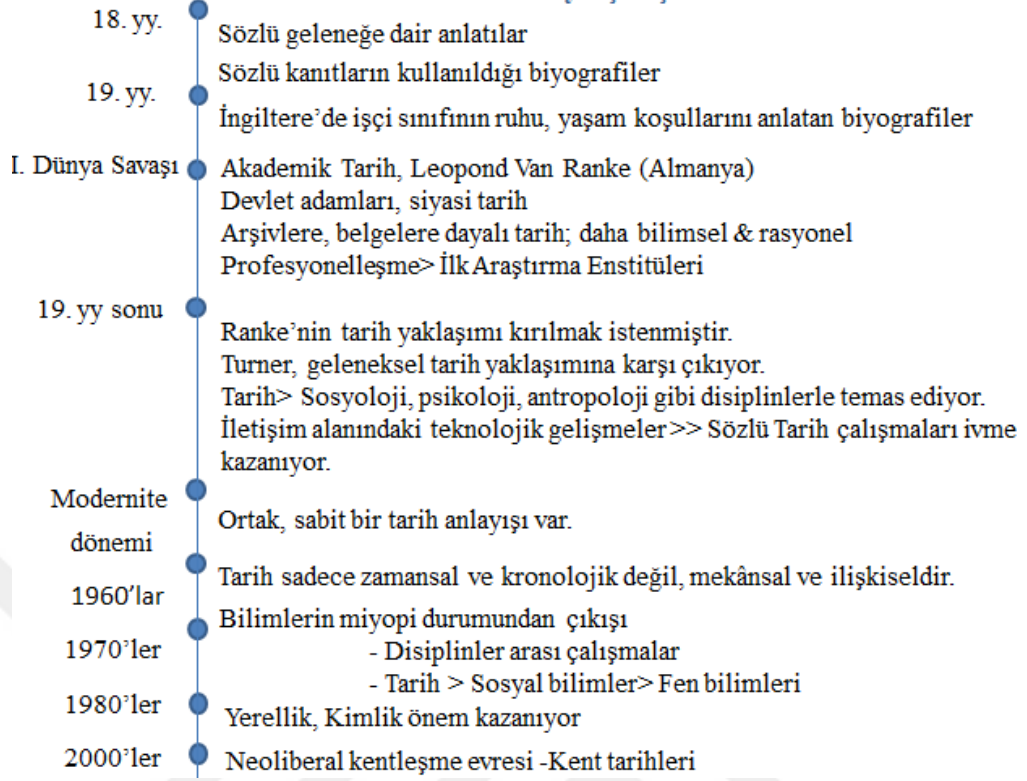
1980’lere kadar sosyal bilimlerde aydınlanma felsefesi ve modernleşme ilkeleri bağlamında gelişmiştir. Toplumsal değişim üzerinde duran kuramların nesnel ilerleme ve toplumsal boyutu da tarihsel zamandır. Tarihin temel ilgi konusu, toplum tarihleri olmuştur. Işık’a (1994) göre ise, “*Batı toplumlarının evrim çizgisini model alan bu anlayışa göre tarih, düz, geri dönüşü olmayan zaman çizgisinde her biri kendinden öncekine göre bir üst aşamayı temsil eden biçimlenişlerin artarda dizilmesidir*”. Söz konusu tarih anlayışının temel aldığı toplum, ulus devlet olup, homojendir. Mekân arka plandadır ve geri dönüşü olmayan ilerleme sürecinde zaman tarafından yok edilecektir (Işık, 1994, s.10-11).

Bilimsel alanda ortaya çıkan yeni bilgiler, gelişmeler ve bu bilgilere erişimi kolaylaştıran bilişim sistemleri, bireysel talep ve isteklerin ön plana çıktığı küreselleşen dünyada fordist üretim biçimlerinden post-fordist, esnek üretim biçimlerine geçişi sağlarken kentsel mekân da üretim sisteminde olduğu gibi parçalanmaktadır. Farklılıkların kavramsallaştırılması çabası kimlik, yerellik kavramlarını ön plana çıkarmaktadır (Işık, 1994) (Şekil 2.2).

Yeni kültür tarihinin günümüzde gelişme gösteren türleri, “*toplumsal bellek*” bir başka anlatımla “*kültürel bellek*” olarak tanımlayabileceğimiz belleğin tarihidir (Burke, 2008 s.94).

Huizinga, kültür tarihi yaklaşımında, “*İçinde hiçbir insanı göremezsek bir çağ hakkında nasıl fikir oluşturabiliriz? Ancak genellemeli anlatılar verebiliyorsak, o zaman bir çöl yaratıp adına tarih diyoruz*” demektedir (Burke, 2008 s.14).

Sözlü Tarihin Ortaya Çıkışı

Şekil 2.2 Sözlü tarihin tarihsel olarak gelişimi.

Olgun’a (2009) göre “kent’in sahip olduğumuz dizgisel bilgisinin, salt fiziksel veriler veya tek temalı değerlendirmelerle çözülemeyeceği aşikârdır”.

Ataöv’ün (2007) de vurguladığı gibi “gerçek hayattan kopuk ya da gerçek hayatla ilgili kısıtlı bir resmi tanımlamayı amaçlayan araştırma çalışmalarının, toplumsal yapılanma sürecine girdi oluşturma şansı çok düşüktür.”

Bu bağlamda bir yere, bölgeye ait farklılıkların analiz süreçlerinde sözlü tarih yöntemi, önemli gündem alanları yaratmıştır. Neoliberal politikalarla sermayenin kendini dönüştürmedeki rolüne planlamanın sözlü tarihle getirdiği çözüm, planlamanın ortaya çıkan bu yeni yaklaşımlarla kendini dönüştürme çabalarına katkı sunmaktadır. Sözlü tarih yöntemi, taban odaklı, insanı merkeze alan yönüyle dönüşen planlama yaklaşımlarına girdi oluşturan yeni bir alan açmaktadır.

2.2.1 Sözlü Tarih Yöntemine İlişkin Eleştiriler

Tarih çalışmalarında klasik kaynakları kullanan araştırmacılar, sözlü tarihe şüphe ile bakmışlardır. İnsanların anılarının tarih çalışmalarında kaynak oluşturamayacağı yönündeki görüşlerin temelinde, sözlü tarih görüşmesi yapılan bireylerin anlatılarında olaylara, yaşanan süreçlere kendi perspektiflerinden bakmaları, yani kullanılan yöntemdeki “öznellik / subjektiflik” sorunsalıdır (Danacıoğlu, 2001).

Sözlü tarih çalışmalarına ilişkin anlatıcıların görüşlerini idealize ve romantize ettiği yönündeki karşı çıkışlar ile geçmişin hikâyelerinin bugünün perspektifi ile açıklanmasına yönelik eleştiriler bulunmaktadır (Goodson 1998’den aktaran: Yel, 2001).

Ancak “tarihsel belgelerin” ne kadar yalın olup olmadığı, söz konusu belgenin yazıldığı dönemde kim tarafından, ne amaçla, hangi koşullarda yazıldığı gibi pek çok değişkeni içerdiği dikkate alındığında, sözlü tarih yöntemi kadar şüphe ile yaklaşılması gereken bir husustur (Danacıoğlu, 2001).

Danacıoğlu (2001), biyografi, otobiyografi, günlükler ve mektupları, “tarihin meşru” kaynakları olarak gören tarihçilerin, insanların yazarken, konuşurken olduklarından daha kontrollü olduklarını göz ardı etmemeleri gerektiğine vurgu yaparak, sözlü tarih görüşmelerinde anlatıcıların ses tonu, vurguları, mimiklerinden anlatılanların derinlemesine analizine olanak sunduğunu belirtmektedir.

Sözlü tarih yönteminin eleştirildiği bir başka nokta ise anlatıların değişkenliğine karşın belgelerin değişmezliğidir. İnsan belleğinde zamanla aşınan bilgilere ilişkin en canlı kalan anımsamalar çocukluk, gençlik, yaşam mücadelesi verilen dönemlerdir. Ayrıca sözlü tarih görüşmesinden elde edilen bilgi, anlatının yapıldığı döneme ait olup geçmişe ait bir belge niteliğinde değildir (Danacıoğlu, 2001).

2.2.2 Sözlü Tarih Yöntemi ile Neyi Açıklyyoruz?

19. yüzyılın belgelere, arşivlere dayanan tarih yazımı, siyaset ve iktidar merkezliydi. Geçmişte üretilmiş belgeler, tarih çalışmalarının bilimsel dayanağını oluşturmaktaydı. Objektif ve gerçek tarih bilgisine ulaşmanın yöntemi, o dönemde yazılan belgelerle açıklanmaktaydı. Büyük devlet adamlarının hayat hikâyeleri, savaşlar, büyük devrimler, tarihin belli başlı temel konularıydı. Danacıoğlu (2001), bu türlü bir tarih yazımının, katı determinist açıklamaların materyali olan ve tek boyutlu bir zamansallığı içerdiğine vurgu yapmakla birlikte sözlü tarihin, tarih araştırmalarının alanını genişleterek toplumsal tarih yazımında ötekileştirilmiş, dışarıda bırakılmış sosyo-ekonomik ve kültürel grupların, kadınların, göçmenlerin, işçilerin sözlü tarih yazımının öğelerinden biri haline geldiğini belirtmektedir.

Akademik bilgi, birbirine referans verirken burada bir güven problemi ortaya çıkmaktadır. Akademik bilginin belleği, büyük olayları, büyük devlet adamlarını, büyük parçaları görürken, detayları görmezden gelmektedir. Bu bağlamda, mikro bilgiyi açığa çıkaran, gündelik yaşam ve hayatları farklı perspektiflerden algılamamıza olanak sağlayan, geçmişin bilgisini bugünün yaşayanları ile görünür kılan sözlü tarih yöntemi tarih çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Artık her insanın hayat tecrübeleri, sözlü tarihin hammaddesidir. Farklı görüşlerin ortaya çıkarılmasına olanak sağlar. Kurulu düzenin anlattıklarına karşı koyarak yeniden inşa eder; tarihin toplumsal mesajında radikal etkiler yaratır. Önemli araştırma alanlarının önünü açar ki bunlardan biri de şehir tarihleridir. Geçmişte yoksulların yaşadığı mahalleler, farklı toplumsal grupların yaşayış biçimleri, eğlence iş yaşantısında bölgeden bölgeye değişen farklılıkları orada yaşayanların penceresinden ele alınmasına olanak sağlar (Thompson, 1999).

2.3 Neoliberalleşme Etkisinde Gerçekleştirilen Kentsel Dönüşüm Projelerinde Sözlü Tarih Yönteminin Kullanılmasının Önemi

Kentlere dair sözlü tarih etkisinde gerçekleşen tarih yazımının genel çerçevesi kent tarihleri oluşturmaktadır. Söz konusu çalışmaların bir bölümü ise kentte kaybolmaya yüz tutmuş, tarihi mekânlar, ritüeller, yerel üretim biçimleri üzerinedir. Ayrıca Türkiye’de son yıllarda yerel tarih çalışmalarında da sözlü tarih anlatımlarına dayalı çalışmalar sıklıkla yer bulmaya başlamış, kentlerin belleklerinden izler taşıyan belgeleri içeren kent belleği müzeleri kurulmaya başlanmıştır.

2000’li yılların başından itibaren hız kazanan neoliberal kentleşme sürecinde; kentler birer tüketim nesnesine dönüşmüştür. Küresel sermayeden pay almak için yarışan, rekabet eden kentlerin yeni imajlarında istenilmeyen ve mekânın yeniden üretilmesi ile kapital birikiminin/rantın sağlanacağı alanlar olarak görülen gecekondu bölgeleri ise kentsel dönüşüm projelerinin odağına yerleşmiştir.

2000’lerin başından itibaren ülke ölçeğinde kentlerin yeni ve popüler gündemini meşgul etmekte olan kentsel dönüşüm projeleri pek çok disiplin alanının ilgi alanına girmektedir. Sosyoloji, ekonomi, hukuk, mimarlık, şehir planlama vs. disiplin alanlarına önemli araştırma mecraları açan kentsel dönüşüm projelerine sözlü tarih yöntemi yeni bir anlatım ve araştırma biçimi olarak daha yakından bakma imkânını olanaklı kılmaktadır. Şehir planlama disiplin alanına bakıldığında ise sözlü tarih yönteminin araştırma alanlarına yeni nüfuz ettiği görülmektedir. **Bu çalışma sadece kentsel politika üreten aktörlerin değil kentsel dönüşümü deneyimlemiş olanların bakış açılarından yararlanmaya çalışan bir perspektifle, sözlü tarih görüşmeleri üzerinden İzmir’in ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm deneyimi olan Kadifekale kentsel dönüşüm projesine ya da bir başka ifadeyle bir kentsel müdahale deneyimine ilişkin tarih yazımını hayata geçirmektedir.**

Türkiye’nin gecekondulaşma deneyiminin günümüzde nihayete erdiği son nokta kentsel dönüşüm projeleridir. 1950’li yıllardan itibaren başta iş bulmak amacıyla, 1980’den sonra ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’ndeki terör olayları

nedeniyle büyük kentlere göç edenler, barınma sorunlarını çözmek için enformel yapılaşmaların oluşturduğu gecekondu bölgelerinde kendi yaşam alanlarını kurmuşlardır (Kayganak, 2009).

Türkiye'nin kentleşme pratiğinde modernist planlama yaklaşımının tersine gelişen aşağıdan yukarı, spontane bir biçimde kentsel mekânda yer edinen gecekondu alanlarındaki yaşam çevreleri, söz konusu yaşam çevrelerindeki kolektif birikimler, toplumsal paylaşım mekânları yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Postmodern planlama pratiklerinin önem kazandığı, katılım ve bireyi merkeze alan demokrasi ve hakları ön plana çıkaran planlama yaklaşımlarının aksine Türkiye'de modernite izdüşümünde uygulama alanı arayan neoliberal kentleşme politikaları ivme kazanmaktadır. Yerlere yüklenen bireysel ve toplumsal anlamların yok olmaya direnmesi, ya da bu direncin kayda geçirilmesi, sözlü tarih yöntemi ile olanaklı kılınmaktadır.

Ayrıca, kent içinde üretilen gecekondu alanları, heterojen toplumsal yapıya sahip yaşam alanları yerine yeni mekânlar tasarlanırken yeni yaşam alanlarının yere dönüşmemesi kentsel dönüşüm projelerinin önemli açmazlarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. İşte 2000 sonrası neoliberal politikalar da mekânın sosyolojik, psikolojik unsurlarını göz ardı ederek toplumların yaşam alanlarını sadece fiziksel olarak görmektedir. Fiziksel mekân inşa edilirken oraya zorunlu olarak göç edenlerin yaşadıkları yerin özellikleri, anıları, talepleri kısacası insan ögesi dışarıda bırakmakta, yer ile olan bağlar inşa edilememektedir. Bu nedenle sözlü tarih anlatımlarını, dönüşüm projelerinin parçası haline getirmek önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, çalışma kapsamında İzmir'in gecekondulaşma sürecine şahitlik etmiş ve heyelan riski nedeniyle kentsel dönüşüm pratiğinin uygulandığı Kadifekale kentsel dönüşüm alanında yaşayanların belleklerinde yer edinen deneyimler, yaşadıkları mekâna, kente attikleri anlamlar, kentte yaşayan diğer bireylerinkiler kadar değerlidir. Sözlü tarih yöntemiyle Kadifekale'nin geçmişine de sahip çıkılmaktadır. İnsanı küresel rekabet mekanizmasının bir ögesi olarak gören neoliberalizm, içerisinde farklı sosyo-kültürel ve ekonomik

katmanları barındıran gecekondular alanlarında yaşayanların taleplerini göz ardı etmektedir. Sözlü tarih yöntemi ile neoliberal kentleşme sürecinde ivme kazanan kentsel dönüşüm projeleri sonucunda yerinden edilen, mülksüzleştirilen ve yoksullaşan kent sakinlerinin bakış açıları açığa çıkarılarak, kentsel dönüşüm projelerinde izlenecek politikaların merkezine “insanın” alınmasına dair katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilerin yorumlanması sürecinde çalışmada kullanılan araçlar ise 2.4 başlığı altında detaylandırılmıştır.

2.4 Araştırmanın Metodolojik Altyapısı

Günümüzde, üretim, yönetim, toplumsal örgütlenme alanındaki süreçleri işleten mekanizmalar, farklı aktörler ve ilişkileri çerçevesinde örülen açık ve dinamik ağlardır (Seçilmişler ve Yenen, 2011, s. 380).

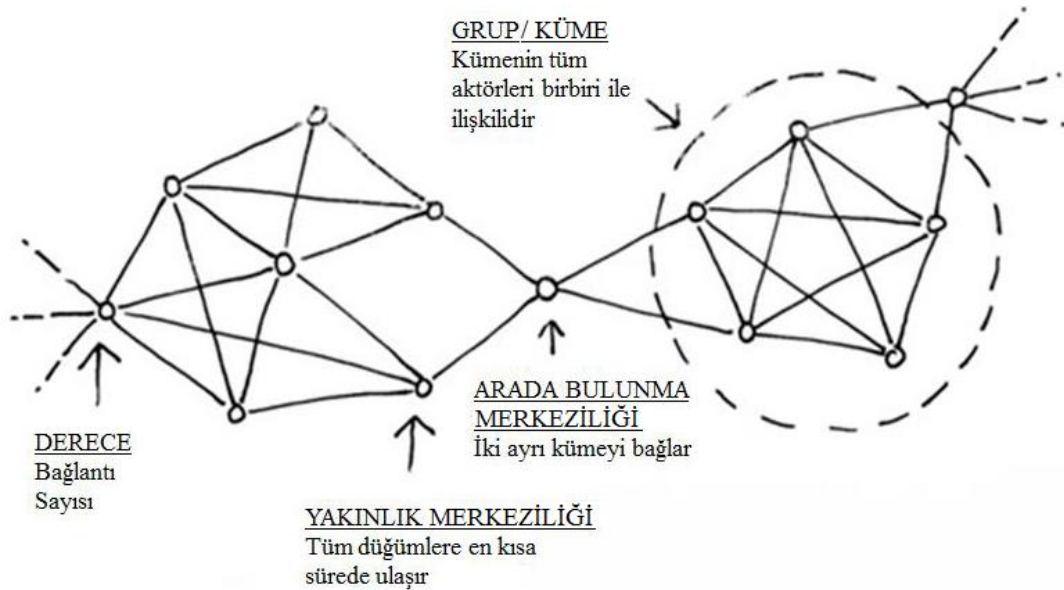
20. yüzyıldan itibaren literatürde yer alan **ağ kavramı**, farklı parametreler üzerinden birbirine bağlı sistemlerin, yapıların ilişkisel çerçevede analizini ifade eder (Seçilmişler ve Yenen). Bilişim alanındaki gelişmeler, ağlardaki ilişkilerin açığa çıkarılmasını sağlayacak yeni imkânlar sunmaktadır. Ağ analizi, ağdaki ilişkileri görünür bir biçime dönüştürürken, ağ analizinin temellendirildiği çizge teorisi (graph theory) ise, sosyolojiden matematiğe, işletmeden bilgisayar bilimine kadar birçok farklı disiplinin çalışma alanlarında kullanılmaktadır (Şeker, 2015).

Ağ yaklaşımların en belirgin özelliği ağdaki aktörler arasındaki ilişkilere odaklanmasıdır. Buradaki ağ sözcüğünden kastedilen ise söz konusu ağ ilişkilerini tasvir eden veri toplamına atıf yapan spesifik bir anlamdır. Ağ haritası, tablolarla ve coğrafi haritalarla anlatılamayacak ilişkisel enformasyonun görsel olarak aktarımını sağlayan bir araçtır (Bender-deMoll, 2008).

Kent planlama pratikleri açısından bakıldığında, günümüzde şeffaflık, hakçılık ve yerellik vurgusunun artması, katılımcı ve daha demokratik söylemlere evrilen

yönetişim anlayışı, bilişim alanındaki gelişmeler, kent yazınındaki tartışmalarda ön plana çıkan, kente dair, kentte yaşayan bireylerin yaşam alanlarına dair yukarıdan aşağı doğru, doğrudan alınan kararlarla gerçekleşen kentsel projelerin hangi ağ örüntüleri bağlamında gerçekleştiğine ilişkin sorgulamalarda “ağ haritalamaya” yönelik çalışmaları önemli kılmaktadır

Ağ haritalama (Network Mapping), hem “görsel” hem de “matematiksel” bir dili barındırmaktadır. Basit soyutlama yöntemi ile her türlü veri anlamlandırılabilir. Sorun-organizasyon biçimleri haritalandırılabilir. Kendini gizleyen ilişkiler ortaya çıkarılabilir. Ağ/veri haritalama yönteminde, istatistiksel değil, ilişkiyel bir biçim/tarz ifade edilmektedir. Kullanılan teknik sonucu üretilen haritalarda; **aktörler=nokta**, **aktörler** arasındaki ilişkiler ise **çizgi** olarak ifade edilmektedir. Ağ Haritaları okunurken, görsel ve matematiksel değerlere bakılmaktadır. Çizgilerin ortasındaki nokta, yani aktör (değree), bağlantı merkezi en yüksek en güçlü aktördür. Aradaki aktörler (betweenness), kümelerin (cliques) birleşmesini sağlayarak, önemli bir rol oynamaktadır. Aradaki aktör, kritik bir rol oynayarak ilişki kümelerini birbirine bağlar. Aradaki aktör olmazsa, kümeler arasındaki ilişki de kopar. Yakınlık merkezi (closeness), ağda diğer noktalara en kısa sürede ulaşan, etki eden konumdadır (Graphcommons,b.t.) (Şekil 2.3 ve Tablo 2.1).

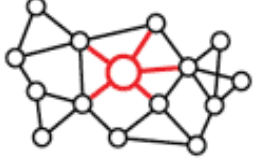

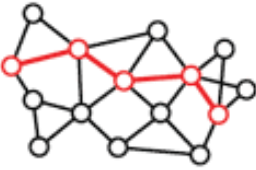

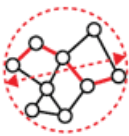
Şekil 2.3 Ağları okuma ve analiz etmek için bazı kavramların olduğu bir görüntü (Graphcommons, 2016).

“Ağ görselleştirmeleri, bir gruba dair üstü örtük bilgiyi açığa kavuşturmanın, bu bilgiyi analiz etmenin ve stratejik eyleme uygun bir biçime sokmanın etkili bir yoludur” (Bender-deMoll, 2008).

Bilgi teknolojilerinin gelişimi ile büyük veri yığınlarının ağ haritalama yolu ile görselleştirilmesi, bu verilere dayalı bilgilerin daha kavranabilir şekilde analiz edilmesini de, geliştirilen yazılım uygulamaları ile olanaklı kılmaktadır.

Tablo 2.1 Ağ haritalarını/tipolojileri analiz etme biçimleri (Graphcommons, 2016).

<p>Merkezilik (Centrality)</p> 	<p>Ağın merkezindeki aktör etrafında gelişen ilişki ağını gösteren şekilde, ağ üzerinde en fazla ilişki kurulan bu nedenle nokta çapı olarak daha büyük görünen aktörün etkin bir köprü rolü bulunmaktadır. Merkezi noktadaki aktörün ağdaki diğer noktalarla yakınlık durumu ve kurduğu ilişki de görünmektedir. Ağda merkezde ve çeperdeki noktalar bağlamında lider, aracı, izole edilen noktalar da okunabilmektedir.</p>
<p>Kümeler (Clusters)</p> 	<p>Küme formları ağda kurulan ilişkilerin hangi gruplar etrafında oluştuğunu göstermekle birlikte, kümeler arasındaki köprü kuran aktörleri de yansıtmaktadır.</p>
<p>Denklik (Equivalency)</p> 	<p>Ağda benzer rolleri ve durumları olan aktörleri göstermektedir. Ayrıca, ağda kurulan alternatif ilişkiler ve fazlalıkları/zayıf halkaları da açığa çıkarmaktadır.</p>
<p>En kısa yollar (Shortest Paths)</p> 	<p>Aktörler arasındaki ilişkilerde yakınlık ve uzaklık konumunu ortaya çıkarmaktadır. Dolaylı, görünmeyen ilişkilerin okunmasına olanak sağlamaktadır.</p>
<p>AğYoğunluğu (Graph Density)</p> 	<p>Bir ağ diğer ağlara oranla ne kadar iyi bağlanır? Ağların yoğunluğu ve tek bir ağdaki farklı bölgelerin ilişkilerin bağlantısına göre bir ağın diğer ağlarla karşılaştırmasını sağlar. Ağın yoğunluğu ağdaki aktörlerin birbirleri ile etkin bir ilişki kurulduğu göstermektedir.</p>
<p>Ağ/Grafik Çapı (Graph Diameter)</p> 	<p>Ağdaki en uzun yol nedir? Ağ çapı, ağdaki bir düğüme ulaşmanın en çok ne kadar süreceğini/yolunu tarif etmektedir.</p>

Son yıllarda pek çok disiplin alanında, farklı ilişkisel yapıları ve etkilerini anlamak üzere ağ haritalama çalışmalarının kullanımı yaygınlaşmaktadır. Örneğin; salgın hastalıkların veya fikirlerin ağ içinde nasıl yayıldığına tespiti, güvenlik alanında terör örgütlerinin hücre yapılanmalarının deşifre edilmesi gibi pek çok ilişkinin açığa çıkarılmasına ağ haritaları olanak sağlamaktadır.

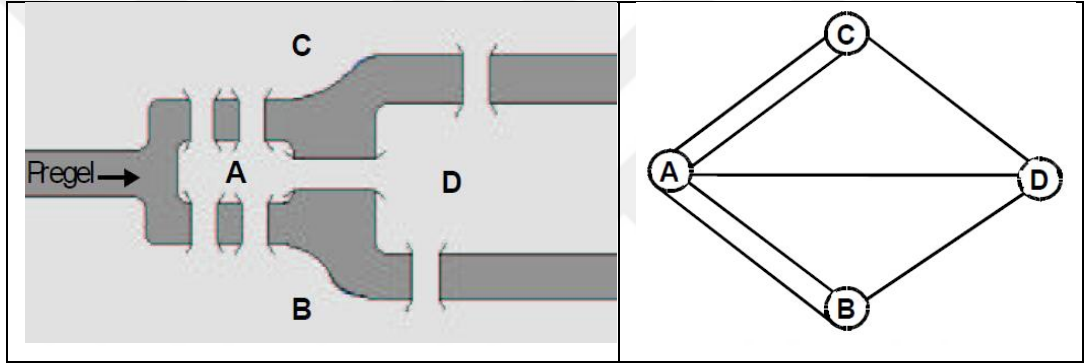
Ülkemizde “ağ haritalama” çalışmalarına ilişkin internet ortamından erişilen ilk örneklerden biri, veri sanatçısı Burak Arıkan’ın çerçevesini “kentsel dönüşümün sermaye-iktidar ilişkileri üzerine kolektif veri derleme, haritalama ve yayınlama çalışması” olarak tanımladığı, kentsel ihtilafları görünür kılan Mülksüzleştirme Ağları projesidir (Gündüz, 2014).

Çalışma kapsamında sözlü tarih verilerinin görselleştirilmesine yönelik kullanılan yöntemlerden biri olarak, **infografik (infographic)** ise **information (bilgi)- graphic (grafik)** kelimelerinin birleşmesi ile oluşan bir terimdir. Bilginin şekille ifade edilmesidir. İnfografik çalışmalar karmaşık, yoğun bilginin kısa sürede etkili bir biçimde aktarımını, akılda kolay kalmasını sağlar (Tacer, 2015). Gelişen teknoloji ile birlikte infografinin uygulama alanları genişlemektedir. İnfografi, şehir planlama disiplin alanına entegre edildiğinde de önemli katkılar sağlayacaktır. İnfografik anlatımlar genellikle Adobe Illustrator ve Photoshop programları kullanılarak tasarlanır. Son yıllarda infografik oluşturulmasını sağlayan bazı web siteleri de kurulmuştur.

İlişki (Ağ) Kuramları Üzerine Genel Bir Değerlendirme Ağ analizi, ağdaki ilişkileri görünür bir biçime dönüştürürken, ağ analizinin temellendirildiği çizge teorisi (graph theory) ise, sosyolojiden, matematiğe, işletmeden bilgisayar bilimlerine kadar birçok disiplinin çalışma alanlarında kullanılmaktadır (Şeker, 2015). Ayrıca çizge teorisinden hareketle gelişen, özellikle sosyol bilimler ve eğitim bilimleri alanında sosyal ilişkilerin analizinde yaygın bir kullanımı olan sosyal ağ analizi (social network analysis) ve insan olmayan yapıları da bir aktör olarak ele alan ve bu yapılar arasındaki ilişkileri açığa çıkaran aktör ağ kuramlarına (actor network theory) bu bölümde değinilmiştir.

2.4.1 Çizge Kuramı

Ağ biliminin çıkış noktası, olarak kabul edilen çizge kuramı, Leonhard Euler tarafından, 1736 yılında, Königsberg'in yedi köprüsü (Seven Bridges of Königsberg) adlı makalesindeki Königsberg şehrinde, Pregel nehri etrafındaki yapı adalarını birbirine bağlayan 7 köprünün tamamından bir kere geçilen bir yolun olup olmadığı sorusunun matematiksel olarak ispatına dayanmaktadır (Şekil 2.4). Sorunun cevabı ise böyle bir yolun olmadığıdır. Euler teorisine göre, “Bir düğüme (node) bir kenar (edge) ile geliniyorsa bu düğümü terk etmek için farklı bir yola ihtiyaç duyulur” (Şeker, 2015).

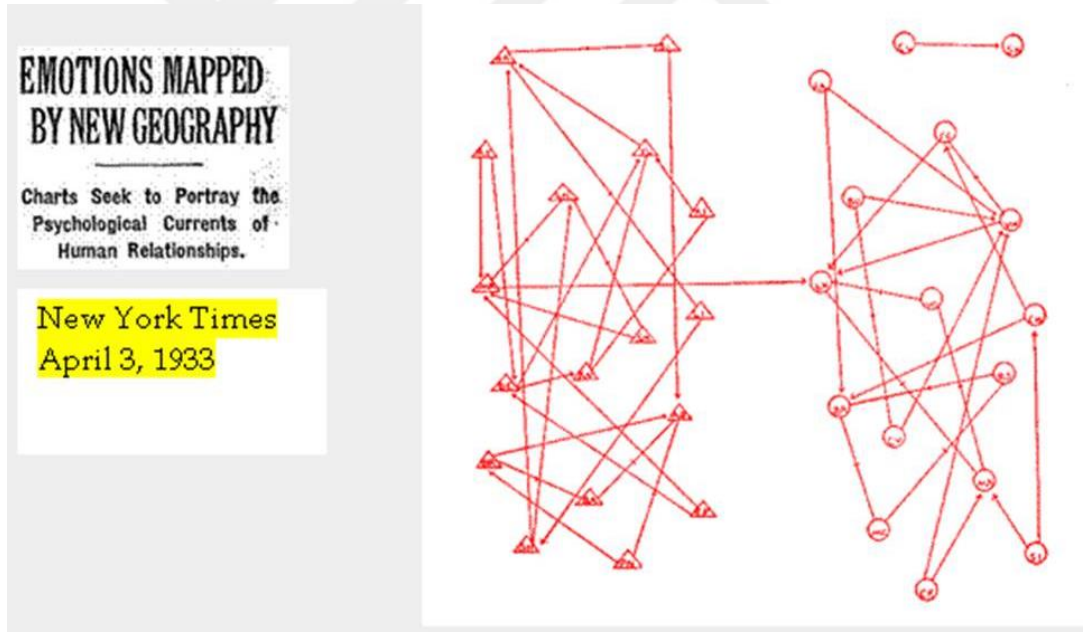

Şekil 2.4 a) Pregel nehri etrafındaki adacıklar; A, B, C, D b) Köprü örneğinin çizge ile gösterilmiş şekli (Şeker,2015).

Çizge kuramı (Graph theory) bir nevi ağların geometrisidir, ağları araştırmak için çizgelerin özelliklerine dair aksiyomları ve teoremleri kullanır. Bu alanda yapılan işlerin çoğu, sosyal ağ analizi açısından temel oluşturmaktadır (Bender-deMoll, 2008).

Bir grubun, toplumsal yapının kısaca sosyal ağın içindeki bireyler, aktörler arasındaki ilişkileri analiz etmek için kullanılan en temel çalışmalar, nokta ve çizgilerden oluşan sosyogramlardır. Günümüzde bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler ile bu diyagramatik haritaları otomatik olarak üreten programlar mevcuttur (Bender-deMoll, 2008).

A.B.D’li psikiyatri uzmanı ve toplumbilimci Jacob Moreno tarafından hazırlanan ilk sosyogram örneği 1933 yılında New York Times gazetesinde yayınlanmıştır. Moreno bir ilkokuldaki öğrencilerin sosyal yapısını açıklamak için sosyogramı kullanmıştır (Şekil 2.5). Moreno’nun (1933) sosyogramı incelendiğinde, erkek öğrencilerin üçgen, kız öğrencilerin ise daire simgesi ile grafikte temsil edildiği görülmektedir. Erkek öğrencilerin kendi aralarında kurdukları ilişki kümesi ile kız öğrencilerin kendi aralarında oluşturduğu ağ/ilişki kümesi arasında oluşan tek yönlü bağ, sadece bir erkek öğrencinin tek yönlü, karşılıksız bir şekilde bir kız öğrenci ile duygusal bağ kurduğunu göstermektedir. Grafiğin sağ üst köşesindeki iki kız öğrencinin ise ilişki kümelerinden ayrıştığı açığa çıkmaktadır. Moreno’nun izole kız öğrencilerin ileride okuldan ayrılacağına yönelik tahmini ise doğru çıkmıştır. Sosyogram, sosyal ağ analizinin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Gürsakal, 2009; Jones,b.t.)

Şekil 2.5 Jacob Levy Moreno’nun sosyogramı (Jones, b.t.).

2.4.2 Sosyal Ağ Analizi

Sosyal ağlar, kişilerin veya diğer canlıların, grupların (sosyal aktörlerin) aralarındaki etkileşimi, ilişkileri (arkadaşlık, iş vb. sosyal ilişkileri) anlamsal olarak gösteren/ ifade eden yapıdır (Gürsakal, 2009'dan aktaran Abacı, 2013).

Sosyal ağ olgusunu kendi sosyal ağlarımız bağlamında düşündüğümüzde, aile bireyleri, akrabalarımız, iş arkadaşlarımız ve farklı organizasyonlar, örgütler, kulüpler, sivil toplum kuruluşları içerisinde kurduğumuz ilişkiler, birliktelikler ya da bağlantılar örnek olarak verilebilir (Prell, 2012).

Sosyal ağ teorisi (Social Network Analysis-SNA), graph teori-çizge teoremi ile aynı olmamakla birlikte, aktör, sosyolojik bir terimken, teorideki diğer önemli terim ve kuramlar, graph teorisinin alanından alınmıştır. Graph, sosyal ağın görsel anlatımıdır. Bu görsel anlatıda aktörler (insanlar, örgütler, belgeler, kavramlar), genellikle düğüm (nodes, vertices) olarak, aktörler arasındaki ilişkiler ise bağ (tie, link) ya da uç (edge) olarak tanımlanmaktadır (Prell, 2012).

Aktörler arası ilişkiler direk (tek yönlü) ya da karşılıklı (iki yönlü) olabilir. Ağlar görselleştirildiğinde, ilişkinin yönü genellikle okla gösterilir. Yönlü olmayan bağa (undirectional tie) ilişkin örnek, bir işbirliği ilişkisinde mevcuttur. Yani eğer A ve B düğümleri karşılıklı bir mübadele ilişkisi içerisindeyse, bu ilişkiyi yönlü olarak tarif etmek anlamlı değildir. Dolayısıyla ilişki türü yönlü olmayan bağ (undirectional tie) olarak tanımlanır (Bender-deMoll, 2008).

İnsanlar arası ilişkiler, sosyal ağlar, günümüzde mekânsal ve toplumsal (aile, arkadaşlık, akrabalık, hemşerilik, komşuluk vb. gibi) ilişkilerinden, teknolojinin gelişmesi ile birlikte zaman ve mekân sınırının ortadan kalktığı iletişimsel, daha geniş çaplı küresel alanlara, sanal ağlara taşınmıştır (Abacı, 2013, s. 33).

“Bugün pek çoğumuz, Facebook, Twitter, LinkedIn, Friendfeed, Qzone, Badoo gibi dünyanın en yaygın sosyal ağlarının/sanal cemaatlerin parçasıyız. Bu devasa

sosyal ağların günümüzde ve gelecekte kültürleri ve insanlar arası ilişkileri nasıl şekillendireceğini tam olarak bilmiyoruz. Ancak, sosyal ağların etkilerinin insan psikolojisinden, kitlesel hareketlere, kimlik üretiminden, kültürel değerlerin içerik değişimine kadar geniş bir yelpazede sosyal bilimcilerin merkezi araştırma konularından biri olacağını söylemek mümkündür ” (Abacı, 2013, s. 33).

Sosyal ağları analiz etmek için kullanılan sosyal ağ analizi çalışmalarında bireysel davranış biçimlerinin ortaya konmasından çok, grup yapılarına, toplumsal ilişkilere, davranış kalıplarına ilişkin niceliksel sonuçlara ulaşılması amaçlanır (Bender-deMoll, 2008).

2.4.3 Aktör Ağ Kuramı

Aktör-Ağ Teorisi (Actor Network Theory - ANT) temelinde gelişen ve ülkemizde de çeşitli disiplin alanlarında özellikle ihtilafli konular üzerine çok boyutlu bir düşünme perspektifi sağlayan “ağ haritalama” çalışmaları ve söz konusu çalışmalara yönelik girişimlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Aktör ağ kuramında, sadece **insan** “özne”ler değil bir “ağı” ayakta tutan tüm kurumsal, ticari, estetik, dinsel, sosyal, bilimsel, teknolojik ve benzeri **insan-olmayan** “şey”lerde aktör olarak ele alınır (Gündüz, 2014).

“...Aktör ağ kuramının temel metodolojileri başka türden ağ analizlerinden çok da farklı görünmez. Temel teknikler şunlardır: Kilit konumdaki insanları tespit edip onlarla söyleşiler yapmak; organizasyonların ürettiği metinleri analiz etmek; belirli bir görevi yerine getirmek için gerekli olan çeşitli insanları, kaynakları, değerleri ve teknolojileri bir diyagrama oturtmak” (Bender-deMoll, 2008, s.20).

“Bilim ve Teknoloji Çalışmaları” alanında Bruno Latour, Michel Callon ve John Law’un öncülüğünde ortaya çıkan yeni bir sosyal teori, “Aktör İlişkiler Ağ Kuramı” ; insan dışı varlıkların “şey”lerin yani nesnelere de sosyal yapının birer parçası olduğunu kabul etmektedir. Söz konusu teori doğa ile toplum; yapı ile kültür, insan ile insan olmayan şeyler arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu kuramın temel

ilkesi olarak kabul edilen “genelleştirilmiş simetri”ye göre, “aktör” (actor) ve “aktant” (actant) olarak da kavramsallaştırılabilen, insan ve insan olmayan (non-humanal) tüm varlıklar, oluşumlar eşit miktarda etkiye sahip olup, eş değerdedir (Gündüz, 2014), (Kasapoğlu ve Odabaş, 2009).

Bununla birlikte, Bruno Latour “Aktör-Ağ-Kuramını” ihtilafli, çatışmalı meseleleri yakalamaya adanmış bir aygıt olarak öne sürmektedir. İhtilafli konuların ağ haritalama yöntemi ile açığa çıkarılmasının neden önem arz ettiği günümüzde neoliberal kentsel politikaların sonucunda uygulamaya geçirilen kentsel projeler üzerine artan tartışmalarda yer bulmaktadır. Söz konusu kentsel projelere yönelik temel eleştiriler, ihtilafli alanların, aktörlerin göz önünde bulundurulmamasıdır. Aktör-Ağ-Kuramı ihtilafli konuları görünebilir, tartışılabilir ve kavranabilir kılacak etkileşime açık, erişilebilir bir platformda haritalamayı esas alan bir yaklaşımdır (Gündüz, 2014).

Aktör Ağ Analizinin kentsel ihtilafların haritalandırılmasındaki kullanımları, planlamada yenilikçi bakış açılarının ortaya konulması açısından da önemlidir. Ayrıca ağ haritalama çalışmaları, somut fiziki mekânların varlıkları dışında, o mekânlar içerisinde yaşayanların somut olmayan ilişkilerinin ele alınmasını, var olan ve gündelik hayatta kavranamayan yönlerinin deşifre olmasını sağlayacak önemli bir yöntemdir.

Aktörler arasındaki ilişkilerin karmaşıklaşması durumunda bunu sistematik hale getirme gerekliliği oluşmaktadır. Bu bağlamda, daha kavranabilir gösterimlere ihtiyaç duyulmaktadır. Çeşitli konularda yayınlanan metinlerin yayınlandığı düzeyde kalması, görünürlüğünün zaman içerisinde yok olması, tarihe gömülmesi verinin nasıl yapılandırılıp, yeniden kullanılabilir hale getirilebileceğine yönelik ağ haritalama çalışmaları ile alternatif bir yol açmaktadır. Ağ haritalama çalışmaları kamuoyu nezdinde tartışmalı konu ve alanlarda gizlenen, gözden kaçırılan ilişkilerin görünürlüğünü ortaya çıkarmaktadır.

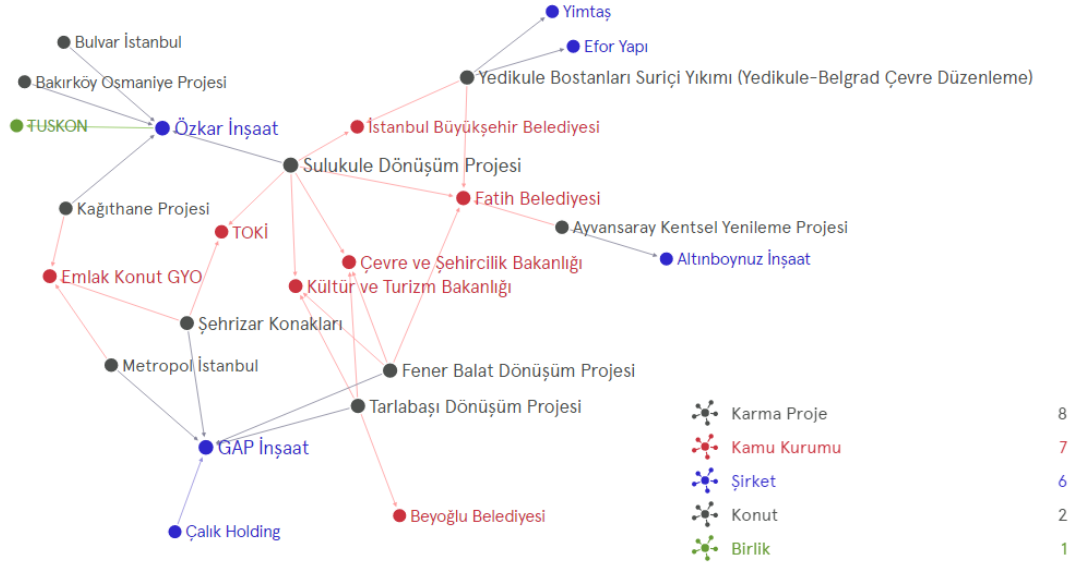
2.5 Planlamanın Araştırma ve Uygulama Alanlarında Ağ Analizinin Kullanımı

Son yıllarda pek çok disiplin alanında farklı ilişkisel yapıları ve etkilerini anlamak üzere ağ haritalama çalışmalarının kullanımı yaygınlaşmaktadır. Değişen planlama yaklaşımları göz önünde bulundurulduğunda rasyonel planlama yaklaşımları, ilişkilere ve süreçlere odaklı stratejik mekânsal planlama, iletişimsel rasyonalite ile temellendirilen müzakereci planlama yaklaşımlarına evrilirken bu kentsel planlama yaklaşımlarının arkasındaki ilişkisel coğrafya anlayışı “*yerel tarih ve geniş ilişki ağları sebebiyle farklı yerlerin farklı opsiyon ve potansiyeller içerdiği, ve bu nedenle çok sayıda gelişme yörüngelerinin oluşturulabileceği inancını taşımaktadır*” (S. Göksu, 2012, s.59)

Post modern planlama yaklaşımlarında, toplumsal yapıyı bütünsel bir sistem olarak ele alan modern planlama yaklaşımları terk edilmekte; çoğulcu yaklaşımlar temelinde kent karmaşık bir yapı olarak görülmekte, bu karmaşık, kaotik yapı içerisinde kentsel sistem parça parça ele alınmaktadır (Seçilmişler, 2010). S. Göksu'nun (2012) da belirttiği gibi mekânsal planlamanın odağı projelere kaymaktadır. Ancak kent, kentsel sistemin bütününe hâkim olunamayacağı düşüncesiyle parça parça mekânsal projeler temelinde planlanırken, bir taraftan söz konusu projelerle küresel rekabet piyasasındaki mekanizmalara (şirketlere, ekonomik işbirliğine dayalı ortaklıklara) bağlanan ilişkiler kurulmakta, kentler küresel kent ağına entegre olmak için büyük ölçekli kentsel projeleri, ikonik yapıları ile yarıştırmaktadır. Bir taraftan da fiziki mekândaki bu değişim, mekânsal yapı ile ilişkili toplumsal öğeleri, toplumsal yapıyı da değiştirmektedir. Buradaki kritik soru ise mekânsal yapıya yönelik müdahalelerle toplumsal yapı da değişirken, bu yapı içerisindeki aktörlerin değişen planlama paradigmaları bağlamında beklentilerinin, düşüncelerinin ve yaşadığı mekân ve toplumsal yapı içerisindeki ilişkilerinin ne ölçüde dikkate alındığıdır.

Aktör-Ağ-Kuramının kentsel ihtilafların/anlaşmazlıkların haritalandırılmasındaki kullanımları, planlamada yenilikçi bakış açılarının ortaya konulması açısından da önemlidir. Ayrıca ağ haritalama çalışmaları somut, fiziki mekanların varlıkları

dışında, o mekanlar içerisinde yaşayanlar somut olmayan ilişkilerinin ele alınmasını, var olan ve gündelik hayatta kavranamayan yönlerinin deşifre olmasını sağlayacak önemli bir yöntemdir (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Yedikule Bostanları 70 bin metrekarelik park projesi, kamu ve özel sektör paydaşlıkları ağ haritası (Graphcommons-Mülksüzleştirme Ağları, b.t.).

2.5.1 Ağ Haritalama Deneyimleri/ Ağ Haritalamaya İlişkin Pratiklerden Öğrenilenler

Sözlü tarih çalışmalarındaki bireysel hikayelerin görünürlüğünü açığa çıkarmak, kentin ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesinin, farklı çıkar gruplarında yarattığı etkiyi görmek, anlatıcıların bilişsel haritalarında, belleklerinde yaşadıkları yeri, kenti nasıl anlamlandırdıklarını ve anlatıların ilişkisel düzlemini ağ haritaları oluşturarak açığa çıkarmak için bu süreçte iki adet Workshop'a, katılım sağlanmıştır. Bunlar:

12-13 Eylül 2015 tarihinde TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Karaköy şubesinde gerçekleştirilen “*Yapısal Gazetecilik ve Ağ Haritalama Hackathonu*” ve,

28.11.2015 tarihinde İzmir Ege Üniversitesinde (EGE TGB İnci Binasında) gerçekleştirilen “*Things İzmir Sosyal Değişim Hikâyelerini Görselleştirme Buluşmasıdır.*” Söz konusu workshoplara, farklı disiplin alanında ağ haritalama ile

ilgilenenler (akademisyenler, sivil inisiyatif/ platform üyeleri, STK çalışanları vb) katılmıştır.

Yapısal Gazetecilik ve Ağ Haritalama Hackathonu sürecinde ihtilaflı konuların, “kentsel ihtilafların” farklı aktörler ve ilişkileri dikkate alınarak, haritalanması amaçlanmıştır.

“Things İzmir Sosyal Değişim Hikâyelerini Görselleştirme Buluşması’na ilişkin duyuru metninde; ise “Things olarak İstanbul’da sosyal değişim ve sosyal teknoloji alanında yaptığımız her etkinliğin esas amacı yeni ilişki ağları yaratmaktı ve gördük ki bu işe yarıyor. Yeni ilişki ağları ördüğümüzde, topluluk olarak biz bize yeteriz’i deneyimlediğimizde daha da güçleniyoruz. İşte bu sebeple İstanbul’dan sonra yeni şehirlerde yeni toplulukların ilk adımlarını atmak, ilham vermek ve kendi topluluklarının ağlarını örmek isteyen arkadaşlarımıza ulaşmak niyetimiz.” denilmektedir (Yourthings, b.t).

Yapısal Gazetecilik ve Ağ Haritalama Hackathonunun birinci günü, karmaşık ağ sistemleri üzerine atölyeler ve çalışmalar yürüten sanatçı ve programcı Burak Arıkan tarafından bilgilendirme sunumu yapılmıştır. Sonrasında hachaton kapsamında belirlenen çeşitli başlıklar (ekoloji ve kent hakkı, sürdürülebilir tarım ve gıda, internet ifade özgürlüğü, tekelleşme ve yolsuzluk, meclis ve kanunlar, kadın hakları vb) doğrultusunda oluşturulan çalışma gruplarına, ilgi alanlarına göre katılımcılar yönelmiştir. Oluşturulan masalarda, mentörlerin de katılımıyla belirlenen konu başlıkları üzerine fikirler geliştirilerek, **graph commons** API aracılığıyla programatik ya da manuel olarak derlenen verilerden ağ haritalama çalışmalarının prototipleri geliştirilmiştir.

Çalıştayın ikinci gününde, programlama bilen katılımcıların dışındaki grupların da ağ/ilişki haritaları oluşturmalarını sağlayacak temel uygulamalar da yapılmıştır. Basitçe tanımlandığında temel el çizimi taslaklarından başlanarak, google sheets excel programında aktör ve ilişki türlerine ilişkin veri tabloları hazırlanmıştır.

Things İzmir Sosyal Değişim Hikâyelerini Görselleştirme Etkinliği, sosyal değişim ve görselleştirme alanında çalışanların ve bu alana ilgi duyanların bir araya gelmesini sağlamıştır (Şekil 2.8).

Şekil 2.8 Things İzmir sosyal değişim hikâyelerini görselleştirme etkinliği ilişkin bir görsel (28 Kasım 2015).

Çalışmaya katılan grupların ilgi alanlarına göre belirlenen infografik, video, fanzin, harita ve poster başlıkları çerçevesinde 5 farklı proje grubu oluşturulmuştur. Gruplardaki kolaylaştırıcılar aracılığıyla sosyal değişim hikâyelerinin görselleştirilmesine yönelik ekip çalışmaları yapılmıştır. Bir gün süren atölyedeki çalışma tarafınca harita grubunda deneyimlenmiştir. Harita çalışmasında aynı zamanda basit infografi yöntemi de kullanılmıştır. Ağ haritasının **basit infografi** yöntemi kullanılarak hazırlanması sürecinde izlenen aşamalar şunlardır:

Basit Infografi Deneyimi ile Haritalama = Soyutlama> Tema Oluşturma> Görselleştirme (Strüktür-Network Oluşturma, Haritalama).

- Sosyal değişim hikayelerinin gelişim süreçlerini anlamak için boş bir kağıdın kullanımını ile oluşturulan düzlemde;
 - Yatayda geçmiş/şimdi/gelecek kolonları ile,
 - Dikey düzlemde aktörlerin bireysel, mekansal, amaçsal ilişkilerini ifadelendirmeye yönelik (kimler/aktörler, nerede? mekan, ne zaman? nasıl durumlar?, hayaller, amaçlar) sorular ve başlıklar altında kategoriler,sütunlar oluşturulmuştur.
 - Grupta yer alan her katılımcı yatay ve dikey düzlemde oluşturulan kolon ve sütunların içerisine, bireysel hikayelerine ilişkin olarak soyutladığı tema başlıklarını veya birkaç kelimelik anlatımlarını eklemiştir.
- Geçmiş/şimdi/gelecek kolonlarında farklı renkte not kağıtları (postitler) kullanılarak networkün algılanmasını kolaylaştıracak, görsel anlatıyı güçlendirecek araçlardan yararlanılmıştır.
- Hikayelerin belirlenen şablon kapsamında yazıya belirli temalar bağlamında aktarımı tamamlandıktan sonra her bir katılımcıyı temsil eden ikonlar/ geometrik şekiller paftanın kenarına çizilmiştir.
- Katılımcılar kendi aktarımları ve ilişkilendikleri başka temalar, noktalar üzerine ikonlarını çizmiştir.
- Network üzerinde oluşan 2 boyutlu örüntünün 3. boyuta taşınması için iğne ve ip gibi malzemelerden yararlanılmıştır. Çalışma paftası dayanıklı mukavva üzerinde sabitlenmiş olup, pafta üzerinde katılımcıların ikonlarının ve temaların bulunduğu bölümlere iğneler takıldıktan sonra, gösterimlerin bulunduğu alan başlangıç olmak üzere ikonlardaki iğnelere geçirilen farklı renkteki ipler her bir bireyin ilişkilendiği noktaya geçirilmiş ve haritalama işlemi tamamlanmıştır.
- Bireysel hikayelerin, temaların zaman ve uzamda biraraya geldiği, çakıştığı noktalarda (nodes) bireylerin ilişki kuracağı, aidiyet sağlayacağı temel normlar üzerinden birleştirici unsurları tetikleyen birliktelikler ortaya çıkmıştır.

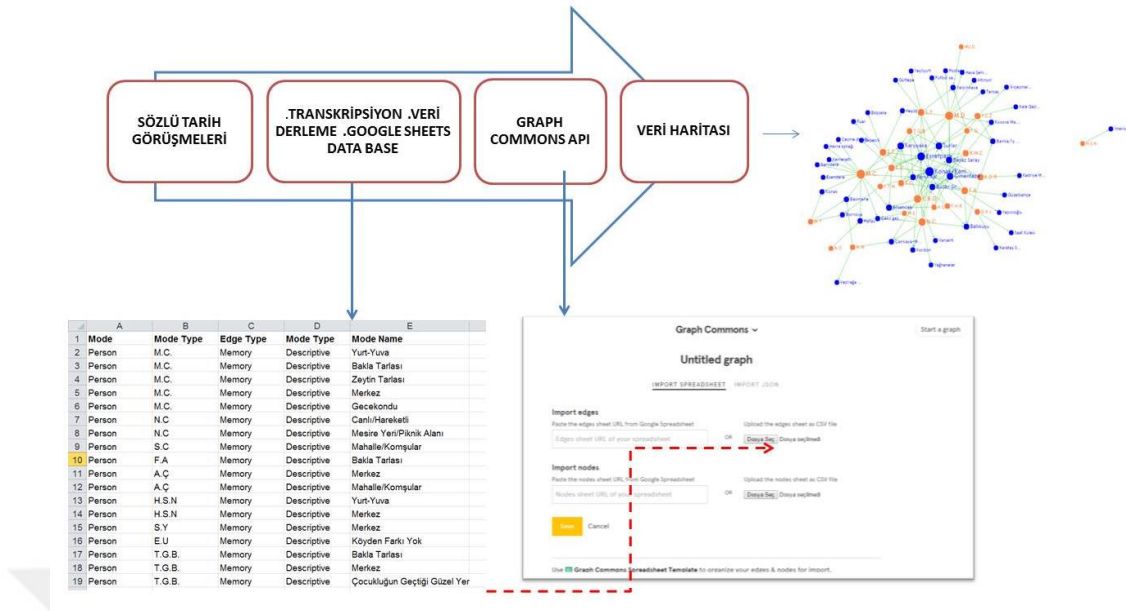
Bireylerin aidiyet kurabileceği kanalları geliştirmesi açısından söz konusu çalıştaylar önemlidir. Çalıştayların etki alanları ilerlemeci, toplumsal meselelere-konulara katkı sağlayabilecek, farklı çıkar grupları ile özdeşleştirilen ihtilafli konularda göz ardı edilen grupları karar alma süreçleri ve sonrasında etkin

kılabilecek araçların geliştirilmesini sağlayacak (olumlu) katkılar sunabileceği gibi, bunun tam zıttı (olumsuz) yönleri de olabilir. Ancak bu çalışma, olumlu yönlerinin kent planlama disipliniinde sağlayacağı katkıları sorgulamaktadır.

Çalışma kapsamında , kentsel dönüşümden etkilenen bireylerin kendini ifade etme olanağı bulduğu, sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilerin “Graph Commons” aracı ile görselleştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Anlatıcıların/ Aktörlerin, oluşturulan ağ haritalarında ilişkilendikleri temalar üzerinden yaşadıkları mekana atfettikleri anlamlar ve kentte refere ettikleri, etkileşimde buldukları mekanlar açığa çıkarılmıştır. Çalışmanın temelini sözlü tarih anlatıları oluşturmaktadır. Sözlü tarih yöntemi ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bireysel hikayeler, ağ haritalama yönteminden yararlanılarak incelenmektedir.

Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilerin, Burak Arıkan tarafından geliştirilen bir yazılım olan graph commons aracının kullanılarak haritalanması sürecinde;

1. Aşama: sözlü tarih verilerinin transkripsiyonu yapılmıştır.
2. Aşama: veri derleme çalışması yapılarak veri yığını, kurulmak istenen aktör-ilişki başlıkları temelinde filtrelenmiş, sadeleştirilmiştir.
3. Aşama: kurulmak istenilen ilişkiler bağlamında Google Sheets Excel programında veri tabloları oluşturulmuştur.
4. Aşama: veri, graph commons aracına import edilerek nokta ve çizgilerden oluşan veri haritası üretilmiştir (Şekil 2.9).

Şekil 2.9 Sözlü tarih görüşmelerinden veri haritası oluşturma aşamaları.

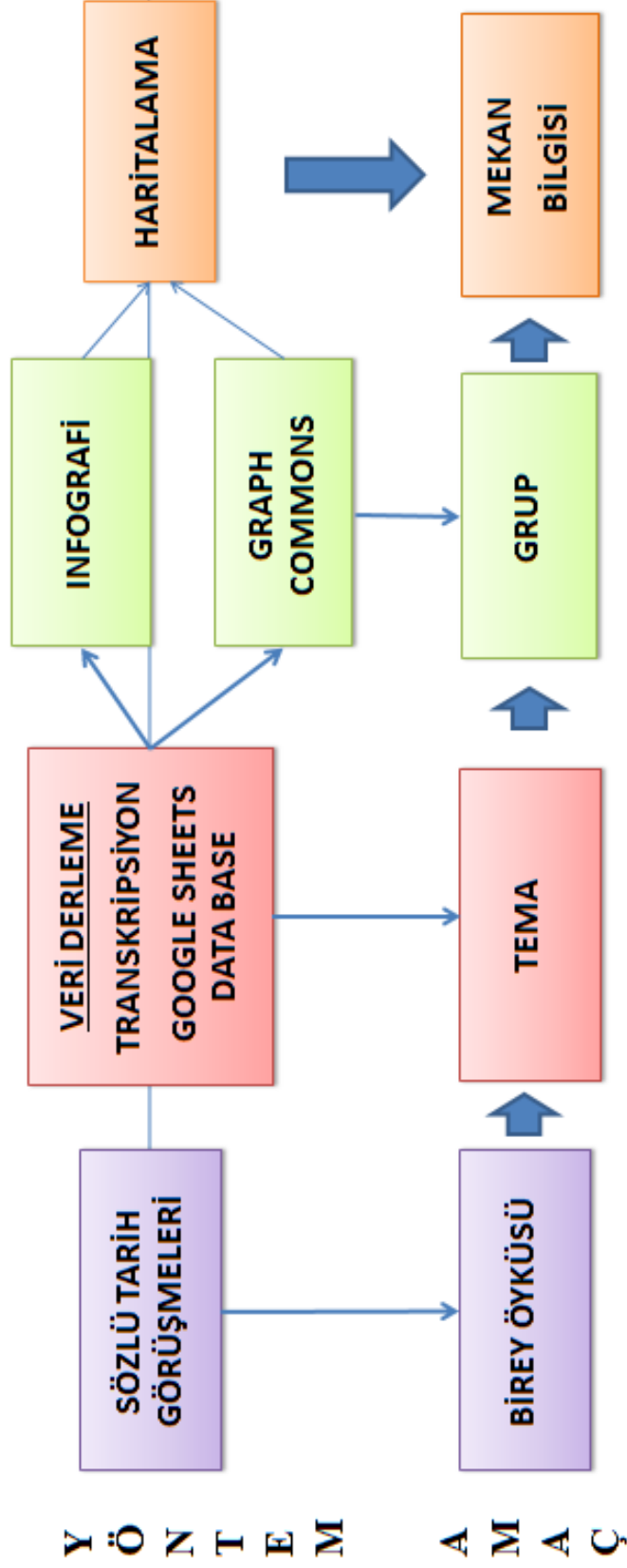
Sözlü tarih verilerine dayalı ilişki, ağ haritalarının oluşturulması çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Ağ haritalarının oluşturulması sürecinde kullanılan araçlar ise “graph commons” yazılımı ve infografiktir. Bilinen söz konusu materyallerin bu çalışma bağlamında birlikteliği/ bir arada kullanılarak planlama disiplindeki araştırma alanında uygulanması, çalışmaya öznel bir nitelik katmaktadır. Sözlü tarih görüşmeleri üzerinden üretilen ağ haritalarında ve infografik çalışmalarında ilişkilenen, düğüm noktalarını oluşturan temalar üzerinden sosyo-mekânsal örüntülerin okunması, mikro mekân bilgisine ulaşılması amaçlanmaktadır (Şekil 2.10).

2.6 Sonuç Yerine

Farklı paradigmalardan etkisinde değişen kent planlama pratikleri ışığında, planlamanın kentsel sorunlara çözüm üretebilmek adına, kamu kaynaklarının daha eşit olarak dağılımına, öznelerin mekanla kurdukları ilişkiyi, mekânı algılama biçimlerini, beklenti ve taleplerini, gerçekliğin farklı boyutlarını anlayarak, mekânın düzenlenmesine olanak sağlayacak araştırma yöntemlerinden sözlü tarih bir fırsat olarak ortaya çıkmaktadır. Yukarıdan aşağı anlatılara karşı, daha demokratik, katılımcı bir yaklaşımın benimsendiği, yazılı kaynaklarda yer verilmeyen, alternatif

araştıma yöntemleri (anket, derinlemesine görüşme...vb.) ile elde edilemeyen kapsayıcı, detaylı bilgiye ulaşılmasına olanak sağlayan, disiplinler arası çalışmalara imkan sunan sözlü tarihin olumlu boyutları , söz konusu yöntemi çekici kılan önemli özellikleridir. Her ne kadar sözlü tarih eleştirilerinin temelinde subjektivizm var ise de öznel bilgiye dayalı algıların subjektif niteliği de göz önünde bulundurulduğunda , bu bilginin mekanla ilişkilendirilmesini sağlayacak ilişki haritalarının oluşturulmasına olanak sağlayacak araçlar, planlama için ampirik bulguların, bütüncül verilerin elde edilerek, kullanılmasına katkı sunar.

Bu noktadan hareketle, İzmır'in neo-liberalleşme sürecinde uygulamaya geçirilen Kadifekale kentsel dönüşüm projesinin sözlü tarih yöntemi kullanılarak analiz edilmesi, kentsel dönüşüm süreçlerinde göz ardı edilen "insanı" alışmanın odağına alması açısından önemlidir.

Şekil 2.10 Yöntem ve amaç tarifi.

BÖLÜM ÜÇ

NEOLİBERALİZMİN KELEBEK ETKİSİ, KENTSEL DÖNÜŞÜM

PROJELERİ: DÜNYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

Tez çalışmasının bu bölümünde, neoliberalizm kavramına ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmekte ve neoliberal politikalar bağlamında gelişen kentsel mekâna müdahale stratejilerine değinilmekte olup, dünya ve Türkiye’den seçilen büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerine ilişkin örnekler incelenmektedir. Dünya ölçeğindeki projeler incelenirken merkez ve çeper ülkelerden örnekler seçilmiştir. Merkez ülke örneklerinden; Londra Dok (Liman) Bölgeleri Dönüşüm Projesi, (İngiltere); Robert Taylor Evleri Kentsel Yenileme Projesi, (Bronzoville-Şikago, Amerika Birleşik Devletleri) , Poblenou ve Forum 2004 Alanı Diagonal Mar Kentsel Dönüşüm Projesi (Barselona-İspanya); çeper, gelişmekte olan ülke örneklerinden ise Taipingqiao Kentsel Dönüşüm/ Gelişim Projesi (Şangay- Çin) ve Vila Autodromo Kentsel Dönüşüm Projesi (Rio de Janerio-Brezilya), çalışma kapsamında ele alınmaktadır.

Söz konusu projeler liberal ekonomik politikaların yaygınlaştığı 1980’li yıllarda ve neoliberal politikaların baskın hale geldiği 2000 sonrası zaman sürecinde uygulamaya geçen projelerden seçilmiştir. Neoliberal süreçteki projelerin hayata geçirilme aşamasında siyasal otoritenin, yasa düzenleyicilerin gücünün yeni kentleri dönüştürmede etkili bir rol oynadığı tespit edilmiştir. İncelenen projelerde kentte dezavantajlı pozisyondaki grupların (yoksullar, zenciler... vb.) projelerden doğrudan etkilendikleri görülmektedir.

Türkiye’deki kentsel dönüşüm projelerinin kent yazınında, akademik ve toplumsal tartışmalarda ön plana çıkması da değişen sosyo-ekonomik ve politik paradigmaların paralelinde gelişmiştir. Bu bağlamda sermayenin birikimini kentsel dönüşüm projeleri eliyle kent mekânı üzerinden gerçekleştirmekte olduğu 1980’den günümüze kadar gelinen sürece ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

Türkiye örnekleri seçilirken büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinin merkezindeki, neoliberal kentleşme sürecinde ekonominin lokomotifi, başkenti olan İstanbul kentine ilişkin olarak Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi ve Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, Küçükçekmece örnekleri; siyasa/politikanın merkezinde yer alan Ankara kentine ilişkin Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, projelerin öngörülen hedefleri ve ortaya çıkan sonuçlarına yönelik değerlendirme yapılmaktadır.

3.1 Neo-liberalizmin Kavramsal Çerçevesi

Dünya ekonomisinde 1970’li yılların başında ortaya çıkan petrol krizi sonrasında görünen durgunluktan çıkmak için kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, uluslararası sermaye hareketlerinin kolaylaştırılması (küreselleşmesi) yönünde politikalar izlenilmiştir (Kongar, 2006). Böylelikle, İkinci Dünya savaşı sonrasında Keynesgil ekonomi politikaları, yani refah devleti anlayışı 1970’li yılların ortalarından itibaren terk edilmiştir.

1980 sonrası Fordist sermaye birikim rejiminin iktisadi ve toplumsal krizini aşmak için Batı’da, Amerika’da R. Reagan ve İngiltere’de Margaret Thatcher hükümetlerince uygulamaya geçirilen “tutucu” ve “neo-liberal” olarak nitelendirilen iktisadi ve toplumsal politika ön plana çıkarılmıştır. Söz konusu politikalar ile büyümenin desteklenmesi ve istihdam yaratılmasına yönelik talep politikaları bağlamında kapitalizmin küreselleşmesi ve finansallaşması yönünde adımlar atılmıştır. Bu yeni politik süreç “*serbest ekonomi ve güçlü devlet*” söylemi ile temellendirilmektedir. Güçlü devlet söylemindeki vurgu, devletin yeni yöntem ve hedefler temelinde politikaya dâhil olmasıdır. Neoliberal politikaların diğer önemli özellikleri ise *disipline edici* olmaları ve *stratejik* özellikleridir. Yönetimler hukuksal, parasal, davranışsal kuralların ve rekabet kurallarının koruyucu mekanizmalarıdır (Dardot ve Laval, 2012).

Dardot ve Laval’a (2012) göre, “*Neoliberalizm başka bir deyişle çağdaş kapitalizm, evrensel rekabet ilkesi uyarınca insanların yönetilmesini sağlayan yeni*

söylem, pratik ve düzenlemelerdir. İktidarların neo-liberal güçler tarafından fethi, küreselleşmiş mali kapitalizmin atılımı, kolektif dayanışmalara zarar verecek şekilde toplumsal ilişkilerin bireyselleşmesi, zenginler ve yoksullar arasında aşırı kutuplaşma, yeni bir öznenin ortaya çıkışı (girişimci, rekabetçi birey), yeni ruhsal problemlerin gelişmesinin kaynağıdır” (Dardot ve Laval, 2012, s.1).

Neoliberal politikaların az gelişmiş, üçüncü dünya ülkelerinde uygulamaya geçirilmesi Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yürüttüğü istikrar ve yapısal uyum programları çerçevesinde gerçekleştirilmiştir (Kayganak, 2009, s.47).

Neo-liberal politikalar ekonomide kuralsızlaştırmayı, devletin küçülmesini, özelleştirmeyi, özel sektöre öncelik verilmesini yaygınlaştırmıştır (Tekeli, 2013).

3.2 Kentsel Dönüşüm Stratejilerinin Gelişim Süreçlerinde Evrilen Anlamları

19. yy ortalarında, sanayi devrimi sonrasında özellikle İngiltere’de işçi sınıfının yaşam koşullarının iyileştirilmesi, konut açığının giderilmesi ve sağlıklı yaşam alanları oluşturulması için inşa edilen sosyal konutlar ve parklar, kentsel alanlara yapılan müdahalelerin öncü örneklerindedir (Benevolo,1980’den aktaran Özdemir, 2010). Ancak, kentsel mekâna müdahalelerin boyut ve ölçek olarak en belirgin örneklerinin ortaya çıktığı süreç İkinci Dünya savaşı sonrasıdır. İkinci Dünya savaşında yaşanan yıkımlardan büyük ölçüde etkilenen Batı Avrupa kentleri olmuştur. Amerika’da ortaya çıkan kentsel mekâna müdahale etme biçimlerinin ilk uygulama alanı bulunduğu Batı Avrupa ülkesi ise İngiltere’dir (Özdemir, 2010).

İkinci Dünya savaşı sonrasında başta İngiltere olmak üzere Avrupa ülkeleri genelinde yıkılan, harap olan kent merkezlerinin yeniden inşa edilmesi süreci yaşanırken, gelişen ulaşım ağları ile eski yerleşim alanları dışında, kent çeperinde master plan çerçevesinde banliyöleşmenin etkisiyle yeşil kuşak zonları boyunca uzanan yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Yoksulluk yuvalarının temizlenmesi, geçmişin problemlerinin bertaraf edilmesi, yaşam ve barınma koşullarının

iyileştirilmesine yönelik yeniden inşa “urban reconstruction” ve yeniden yerleştirme “urban replacement” uygulamaları kamu sektörü öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde gelişen inşa teknikleri sayesinde yüksek katlı konutların inşa edilmesi benimsenmiştir (Roberts, 2000).

1960’lı yıllarda ön plana çıkan kentsel dönüşüm stratejisi, “urban revitalization”, mevcut yapı stokunun rehabilite edilerek kent merkezlerinin canlandırılmasıdır. Söz konusu dönemde kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı projeler uygulanmış; özel sektör yatırımları artmaya başlamıştır (Roberts, 2000).

1970’li yılların ortalarından itibaren Keynesgil ekonomik politikaları, sosyal devlet anlayışı terk edilirken, daha önce Fordist üretim sistemlerinin merkezindeki kentsel mekân, esnek (Post Fordist) üretim sistemlerine geçişle birlikte servis ve hizmet sektörlerinin toplandığı alanlar haline gelmiştir. Kentsel yapılı çevrenin ekonomik değerinin keşfedilmesi, yapılı çevredeki yatırımların uzun ömürlü olması, girişimcilerin sabit sermayeden kar elde etmesini sağlamıştır. Kapitalistlerin karlarını maksimize etmek için yeni kaynaklar araması, yapılı çevreyi yatırımcılar için karlı bir emtia haline getirmiştir (Harvey, 1990).

1970’li yıllarda banliyö gelişimi devam etmiş, kent merkezinin keşfi ile birlikte eski yerleşim alanlarına yönelik geniş çaplı dönüşümler gerçekleştirilmiştir. Mahallelerin sosyal kompozisyonunu değiştirmeden, yerel yönetimler ve özel sektör işbirliği ile yerinde yenileme odaklı kentsel dönüşüm stratejisi benimsenmiştir (Roberts, 2000).

1980’li yıllara kadar kentin içindeki eski, köhnemiş, çöküntü alanlarında söz konusu alanlardaki yapı stokunun yıkılıp yeniden inşasına yönelik “urban renewal”, kentteki mevcut konut stoku içinde, özel sektörün elindeki yapıların devlet eliyle iyileştirilerek kullanımının sağlanması amacıyla kentsel iyileştirme, rehabilitasyon “urban rehabilitation” uygulamaları ve eski, tarihi kent dokusunun bulunduğu alanlarda kent merkezlerinin yeni fonksiyonlar yüklenerek canlandırılması amacıyla

hayata geçirilen “urban revitalization” projeleri aracılığıyla kentsel mekana müdahale edilmiştir (Şahin, 2003).

Özellikle 1970’den sonra Fordist üretim sisteminin uzantısı olarak görünen standart yaşam tarzına olan tepki, çevre sorunlarının artması, Moderniteye olan karşı çıkışı artırmıştır. 1974 yılında ortaya çıkan petrol krizi, liberal ekonomik sistemde yaşanan bunalımı derinleştirmiştir.

1970’li yılların ortalarından itibaren ekonominin yeniden yapılanma sürecinde Avrupa ve Amerika kentlerinin sanayisizleşme süreci, sermayenin yatırımlarının işgücünün daha ucuz olduğu üçüncü dünya ülkelerine aktarması ile sonuçlanmıştır. 1980’den sonra küreselleşmenin de etkisini giderek attırması ile özellikle iletişim ve haberleşme alanındaki teknolojik gelişmelerle birlikte mekâna bağımlı olarak gerçekleştirilen bazı üretim biçimlerinin mekândan bağımsız olarak, esnek üretim biçimleriyle sürdürülebilirliği gerçekliğinin ortaya çıkışı, bilgi temelli ekonomiye geçiş, sermaye akışlarının hızlanması (uluslararası ve bölgelerarası iş birliklerinin oluşumu) ile başlayan ekonomik sistemlerdeki değişim süreci, politik, toplumsal ve mekânsal dönüşümlerin dünya ölçeğinde yeniden yapılanmasına yol açmıştır. Sanayisizleşme sürecinden en çok etkilenen gruplar ise Avrupa ve Amerika kentlerinde sanayide istihdam edilen ileri orta yaş grubu, erkekler, gençler ve etnik azınlıklardır (Hall 1998’den aktaran: Özdemir, 2010).

Gelişmiş ülkelerde üretim alanlarının kent merkezlerini terk etmesi ile boşalan ve çöküntü alanına dönüşen bölgelerin yenilenmesi ve geliştirilmesi için kentsel dönüşüm projeleri ve stratejik planlama birlikte uygulanmaktadır (Köktürk, 2007).

Ulus devletinin öneminin giderek azalması, kentlerin küresel ve bölgesel ölçekte önemini giderek arttırmıştır. Küresel ölçekte rolleri yeniden tanımlanan kentler, sosyo-ekonomik, politik ve mekânsal dönüşümlerin odağı olmuştur (Kayasu ve Yaşar, 2003).

1970’li yıllarda konut stokundaki iyileştirmelerin, söz konusu konutlarda yaşayanlar için yapılan iyileştirmeler olduğu belirtilmiş; ancak emlak spekülâtorleri eliyle yenilenen konutlar yüksek fiyata satılmış, kiracılar yerlerinden edilmiş ve soylulaştırma süreci yaşanmış, mahallerin sosyal kompozisyonu değişmiştir (Özdemir, 2010).

“Soylulaştırma” veya daha az kullanılan adlarıyla “mutenalaş(tır)ma”, “nezihleş(tir)me” veya “seçkinleştirme”, şehir merkezleri ve yakın etki alanlarındaki tarihi konutların yer aldığı “çöküntü alanlarındaki” mevcut kullanıcılarının, daha iyi eğitilmiş ve yüksek gelirli gruplarla yer değiştirmesi ve bu alanlardaki yapı stokunun rehabilite edilerek iyileştirilmesi ve yeniden değer kazanmasıdır (İslam, 2003).

İlk kez 1963 yılında Ruth Glass tarafından kavramlaştırılmıştır. 1960’lı yılların başında Ruth Glass tarafından Londra’nın merkezinde yıkılmaya yüz tutmuş binalardaki iyileştirme / rehabilitasyon sürecinde, sosyal kompozisyondaki dönüşümü tanımlamak için “gentrification” terimi kullanılmıştır (UNESCO International Seminar, 2007).

Sosyo –mekânsal bir süreç olarak soylulaştırmanın iki türü vardır: Birincisi; burjuvalaşan bölgelerde, işçi sınıfının dışlanması yoluyla ilerleyen süreç olup, diğeri ise toplumdaki daha zengin tabakanın, orta gelir grubu ve/veya işçi sınıfının çoğunluğu oluşturduğu karma gelir gruplarının yerleştiği alanlara sızması yani “kentsel sızmadır”. Tarihi yerleşmeler, daha doğrusu tarihsel kent merkezleri, kendi sakinleri tarafından terk edilmektedir. Ani kira artışları ve bina spekülasyonu, kiracıları evlerini, mahallelerini, yaşadıkları çevreyi tek etmeye, onlardan vazgeçmeye zorlamaktadır. Öncelikle tüm dünyada uzun süre önce sanayileşmiş ülkelerin başkentlerinde ortaya çıkan bu olgu, gelişmekte olan ülkelerin kentlerine de ulaşmıştır. Akdeniz ülkelerinde soylulaştırma süreci ile küresel ekonomi arasındaki yakın ilişki, turizm endüstri üzerinden ilerlemektedir (UNESCO International Seminar, 2007).

Avrupa'daki büyük ölçekli kentsel gelişimi hedefleyen “urban redevelopment” projeleri ile eski sanayi alanlarına yeni işlevler kazandırılarak, oluşturulacak istihdam olanakları sonucunda kent ekonomisinin canlandırılması amaçlanmıştır. Post modern mimari tasarımların yer aldığı projeler, emlak eksenli mega, öncül (flagship) projelerdir (Hall 1998'den aktaran: Özdemir, 2010).

Genelde sanayinin terk ettiği, ıssızlaşan kent merkezleri ve işlevini yitiren, köhneleşmiş kıyı alanlarında uygulanan emlak eksenli projelere getirilen başlıca eleştiriler, söz konusu projelerin küresel ekonominin mekânsal talepleri doğrultusunda oluşturulduğu, kentin merkezinde yaşayan düşük gelirli grupların ihtiyaçlarının göz ardı edildiği, belirli kent parçalarına yönelik geliştirilen projelerin bütüncüllükten uzak olmasından dolayı kentsel parçalanma ve ayrılmaya yol açmış olmalarıdır (Özdemir, 2010).

1990'lardan itibaren paydaşların kentsel dönüşüm süreçlerine katılımını ön plana çıkaran kapsamlı bir politika ve uygulama yöntemi izlenmiştir. İlk kez çok sektörlü ve çok aktörlü, kamu ve özel sektör ortaklıklarının yanı sıra yerel düzeyde sivil toplum örgütleri, yerel yönetim, yerel halk ve organizasyonların dönüşüm süreci içerisine dâhil edildiği ortaklıklar ortaya çıkmıştır (Roberts, 2000; Özdemir, 2010).

1990'lı yılların sonunda kentsel dönüşüm projelerinin yeni sloganı “Kentsel Rönesans” olmuştur. Tasarımda mükemmeliyet arayışı, eski sanayi alanlarının yeniden geliştirilmesi ve yüksek yoğunluklu kentsel alanlar, Kentsel Rönesans'ın temel yaklaşımlarıdır. Merkezi yönetimin temel parametreleri ise, sürdürülebilirlik, yerel halk ve çeşitliliktir. Kentlerdeki yoğunlukların artırılması, kent merkezlerinin canlandırılması, kentin saçaklanmasının önlenmesi doğrultusunda tarımsal alanların üzerindeki baskıyı azaltacağı, trafik sıkışıklığını önleyeceği, çevresel sürdürülebilirlik ilkesine hizmet edeceği görüşü ile yaygınlık kazanmıştır. Ancak söz konusu uygulamalar, soylulaştırma ile sonuçlanması nedeniyle eleştirilmektedir (Lees 2003'ten aktaran: Özdemir, 2010).

Batı Avrupa’da başta İngiltere’de olmak üzere 1970’lerden 1990’lı yılların başına kadar sürdürülen emlak eksenli, tüketim temelli dönüşüm pratikleri terk edilerek, günümüzde, katılım temelli ve özel sektörü denetim altında tutan politikalara geçilmiştir (Özdemir, 2010). Bu bağlamda kentsel dönüşüm ile sadece kente fiziki nesne olarak bakılmayıp, söz konusu projenin kentteki müdahalelerden etkilenecek komünitelere / gruplara olan yansımaları da ele alınmalıdır. Bu nedenle uygulanma süreçlerinin şeffaf ve katılımı teşvik edici olması da önemlidir. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile kentsel yenilemede, fiziki yapıdaki iyileştirmeler dışında çok boyutlu (fiziksel, çevresel, ekonomik, toplumsal vb.) iyileştirmeler amaçlanmaktadır (Ayık ve Avcı, 2013) .

Tekeli (2013), fordist üretim biçimlerinden post fordist üretimlere, ulus devletler dünyasından küresel dünya sistemine geçişte, dünya yerleşme sisteminin de değiştiğini ve bu yeni dönemdeki hâkim yerleşme biçiminin ise “kentler” olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu nedenle günümüzde, devletlerden ziyade kentler yarış içerisindedirler.

Kentler, küreselleşme sürecinde ekonomik rekabet güçlerini artırmak ve sosyal sorunlarla baş edebilmek için yerin pazarlanması ve tanıtımı yönünde stratejiler geliştirmektedir. Yerlerin pazarlanma sürecinde kentler için yaratılan imgeler kapsamında reklam ve tanıtımlarla kent, etkinlik, peyzaj, markalaşma temelli stratejiler üzerinden pazarlanmaktadır. Etkinlik temelli stratejilerden festivaller, kentsel gösteriler üzerinden ticarileşen, yere özgü kültürel değerlerin tüketimi, klonlanmış tasarımlarla kentlerin benzeşmesi, görkemli Postmodern tasarımların hâkimiyetindeki kentsel Rönesans projelerinin yoksul grupların taleplerini göz ardı ederek varsıl gruplara odaklı uygulanması, eleştirilmektedir (Tallon, 2010).

3.3 Eksenler Bağlamında Kentsel Dönüşüm Örnekleri: Merkez (Gelişmiş) ve Çeper (Gelişmekte Olan) Ülkeler

Dünya ölçeğinde kentsel dönüşüm örnekleri seçilirken farklı yaklaşımlar doğrultusunda gelişen kentsel dönüşüm pratikleri ele alınmıştır. Söz konusu yaklaşım

farklılığından kastedilen projelerin temellendirildiği eksenlerdir. Neoliberal dönemde kentler küresel sermayeden aldıkları payı arttırmak adına yeni finans merkezlerini, cazibe, etkinlik alanlarını oluşturmaktadırlar. Bu bölümde ele alınan 4 adet büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesinin ikisi merkez diğer ikisi ise çeper ülkelerden seçilmiştir. Söz konusu projeler;

- Dok Bölgeleri Dönüşüm Projesi (Londra, İNGİLTERE)
- Taipingqiao Kentsel Dönüşüm/ Gelişim Projesi (Şangay, ÇİN)
- Vila Autodromo Kentsel Dönüşüm Projesi (Rio de Janerio - BREZİLYA)
- Robert Taylor Homes Kentsel Dönüşüm (Yenileme) Projesi (Bronzoville-Chicago, ABD)
- Poblenou ve Forum 2004 Alanı, Diagonal Mar, Kentsel Dönüşüm Projesi (Barselona, İSPANYA) başlıkları altında değerlendirilecektir.

Ayrıca anılan projelerden Londra, Dok Bölgeleri Dönüşüm Projesi dışındaki projeler, neoliberal politikaların etkilerinin güçlü bir biçimde hissedilmeye başlandığı 1990'lı yılların sonunda ve 2000'li yılların başında uygulamaya geçirilen projeler olması açısından önemlidir.

Kent içinde sermaye açısından değeri azalmış, artı değer üretmeyen atıl durumda kalmış ancak konumu/coğrafi özellikleri açısından sermaye için avantajlar sağlayan bölge ve kent parçaları; eski konut dokusunun bulunduğu genellikle ketli yoksul ya da işçi sınıfının barındığı alanlar, eski liman bölgeleri gibi çöküntü alanlarına daha fazla yatırım çekmek için söz konusu alanlara yeni imajlar verilerek, farklı kullanım kararları veya fonksiyon değişiklikleri üzerinden kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir. Çin'in Şangay kentinde çöküntü alanına dönüşen ve bir bölümü de eski, tarihi yapı stokunun bulunduğu alanı içeren Taipingqiao Kentsel Dönüşüm Projesi ile İngiltere'nin kentsel dönüşüm deneyimi olarak ele alınan Dok Alanları

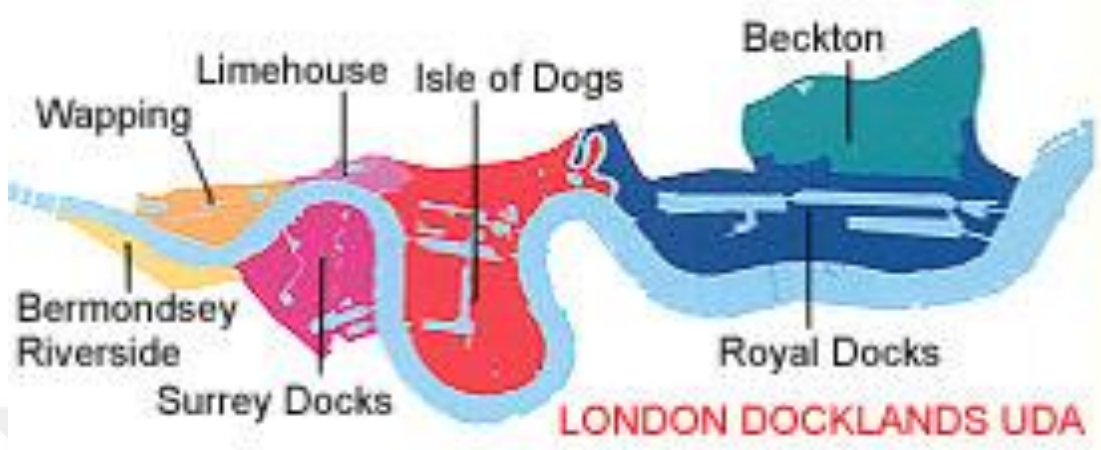
Dönüşüm Projesi karma kullanım yaratan emlak, koruma eksenli proje örnekleridir. Taipingqiao Kentsel Dönüşüm Projesinin, neoliberal sisteme eklenme çabasında olan Çin'in küresel finans merkezi Şangay da uygulanması önemlidir. İspanyanın Barselona kentinde uygulanan Diagonal Mar, Kentsel Dönüşüm Projesi ise Olimpiyat oyunları nezdinde gelişen etkinlik eksenli proje örneği olarak bu bölümde ele alınacaktır. Söz konusu projelerin ortak noktası kentlerin neoliberal ekonominin parçası olmak adına, gelişen finans, kültür endüstrisinin yarattığı artı değerden pay almak için kentsel dönüşüm projelerini geliştirmeleridir.

3.3.1 Dok Bölgeleri Dönüşüm Projesi (Londra, İNGİLTERE)

Sanayi devriminin öncü ülkesi İngiltere, sanayi sonrası toplumun bilgi toplumuna geçiş sürecinde yeni ekonomik politikaların başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyada yayılmasında da etkin rol oynamıştır. Bu bağlamda, İngiltere'deki neoliberal dönemin öncü kent içi büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinden kamu ve özel sektör işbirliğine dayalı olarak gerçekleştirilen Londra'daki eski endüstri alanlarından Dok (liman) bölgelerinin dönüşüm projesi çalışma kapsamında ele alınmaktadır. Londra Dok Alanları Dönüşüm Projesi, 1980 yılında başlamış olup 1998 yılına kadar devam etmiştir. Bölgenin uluslararası bir ticaret, finans ve cazibe merkezine dönüştürülmesi yoluyla istihdam olanaklarının yaratılması amaçlanmıştır. Merkezi hükümet desteği ile Docland Kalkındırma Şirketi projenin yürütücüsü olarak kurulmuştur.

Projenin amacı; Thames Nehri kıyısında bulunan ve zamanla boşalan, atıl kalan dok alanlarının çevresindeki yapı ve arsaların yeni kullanım kararları, hizmet ve donatılar, tasarım, peyzaj projeleri ile kullanımını arttıran özel sektör yatırımlarını teşvik ederek, bölgeyi aktif bir merkeze dönüştürerek, yeniden canlandırmaktır. Proje birçok alt bölgeyi içermektedir. Ayrıca kentsel dönüşüm projesi ile ulaşım altyapısı geliştirilmiş, yeni iş ve konut alanları yaratılmıştır. Örneğin; Wapping ve Limehouse bölgelerindeki tarihi yapılar farklı işlevler doğrultusunda kullanılmak üzere restore edilerek korunmuştur. Isle of Dogs bölgesi Londra'nın finans

merkezine dönüşmüştür (Şekil 3.1) (London Docklands Development Cooperation (LDDC), 1997).

Şekil 3.1 Londra Docklands Kentsel Dönüşüm Proje Alanı (LDDC, 1997).

Merkezi hükümet 2008 ekonomik krizi ile birlikte kentsel dönüşüm politikalarında da revizyona gidilerek “Toplum yönelimli dönüşüm” (communityled regeneration) modelini benimsemiştir. *Bu yeni politikaya göre yerel yönetimler (local councils), yerel topluluklar, yerel çalışanlar/ işadamları ve sivil toplum kuruluşları, kendilerinin yaşadığı alanın nasıl planlanacağına, dönüştürüleceğine doğrudan kendileri karar vereceklerdir.*” (Eren, 2014).

2010 yılı öncesi kentsel dönüşüm projeleri kamu bütçelerine olan maliyeti artmış ve yeni, lüks yaşam alanları yerel toplulukların beklentilerini karşılayamamıştır. Her ne kadar yerel topluluklar dönüşüm aktivitelerine katılmışlarsa da dönüşüm bütçesinin kullanımı ve resmi karar verme süreçleri dışında kalmışlar, projelerde halk desteği de alınmamıştır.

3.3.2 Taipingqiao Kentsel Dönüşüm/ Gelişim Projesi (Şangay, ÇİN)

Taipingqiao Kentsel Dönüşüm projesi, gelişmekte olan ekonomisi ile küresel sisteme entegre olma yarışında hızla ilerleyen Uzakdoğu ülkelerinden Çin ekonomisinin lokomotif şehri Şangay kent merkezinde, tarihi bir bölge olarak

bilinen, ancak zamanla çöküntü alanına dönüşen Taipingqiao bölgesinde uygulamaya geçirilmiştir.

Shanghai, (Sangay) Çin kentleri içerisinde en büyük ekonomik hacme sahip Çin'in, ticaret ve finans merkezlerindedir. Önemli bir liman kenti konumundaki şehrin nüfusu, 19 milyon civarındadır. Kent, 2020 yılına kadar uluslararası bir finans, ekonomi, ticaret ve nakliye merkezi olma hedefine doğru hızla ilerlemektedir. 2010 yılında düzenlenen World-Expo için hükümet, şehrin altyapısının yenilenmesi kapsamında, 97.8 trilyonluk harcama yapmıştır. 2009 yılında yurtdışı yatırımlarını çekmede oldukça başarılı olmuş; kente aynı yıl içerisinde, doğrudan 10.5 milyar dolarlık yabancı yatırım yapılmıştır. Şangay nüfusuna, 2009 yılında 328.000 kişi eklenmiştir. Kente insanların akın etmesi, konut talebinin önemli bir nedenidir (Wikipedia, b.t.-a).

Taipingqiao bölgesi (Şekil 3.2), Şangay kent merkezinde yer alan, bir zamanlar düşük ve orta gelirli grupların yaşadığı bir bölgedir. Söz konusu bölgede uygulanan kentsel dönüşüm projesi, 1996 ile 2009 yılları arasında hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında, bölgedeki tarihi yapıların restore edilmesi, müze yapılması, bölgede önerilecek karma kullanım tasarımıyla mekânın gelişiminin sağlanması, alanın eğlence, kültür merkezine dönüştürülerek yeni bir yaşam tarzı yaratılması ve proje ile birlikte çürüyen, çöküntü alanına dönüşen konut alanına yeni bir imaj kazandırılması amaçlanmıştır (Shen ve Wu, 2011).

Şekil 3.2 Taipingqiao bölgesi (Shanghai Taipingqiao Redevelopment Project Annual Report, 2009).

Söz konusu bölgede, 1900'lerin başında yabancılara verilen imtiyazlarla batılı mülk sahipleri tarafından "shikumen" mimarisinde "alley" (dar sokak, yollar) tarzındaki mahaller inşa edilmiştir. "Shikumen" mimarisi" 1900'lerin başından 1980'li yıllara kadar Şangay'da konutlardaki baskın mimari formdur. Sosyalist dönemde, uzun süreli onarım gören konut alanları ve tesislerde yaşam koşulları kötüleşmiş; 1990'larda bölge, çöküntü alanı haline gelen ve acilen ayağa kaldırılması gereken bir alana dönüşmüştür. 1996 yılında yerel hükümet (district government), Hong Kong Shui On Grup isimli şirket ile söz konusu alanda kentsel gelişim, dönüşüm projesine başlamak için anlaşma imzalamıştır. 52 hektarlık ve 23 konut blokunu içeren bölgenin kullanım hakları, kiralanmıştır. Taipingqiao Kentsel Dönüşüm Projesi, o dönemde hayata geçirilen ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi olması nedeniyle önemlidir. Projenin kısıtlı bütçesinden dolayı, yapıların etaplar halinde ada ada inşasına başlanmış; projenin ortaklarından Shui On Grup, bütün alana yatırım yapmamıştır. Diğer yapı adalarının inşası için başka yatırımcılar/ şirketler davet edilmiş olsa da Shui On Grup, bütün planlama süreci ve organizasyonun gelişiminden sorumlu olmuştur. Planda residanslar dominat olmak üzere (toplamın %43'ü), karma kullanımlardan oluşan konut zonu, ticaret ve tiyatro zonu ve tarihi koruma bölgesinden oluşan dört alt bölge önerilmiştir.

İlk olarak bölgede yeni bir imaj değişikliğine gitmek ve güzel bir çevre yaratmak için, alanın merkezinde yapay bir göl alanı ve yeşil alan oluşturulmuştur (Shen ve Wu, 2011).

Park alanının kullanım hakları Shui On Gruba kiralanmasa da, yatırımcı, projede hükümetle ortak yatırım yapmaya karar vermiştir. Hükümet açısından, fiziksel çevrenin iyileştirilmesi, bölgeye daha fazla yatırım çekeceği ve bölgedeki arazi fiyatlarını yükselteceğinden; yatırımcı açısından ise, sadece arazi maliyetleri azalmayıp, çevrenin değerinin artması mülk değerlerini yükselteceğinden, müzakerelerde kazan kazan yöntemi kabul edilmiştir.

Bölgedeki iki yapı adası, tarihi yapılarla çevrelenmiştir. Birinci Ulusal Çin Halk Kongresinin gerçekleştiği bu alanı korumak için yasal düzenlemeler yapılmıştır. İki

adadaki eski yapıların yerine 4-5 katlı eski, tarihi tarzda ticari kullanım fonksiyonu içeren binalar inşa edilmiştir. Diğer yapı adaları için Shui On Group, otel ve ofis alanları planlamıştır. Ancak bu strateji uygulanamamıştır. Asya mali krizi, ofis alanlarına talebin dramatik şekilde azalmasına neden olmuştur. Sonuç olarak yatırımcı, Boston kökenli mimari bir firmanın geliştirdiği alternatif fikri uygulamış; bu planla söz konusu yapı adalarındaki tarihi binaların tümünün korunarak ticaret alanına dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Yatırımcılar bu strateji ile arazi fiyatlarının artacağı ve kentin imajının yükseleceği yönünde belediye ve bölge yönetimlerini ikna etmeye çalışmış ve hükümet kendi orijinal planını uygulamamıştır. Yenilenmiş alan, Xintiandi ve park alanı, Komünist Partinin 80. yıldönümünün hediyeleri olmuştur (Shen ve Wu, 2011).

Birbirine adapte edilen yeni kullanımların amacı, tarihi ve kültürel imgeleri bir alanda yeni bir imaj yaratırken kullanmaktır. 19. Yüzyılda Fransız yatırımcılar tarafından inşa edilen Shikumen evleri, Batı mimarisi ile avlulu, geleneksel Çin evlerinin birleşimidir. Farklı bir tarza sahip bu yapılar, Şangay'ın tarihi mirasını temsil eder. Yatırımcı, söz konusu evlerin orijinal konum ve yapı formlarını korumuştur. Koloni dönemindeki, geçmişteki yaşam tarzını yansıtan bir burjuvazi evi, müze olarak tasarlanmıştır. Yoksul kentlilerin ve işçilerin yaşadığı çöküntü alanına dönüşmüş konut alanları, istenmeyen geçmiş olarak göz ardı edilmiş; şanlı sömürge geçmişi, övülen nostaljinin parçası olmuş; söz konusu alan yeniden, gözde bir tüketim alanına dönüşmüş; gri tuğla ve kayrak taşlardan yapılmış duvarlar korunurken, eski ahşap kapılar, cam mağaza cepheleri ile değiştirilmiştir (Shen ve Wu, 2011).

Markalı ürünleri göstermek için kültürel aktiviteler düzenlenmiş; tanınmış mağazalar, lüks restoran ve barlar, lüks müşterilerle küresel ve yerel elitleri alana çekmek için, kiracı olarak davet edilmiştir. Kentsel dönüşüm (gelişim) projesi, orijinal mahallelerdeki günlük yaşam deneyimlerini yok etmiştir. Geçmişin belirli bir dönemi yeniden çağrılarak, modern tüketicilerin yaşam tarzına yönelik yeni bir alan yaratılmıştır. Xintiandi ve park alanının inşaatının maliyetinin çok yüksek olması, bölgeyi temizlemek için eski sakinlere ödenen tazminatların fazla olması, yatırımda

risk oluşturmuş ve kentsel dönüşümü gerçekleştirmek için uygulanan flagship (öncül) projede, neredeyse hiç kar marjı oluşturmamıştır (Shen ve Wu, 2011).

Yatırımcı stratejisi olarak geliştirilen proje, bölgedeki diğer gayrimenkullerin satışının hızlanmasını sağlamıştır. Xintiandi 2001 yılında açıldığından beri turistlerin yanı sıra yabancılar, zengin Çinliler için en popüler eğlence alanlarından biri olmuştur. Çevre mahallelerde köhne evlerin bulunduğu alanlar, başarıyla en pahalı gayrimenkul alanlarına dönüşmüş; Taipinqiao gölünün ve Xintiandi'nin kuzeyinde konumlanan konut alanları, belli bir program çerçevesinde inşa edilmiş; projenin ilk aşaması 2003 yılında, ikinci aşaması ise 2007 yılında tamamlanmıştır (Shen ve Wu, 2011).

3.3.3 Etkinlik Eksenli Kentsel Dönüşüm Projesi Örneği: Poblenou ve Forum 2004 Alanı, Diagonal Mar, (Barselona, İSPANYA)

Barselona'nın yeni merkezlerinden biri olarak ön plana çıkan Poblenou, eski endüstri bölgelerindedir (Şekil 3.3). Besos Nehri kıyısında yer alan bölge, eski tekstil fabrikasının, gazhanenin kapanması sonucunda, kentin Olimpiyat hazırlığı sürecinde kentsel dönüşüm projesine konu edilmiştir (Arkitera, b.t.-a).

Kentsel dönüşüm alanları belirlenirken stratejik olarak ön plana çıkan alanlar önceliğinde, tek yapı ölçeğinden bütüne doğru ilerlemeyi sağlayacak dönüşüm yaklaşımları belirlenmiştir. Metropolitan bölge planında yapılan değişikliklerle, sanayi alanlarının kentsel servisler ile desteklenmesi ve yeni konut alanlarının açılması öngörülmüş; Poblenou bölgesinin merkeziliği, eski sanayi yapılarını bulundurması, bu alandaki dönüşümü tetiklemiştir. Kentsel dönüşüm projesinde pilot projelerin uygulanması ve tanıtım etkinlikleriyle katılımın en üst seviyede sağlanması amaçlanmıştır. Planlama sürecinde farklı meslek disiplinlerinden gelen uzmanların katılımıyla gerçekleştirilen çalıştaylar ve kamu katılımı sonucunda, plan onaylanmıştır (Demirtaş ve Esgin, 2006).

Poblenou kentsel dönüşüm projesi, 220 hektarlık bir alanı kapsamaktadır (Şekil 3.3). Kentsel dönüşüm alanı kıyı kesiminde, yapay sahil alanı oluşturulmuş; Olimpiyat köyü alanı, turizm fonksiyonu verilen alanlar ve konut bölgeleri planlanmıştır. Kamu-özel sektör işbirliği ile proje gerçekleştirilmiştir (Demirtaş ve Esgin, 2006).

Kentsel dönüşüm projesiyle, eski sanayi alanları temizlenerek öncelikle altyapının iyileştirilmesinin sağlanması (atık su arıtma tesisi, katı atık sınıflandırma / geri dönüşüm fabrikası, termal güç istasyonu), yaşanabilir kentsel mekânlar yaratılması, bölgenin önemli bir bilişim endüstrisi alanına dönüşümünün sağlanması, bu doğrultuda ofis ve ticari alan kullanımlarının artırılması amaçlanmıştır. Böylelikle istihdam olanaklarının da artması beklenmiştir. Her eylem alanının, özel planlarla düzenlenmesi sağlanmıştır. Özel sektör desteği sağlanmış, Barselona Kent Konseyi Planlama Dairesi ile 22@Barselona Şirketi ortaklığında, proje, hayata geçirilmiştir (Demirtaş ve Esgin, 2006).

Şekil 3.3 Poblenou kentsel dönüşüm alanından genel görünüm (Arkitera, b.t.-b).

Proje sonuçlandığında projeden etkilenen gruplar (bölge halkı), proje alanından ayrılmak zorunda kalmış; proje katılımcıları ve olası kullanıcılar, sürece destek vermişlerdir. Projeden etkilenen grupların, sürece etkin katılımı sağlanamamış; nitelikli işgücünün, turistlerin ve sanatçıların yaşam alanı haline gelen alan, soylulaşmıştır. Proje sayesinde kıyı alanının etkin olarak kullanımı sağlanmış; sanayi alanı diğer bölgelerle ilişkilendirilerek, istihdam olanakları arttırılmıştır (Demirtaş ve Esgin, 2006).

3.3.4 Toplumsal Grupların Kent Merkezinin Dışına Çıkarılması Kapsamında Geliştirilen Kentsel Dönüşüm Projesi: Vila Autodromo Kentsel Dönüşüm Projesi (Rio de Janeiro, BREZİLYA)

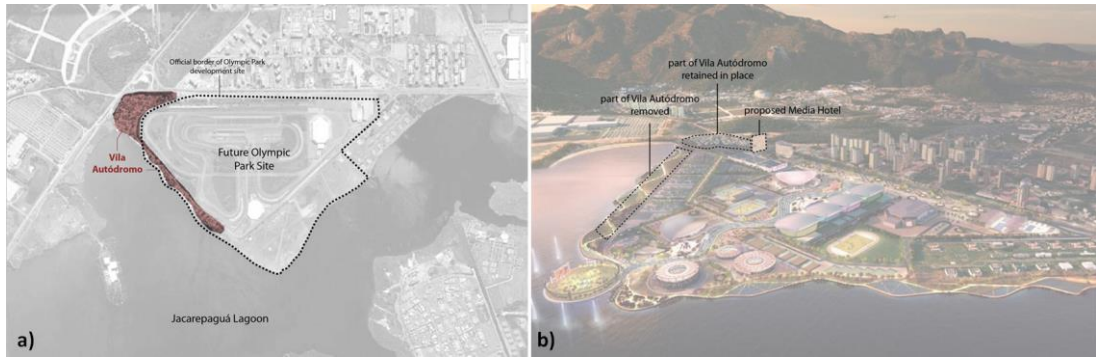
1950'lerden sonra gelişen sanayileşme süreciyle birlikte, kırsal alanlardan kentsel alanlara yönelik artan göç dalgaları, 1970'li yıllarda ivme kazanmış Latin Amerika kentlerinden biri olan Rio de Janeiro'da da barınma ihtiyacını karşılayan favela (gecekondu) alanları, kent dokusu içinde gelişimini arttırmıştır. Brezilya'daki favelalarda yaşayanlar, ülke nüfusunun %6'sını oluşturmaktadır. 1980'li yıllarda suç yuvaları olarak lanse edilen favelalar, sonraki yıllarda pek çok akademik çalışmaya konu edilmiştir (Ezme ve Aksümer, 2013).

Meksika favelaları üzerine yapılan en kapsamlı ve dikkat çekici ampirik araştırma, ABD'li antropolog Profesör Oscar Lewis (1914-1970) tarafından çalışılmış; 1961 yılında aynı yazar tarafından "Sanchez'in Çocukları" adıyla romanlaştırılan eser 1978 yılında, Hall Bartlett tarafından sinemaya aktarılmıştır. Yazarın çalışmaları, daha sonraki toplumsal incelemelerde etkili olan "yoksulluğun antropolojisi" denen kavramı ortaya koymuştur.

2016 yılında Brezilya'da gerçekleştirilmesi planlanan Olimpiyat Oyunları kapsamında, kentteki favela alanlarından biri olan Vila Autodromo, yıkım süreci ile karşı karşıya kalmıştır.

Atayurt (2012), Olimpiyat oyunları nedeniyle ortaya çıkan, etkinlik eksenli kentsel mekâna müdahale etme yönündeki girişimler sonucunda yaşanan yıkım ve yerinden edilme süreçlerinin sadece Brezilya'ya özgü olmadığını, kentsel mekâna benzer müdahale biçimlerinin örneğin;1988 yılında Seul Olimpiyatlarına hazırlanan Güney Kore'de, 1992'de Barselona'da, 1996'da Atlanta'da, 2000'de Sydney'de, 2004'te Atina'da, 2008'de Pekin ve 2012'de Londra'da da yaşandığını belirtmektedir.

Vila Autodromo (Şekil 3.4), 1994 yılından itibaren kentsel dönüşüm söylemlerine konu edilmiştir. Söz konusu bölgenin taşkın alanı içerisinde yer alması, kanalizasyon atıklarının mahalleye kıyısı olan gölde kirliliğe neden olması, kentsel dönüşümün uygulanması için öne sürülen gerekçeler olsa da, küresel organizasyonlara zaman zaman ev sahipliği yapan kentlerden biri olan Rio de Janeiro'da, 1994 Dünya Zirvesi, 2007 Pan American Games (PAG)'e ve 2016 Olimpiyat Oyunlarına hazırlık sürecinde söz konusu söylemlerin artması tesadüfi değildir. 1994 yılında Vila Autodromo'dan mahalle sakinlerinin taşınması kararına karşı yapılan protestolar, anılan kararın 2009 yılında düzenlenecek Olimpiyat Oyunlarını Rio de Janeiro kentinin kazanması ile tekrar gündeme gelmiştir. 2010 yılında Belediye'nin, açıkladığı "Riskli Alanlar Raporu'nda", Vila Autodromo içindeki 119 evin, taşkın alanında bulunması nedeniyle yıkılması gerektiği belirtilmiş; ancak söz konusu karar uygulanmamıştır. Vila Autodromo sakinlerinin ellerinde, araziyi kullanma haklarına ilişkin belgeler olsa da, yıkım kararı, söz konusu belgeleri dikkate almamaktadır (Olaussen, 2012).

Şekil 3.4 a) Yıkım sürecine tabi olan Vila Autodromo bölgesinin proje alanı içerisindeki görünümü (kırmızı renkle gösterilen alan) , b) Uygulanması planlanan 2016 Olimpiyat Projesi (Vale ve Gray, 2013).

Brezilya’da Olimpiyat bahane, kentsel dönüşüm şahane” başlıklı 28 Temmuz 2010 tarihli haberde; Rio de Janeiro Valisi Eduardo Paes tarafından yapılan açıklamaya göre, Olimpiyat Oyunları kapsamında kentte, 260 bin hanenin dönüşüm sürecinden etkileneceği, ancak projeden etkilenecek olan grupların mağdur edilmeyerek yeterli altyapı olanaklarına sahip mahallerde iskân edilecekleri ve dönüşümün 10 yıllık bir süreci kapsayacağı deklare edilmiştir. Kentsel dönüşüm projesi, söz konusu projenin, Olimpiyat oyunları bahanesi ile kentli yoksulların, kentin çeperlerine sürgün edilmesine yönelik bir uygulama olduğu görüşü ile eleştirilmektedir

Günümüzde Rio’da gerçekleştirilmesi planlanan olimpiyat oyunları kapsamında protestolar devam etmekte, olimpiyat için ayrılan fonların kentin diğer bölgelerinin sorunlarının çözülmesi için ayrılan kaynaklardan kesintiye gidilerek yapılması eleştirilmektedir. Söz konusu direnişlere rağmen gerçekleştirilmesi planlanan projenin ne kadar kabul göreceği ve başarılı olacağı ise tartışmalıdır.

3.3.5 Sosyal Stratejiler Üzerinden Geliştirilen Kentsel Dönüşüm Projesi : Robert Taylor Homes Kentsel Dönüşüm (Yenileme) Projesi (Bronzville –Chicago, ABD)

Birçok Amerikan kentinde İkinci Dünya savaşı sonrasında, 1950-1970 yılları arasındaki dönemde, kentsel dönüşüm (yenileme) pratikleri uygulanmıştır. Projelerin motivasyon noktası, ortaya çıkış faktörü; şehrin merkezindeki bölgelerin yeniden inşası ve zenci popülasyonunun yeni yerleşim alanlarına yerleştirilmesidir. Bu uygulamalarla, kent merkezinde oluşturulacak yeni finans ve aktivite alanları sayesinde kentin saçaklanmasının önlenmesi, kentin ekonomik olarak güçlendirilmesi ve diğer kentlerle rekabet edebilme gücünün, kapasitesinin artırılması amaçlanmıştır (Bayor, 1989).

1900’lerin başında Afro-Amerikalıların yaklaşık %75’i, Chicago’nun güney kıyısındaki “Black Belt” olarak adlandırılan bölgede yer alan mahallerde yaşamıştır. Düşük gelirli grupların sağlıksız yaşam koşulları altında yaşadığı söz konusu

mahalleler, kentin kuzey ve güney ucundaki varsıl grupların yaşadığı alanlardan sosyo-ekonomik olarak ayrılmıştır. 1946 yılında, Chicago Konut İdaresi “Chicago Housing Authority”, siyah kuşak getto sakinleri için kent içindeki düşük nüfusa sahip bölgelerde, toplu konut projelerinin geliştirilmesini önermiştir.

Söz konusu toplu konut projelerinden biri de Chicago’nun güneyinde yer alan ve adını Afro-Amerikalı aktivist Robert Taylor’dan alan Robert Taylor Evleridir. Söz konusu bölgede iki kez kentsel dönüşüm pratiği yaşanmıştır. Söz konusu dönüşüm pratiğinin ilk evresi, 1960’lı yılların başında az katlı konut alanlarının yıkılarak yerine toplu konut alanlarının inşası ile yaşanırken; ikinci evre ise 2000’li yılların başında söz konusu uygulamanın tam tersi bir biçimde toplu konut alanlarının yıkılarak yerine karma kullanımlı, düşük yoğunluklu yaşam alanı planlanması yönündedir.

Robert Taylor Toplu Konutlarının yapımı, 1962 yılında tamamlanmıştır. Yapıldığı dönemde dünyadaki en büyük toplu konut alanlarından biri olan Robert Taylor Evleri, toplamda 16 katlı, 28 adet yapıdan oluşmaktadır (Şekil 3.5). 4415 dairesel konutlarda 11.000 kişinin yaşaması öngörülmüş; ancak alandaki nüfus, yıllar içerisinde 27.000 kişiye ulaşmıştır. Proje, yarardan çok zarar vermiş; devasa ve kasvetli toplu konut alanındaki apartmanlarda, yıllar içerisinde sorunlar ortaya çıkmıştır. Örneğin, asansörlerinin sürekli bozuk ve kırık olduğu, yaşayanlar tarafından aktarılmıştır. Yıkımın öncesindeki son on yıl içerisinde, anılan konutlarda çürüme, yapısal koşullarda bozulmanın artması ile Robert Taylor Evleri, “apartman gecekondulara” dönüşmüştür (Spula, 2011; Prince, 2013) .

Şekil 3.5 1960'lı yılların başında Robert Taylor Evleri (Prince, 2013).

Ayrıca, işsizlik oranının %95'e ulaştığı konut alanlarında, yaşayanlar, hayatlarını sosyal yardımlarla sürdürmüştür. Söz konusu alan, uyuşturucu ve şiddet ile anılan, güvenlik sorunlarının olduğu bir alana dönüşmüştür. Kötü imajına rağmen, yaşayanların 2/3'ü, planın getirdiği zorunlu dönüşüm kapsamında, buldukları alandan ayrılmak istememiştir. Toplu konut projelerinin oluşturulması ile yaşam koşullarında bir iyileşme bekleyen Afrikalı Amerikalılar yanılmıştır (Spula, 2011).

1996 yılında, Chicago Konut İdaresi, Robert Taylor Evleri sakinlerini, HOPE VI (UMUT VI) Federal programı fonları yardımıyla yapılacak karma kullanımlı, düşük yoğunluklu binalara yerleştirme kararı almıştır. 2005 yılı sonuna kadar projeden etkilenen gruplar, dönüşüm alanı dışına taşınmıştır. 2007 yılında Robert Taylor Evleri'nin son binası da yıkılmıştır. 2007 yılı itibariyle yüksek katlı Robert Taylor Evleri yerine, az katlı 2300 konut üretilmiş; 7 adet yeni ve yenilenmiş sosyal tesis ile perakende ve ticaret alanları inşa edilmiştir. Projenin yaklaşık maliyeti 583.000.000 \$ olarak hesaplanmıştır (Wikipedia, b.t.-b).

Tez çerçevesinde çoğu neoliberal politiklar etkisinde, farklı eksenler ve ölçeklerde gerçekleşen yurtdışı kentsel dönüşüm örneklerine, mekanın yeniden yapılandırılması sürecinde oluşan etkileri, planlama ve uygulama süreçlerini anlayarak, Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerini değerlendirmek, sözlü tarihin olmadığı alanlarda ne gibi aksaklıkların, sorunların ortaya çıkacağına işaret etmek için yer verilmiştir.

3.4 Türkiye’deki Konut Politikaları ve Yasal Mevzuat Çerçevesinde Kentsel Dönüşüm Pratiğine Genel Bakış

2000’li yılların başından itibaren konut politikasının uzantısı olarak kentsel mekânın planlar yerine noktasal projelerle gelişimine özellikle ön ayak olan kentsel dönüşüm projeleri; ekonomik gelişme, sosyal kaynaşma, doğal kaynakların ve kültürel mirasın korunması, sağlıklı kentsel çevreler yaratılması hedefleriyle, merkezi ve yerel yönetimlere yasal düzenlemelerle tanılan yetkilerle de ivme kazanarak uygulanmaya başlanmıştır.

“Kentsel Dönüşüm, Konut ve Arsa Politikaları” başlıklı Kentleşme Şurası Raporunda (2009), **Kentsel dönüşüm sürecine ivme kazandıran etmenler:**

“Kırdan kente göçün yavaşlaması nedeniyle yeni gecekonduların yerine mevcut gecekonduların ve diğer ruhsatsız inşa edilmiş yapıların dönüşümünün daha fazla gündeme gelmesi,

Kentlerin depreme dayanıklı biçimde yeniden planlanarak yapılandırılması gereğini trajik bir biçimde vurgulayan 1999 Marmara Depremi deneyimi,

1999 yılı itibari ile başlayan ülkenin AB adaylık süreci kapsamında yasal / yönetsel çerçevede yapılan radikal değişimler üzerinden uygulamayı etkileyen uyum sürecinin varlığı (Kocabaş, 2005, bl. 7),

İstanbul gibi hızlı büyüyen kentlerde yükselen arsa fiyatları nedeniyle sermaye/arsa oranının yükseltilmesi yönünde baskıların oluşması, bunun sonucu işlevini kaybetmiş veya kent dışına taşınan sanayi ve depolama gibi faaliyetlerin alanları için yeni işlevlerle ve yüksek yoğunluklu yapılaşma talebi,

Çok sayıda niteliğini kaybetmiş ruhsatlı veya ruhsatsız inşa edilmiş konut yerleşmeleri için daha yoğun yapılaşma taleplerinin ortaya çıkması,

Küreselleşme sürecinde sermayeyi çekme yarışındaki kentlerin rekabetçi konumlarını arttırmak amacıyla yerel yönetimlerin dönüşüm ve kentsel iyileştirme projelerini desteklemeleri, bu kapsamda tarihi değeri olan yerleşmelerin ve konut stokunun korunması ve sağlamaştırılmasının da gündeme gelmesi” olarak açıklanmıştır (Kentleşme Şurası Raporu, 2009, s.44).

Ülkemizde konut politikalarının uygulanması, politikaların hedeflerinin gerçekleştirilmesi kapsamındaki görev ve sorumluluklar merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında paylaşılmaktadır. 1984 yılında 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu kapsamında görev ve yetkileri belirlenen ve günümüzde Başbakanlığa bağlı bir kamu kuruluşu olan “Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)” konut politikalarının uygulanmasında çok aktif rol üstlenmekte olup, yerel yönetimler, TOKİ ve kimi zaman da özel sektör işbirliği ile gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projeleri ile konut üretimi sağlanmaktadır.

2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) döneminde gerçekleşen yasal ve yönetsel düzenlemelerle kentsel dönüşüm projeleri yeni konut alanlarının üretimi ve kentleşme sorunlarının çözümü için bir araç olarak görülmüştür. : 2003 yılında 2985 Toplu Konut Kanun’da 06/08/2003 tarih ve 4966 sayılı kanunla yapılan değişikliklerle, dar gelirlili ailelere konut üretmek ve kamudaki lojman ihtiyacının giderilmesi amacıyla kurulan belirlenen yetkileri genişletilmiştir. Yeni yapılan düzenlemeyle Toplu Konut İdaresi Başkanlığı yetkilerine ek olarak;

“a) Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek; b) Ferdi ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekondulu alanlarının dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak; c) Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak; d) İdareye kaynak sağlanmasını teminen kar amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak; e) Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşa etmek, teşvik etmek ve desteklemek, f) Hazineye ait arazileri bağlı olduğu Bakan ve Maliye Bakanı teklifi ve Başbakan onayıyla bedelsiz olarak devralma yetkileri” TOKİ’ye verilmiştir (T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ), 2012).

Politikaların uygulanması sırasında idealler ile aktüel olan, politikadan algılanan ve beklenenler farklı olabilir. Bu farklılıklar önemli gerilimlere yol açabilir. Başbakanlığa bağlı Toplu Konut İdaresi (TOKİ)'nin idealize edilmiş bir konut politikası vardır. Şöyle ki; TOKİ yaptığı konutların orta ve dar gelirlilere hitap ettiğini deklare ederek, konut sahipliliğine yol açabilecek taksitlendirme seçenekleri vatandaşlara sunmakta, üretilen konut stokunun çağdaş, yaşanabilir alanlar sunduğu, sosyal donatılarla tasarlandığı çoğu kez söylemlerde yer almaktadır. Ancak; politika yapıcılarının niyetleri ile bu niyetlerin farklı gruplardaki yansımaları, algıları ve beklenenleri değişken olabilir. Bu politikalara olumlu tepki gösterenler olabileceği gibi beklenmedik biçimde reaksiyon verenler de olabilir, direniş gösterebilirler. Kentsel dönüşüm projeleri sonucunda yaşadıkları alanları terk etmek zorunda kalan ve buna direniş gösterenler gibi.

2007-2013 yıllarını kapsayan 9. Kalkınma Planında konut politikalarına ilişkin bir ifade yer almamaktadır. TOKİ uygulamaları ise “tek tip”, “kimliksiz” kentsel yaşam çevreleri ürettiği, kentsel çevrelerinin tasarımında “özgünlük” kavramını göz ardı ettiği gerekçeleriyle eleştirilmektedir (Kentleşme Şurası Raporu, 2009).

2011 yılı seçimleri sonrasında deklare edilen 61. Hükümet Programında; kentsel dönüşüm için önemli adımlar atıldığı belirtilmiş söz konusu projelerin kentleri güzelleştirmek, gecekonduların bölgelerini ıslah etmek, eskimiş ve afete duyarlı yapı stokunu planlı, kapsamlı ve ekonomik şekilde dönüştürmek olduğu açıklanmıştır. Merkezi hükümetin dönüşüm projelerini uygulamadaki kararlılığı hükümet programında şöyle ifade edilmektedir;

“Kentsel dönüşüm projelerini süratle hayata geçirebilmek için ilave düzenlemeler yapacağız. Dönüşümde alt ve orta gelir grubunun konut ihtiyacının karşılanmasına öncelik vereceğiz. Dönüşüm ve yenileme projeleriyle tarihi veya geleneksel kent merkezlerini, özgün kimliğini koruyarak yeniden canlandıracağız... Depreme karşı hazırlıklı olabilmek için başta İstanbul olmak üzere riskli şehirlerde dönüşüm çalışmalarına devam edecek, çarpık kentleşmenin

olduğu bütün illerimizde yerel idarelerle işbirliği içinde kapsamlı kentsel dönüşüm çalışmalarını hızlandıracaktır.” (Resmi Gazete, 2011).

Kentsel yenileme stratejilerinin hayata geçirilmesi için 1980 sonrası süreçte başlayan ve son on yıldır sayısı giderek artan yasal ve yönetsel düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu yasal ve yönetsel düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun 7 (e) maddesi ile kentsel dönüşüm ve gelişim projesi yapma yetkisi Büyükşehir Belediyelerine verilmiştir. Böylelikle, yerel yönetimler kentsel dönüşüm projelerinin uygulanmasında etkin bir statü kazanmıştır.

5393 Sayılı Belediye Kanununun (2005), 73. maddesinde :*“Belediye, kentin gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek; konut alanları, sanayi ve ticaret alanları, teknoloji parkları ve sosyal donatılar oluşturmak, deprem riskine karşı tedbirler almak veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabilir.”* **69. maddesinde** de, *“Belediye; düzenli kentleşmeyi sağlamak, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamak amacıyla belediye ve mücavir alan sınırları içinde, özel kanunlarına göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve alt yapılı arsalar üretmek; konut, toplu konut yapmak, satmak, kiralamak ve bu amaçlarla arazi satın almak, kamulaştırma yapmak, bu arsaları trampa etmek, bu konuda ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları ve bankalarla iş birliği yapmak ve gerektiğinde onlarla ortak projeler gerçekleştirmek yetkisine sahiptir.”* hükümleri yer almakta, olup bu maddeler ile kentsel dönüşüm uygulamalarının önü açılmıştır.

24 Haziran 2010 tarihli ve 5998 sayılı kanunla, 5393 Sayılı “Belediye Kanunu”nun 73. Maddesi değiştirilmiştir. Yapılan değişiklik ile, *“...üzerinde yapı olan veya olmayan imarlı veya imarsız alanlar....Toplamı 5 hektardan az olmamak kaydı ile proje alanı ile ilişkili birden fazla yer tek bir dönüşüm alanı olarak belirlenebilir...”* hükümleri getirilmiştir. Söz konusu kanun maddesinde, dönüşüme

konu edilen alanların ne tür bir dönüşüme maruz kalacağı açıkça ifade edilmezken,, yerinde dönüşümü sağlayacak hükümlere yer verilmemektedir (Resmi Gazete, 2010).

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 61. Hükümet programı çerçevesinde düzenlenen, 648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname, Marmara depreminin 12. yıldönümünde Resmi Gazetede 17.08.2011 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı kapatılarak yerine daha geniş yetkilerle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kurulmuştur. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na tanınan yetkiler kurumun "Türkiye Belediyesi", "İkinci TOKİ" olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı kentsel dönüşüm projelerinin uygulanması sürecinde de yetkili Bakanlıktır.

648 sayılı KHK'nin 1 inci maddesi ile 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nin 2 inci maddesinin (ç) bendinde yapılan değişiklikle; *"Mülkiyeti kamuya ait olan araziler üzerinde yapılacak her tür yapıya ilişkin, her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını ve değişikliklerini, parselasyon planlarını ve değişikliklerini resen yapmak, yaptırmak, onaylamak ve iki ay içinde yetkili idarelerce ruhsatlandırma yapılmaması halinde resen ruhsat ve yapı kullanma izni vermek,*

648 sayılı KHK'nin 1 inci maddesinin h) bendinde;

"Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan veya mülkiyeti Hazineye, kamu kurum veya kuruluşlarına ya da kişilere ait olan taşınmazlar üzerinde yapılacak yatırımlara ilişkin olarak ilgilileri tarafından hazırlanan veya hazırlattırılan ancak yetkili idarelerce üç ay içerisinde onaylanmayan etüt, harita, her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını, parselasyon planlarını ve değişikliklerini ilgili idarelerin başvurusu üzerine yapmak, yaptırmak, onaylamak ve başvuru tarihinden itibaren üç ay içinde yetkili idarelerce ruhsatlandırma yapılmaması halinde resen ruhsat ve yapı kullanma izni vermek"

648 sayılı KHK'nin 1 inci maddesinin"e) bendinde;

“ ... 2 nci maddenin birinci fıkrasının (h) bendinde belirtilen konularla ilgili olarak 2985 sayılı Toplu Konut Kanununun ek 7 nci maddesi çerçevesinde uygulama yapmak veya yaptırmak, bu uygulamalara yönelik olarak kentsel dönüşüm, yenileme ve transfer alanları geliştirmek, bu alanların her ölçekteki imar planı ve imar uygulamalarını, kentsel tasarım projelerini yapmak, yaptırmak ve onaylamak, bu çerçevede paylı mülkiyetleri ayırmak, birleştirmek, arsa ve arazi düzenlemeleri yapmak, imar hakkı transfer etmek, kamulaştırma ve gerektiğinde usulüne uygun olarak acele kamulaştırma yoluna gitmek, yapı ruhsatı ve yapı kullanma izinlerini vermek ve kat mülkiyeti tesis ve tescilini sağlamak ” yetkileri Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir (Resmi Gazete, 17 Ağustos 2011).

648 sayılı KHK ile merkezi yönetim, devlet eliyle kentsel mekândaki dönüşüm uygulamalarına ivme kazandıracak yasal düzenlemenin altyapısını oluşturmuştur. Ancak planlama sürecinde kentsel dönüşüme konu olan kent parçalarının, kent bütünüünün algılanmadan düzenlenmesine olanak sağlayacak olması söz konusu KHK'nin sıklıkla eleştirildiği noktalardan birini oluşturmaktadır.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği" ise 15.12.2012 tarih ve 28498 sayı ile Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Şehir Plancıları Odası 17.5.2012 tarihinde söz konusu kanuna ilişkin yaptığı basın açıklamasında:

*“... Bu düzenleme ile riskli yapıların yanı sıra risk taşımayan yapılar, Bakanlığın belirleyeceği sınırların içinde kalmaları durumunda yıkılabilecektir. Böylesi bir düzenleme, güvenli, risk taşımayan yapılarda oturan kişilerin hukuksal güvencelerini, barınma haklarını, konut dokunulmazlığını, belirsizlik taşıyan "uygulama bütünlüğü" kavramına dayanarak ortadan kaldıracaktır. **Yasa yürürlüğe girdiği günden başlayarak, Türkiye sınırları içinde hiç kimsenin***

konutu ve barınma hakkı güvende olmayacaktır...” şeklinde, tepkisini ifade etmiştir.

Mimarlar Odası Ankara Şube Başkanı Ali Hakkan'ın konuya ilişkin yaptığı açıklamalarda ise söz konusu yasa ile afet riski altındaki alan ve yapıların dışında arkeolojik alanlar, koruma alanları, mera alanları, kamu ya da özel mülkiyet hepsi riskli yapı adı altında bu yasanın kapsamına alındığına işaret ederken, söz konusu yasal düzenleme ile İstanbul ve Ankara başta olmak üzere İzmir de dahil bu üç büyük kentteki neoliberal kentleşme sürecinde çılgın projelerin önünün açacağını, böylelikle kentsel rant kazanımı üzerinden kentlerin pazarlanma sürecinin başlayacağını belirtmiştir (Evrensel, b.t.).

Meslek odaları tarafından, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna yönelik yöneltilen eleştiriler, söz konusu düzenlemede meslek odalarının görüşlerinin göz ardı edildiğinin de göstergesidir.

3.5 Türkiye’de Neo-Liberal Politikaların Mekânsallaştırılmasının Bir Aracı Olarak Kentsel Dönüşüm Projeleri

1970’li yıllardan itibaren yaşanan ekonomik krizlerin sonucunda, ekonomi politikalarda önemli kırılma ve dönüşümlerin yaşandığı 1980’li yıllar, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tarihsel süreç içerisinde 1980 askeri darbesi sonucunda, zorunlu olarak devşirilen yeni bir ekonomik politikanın, neoliberal politikaların uygulanma alanı kazandığı sürecin başlangıcıdır. IMF ile ekonomik müzakere sürecini yürüten Turgut Özal tarafından sunulan 24 Ocak Kararları, 12 Eylül 1980 Askeri Darbesinin imdada yetişmesi ile hızlı bir şekilde uygulama alanı bulmuştur. 1980 öncesi dönemde izlenen ithal ikameci, dışa bağımlı sanayileşme modeli terk edilerek, özel sektöre öncelik verilmesi, devletin küçülmesi yönündeki ideoloji ön plana çıkarılmıştır (Tekeli 2013).

Dardot ve Laval (2012), stratejiyi, *“bir amaca ulaşmak için kullanılan araçların seçimi”* olarak tanımlar (s. 247). Türkiye’de neoliberal politikaların kentsel mekânda

uygulanmasında ön plana çıkan “kentsel dönüşüm stratejisi” ile kentsel mekânın sermayenin birikim alanına dönüştürülmesi, inşaat sektörünü başat kılacak şekilde ekonomik büyümenin sağlanması ve istihdamın yaratılması, meta olarak görülen kentsel mekânın küresel kapital döngüsüne dâhil edilmesi amaçlanmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri ise, neoliberal politikaların uzantısı olan kentsel dönüşüm stratejisinin hayata geçirilmesi sürecinde kullanılan araçlardır.

2000’den sonra başta kentsel dönüşüm projeleri olmak üzere kentsel mekâna müdahale etmeye yönelik geliştirilen araçlar, güçlü merkezi yönetimin eliyle uygulamaya konan yasal ve yönetsel düzenlemelere dayandırılmaktadır. (Eraydın, 2013).

2000’li yıllardan itibaren hızla hayata geçirilen neoliberal politikalar, Türkiye’nin hemen hemen her şehrine nüfuz etmiştir. Ancak söz konusu uygulamaların, kentsel rantın en fazla elde edileceği büyük kentlerin kentsel topraklarındaki uygulama biçimleri, daha vahşi ve sonuçları açısından daha çarpıcıdır. Günümüzde kentin rant değeri yüksek alanında, kentli yoksul ve marjinal kesimlerin yaşadığı gecekondu bölgeleri, kentsel dönüşüm uygulamalarının odağındadır (Ergun, 2009).

2000’den sonra “kentsel dönüşüm” kavramının kentsel söylemlerde ön plana çıkmasının nedeni, 1980’li yılların başından itibaren mekânsallaşmak isteyen neoliberal kentsel pratikler bağlamında, kentin yapılaşmış çevrelerine olan ilginin artmasıdır. Söz konusu süreç, yasal düzenlemeler ile desteklenmekte ve kolaylaştırılmaktadır. Günümüzde kentlere yönelik en önemli müdahale aracı olarak kentsel dönüşüm projeleri ön plana çıkmaktadır. (Göksu ve Bal, 2010) .

Bal (2011), 1980’li yılları, Türkiye’deki neoliberal politikaların ilk evresi, 2000’li yılları ise neoliberalizmin ikinci evresi olarak tanımlamaktadır.

Altınok’a (2012) göre “*erken neoliberalleşme*” dönemi olarak tanımlanan 1980-2000 dönemi, bir önceki dönemin reddedilmesi, imhası, tavsiyesidir.

Eraydın'a göre (2013) ise, ilk dönem neoliberal anlayışta, kentsel politikada merkezi hükümetlerin piyasa odaklı, özelleştirmeyi ön plana çıkaran eğilimlerinin yerini, kentsel mekâna aşırı müdahaleci bir yaklaşım almıştır. Söz konusu müdahalenin en önemli araçlarından biri ise kentsel dönüşüm projeleridir. Kentsel mekânda uygulamaya konulan kentsel dönüşüm projeleri ile yeni direnç, mücadele alanları oluşmuştur. Oluşan direnç mekanizmasının barikatları ise yeni yasal düzenlemeler ve daha da merkezileşen, otoriterleşen bir yönetim anlayışı ile aşılma istenilmektedir. 2000'li yıllar, neoliberal politikalarda kırılma noktası, "neoliberalizmin yeni evresi", "yeni neoliberalizm", "geç neoliberalizm" veya "post neoliberalizm" olarak tanımlanmaktadır. Altınok (2012) ise bu dönemi "neoliberalizmin kurumsallaştığı" dönem olarak tanımlamaktadır.

Neoliberal dönemde geliştirilen kentsel politikaların başındaki kentsel dönüşüm, projeleri ile kentlerdeki sorunlarının üstesinden gelinmesi, bu yönde ekonominin lokomotif durumundaki inşaat sektörü eliyle istihdamın artması, kapital birikiminin kent mekânı üzerinden sağlanarak kapital krizlerinin aşılması amaçlanmaktadır. Kentsel mekânın meta olarak hızlı bir biçimde tüketimi, hızlı alınan karar verme süreçleri ve söz konusu kararların aynı hızla uygulanması, kentlere dair tek elden alınan kararlardaki müzakere süreçlerinin demokratik, katılımcı olup olmadığını, kararların ne kadar rasyonel olduğunu ve kaynakların verimli kullanılıp kullanılmadığına ilişkin sorgulamaları, kent yazınında gündeme getirmektedir. Ancak söz konusu çekinceler, kapitalin önünde engel oluşturacaksa önemsiz, tartışılması gereksiz görülmektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarını benimsemeyenler ise yatırımların önünü tıkadıkları, ülkenin kalkınmasını refah seviyesine ulaşmasını engelledikleri söylemleriyle ötekileştirilmekte, hak talep eden bireyler marjinal olarak adlandırılmaktadır.

3.5.1 Enformel Kentleşme Sürecinden Sermaye Odaklı Kentsel Dönüşüm Sürecine Geçiş (1980-2000)

Kentin merkezlerinde, kent imajında negatif algı yaratan, estetikten uzak, çarpık kentleşmeyi simgeleyen gecekondular alanlarına yani kent yoksullarına yer olmadığına

yönelik neoliberal bakış, günümüzdeki kentsel dönüşüm uygulamalarında karşılık bulmaktadır. 1950’li yıllarda kırdan kente göçlerle kentlerdeki imalathane, sanayi alanları, iş olanaklarının bulunduğu alanların çevresinde gelişen ve o dönemde kentli yoksulların barınma ihtiyaçlarını karşılamaları için yaptıkları konutlar, neoliberal dönemde kentin büyümesi ve kent merkezinin yeniden keşfedilmesi ile kentsel rantı en yüksek olan alanlar haline dönüşmüşlerdir.

1965 yılında yürürlüğe giren Kat Mülkiyeti Yasası ile kentler, gecekondu sahipleri ve yap-satçılar eliyle dönüşürken; bugün gerçekleştirilmek istenen kentsel dönüşüm projelerinde kat mülkiyeti, önemli bir engel olarak ortaya çıkmaktadır (Tekeli, 2013).

1980’li yıllarda toplu konut siteleri, kooperatif uygulamaları ile kentleşme pratiğine geçilmiş; 1990’lı yılların başında ise varsıl grupların yaşadığı kapalı konut siteleri (gated communities) olarak adlandırılan yerleşim alanları, kentlerin çeperlerinde ortaya çıkmaya başlamıştır. Yine 1990’lı yılların başında inşa edilmeye başlanan rezidanslar ve alışveriş merkezleri, neoliberal politikaların kent mekânındaki önemli yansımalarıdır (Altınok, 2012).

Altınok (2012), 1980-2000 dönemini, 2000 sonrası dönemden ayıran temel unsurun, sermaye hareketliliğinin devletin öncülüğünde organize edilmiyor olması ile açıklamaktadır.

3.5.2 Sermayenin Şahlanması (2000’den-Günümüze)

1980 yılında gerçekleşen askeri darbe sonucunda, Türkiye siyasi tarihinde 24 Ocak kararları ile ön plana çıkan Turgut Özal’ın sunduğu yeni ekonomi paketi ile, özelleştirmenin önü açılmıştır. 2001 ekonomik krizi ise Türkiye ekonomisinde önemli bir kırılma noktası olduğu kadar, Türkiye siyasi tarihinde de ortaya çıkaracağı sonuçlar açısından önem arz etmektedir. 2001 ekonomik krizi sonrasında 2002 yılında gerçekleşen genel seçimlerin yeni galibi, liberal muhafazakâr yapıdaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) olmuştur.

Hiç şüphesiz 1999 Marmara Depreminin yıkıcı etkileri bir yandan mevcut konut stokunun, güvenilirliğinin sorgulanmasına sebep olurken; diğer taraftan da kentsel dönüşüm uygulamalarının yeni meşruiyet alanını oluşturmaktadır. Ayrıca, AB uyum süreci kapsamında küresel ekonomik sisteme entegre olma çabaları, yerel yönetimlerin güçlü kılınması adına yapılan yasal ve yönetsel düzenlemeler ile bu dönemde ivme kazanmıştır.

Türkiye siyasi tarihinde 2011 seçimlerine girilirken, seçim propagandalarında ön plana çıkarılan “çılgın projeler” sloganıyla tanışılmıştır. Çevresel, ekonomik, toplumsal maliyetleri belli olmayan söz konusu projeler ile önemli yatırımların kentlere çekileceği, istihdam alanlarının yaratılacağı, kentlerin imajının iyileştirileceği, ulaşım problemi gibi pek çok sorunun çözüleceği vaat edilmiştir. Çılgın projelerin rasyonelliği, uygulanabilir olup olmadığı ise önemli eleştirilerdendir. Söz konusu söylemlerle, yönetim mekanizmalarının küreselleşme sürecinde neoliberal politikaları uygulamadaki kararlılığı ortaya çıkmakta, kural tanımadan oldubittiye getirilen yatırım projelerinin, toplumsal uzlaşma aranmadan uygulaması ile kentler rant mekanizmalarına teslim edilmektedir (Penpecioglu, 2011).

Bu dönemdeki kentsel politikalar bir yandan rekabetçi odaklı girişimcileri desteklerken, öte yandan sosyal bütünleşmeye yardımcı olacak siyasi bir sorumluluk çerçevesinde gündeme gelmektedir (Eraydın, 2013 s. 3).

Neoliberalizmin bu aşamasında sosyal açıdan düzenleme sağlamak üzere belirli ölçüde ortak tüketim mallarının sunumu ve dezavantajlı grupların yaşam alanlarının iyileştirilmesi gibi müdahaleler yapılırken, geliştirilen politika ve planlarla kentte artı değeri ve rantları artıracak etkinliklerin alanlarını genişletmek gibi ikili (gayrimenkul piyasası odaklı) yaklaşım benimsenmektedir (Eraydın, 2013).

Neoliberal kentsel politikalara ilişkin eleştirilerin başında, kentsel mekânın metalaşması, sosyo-mekânsal ayrışma, soylulaştırma gelmektedir. Emlak eksenli kentsel dönüşüm yaklaşımında deklare edilen söylemlerde kentsel alanda

yaşayanlara yeni bir yaşam biçimi, umutlar vaat edilirken ve ekonomik gelişmeye ivme kazandırmak amaçlanırken, bu yaklaşımın kent bütününe dair sürdürülebilirliği ve ekolojik açıdan duyarlılığı yetersizdir (Eraydın, 2013).

2000’li yılların başından itibaren öne çıkan ve 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz sonucunda dünya genelinde geleneksel rekabetçi ekonomik politikalara karşı gelişen tepkileri azaltmak için benimsenen sosyal politikalarla; kentsel operasyonlar sonucu ortaya çıkacak tepkileri önlemek, konut ve arsa piyasasını daha fazla denetlemek, ekonomik büyümeyi yeniden başlatmak, farklı kesimlerin hoşnutsuzluğunu gidermek amaçlanmıştır. Buna karşılık bu politikanın sonucunda, bireysel hakları savunmaya yönelik kentsel hareketlerin yükselişi engellenememiştir (Eraydın, 2013, s.4).

Yönetimler, bu dönemde gayrimenkul piyasasını ekonomik büyümenin motoru olarak görmektedir. *“Gayrimenkul sektörünün gelişmesinin karşısındaki en önemli sorun, büyük ölçekli iş ve konut yatırımlarının gerçekleştirileceği büyük alanların kent dokusu içinde bulunamayışıdır. **Kentsel dönüşümle ilgili yasalar ise imar yasalarının yapamadığı bu işlevi gerçekleştirmekte ve kent içindeki yeni büyük projelere arsa üretmektir**”* (Eraydın, 2013, s.5).

Kent içindeki yeni büyük projelere arsa üretimi ise, öncelikle kentsel dönüşüm alanları üzerinden yaratılmaktadır. TOKİ eliyle kentsel mekânı tasarlama girişimleri, 2000’li yıllardan sonra hızlanarak artmıştır. Bugün ülkenin her yerinde TOKİ projeleri, sadece metropollerde değil kent ve bölgelerinde de uygulanmaktadır. Söz konusu yatırımların ne kadar sürdürülebilir olduğu, rant üretip üretmediği tartışılmaktadır. Rant getirmeyen, boş ve çürüyen yeni konut alanları, kentin sorunlu ve tekrar potansiyel dönüşüme tabi tutulması muhtemel alanlar olarak görünmektedir.

Sermaye fazlasının emilerek sabitlendiği bu alanlarda, devasa ölçekte gerçekleşen yatırımların, rant odaklı biçimde konut arzından bağımsızlaşarak artması eğiliminin,

ABD’de 2008 yılında yaşanan Emlak Krizine benzer biçimde, yeni açmazlara neden olabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Sermaye, krizlerini, kentsel dönüşümden etkilenen gruplar üzerinden de temin etmektedir. Altınok (2012), bu durumu sermayenin birikimini mülklüleştirecek sağlaması üzerinden açıklamaktadır. Mülklüleştirecek, yani bireyleri mülk sahibi yaparak, birikimlerini uzun vadede aktaracakları konut yatırımlarının sermaye kaynağı, kredi sağlayıcısı finansal kuruluşlardır. Sermayenin kentli köleleri, uzun vadeli borçlarını ödemek için sürekli çalışmak zorundadır. Borç ödeme sürecinde çıkacak aksaklık ise, mülke el konulması ile sonuçlanacaktır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projeleri, neoliberal politikaları dinamik tutan uygulamalardır. Dönüşüm alanlarından süpürülen kiracılar, kent yoksulları için yeni çöküntü alanları ya da komünal olarak işgal edilecek yeni alanlar oluşturacaktır.

Sermayenin sürekliliğini sağlamak için kapital birikimi, yatırımlara aktararak sürdürülmektedir. Kentlilerin kolektif belleğinde yer edinen alanlar da, bu tehlikeli girişimin tehdidi altındadır. Kolektif alanların tahribatı ve yok olma tehlikesi ise, bu alanlarda direnç mekanizmaları yaratmaktadır. Sermayenin şehirleri kuşatması, kamusal alanların rantsal müdahalelerle yapılaşmaya açılması kentlilerin yaşadıkları mekânları korumasına yönelik mücadelelerin artmasına yol açmaktadır.

3.6 Türkiye’de Merkez Kentler; Ankara ve İstanbul’daki Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına İlişkin Örnekler

İstanbul ve Ankara, Türkiye’de 1980 sonrası dönemde, neoliberal politikaların kentsel mekândaki yansımaları olan kentsel dönüşüm uygulamaları ve büyük ölçekli kentsel projelerin merkezi/odağı olan kentler olmalarının yanı sıra siyaseten de merkezdedirler. İzmir ise siyaseten de, kentsel dönüşüm projelerinin uygulama süreci ve yoğunluğu açısından çeperde yerini almıştır. İzmir’in çeper’de yer almasından kastedilen İzmir’in merkez kentleri sermaye, insan gücü ve hammadde açısından beslerken, küresel sermaye yatırımlarını çekememesidir. Bu nedenle; Neoliberal politikaların kentsel mekâna müdahale stratejileri olarak uygulamaya geçirilen

kentsel dönüşüm projeleri niceliksel olarak Ankara ve İstanbul'da İzmir'den kat ve kat daha fazladır (Göksu ve Bal, 2010). Ancak, özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren İzmir de, kentsel mekânda uygulamaya geçirilmek istenilen büyük ölçekli kentsel projelerle, kentin neoliberalleşmesi yönünde adım atmaktadır. Bu bağlamda merkez kentlerdeki uygulamaları anlayarak İzmir'deki kentsel dönüşüm sürecini değerlendirmek önemlidir.

Yörük'e (2012) göre, mekâna dayalı sermaye birikim stratejisinin en pervasızca uygulandığı ülke kentleri, İstanbul ve Ankara olmuştur. Bu kentlerde uygulanan, mülkiyet transferi yoluyla yapılan özelleştirmeler ve kuralsızlaştırmalar, İzmir'de aynı kolaylıkla uygulanamamaktadır. Çünkü *“İzmir'in yaşam tarzı, sürekli genişlemeye ve zenginleşmeye endeksli neoliberal büyüme modeliyle uyuşmayan bir konfor anlayışı ve “çılgın projeler” ile yaratılacak yeni finansal-ekonomik faaliyet olanakları yerine biraz sakinlik ve rahatlık gerektirmektedir”* (Yörük, 2012).

Eradam (2003) Ankara'yı, İstanbul'un bodyguard'ı olarak tanımlamaktadır. İktidarın gücünün simgelendiği kent Ankara olsa da, rekabetin, üretimin ve finansın merkezi İstanbul'dur. Kentsel mekânda biriktirilen sermayenin, artışını simgeleyen ve dikeyde yükselen kuleler, vahşi kapitalizmin yeni ikonları ve ucu daima açık olacak ekonomik rekabetin simgeleridir (Eradam, 2003).

Yeni neoliberalleşme sürecinde İzmir'in yerel yöneticilerin kentin geri kalmışlığı (küresel sermayeden İstanbul ve Ankara kadar pay alamaması) üzerinden kendilerine atfedilen beceriksizlik vurgusundan ve eleştirilerden sıyrılabilmesi için büyük ölçekli kentsel projelere sarılmasının vakti, rüştünü ispat etmesinin zamanı gelmiştir.

3.6.1 Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi-İstanbul

Tarihi yarımada surlarının kıyısında konumlanan Sulukule kentsel dönüşüm alanı, Roman vatandaşların yaşadığı ve onların işlettiği eğlence evlerinin de yer aldığı bölge olarak tanınmıştır. Romanlar çoğunlukla Neslişah Mahallesinde yaşarken,

Haticesultan mahallesi 1950'den sonra Anadolu'dan gelenlerin yaşadığı bir mahalle olmuştur (İslam ve Enlil, 2010).

Fatih İlçesinin Neslişah ve Haticesultan mahallerini kapsayan ve Sulukule olarak bilinen bölgenin 5/7/2005 tarihinde yayımlanan 5366 Sayılı **“Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun”** kapsamında yenileme alanı olarak ilan edilmesinden sonra gerçekleştirilen Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi'ne, aynı yıl içerisinde başlanmıştır (Şekil 3.6 ve Şekil 3.7).

5366 Sayılı “Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması” Hakkında Kanununun 3. Maddesinde; “Yenileme alanları olarak belirlenen bölgelerde İl Özel İdaresi ve Belediye tarafından hazırlanan veya hazırlatılan yenileme projeleri ve uygulamaları, ilgili İl Özel İdareleri ve Belediyeler eliyle yapılır veya kamu kurum ve kuruluşları veya gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine yaptırılarak uygulanır. Bu alanlarda Toplu Konut İdaresi ile ortak uygulama yapılabileceği gibi, Toplu Konut İdaresine de uygulama yaptırılabilir” hükmü yer almaktadır (5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 2005).

1990'lı yıllarda eğlence evlerinin kapatılmasıyla eski canlılığını yitiren ve çöküntü alanına dönüşen bölgede kentsel dönüşüm projesinin uygulanması için Fatih Belediyesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ) arasında 2005 yılında protokol imzalanmıştır. 12 yapı adasını ve 354 parseli, toplamda 90 hektarlık bir alanı kapsayan ve yenileme bölgesi içerisinde kalan alandaki proje, Yenileme Kurulu'nun 02.11.2007 tarihli ve 20 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur (İslam ve Enlil, 2010).

Alanda bulunan yapılardan 42 adeti sivil mimarlık örneği, 15 adeti anıt eserdir. Proje ile mevcut yapıların yıkılıp yerlerine yenilerinin inşa edilmesi öngörülmüştür. 42 adet tescilli sivil mimarlık örneği yapının, Rölöve, Restitüsyon, Restorasyon

projeleri de hazırlanmış olup bunların tamamı Koruma Kurulunca onaylanmıştır. Onaylı projeler doğrultusunda 17 adet sivil mimarlık örneği yapının restorasyonu mülk sahipleri, 25 adet sivil mimarlık örneği yapının restorasyonu da TOKİ tarafından yapılmaktadır.

Sulukule kentsel dönüşüm alanında konut kullanımına ayrılan alanların yanında yeşil alan, park, oyun alanı, rekreasyon alanları ve otopark gibi ortak kullanım alanları ile konaklama, ticaret ve eğitim tesisleri de önerilmiştir (Fatih Belediyesi, b.t.).

Şekil 3.6 Neslişah ve Hatice Sultan (Sulukule) mahalleleri dönüşüm projesine ilişkin vaziyet planı, Arkitera (b.t.-c).

Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında;

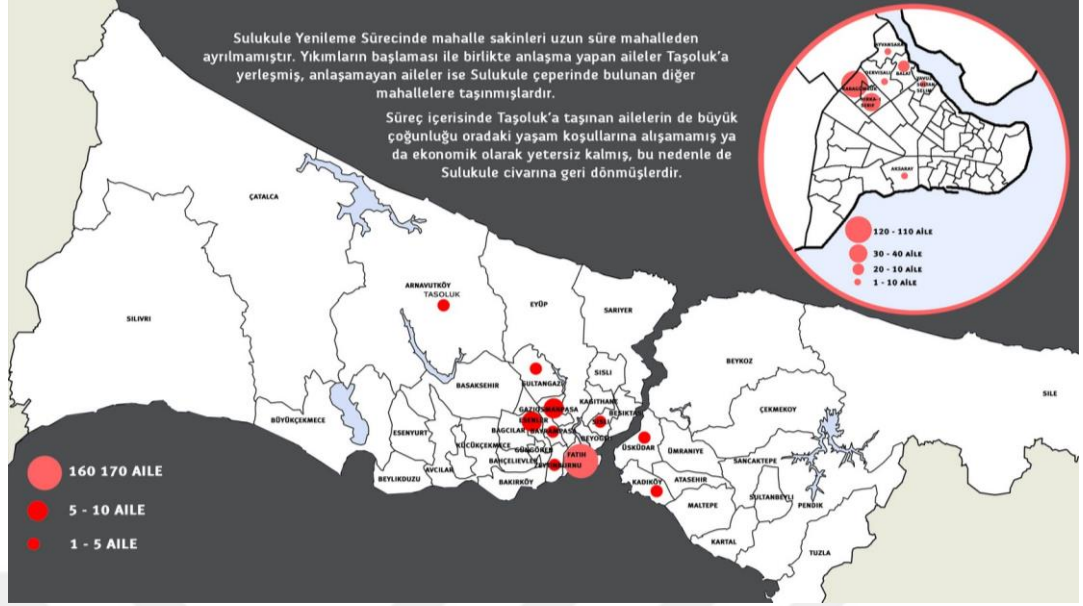
- Dünya mirası ve yaşayan kültürü korumak,
- Tarihi dokunun sürdürülebilirliğini sağlamak ve fiziksel çöküşü durdurmak,
- Ekonomik ve iktisadi gelişimi sağlamak,

- Kültürel dinamikleri koruyarak kültürel bütünleşmeyi, yaşam kalitesini arttırmak,
- Katılımı sağlamak hedeflenmiştir (İslam ve Enlil, 2010).

Şekil 3.7 Kentsel dönüşüm projesinden önce ve sonra Sulukule'nin görünümü, Fatih haber (b.t.).

Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi ile mülk sahiplerinin yeni konutlara sahip olabilmeleri, inşaat maliyetleri ile mevcut dairelerin maliyetleri arasındaki farkın 15 yıla yayılan taksitlendirme ile ödenmesi koşuluna bağlanmış, kiracılara ise kent çeperindeki konut alanlarından yine 15 yıl süreli taksitlendirme ile konut sahibi olma hakkı tanınmıştır. Ancak söz konusu maliyetleri karşılamak sabit geliri olmayan birçok Sulukuleli için zordur. Mevcut sakinlerin sosyal ve ekonomik pozisyonlarını güçlendirmek yerine sadece fiziksel koşulların iyileştirilmesi, projenin akademisyenler ve kentli aktivistler açısından en çok eleştirilen yönüdür (İslam ve Enlil, 2010).

Şekil 3.8 Sulukule'den göç edilen yerler (Sulukule atölyesi, b.t.).

Projenin etkilenen hak sahipleri, kent merkezine 40 km uzaklıktaki Taşoluk'ta TOKİ tarafından inşa edilen toplu konut alanına yerleştirilmiş (Şekil 3.8); ancak yeni yerleşim alanında ortaya çıkan altyapı sorunları, uyum problemi, artan ulaşım masrafları ve işgücünün, merkezdeki çalışma yerlerine ulaşmaları için uzun süreli yolculuk yapmak zorunda olmaları nedeniyle Taşoluk'taki haklarını devrederek, Sulukule çevresindeki konutların yeni kiracıları olmuşlardır (İslam ve Enlil, 2010).

İslam (2009)'a göre Sulukule kentsel dönüşüm projesi, devlet eksenli bir soylulaştırma projesidir.

3.6.2 Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, Küçükçekmece-İstanbul

Ayazma-Tepeüstü Gecekondu Alanı Kentsel Dönüşüm Projesinin gerçekleştiği Küçükçekmece ilçesi, İstanbul ilinin batı yakasında yer almaktadır. İlçe sınırları kuzeyde TEM otoyolu, güneyde Marmara Denizi, batıda Küçükçekmece gölü ve doğuda Bağcılar ve Bahçelievler ilçelerine komşudur.

Kentsel dönüşümüne konu olan bölge, 1970'li yıllarda göç sonucunda oluşan bir gecekondu alanıdır. Kentsel dönüşüm projesine 2004 yılında başlamıştır. Projenin

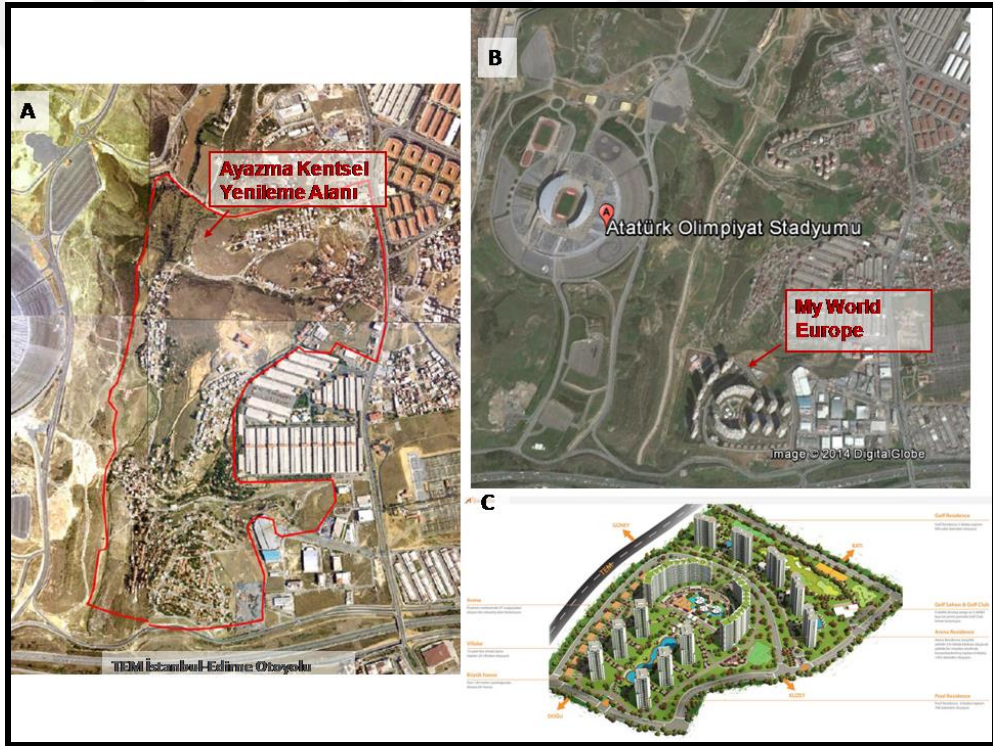
hedefi, altyapı ve sosyal donatı alanlarından yoksun, sosyal dışlanmanın yaşandığı, plansız olarak gelişen kaçak yapıların bulunduğu alanın, çağdaş, güvenli, yüksek standartlı bir yaşam alanına dönüşümünü sağlamak olarak belirtilmektedir (Turgut ve Ceylan, 2010).

Alandaki dönüşümün gerçekleştirilmesine yönelik süreç, şu şekilde gelişmiştir:

- 13.06.2004 tarihinde TOKİ, Küçükçekmece Belediyesi ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında üçlü bir protokol imzalanmıştır,
- 04.07.2005 tarihinde Küçükçekmece Belediyesi'nin 2005/2 sayılı Meclis kararı ile bölge, kentsel dönüşüm alanı olarak ilan edilmiştir,
- 2005 Haziran ayı içerisinde, Küçükçekmece Belediyesi'nin bünyesinde Kentsel Dönüşüm Birimi kurulmuştur,
- 21 Temmuz 2005 tarihinde hak sahipliği tespit çalışmaları tamamlanmıştır; bu analiz çalışmasına göre alanda, 256 kiracı, 1474 sayıda mülk sahibi olmak üzere 1730 adet hak sahibi tespit edilmiştir.
- 15.09.2006 tarihinde, Ayazma-Tepeüstü bölgesinden Bezirganbahçe'de yapılan TOKİ konutlarına taşınmaya hak kazananlar arasında kura çekimleri yapılmış, taşınma maliyetleri Belediye tarafından karşılanmıştır.
- Öncelikle hazine mülkiyetinde işgalci durumunda olan 943 hak sahibinin taşınma sürecinin tamamlandığı 13.02.2007 tarihinden sonra, dönüşüm alanında yıkım işlemleri başlamıştır.
- 2007 ile 2009 yılları arasında ise tapulu mülk sahiplerine (817 hane) yönelik kura çekimi 4 aşama halinde tamamlanmıştır (Turgut ve Ceylan, 2010).

Kentsel dönüşüm sürecinde kiracıların durumu da önemlidir. Hak sahipleri için yeni yaşam alanına uyum süreci sancılı olmakla birlikte kiracıların dönüşüm alanı civarında yaptıkları barakalarda kaldıklarına yönelik haberler, dönüşüm sürecinden etkilenen grupların gösterdiği direnç ve itirazlar yazılı ve görsel basında yer almıştır (Uzunçarşılı Baysal, 2008).

Günümüzde gecekondulardan arındırılan bölgede medya yoluyla da duyurulan ve Ali Ağaoğlu tarafından yatırımı gerçekleştirilen prestij projesi “My World Europe” olarak lanse edilen çok katlı konut projenin gerçekleştirildiği görülmektedir (Şekil 3.9).

Şekil 3.9 A-2004 yılında Ayazma kentsel yenileme alanının görünümü (Erdal, 2010); B-My World Europe isimli projenin yenileme alanı içerisindeki konumunu gösteren uydu görüntüsü, C- My World Europe Projesinin üç boyutlu görseli (Myworld-europe, b.t.).

Proje alanının Atatürk Olimpiyat Stadı'na, TEM otoyoluna, Metro ağına, işyeri, sanayi ve diğer yerleşim alanlarına yakınlığı, “My World Europe” isimli projenin konumsal avantajı olarak pazarlanma stratejisinde kullanılmaktadır .

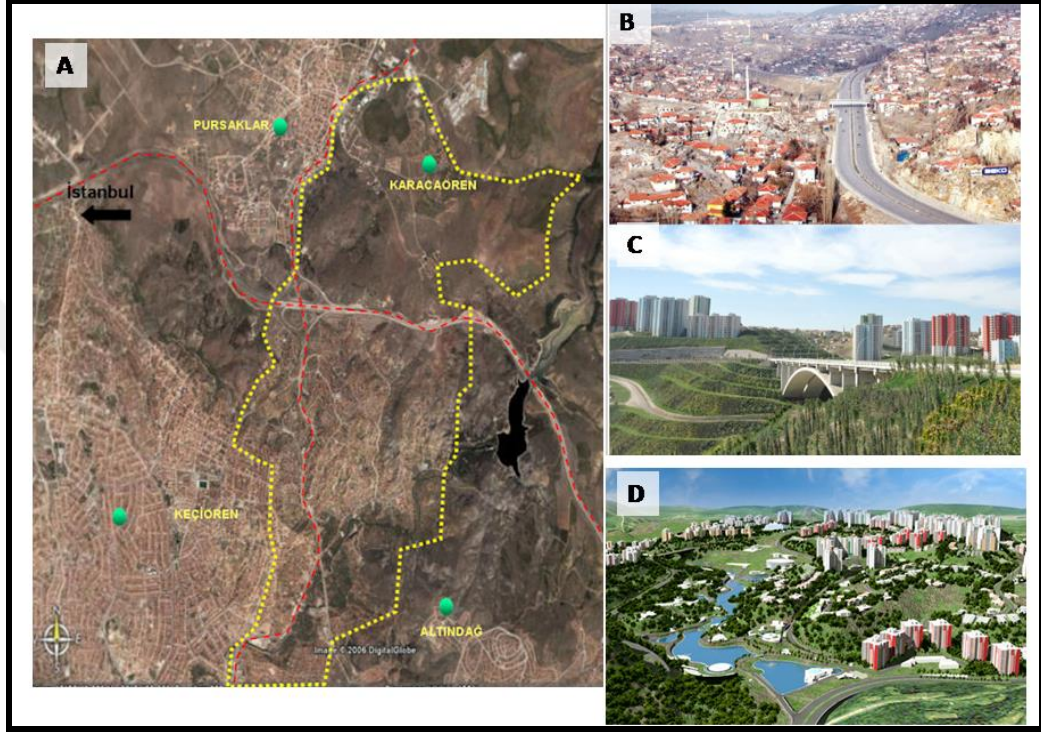
Çok aktörlü bir süreci içeren Ayazma Kentsel Dönüşüm Projesi ile mekânın fiziksel dönüşümü sağlanmıştır. Söz konusu fiziksel dönüşüm, eski mahalle sakinlerin yerinden edilme sürecini takiben yıkılan az katlı gecekonduların yerine inşa edilen çok katlı, lüks konut projesi ile gerçekleştirilmiştir. Radikal Gazetesinde yer alan 19.08.2012 tarihli “Dönüşümden dönüş” başlıklı haberde, proje ile Bezirganbahçe’ye taşınan hak sahiplerinin yeni yaşam alanlarına uyum sağlamakta sıkıntı yaşadıkları, aidat ve taksit ödemelerinin bütçeye getirdiği ek giderlerden dolayı ailelerde daha önce çalışmayan kadınların çalışmak zorunda kaldığı ve mülk sahiplerinin bir bölümünün ise evlerini sattıkları belirtilmiştir. Bu bağlamda kentin değişim değeri artan kentsel dönüşüm bölgesinden dışlanan kentli yoksullarının daha da yoksullaştığı, dolayısıyla yaşam standartlarının düştüğü ortaya çıkmaktadır. projeden doğrudan etkilenen gruplar için ortaya çıkardığı sonuçlar açısından başarısız sonuçlara sahip olan Ayazma kentsel dönüşüm projesi, konum ve erişim avantajına sahip alanları kentli elitlere sunarak sermaye birikim hızını arttıran neoliberal politikaların hedefleri açısından başarılı olarak nitelendirilmelidir.

3.6.3 Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi

1980 sonrası başkent Ankara’da konut edindirme politikaları kapsamında geliştirilen projelerden ön plana çıkan kentsel dönüşüm projeleri, Dikmen Vadisi ile Portakal Çiçeği Kentsel Dönüşüm Projeleridir. 2000 sonrası neoliberal politikaların hakim olduğu dönemde ise söz konusu uygulamaların ilk örneği Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesidir (Şekil 3.10).

04.03.2004 tarihinde kabul edilerek 12.03.2004 tarihinde 25400 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5104 sayılı “Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu”, kentin belli bir parçasında kentsel dönüşüm projesi uygulanması amacıyla özel olarak çıkarılan ilk ve tek yasal düzenlemedir. Söz konusu yasal düzenlemede “*Kuzey Ankara girişi ve çevresini kapsayan alanlarda, kentsel dönüşüm projesi çerçevesinde fiziksel durumun ve çevre görüntüsünün geliştirilmesi, güzelleştirilmesi ve daha sağlıklı bir yerleşim düzeni sağlanması ile kentsel yaşam düzeyinin yükseltilmesinin* amaçlandığı belirtilmektedir. Bu ifadeden

de anlaşılacağı üzere, söz konusu kanun ile dönüşümün fiziksel boyutu dışında, katılım süreçleri ve dönüşümün sosyal boyutuna ilişkin herhangi bir amacın tanımlanmamış olduğu görülmektedir (5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 2004).

Şekil 3.10 A- Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm alanının görünümü; B-Protokol yolu üzerindeki gecekondu alanlarının görünümü, C- Projenin üç boyutlu görseli (Arkitera, b.t.-d).

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, Ankara'nın kuzeyinde konumlanan Esenboğa Havalimanı'ndan kente giriş yapılan protokol yolu güzergâhında Altındağ ve Keçiören Belediye sınırları içinde yer alan gecekondu alanlarını kapsamaktadır.

1955 yılında Esenboğa Havaalanının açılması, Ankara'nın kuzeyine doğru olan kentsel gelişimi tetiklemiş, 1960'lı yıllarda başlayan gecekondulaşma süreci, 1970'li yıllarda sanayiye dayalı üretim alanlarının (ilaç, elektronik, mobilya) havalimanı güzergâhı üzerinde artması ile giderek artmış ve yıllar içerisinde dönüşüm alanı içerisinde yaygınlaşmıştır. Proje alanındaki yapıların yarısından fazlası (%56'sı),

1960-1980 yılları arasında inşa edilmiştir. 1983 yılında Esenboğa Havaalanına bağlanan protokol yolu ise çift şeritli hale getirilmiştir.

Ankara'nın imajı üzerinde olumsuz etki yarattığı düşünülen alanda 1991 yılında, Güzel Ankara Projesi Kent Omurgası Kuzey Bölümünde, kentsel tasarım yarışması düzenlenmiştir. Altındağ ve Keçiören Belediyeleri sınırları içerisinde kalan yarışma alanında, imar uygulamalarının durdurulması istenmiş; ancak Keçiören Belediyesi, 1996 yılında onaylanan imar ve ıslah planı kapsamında uygulamalara devam etmiştir. 2001 yılında Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığınca onaylanan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı kapsamında, 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarının ilçe belediyelerince hazırlanması istenmiştir. Altındağ Belediyesi, üst ölçekli plan doğrultusunda 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planını hazırlamış; Keçiören Belediyesi ise söz konusu planı yapmamıştır. Keçiören Belediyesi, Büyükşehir Belediyesi ile davalık olmuş ve 2004 yılında söz konusu uyuşmazlıklara çözüm olarak ve Büyükşehir Belediyesi'nin talebi doğrultusunda, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu yürürlüğe girmiş ve Ankara Büyükşehir Belediyesi, her ölçekteki plan onama ve uygulaması için yetkili hale getirilmiştir (Kütük İnce, 2006).

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ile Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin birlikte yürüttüğü bir projedir. İlgili Kanunla belirlenmiş proje alanı, I. Etap ve II. Etap olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. 380.81 hektarlık I. Etap Öncelikli Proje Alanının uygulamalarına, 2005 yılı Mart ayında başlanmıştır.

Proje kapsamında 8000 adedi hak sahiplerine verilmek, 9945 adedi ise finansman amaçlı olmak üzere yaklaşık 18.000 konutun üretilmesi planlanmıştır. Proje alanında konut alanları dışında 65 hektarlık rekreasyon alanı; rekreasyon alanı içerisinde kongre merkezi, otel, ticaret alanları, sosyal tesisler, tanıtım ve sergi salonu, spor tesisleri (basketbol sahası, futbol sahası, tenis sahası, mini golf sahası), yaşlılar, hanımlar ve gençler için aktivite ve kültür merkezleri yapılması planlanmış olup, ticaret alanları, eğitim, sağlık tesisi alanları ve dini tesis alanı kentsel tasarım

projesinde belirlenmiştir. 3,5 km. uzunluğunda yol, tünel ve viyadükten oluşan yeni protokol yolu da, proje kapsamındadır. Proje ile havaalanı güzergâhında, Türkiye'nin Başkent'i için kötü bir imaj yarattığı öne sürülen çarpık yapılaşmaların yer aldığı gecekonduların temizlenerek, yerine modern yaşam alanlarının kurulması hedeflenmiştir. Proje ölçeği ve üretilecek konut miktarı bakımından, Türkiye'nin en büyük kentsel dönüşüm projesidir. *Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Yerleşimleri Programı (HABİTAT) tarafından, 2009 yılının en iyi uygulamalarından biri seçilmiştir* (Hürriyet, b.t.-a).

Hak Sahipliliğine İlişkin Ölçütler; projedeki hak sahipleri, 4 ölçüt çerçevesinde belirlenmiştir. Bunlar, tapulu boş arsa sahipleri, tapulu ev –işyeri sahipleri, tapu tahsis belgeli gecekonduların sahipleri ile kaçak gecekonduların sahipleridir.

Tapulu boş arsa sahipleri ile konut karşılığı sözleşme yapılması, minimum 100 metrekare imarlı ve 167 metrekare imarsız arsa sahibi olma koşuluna bağlanmıştır. Söz konusu koşulu sağlayamayan arsa sahiplerine ise borçlandırılmak suretiyle konut sahibi olma hakkı tanınmıştır.

Tapulu ev-işyeri sahiplerine mülklerinin Belediye Meclisince belirlenecek büyüklükte olması kaydıyla, kentsel dönüşüm alanında yapılacak işyeri ve konutlardan edinme hakkı verilmiştir. Ayrıca arsa sözleşmesine ek olarak tesislerinin bedelleri toplam borçlarından düşülmüştür.

Tapu tahsis belgeli gecekonduların sahipleri için *400 m2 Tahsis Belgesine karşılık 80 m2'lik tek daire seçeneği sunulmak üzere tahsis belgesinde belirtilen arsa miktarı 400 m2'nin altında olan hak sahiplerinden ev sahibi olmak isteyenler, eksik olan arsa miktarı inşaat birim fiyatı ile (298 YTL - 2004 yılı fiyatı temel alınmaktadır) çarpılarak ortaya çıkan tutar karşılığı 80 m2'lik daire için borçlandırılmaktadır.*

Belgesiz kaçak (ruhsatsız yapı) gecekonduların sahiplerinden ise konutlarının 1 Ocak 2000 tarihinden önce yapıldığını belgeleyenlere hak sahibi olma hakkı tanınmıştır. Sözleşme yapılan şahıslara konutları teslim edilinceye kadar aylık kira yardımı

yapılmış ve taşınma sürecinde 5 aylık kira bedelleri peşin olarak ödenmiştir (Kütük İnce, 2006)

Toplu Konut İdaresi ve Büyükşehir Belediyesi İnşaat Emlak Mimarlık ve Proje A.Ş. adı altında, 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu kapsamında kurulan bir Anonim Şirket statüsündeki TOBAŞ'ın (TOBAŞ; Toplu Konut - Büyükşehir Belediyesi İnşaat Emlak Mimarlık ve Proje A.Ş. adı altında, 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu kapsamında kurulan bir Anonim Şirkettir) 2010 yılı verilerine göre, proje kapsamında gecekondusu (tesisi) yıkılan 3300 hak sahibine aylık 260 TL kira yardımı yapılan 900 hak sahibi ise Ankara Büyükşehir Belediyesi'ne ait lojmanlara yerleştirilmiştir. Proje kapsamında ruhsatlı bina ve apartman dairesi sahibi olan hak sahiplerine ise aylık 470 TL kira yardımı yapıldığı belirtilmiştir. Ancak, kentsel dönüşüm sürecinde projeden etkilenen kiracıların durumuna yönelik bir çözüm getirilmemiştir.

Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi'nin birinci etabına Mart 2005'te başlanmış; 2006 yılı sonunda yaklaşık 6500 gecekondunun yıkımı gerçekleştirilmiş; proje kapsamında 8152 konut, hak sahiplerine teslim edilmiştir. Ayrıca proje kapsamında Osmanlı ve Selçuklu mahalleleri oluşturulması amacıyla planlama ve projelendirme çalışmaları yapılmış olup, villa, dubleks konut, apartman ve teras evlerden oluşacak toplam 925 konutun inşası ile birlikte Kuzey Ankara'da, 10841 konut üretilmiş olacaktır (Haberler, 2013).

Birçok kentsel dönüşüm projesinde olduğu gibi Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm projesinin de önemli açmazları ortaya çıkmaktadır. Mahalle kültürünü yok eden ve modern yaşam söylemi altında sunulan apartman hayatında yaşamaya koşullandırılan mahalle sakinlerinin yarıya yakın bir bölümü, alışık oldukları yaşam alanından uzaklaştırıldıkları için mağdur olduklarını düşünmektedir. Proje alanındaki yenileme çalışmaları tamamlandıktan sonra, bölgede artması öngörülen gayrimenkul değerleri ile söz konusu bölgedeki yaşama maliyetlerini karşılayamayacak olan düşük gelir gruplarının alanı terk etme olasılığı, artmaktadır. Projeden etkilenen grupların, projeye aktif olarak katılmadıkları ise önemli bir gerçekliktir (Kütük İnce, 2006).

Kuzey Ankara Kentsel Dönüşüm Projesi ile proje alanındaki nüfusu 3 (üç) katı arttıracak konut üretimi öngörülmektedir. Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı Necati Uyar, projenin yapıldığı alanların tamamının, eski imar planlarında ve jeolojik etüd raporlarına göre afet riski taşıyan, yapı yasaklı alanlar olduğuna dikkat çekmektedir. Söz konusu bölgedeki gecekondulaşma süreci de, bu yapı yasaklı alanda gerçekleşmiştir. Son on yıldır en önemli dönüşüm jargonlarından biri, afet riskli alanların kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla boşaltılması, dönüşüme tabi olmasıdır. Ancak, Kuzey Ankara Kentsel dönüşüm alanında, yoğun, yüksek katlı yapılaşmaların, toplu konutların önerilmesi ise bu bağlamda ortaya çıkan önemli bir çelişkidir (Yazman, 2012).

Siyaseten de merkezde yer alan başkent Ankara özelinde yürürlüğe konması açısından önem arz eden Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu ile kentsel dönüşüm sürecine ivme kazandırılmıştır.

3.7 Değerlendirme

Dünyada ve Türkiye’de neoliberal politikaların etkisinin giderek arttığı 2000’li yılların başından itibaren geliştirilen yeni kentsel politikalarla, büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri kentsel mekâna müdahalelerde öncelikli araçlardan biri haline gelmiştir. Söz konusu projeler ile kentlere yeni imajlar verilme çabası artmıştır. Dünya ölçeğinde özellikle gelişmiş ülkelere ilişkin ele alınan kentsel dönüşüm örnekleri, dönüşüm süreçlerinin etaplar halinde ve belli bir zaman sürecine yayılarak yapıldığını göstermektedir. Ayrıca, söz konusu projeler yerel halkın talep ve beklentilerinin dikkate alınması gerektiğine dair ülkemizdeki kentsel dönüşüm projelerine yol göstermeleri ve planlama yaklaşımlarının da başka mecralara evrildiğine işaret etmeleri açısından önem arz etmektedir.

Türkiye’de neoliberal politikaların kentsel dönüşüm projeleri ile ivme kazandığı kentler olarak Ankara, İstanbul’da uygulamaya geçirilen büyük ölçekli kentsel projelerle, kentsel mekân yeniden dizayn edilmektedir. Projelerin ölçeğinin büyüklüğü kadar toplumsal ve akademik yazında da yarattığı tartışmaların şiddeti de

büyüktür. Yeni yaratılan kent imajında ise, Türkiye’de 1950’li yıllardan sonra kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru artan göçler ile birlikte yıllar içinde kent dokusunda öncelikle barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkan, 1970’li yıllardan itibaren yap-satçı uygulamalarla kabuk değiştirerek apartmanlaşan gecekonduların, kaçak yapılaşmaların bulunduğu alanların, kentsel dokudaki izlerinin silinmesi hedeflenmektedir. 1999 yılı Marmara Depremi sonrasında 2002 yılı itibariyle merkezi hükümetin girişimleriyle hazırlanan yasal düzenlemeler, kentsel dönüşüm projelerine ivme kazandırmıştır. Eski köhnemiş, sağlıksız yaşam koşulları ve afet riski altında olduğu belirtilen söz konusu alanlar, kentsel dönüşüm projelerinin odağına yerleşmiştir. Kısa vadede rantı yönelik olarak geliştirilen, kentli yoksul grupları kentlerin merkezlerinden çıkarılarak çepere iten, birçoğu yerinden edilme süreçleri ile sonuçlanan kentsel dönüşüm projelerinin sosyal boyutunun başarısı ve yerel toplulukların dönüşüm sürecine katılımının boyutu, sorunlu bir alanı işgal etmektedir.

Tablo 3.1 Merkez ve çevre ülkelerdeki kentsel dönüşüm örneklerin karşılaştırmalı analizi.

Projenin Adı	Tarih	Projenin Gereçesi	Proje Alanının Özellikleri	Projenin Aktörleri	Amacı	Sonuç
Dok Bölgeleri Dönüşüm Projesi (Londra, İNGİLTERE)	1980-1998	Bölgenin çöküntü alanına dönüşmesi	Eski endüstri alanları Dok (liman) bölgelerini kapsamaktadır.	Merkezi hükümet , Docland Kalkındırma Şirketi	Bölgenin uluslararası bir ticaret, finans ve cazibe merkezine dönüştürülmesi	Bölge finans merkezi ve çekici bir merkeze dönüşmüş, yeni yaşam alanları yerel toplulukların beklentilerini karşılayamamıştır.
Taipingqiao Kentsel Dönüşüm/ Gelişim Projesi Şangay, ÇİN)	1996-2009	-Bölgenin çöküntü alanına dönüşmesi	-Şangay kent merkezinde, 52 hektar -Çöküntü alanına dönüşmüş tarihi bir bölge	-Yerel yönetim , -Hong Kong Shui On Grup -Boston'daki bir Mimarlık Firması	-Bölgeye yeni bir imaj kazandırılması, -Küresel kent olmak	Yerinden edilme Bölge pahalı bir gayrimenkul alanına dönüşmüştür.
Probleu ve Forum 2004 Alanı, Diagonal Mar, Kentsel Dönüşüm Projesi (Barselona, İSPANYA)	2004	-Bölgenin çöküntü alanına dönüşmesi	Eski endüstri bölgesi-220 hektar	-Kamu- özel sektör ortaklığı	-Bölgenin önemli bir bilişim endüstrisi alanına dönüşümünün sağlanması	Yerinden edilme Soyulaşma
Vila Autodromo Kentsel Dönüşüm Projesi (Rio de Janeiro - BREZİLYA)	2009-	-2016 Olimpiyat Oyunları	Favela (Gecekondu) bölgesi ve taşkın alanı	-Kamu- özel sektör ortaklığı	- Bölgenin Olimpiyat Oyunları kapsamında dönüşümünün sağlanması, - Favelalardan arındırılması	Kentsel hareketler Yerinden edilme Soyulaşma
Robert Taylor Homes Kentsel Dönüşüm (Yenileme) Projesi (Bronzoville -Chicago- ABD)	1996-2007	-Yapısal bozulmalar, -Sosyal sorunlar, -Güvenlik problemi, -Sosyo-mekansal ayrışma	1960'lı yıllarda zenci popülasyonunun yoğun olarak yaşadığı toplu konut bölgesi	Merkezi Hükümet (Chicago Konut İdaresi)	Sağlıksız yaşam koşullarının iyileştirilmesi	Bölge, karma kullanımlı, düşük yoğunluklu konut alanına dönüşmüştür.

Tablo 3.2 Çalışma kapsamında ele alınan merkez kentler kentsel dönüşüm örneklerin karşılaştırmalı analizi.

Projenin Adı	Tarih	Proje Alanının Özellikleri	Projenin Gereçekçileri	Projenin Amacı	Aktörleri	Katılım	Sonuç
Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi-İstanbul	2007-	Roman vatandaşların yaşadığı ve onların işlettiği eğlence mekanlarının yer aldığı bölge tarihi yarımada surlarının kıyısında konumlanmıştır	Bölgenin çöküntü alanına dönüşmesi	Proje alanının tarihi, kültürel dokusunu koruyarak fiziksel çöküşünü durdurmak Ekonomik İktisadi gelişimi sağlamak, Bölgedeki yaşam kalitesini artırmak	-İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Fatih Belediyesi - TOKİ (Toplu Konut İdaresi)	Yok	Emlak eksenli dönüşüm Direnç-İtrazlar Yerinden edilme Sosyo-mekansal ayrışma Soyulaşma
Ayazma-Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi, Küçükçekmece-İstanbul	2004-2009	Proje alanı Atatürk Olimpiyat Stadına, TEM Otoyoluna, metro ağına ve diğer yerleşim alanlarına yakın konumdadır. 1970'den sonra oluşan gecekondular bölgesidir.	Bölgenin yaşam koşullarının düşük olması	Kaçak yapılaşmaların bulunduğu alanın çağdaş, güvenli, yüksek-standartlı bir yaşam alanına dönüştürülmesi	-İstanbul Büyükşehir Belediyesi - Küçükçekmece Belediyesi - TOKİ (Toplu Konut İdaresi)	Yok	Emlak eksenli dönüşüm Direnç-İtrazlar Yerinden edilme Kiraçılar için barınma sorununun ortaya çıkması
Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi-Ankara	2005-	Ankara'nın kuzeyinde konumlanan Esenboğa Havalimanından kente giriş yapılan protokol yolu güzergahında Altındağ ve Keçiören Belediye sınırları içerisinde kalan gecekondular bölgesidir.	Türkiye'nin başkenti için kötü bir imaj yarattığı öne sürülen çarpık yapılaşmaların bulunması 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu	Proje alanındaki gecekonduların temizlenerek yerine modern, sağlıklı yaşam alanlarının üretilmesi	- Merkezi hükümet - Ankara Büyükşehir Belediyesi - TOKİ (Toplu Konut İdaresi)	Yok	Emlak eksenli dönüşüm Kiraçılar için barınma sorununun ortaya çıkması

BÖLÜM DÖRT

ÇEPERDEKİ KENT İZMİR'İN NEOLİBERAL DÖNEMDEKİ BÜYÜK

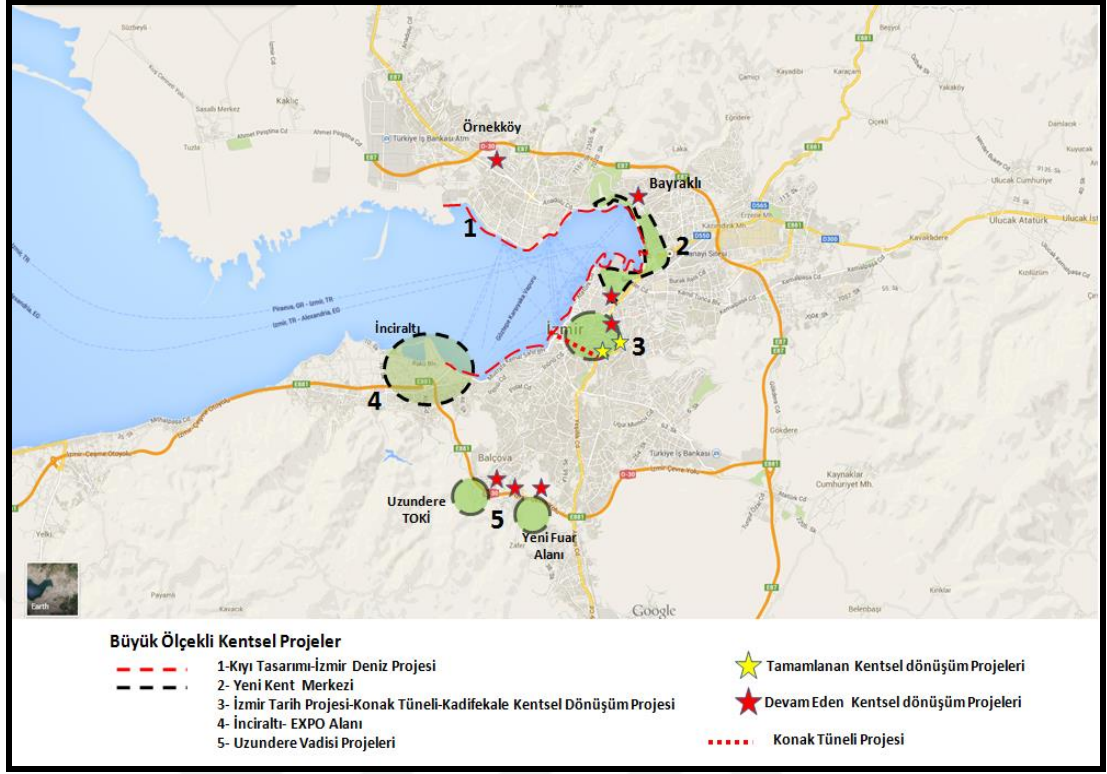
ÖLÇEKLİ KENTSEL PROJELERİ

Neoliberal politikaları etkin hale getiren önemli unsurlardan biri büyük ölçekli kentsel projelerdir. Büyük ölçekli kentsel projeler ile rant yaratımı yoluyla sermaye birikimi sağlanırken, yeni siyasalar belirlenmektedir. Bu siyasaların yeni söylemlerinin parametrelerinde ise rekabet edebilen, yatırımlar için cazibe merkezi olan marka kentler ile yatırımların önünü girişimci rolüyle açan siyasal mekanizmalar yer almaktadır (Penpecioglu, 2013).

İzmir küresel kent olma yarışında İstanbul kadar ön plana çıkmasa da tarih boyunca önemli bir liman ve ticaret kenti olması nedeniyle önemini koruyarak zengin tarihi ve kültürel mirasını ön plana çıkaracak büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri ile küresel sisteme entegre olma sürecinde ilerlemektedir.

İzmir'de, hem merkezi otorite tarafından hem de yerel yönetimler eliyle geliştirilen büyük ölçekli kentsel projelerle küresel sermayenin kente çekilmesi amaçlanmaktadır. Özellikle 2000'den sonra özelleştirme politikaları ve yeni yasal düzenlemeler çerçevesinde küreselleşme çabaları ivme kazanmaktadır. Neoliberal küreselleşme sürecinde kentsel dönüşüm projeleri, büyük ölçekli ulaşım, altyapı, konut, yarışma projelerinin uygulamaya geçirilmesi yönünde İzmir'de de adımlar atılmıştır.

İzmir kent makraformunda ön plana çıkan büyük ölçekli projeler incelendiğinde merkezi yönetim ve yerel yönetimler eliyle kent merkezinde gerçekleştirilmek istenen, kentin neoliberal kentleşme sürecine ivme kazandıracak kentsel projeler, (Şekil 4.1) aşağıdaki başlıklar çerçevesinde çalışma kapsamında ele alınmıştır.

Şekil 4.1 İzmir kent makro formunda ön plana çıkan büyük ölçekli kentsel projeler (Google harita, 2015).

- Merkezi yönetimin İzmir projeleri:
 - Konak Tüneli Projesi,
 - İzmir-İstanbul Otoyolu, Çandarlı Limanı
- Yerel yönetimin İzmir projeleri:
 - İzban hattının kent çeperlerine genişletilmesi projesi
 - “Uçan Yol”: Konak Yeşildere Bağlantı Yolu
 - Yeni Kent Merkezi (Gökdelenler Bölgesi)
 - İnciraltı-EXPO Projesi
 - Kentsel Dönüşüm Projeleri
 - İzmir Tarih Projesi
 - İzmir Deniz Projesi

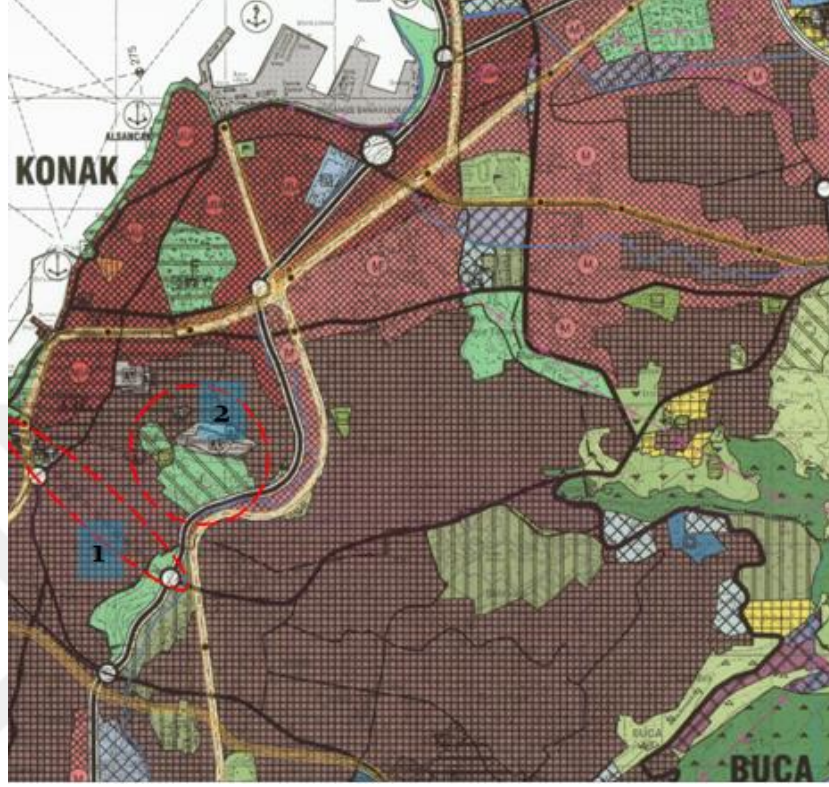
4.1 Konak Tüneli ve “Uçan Yol”: Konak Yeşildere Bağlantı Yolu Projesi

2011 seçimleri öncesinde Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından 35 İzmir projesi arasında AK Partinin hayal projesi olarak deklare edilen ve 2015 yılı başında bitmesi planlanan İzmir’in Buca ve Konak semtleri arasında yapılması öngörülen Konak Tüneli (Uçan yol) projesi olarak kamuoyunda bilinen ve söz konusu projenin devamlılığı olan İzmir Büyük Şehir Belediyesince uygulamaya geçirilen “Konak-Yeşildere Bağlantı Yolu Projesi” (Ege Postası, 2014), kamu kaynaklarının aktarıldığı, sermayenin birikimini bir altyapı (ulaşım) projesi yoluyla sağladığı büyük ölçekli kentsel ulaşım projesi olması açısından önemlidir.

Konak’tan Mürselpaşa Caddesine doğru devam ettirilmesi planlanırken değiştirilerek Bahri Baba Parkı’ndan Yeşildere Caddesi’ne uzatılan Konak tüneli yol güzergâhına ilişkin hazırlanan proje, İzmir I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nun 23.11.2011 tarihli ve 155 sayılı kararı ile uygun bulunmuştur. Ancak, İzmir İli, Konak-Yeşildere bağlantı yoluna ilişkin 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Değişikliği ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı Değişikliği, 3194 sayılı İmar Kanununun 9. Maddesi kapsamında, bu tarihten sonra, 21.01.2013 tarih ve 1125 sayılı Bakanlık Makamı Olur’u ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na onaylanmıştır. Konak tüneli projesinin gündeme getirilmesi, 1988 yılında ihale edilen İzmir- Urla- Ceşme Otoyolu’nun mahkeme kararı sonucu yapılamayan 3 km.lik Kordon yolu projesinin hayata geçirilmesi için bir başlangıç mı olduğu sorusunu akıllara getirmektedir (Yüksel, 2013).

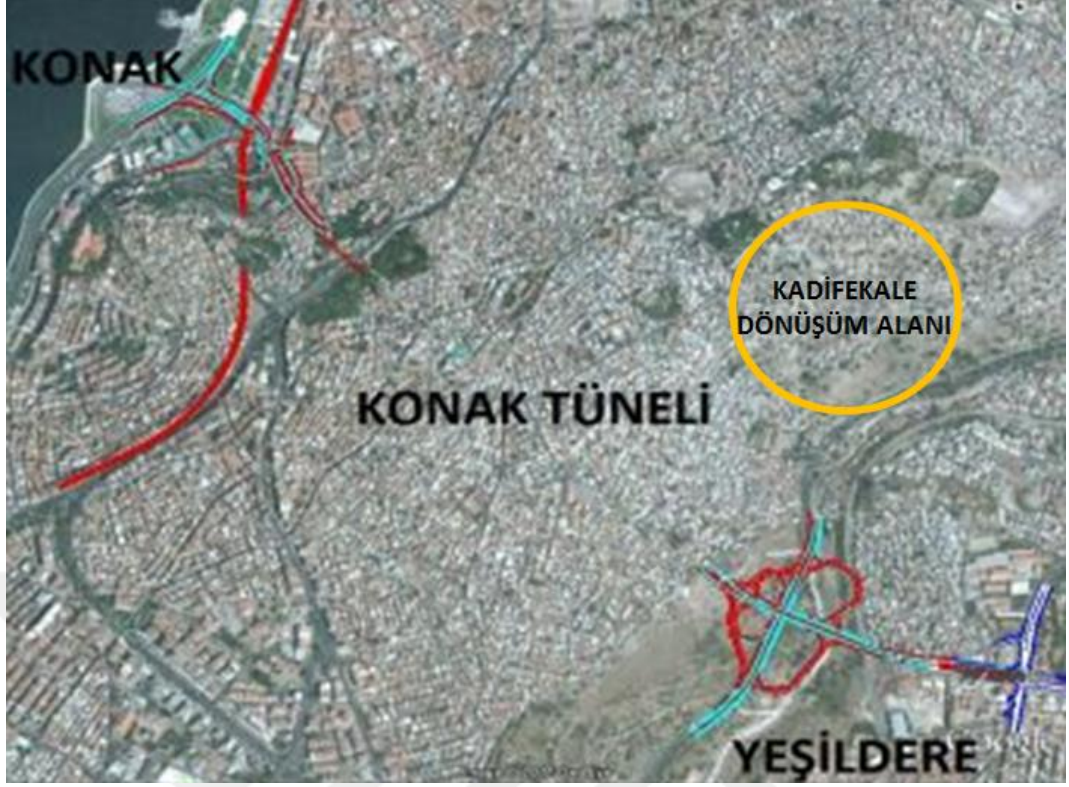
Konak tüneli projesinin kapsadığı alanda, Kentsel + 3. (Üçüncü) Derece Arkeolojik Sit Alanı, Tarihi Sit Alanı, 2.(İkinci) Derece Arkeolojik Sit Alanı + 2.(İkinci) Derece Doğal Sit Alanı, 1.(Birinci) Derece Arkeolojik Sit Alanı ve tescilli yapılar bulunmaktadır. Bu durum projenin uygulanmasını daha da kritik ve sorunlu kılmaktadır. Çünkü söz konusu sit alanlarının bulunduğu bölge, İzmir kentinin tarihi çekirdeğini oluşturan alandır. Karayolları 2. Bölge Müdürlüğü’nce yürütülen projenin uygulanması, söz konusu dokunun zarar görmesine neden olacağı gibi trafik akışının kentin ticari kalbi olan bir tarihsel alana ve kentsel ulaşımın önemli bir

düğüm noktasına aktarılıyor olması, gelecekte önemli sorunlar yaratma riski taşımaktadır (Şehir Plancıları Odası Basın Açıklaması,2012).

Şekil 4.2 2013 yılında yürürlüğe giren 1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planından görünüş (1 Nolu Alan: Konak Tüneli güzergahı, 2 No'lu Alan: Kadifekale Kentsel Yenileme-Heyelan Alanı) (İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2015).

Buca'nın trafik problemini çözmek, Konak Tüneli projesinin başlıca hedeflerinden biri olarak belirtilmektedir. Kadifekale heyelan bölgesinin yakınında, (Şekil 4.2 ve Şekil 4.3) uygulanan projenin, herhangi bir alt ölçekli imar planına dayandırılmadan, jeolojik etüt raporları hazırlanmadan, bürokratik süreçler ve karar mekanizmaları hiyerarşisi işletilmeden ve olası sonuçları hesaba katılmadan uygulamaya geçilmesi, eleştirilere ve dava süreçlerinin işletilmesine neden olmuştur.

Şekil 4.3 Konak tüneli güzergahı uygu görüntüsü (Projeizmir, b.t.).

Şekil 4.4 a) Projenin Konak çıkışında Damlacık semtinin görünümü, b) Konak tüneli, kamulaştırmalar bittiğinde Damlacık semtinin görünüşü (Emlakulisi, b.t., Hürriyet, b.t.-b).

Ege Postası gazetesinin 26.07.2014 tarihli “Damlacık’ın Tünel Çilesine Kocaoğlu Bakışı” haberinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu’nun planlama sürecine ilişkin şu açıklamalarda bulunuyordu: “...*Hükümet orada bir şey yapmak istiyor diye, Büyükşehir Belediyesi olarak yasal anlamda Konak Tüneli’nin önünü açmak için elimizden gelen her şeyi yaptık. Bize planları gönderdiler. Zemin etüdü yoktu. Zemin etütlerini yapın planlarını geçirelim dedik. Bugüne kadar zemin etütsüz hiçbir planı geçirmedi ki. Etütleri yaptılar, biz de planları onayladık*”. Bu açıklama,

planlama sürecinin yasal bir zemine oturtularak devam ettirilmesi yönünde, merkezi yönetimin öncülüğünde gerçekleşecek projeye yerel yönetimin de itirazının olmadığı şeklinde okunabilir. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin dava sürecine müdahil olmaması ise söz konusu proje üzerinde merkezi ve yerel otoritelerin uzlaştığı yönündeki eleştirileri yoğunlaştırmaktadır.

Konak tünelinin geçtiği hat üzerinde yer alan başta İzmir'in tarihi Damlacık Mahallesi (Şekil 4.4) , olmak üzere çevresindeki Çimentepe, Duatepe, Kocatepe ve Tınaztepe mahallelerinde başlatılan acele kamulaştırma kararı sonrasında projeden etkilenen gruplar tarafından Konak-Yeşildere Tünelleri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği kurulmuştur. Projeye ilişkin gelişen protesto ve eleştiriler sonrasında projeden etkilenen mahalle sakinlerine yerel yönetimlerce destek verici açıklamalar yapılması ise söz konusu desteğin projenin başında neden verilmediğine yönelik eleştirileri beraberinde getirmektedir (Haberler, 2014, Ege'nin Sesi, b.t.).

21.01.2013 tarih ve 1125 sayılı Bakanlık Olur'u ile onaylanan Konak-Yeşildere bağlantı yoluna ilişkin 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar planı değişikliğinin iptali için TMMOB tarafından açılan dava idari mahkeme tarafından reddedilmiştir. Kamu yararı gerekçesi ile yapılacak olan acele kamulaştırmalar yeni yerinden edilme süreçlerini tetikleyeceği gibi, tünel güzergâhındaki arkeolojik sit alanlarında yapılan çalışmalar esnasında kültür mirasının zarar görmesi olasıdır. Kent merkezine çekilen taşıt trafiği dezavantajlı gruplar için yeni mağduriyetler yaratacaktır. Proje ile büyük şehirlerde mahalle kültürünün nadir korunduğu yaşam alanlarının yanı sıra kentin silüetine, tarihine ve kültürel çehresine müdahale edilmiştir (Şehir Plancıları Odası Basın Açıklaması, 2014).

Şekil 4.1'de gösterilen projeler dışında kent merkezinde, merkezi otoritenin girişimleri ile yürütülen önemli ulaşım ve altyapı projelerinin başında **İzmir-Ankara Otoyolu Projesi** ve **Çandarlı Limanı** projeleri gelmektedir. Ayrıca raylı sisteme dayalı taşımacılığın geliştirmesi kapsamında yerel ve merkezi hükümetin işbirliği doğrultusunda raylı taşımacılığa dayalı ulaşım ağının kent çeperlerine ulaştırılması

amaçlanmaktadır. Söz konusu projeler ile neoliberal ekonomik sistemde mal ve hizmet akışını kolaylaştıracak uygulamalara gidilerek İzmir'in bu döngüde önemli bir lojistik noktası olarak da rol alması öngörülmektedir. Sermaye birikimini kolaylaştıracak yatırımlarla rant aktarımının sağlanması için ortaya konan çılgın proje fikirleri kentlerin parça parça neoliberal kentleşme sürecine kurban edilmesidir.

4.2 Yeni Kent Merkezi (Gökdelenler Bölgesi)

İzmir'in yeni kent merkezi olarak deklare edilen İzmir'de Alsancak liman arkası, Salhane –Turan- Bayraklı'nın kıyı kesimlerini içeren 550 hektarlık bölgede yaşanan dönüşüm süreci neoliberal politikaların kentleri hızla kuşattığı 2000'li yılların başında başlamıştır (Şekil 4.5).

2001 yılında İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından Alsancak Liman Arkası Bölgesi için düzenlenen Uluslararası Kentsel Tasarım yarışmasını, Alman mimar Jochen Brandi kazanmıştır. Yıllar içerisinde çöküntü alanına dönüşen, eski depo alanlarının, kısmen kaçak yapılaşmaların bulunduğu bölgede önerilen öncül proje ile yeni bir kent merkezi (merkezi iş alanları, ticaret alanları, alışveriş merkezlerinin yer alacağı bölge) tasarlanmış olup söz konusu bölgenin ekonomik olarak canlandırılması, küresel sermayeden pay alabilir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

Jochen Brandi'nin projesi dikkate alınarak hazırlanan 1/5000 ölçekli Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 07.07.2003 tarih ve 82 sayılı Meclis kararı ile onaylanmıştır. Söz konusu plana ilişkin ilk revizyon 2005 yılında yapılmıştır (Ünverdi,2014).

1/1000 ölçekli Alsancak Liman Arkası ve Salhane Bölgesi Yeni Kent Merkezi Revizyon Uygulama İmar Planı farklı paydaşları (sivil toplum kuruluşları, yatırımcılar...) bir araya getiren katılımcı bir süreç izlenmeye çalışılarak 18.02.2005 tarih ve 136 sayılı İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi kararlarıyla onaylanmıştır.

1/1000 ölçekli Alsancak Liman Arkası Uygulama İmar Planı 20.10.2005 – 20.11.2005 tarihleri arasında askıya çıkarılmıştır (Penpecioglu, 2012).

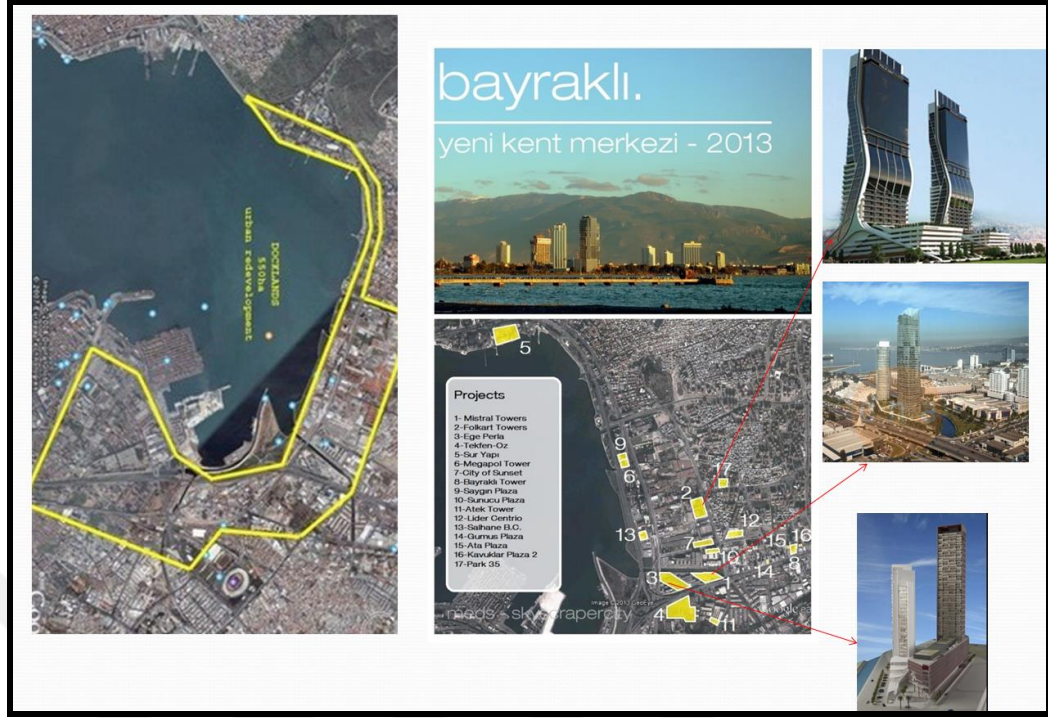
Şekil 4.5 Yarışma alanının uydu görüntüsü (Erdik ve Kaplan, 2009).

Manhattan projesi , İzmir'in Maslak'ı olarak adlandırılan bölgede atıl durumdaki eski sanayi, depo alanlarının bulunduğu ve kentsel gelişim potansiyeline sahip alanlara plan kararları ile turizm –ticaret, kültürel amaçlı kullanımlar getirilmesinin tarihi kent merkezinin üzerindeki baskıyı kaldıracağı, küresel bir merkez yaratacağı o dönem itibariyle olumlu adımlar olarak öngörülmekle birlikte plan kararlarıyla kent kimliği ve tarihinde önemli bir yer teşkil eden Alsancak limanının taşınması önemli bir sorunsaldır (Bal ve diğer, 2005).

2006 yılında 1/5000 ölçekli Yeni Kent Merkezi Nazım İmar Planında ikinci kez revizyona gidilerek zeminde yüzde 25, 30 ve 35 olan kullanım hakları yüzde 40, 45 ve 50'ye yükseltilmiş, planda 3 ve 3.5 emsal olan inşaat yoğunluğu hakkı ise 4 ve 4.5 emsale çıkarılmış, özetle yoğunluk artışına gidilmiştir. İzmir Valiliği'nce sosyal donatı, yeşil ve otopark alanlarının yoğunluk artışının eski plana paralel artmadığı, bu durumun, imar yönetmeliklerine aykırı olduğu gerekçesiyle İzmir 4. İdare Mahkemesi'nde iptal davası açıldıktan sonra planın yürütmesi durdurulmuştur. Büyükşehir Belediyesi, Yeni Kent Merkezi Planını, plan iptal kararı çıkmadan inşaat yoğunluğundaki bir emsal artışı geri çekip, tabanda kullanım alanı arttırmıştır. Bu doğrultuda 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planına ilişkin İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce yapılan üçüncü plan revizyonu **15.06.2007** tarihinde 01.649 sayılı Meclis kararı ile onaylanmıştır (Ünverdi, 2014).

Söz konusu plana karşı 2009 yılında Büyükşehir Belediyesi eski başkanlarından Yüksel Çamur tarafından dava açılmış, İzmir 3. İdare Mahkemesince, jeolojik ve zemin etütleri bulunmayan Büyükşehir'in onayladığı 1/5000 ölçekli ve Konak Belediye Meclisi'nce onaylanan 1/1000 ölçekli imar planının yürütmesini durdurmuştur. Yürütmeyi durdurma kararından 6 ay sonra da söz konusu planlar Jeolojik ve Jeoteknik Etüd Raporu'nun bulunmaması nedeniyle iptal edilmiştir (Milliyet Ege, b.t.).

İzmir'de liman arkası, Salhane, Turan ve Bayraklı'nın kıyı kesimlerini içeren bölgeyi kapsayan 1/5000 ölçeli Yeni Kent Merkezi Nazım İmar planı, 2010 yılında revize edilmiş ve 2011 yılından itibaren uygulama imar planları hazırlanarak, proje yaşama geçirilmeye başlanmıştır. Söz konusu proje ile, yeni bir merkezi iş alanı, korunaklı ve lüks konut alanları ve alışveriş merkezlerinden oluşacak bir gelişim yaşama geçirilmektedir (Penpecioğlu, 2013).

Şekil 4.6 Yeni kent merkezine ilişkin görseller (Yapı, b.t.).

Neoliberal politikaların kentsel mekândaki yansımaları olarak inşa edilen kapital kulelerine, gökdelenlere her geçen gün yenisinin eklendiği Turan-Alsancak arasındaki bölge, öncül, ikonik mimari tasarımların yarıştığı bir bölgeye dönüşmektedir (Şekil 4.6). Son dönem tartışmalarında, 2014 yılı içerisinde yapılan plan değişiklikleri ile bazı yatırımcılara daha fazla rant sağlamaya dönük ayrıcalıklı uygulamaların yapıldığı yönündeki eleştiriler, kamuoyuna yansımaktadır (Emlakkulisi, b.t.).

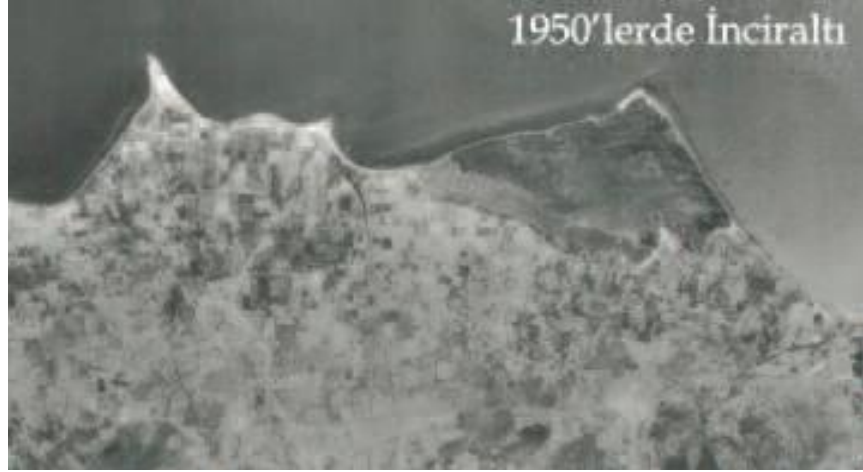
Günümüzde pek çok gökdelenin şantiye alanına dönüşen bölgede gayrimenkul değerleri her geçen yıl artış göstermektedir Yeni kent merkezi ve çevresinde artan rant değerleri söz konusu çevrede niteliksiz olarak görünen yapılaşmalarının bulunduğu alanlar üzerinde de dönüşüm baskısı yaratmaktadır. Projenin bölgede soylulaştırma süreci başlatma olasılığı yüksek görünmektedir (Yeni Asır Gazetesi, 2014).

4.3 İnciraltı-EXPO Projesi

Henüz uygulamaya geçmemiş olan İnciraltı Turizm Merkezi (EXPO) projesi *devlet ve sermayenin uzlaşısıyla “turizm” odaklı neo-liberal hegemonik söylemlerle yaşama geçirilmesi hedeflenen* kentsel mekânın düzenlenmesine ivme kazandıracak projelerdendir (Penpecioglu, 2013).

İnciraltı bölgesi, kentin güneybatı aksında kuş cenneti beslenme alanı ve tarım alanlarının yer aldığı, uzun zamandır yapılaşma baskısı altındaki kent içindeki önemli açık yeşil alanlardandır (Şekil 4.7). İzmir İli, Balçova İlçesi sınırları içerisindeki Bahçelerarası ve İnciraltı mahallelerinden oluşan İnciraltı bölgesi 1950-1980 yılları arasında tarım alanları ile ön plana çıkarken, bölgenin imara açılma süreci 1989 yılında başlamıştır. 1989 yılı öncesinde her ne kadar söz konusu alanda lokal ölçekli yapılaşmalar görülmüş olsa da (1971 yılında Akdeniz Olimpiyatları için inşa edilen yapılar, sonraki yıllarda öğrenci yurdu olarak kullanıma açılmış; 07.10.1997 tarihinde 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı Bayındırlık Bakanlığınca, alt ölçekli planlar ise 04.12.1998 tarihinde Turizm Bakanlığınca onaylanarak yasal statü kazanmıştır) söz konusu bölgenin tarıma dönük yüzünü 1980’li yılların sonuna doğru turizme çevirme yönünde adımlar atılmıştır. Bu yöndeki çabaların başında 1989 yılında İnciraltı’nın Turizm Merkezi olarak ilan edilmesi ile söz konusu alanda plan yapma yetkisinin yerel yönetimlerden alınarak Turizm Bakanlığı’nın uygun göreceği yatırım kararları doğrultusunda Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na devredilmesi gelmektedir.

Ayrıca, 1980 yılında bölgeyi besleyen derelerin kaynağı üzerinde inşa edilen Balçova Barajı ile tarımsal sulama kaynakları azalmış, zengin Jeotermal su kaynaklarına sahip olan bölgede yapılan bilinçsiz sulamaların etkisiyle tarımsal alanların bir bölümünde görülen borlanma gibi nedenler ve imar talepleri İnciraltı bölgesi üzerindeki yapılaşma baskısını arttırmıştır (Siyah, 2009).

Şekil 4.7 1950'li yıllarda İnciraltı (Yüksel, 2014).

1989 yılı içerisinde İzmir Çevre Yolu/Aydın-Çeşme Otoyolu'nun bölgeden geçmesine ilişkin hazırlanan Mevzi İmar Planı kapsamında Bahçelerarası Bölgesi, otoyol ile birbirinden ayrılmış, söz konusu otoyol'un kuzey kesimi tarım alanında ve doğal sit alanında kalırken, güney tarafı ise alışveriş merkezi olarak belirlenmiştir

20.09.1991 tarihli ve 20997 sayılı Resmi Gazete yayınlanan 13.08.1991 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Turizm Merkezi sınırı genişletilmiştir. 20.02.1992 tarihinde İnciraltı ve Bahçelerarası Bölgesi, "Fuar ve Rekreasyon Alanı" olarak planlanmıştır (TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi EXPO Raporu, 2013).

Minimum (ifraz edilebilecek) parsel büyüklüğü 5000 m² olarak belirlenen tarım alanlarının bulunduğu bölge için, 0.5 yoğunluklu, max: 250 m² ve h:6.80 metre koşullu tarımsal amaçlı yapı yapılabilirken; İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 18.4.1996 tarihinde Özdilek AŞ'ye ait parselde yapılan plan değişikliği ile 14.07.1988 tarihindeki imar planında E=0.50 yapılaşma koşullu "turistik tesis" kullanımı getirilen parseldeki emsal değeri, 3 katına çıkarılarak E=1.50 olarak belirlenmiş, alan için "Turizm ve Ticaret Merkezi" kullanım kararı getirilmiştir (Çınarlı, 2001).

"Özdilek Alışveriş Merkezi ve Otel Kompleksi" yerel seçimlerden 1 gün önce 16.4.1999 tarihinde Balçova Belediyesi'nden inşaat ruhsatı alarak 11.6.1999 tarihinde inşaaata başlamıştır. İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma

Kurulu'nun 01.07.1999 tarih ve 8050 sayılı kararı ile İnciraltı bölgesi 1. derece doğal sit olarak ilan edilmiştir. Söz konusu alanın sit ilan edilmesi ile 2863 sayılı yasanın 17. Maddesi gereği her ölçekteki planın uygulaması durdurulduğundan Balçova Belediye Başkanlığınca “Özdilek Alışveriş Merkezi ve Otel Kompleksi” için verilen inşaat ruhsatı iptal edilmiş olsa da İzmir 3. İdare Mahkemesi'nin, İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.07.1999 tarih ve 8050 sayılı kararına ilişkin aldığı yürütmeyi durdurma kararı sonrasında, Özdilek Alışveriş Merkezi inşaatına devam edilmiştir. Özdilek Alışveriş Merkezi, İnciraltı bölgesinin ranta açılacağı umudunu yansıtan, diğer mülk sahipleri için emsal teşkil eden, kentin önemli bir yeşil alanı /tarımsal alanının ortasında, neoliberalizmin bayrağını dalgalandıran bir uygulamadır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Günümüzde İnciraltı ve çevresinin görünümü (Yüksel, 2014).

İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.07.1999 tarih ve 8050 sayılı kararının iptali istemiyle açılan davalara ilişkin Danıştay aşamalarının, 1. derece doğal sit alanı kararının iptali yönünde sonuçlanması üzerine, alan yeniden irdelenerek aynı Kurulun 17.12.2002 tarihli ve 10168 sayılı kararı ile sit dereceleri 1., 2. ve 3. derece doğal sit alanı olarak belirlenmiş olup, aynı Kurulun 15.02.2007 tarihli ve 2084 sayılı kararı ile kıyı kesimindeki 3.(üçüncü) derece doğal

sit alanının bir bölümü 1 (birinci) derece doğal sit alanı olarak belirlenmiştir (Siyah, 2009).

2004 yılında çıkartılan **5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. maddesi** kapsamında 1/25000 ölçekli **İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı (İKBNİP)** hazırlanarak, **28.03.2007** yılında onaylanmıştır.

Tablo 4.1 İnciraltı Turizm Merkezi Çevre Düzeni Planı'na ilişkin 2007 yılı sonrasındaki dava süreçleri (TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi EXPO Raporu, 2013).

	PLAN	ONAY TARİHİ	ONAYAN KURUM	DAVA EDEN	DAVA TARİHİ	İSTEM	SONUÇ
1	İNCİRALTI T.M. 1/25000 Ç.D.P	16.05.2007	K.T.B	Ş.P.O	07.11.2007	Y.D-İPTAL	
2	İNCİRALTI T.M. TEVSİLİ 1/25000 Ç.D.P	03.04.2009	K.T.B	Ş.P.O-M.O	23.07.2009	Y.D-İPTAL	BELİRSİZ
3	İNCİRALTI T.M. 1/25000 Ç.D.P	17.08.2009	K.T.B	Ş.P.O	08.02.2010	Y.D-İPTAL	İPTAL
4	İNCİRALTI T.M. 1/25000 Ç.D.P	21.04.2011	K.T.B	Ş.P.O	20.09.2011	Y.D-İPTAL	Y.D.
5	İNCİRALTI T.M. 1/25000 Ç.D.P	17.08.2011	K.T.B	Ş.P.O	15.02.2012	Y.D-İPTAL	Y.D.

Tablo 4.1.'de de görüldüğü üzere, İnciraltı Turizm Merkezi İnciraltı Kesimi Çevre Düzeni Planı ve Revizyonları, dava süreçlerine konu olmuş ve söz konusu planlar, yürütmeyi durdurma kararları sonrasında iptal edilmiştir.

Büyük ölçekli kentsel etkinliklerin kentlere çekilmesi çerçevesinde geliştirilen büyük ölçekli/mega projeler ile kentsel yapılı çevreye daha fazla yatırım çekmek, turizm gelirlerini arttırmak için merkezi hükümet ve yerel hükümetlerin çabaları yoğunlaşmaktadır. Söz konusu unsurlar neoliberal kentleşme evresinde merkezi ve yerel yönetimlerin bakış açısını/anlayışını yansıtmaları açısından önemlidir. İzmir'in EXPO adaylığı süreci de söz konusu niyetlerin sonucunda gelişmiştir.

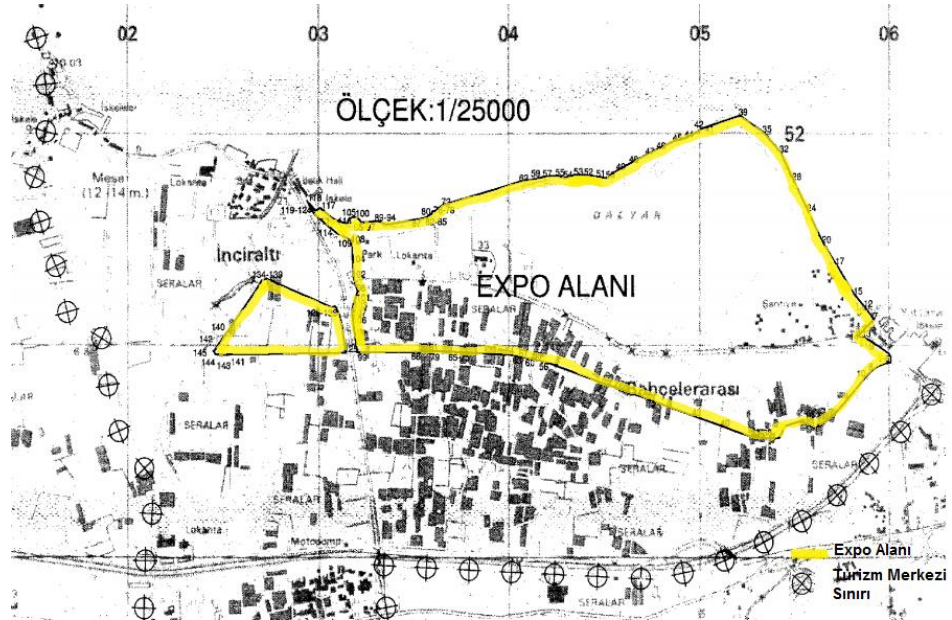
EXPO 2015 Dünya Sergisi için İzmir kentinin adaylığı sürecinde yer seçimi tartışmaları, EXPO'nun kente getireceği kazanımlar kent gündeminde yerini korurken, *“Daha İyi Bir Dünya İçin Yeni Yollar ve Herkes İçin Sağlık”* teması başlığı ile EXPO adaylığı için yarışan İzmir, 2008 yılında Paris'te yapılan oylamada EXPO 2015'i, Milano'nun kazanması ile kaybetmiştir.

EXPO 2015 'i kaybeden İzmir için EXPO 2020'ye yönelik olarak İnciraltı bölgesi özelinde çıkarılan EXPO kanunu, kentsel tartışmalarda yer edinmiştir. 15.06.2012 tarih ve 28324 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren **6324 sayılı**

İzmir EXPO Alanı Hakkında Kanun ekinde İnciraltı bölgesi EXPO Alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 4.9).

17.08.2011 tarihli ve 28028 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname” ile “Doğal Sit Alanları” ile ilgili yetki ve sorumluluk Çevre ve Şehircilik Bakanlığına bırakıldığından, söz konusu alandaki plan onama yetkisi de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na geçmiştir.

1/25.000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı Plan notlarında (2012): “Uluslararası Sergiler Bürosu (BIE)’nun en önemli kriterlerden biri “EXPO’ların Kentin Kalbinde olması” gerekliliğidir. Bu açıdan EXPO 2020 İzmir için İnciraltı bölgesinin yapılandırılması planlanmıştır. 205 hektarlık arazisiyle en güzel EXPO alanlarından biri olması planlanan İnciraltı merkezi ve kolay ulaşılabilen konumuyla, İzmir’in merkezinde yer almaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nce kabul edilen **EXPO kanunu ile EXPO süreci sonrasında büyük bir sağlık merkezine ve doğal parka çevrilmesi öngörülmektedir**” denilmektedir (s. 83).

Şekil 4.9 İnciraltı EXPO 2020 alanı (Resmi Gazete, 15 Haziran 2012).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca 04.03.2013 tarihinde onaylanan İnciraltı Turizm Merkezi (İnciraltı Kesimi) 1/5000 ölçekli ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım ve Uygulama İmar Planlarına, Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından, söz konusu planın yoğun yapılaşmaya neden olacağı ve bu uygulamayı hayata geçirmek için EXPO'nun bir araç olduğu gerekçesiyle itiraz edilmiştir. Ayrıca Şehir Plancıları Odası da, söz konusu planın iptali istemiyle dava açmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ise bölgede İtfaiye Daire Başkanlığı'nın gerekli olduğu önerisiyle, planda sosyal tesis alanı olarak görülen bir yeri itfaiye tesis alanı yapmak için belediye hizmet alanı olarak belirlenmesini Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan talep etmiş; plan teknikleri açısından eksikliklerin olduğuna dikkat çekmiş, yollardaki uyumsuzlukların giderilmesi için teknik düzeltmeler yapılmasını önermiştir.

EXPO 2020 için 27.11.2013 tarihinde gerçekleştirilen oylamada İzmir'in Dubai'ye karşı kaybetmesinin ardından, merkezi yönetim eliyle yürütülen plan çalışmalarında, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütleri, meslek kuruluşları temsilcilerinin dışlanması, EXPO'nun İnciraltı'nın rant amaçlı imara açılmasının 'Truva Atı' olarak betimlenmesi yönünde eleştirilere neden olmuş; Mimarlar Odası ve Şehir Plancıları Odası tarafından EXPO organizasyonu için özel olarak çıkartılan EXPO Kanunu'nun kadük (hükümsüz) kaldığı belirtilerek, planın uygulanamayacağı belirtilmiştir.

2013 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanan İnciraltı Turizm Merkezi 1/5000 ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planlarının yürütmesinin durdurulması ve iptali istemiyle İzmir 5. İdare Mahkemesinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından dava açılmıştır. Söz konusu planlardaki otoyol ve raylı sistemin üst ölçekli plan kararlarında (Çevre Düzeni Planında) yer almadığı, ulaşım sisteminin planlama bütününde ele alınması gerektiği, plan kararları ile bölgede donatıların azaldığı, ticaret ve nitelikli konut alanlarının arttırılmasının koruma kullanma dengesine aykırı olduğu gibi gerekçelerle Büyükşehir Belediyesi'nin açtığı davada, Mahkeme; planların bütünlük içermediği, planlama ilke

ve teknikleri ile şehircilik esasları ve kamu yararına aykırı olduğu gerekçesiyle yürütmesini durdurulmuştur (Hürriyet Ege, 2015).

İnciraltı EXPO alanında merkezi ve yerel hükümet arasında planlama kararları üzerine uzlaşılabilmesi Büyükşehir'in konuyu idari yargıya taşımasına sebep olsa da İnciraltı'nın kent ekonomisine kazandırılması doğrultusunda yapılaşmaya açılması yönündeki ortak tavır, yerel yönetim açısından ikircikli bir durum yaratmaktadır. Çünkü İzmir Büyükşehir Belediyesi bölgede "sağlık turizmi" temasının dayandırılacağı az yoğunluklu plan önerisini destekleyen duruşu söz konusu bölgenin yapılaşmaya açılmasının başka bir biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. EXPO bölgedeki yapılaşmanın önünün açılmasının bir aracı haline gelmiştir. Kent içindeki nadir açık yeşil alanların başında gelen İnciraltı bölgesi gibi büyük bir boş alanın planlanarak neoliberal kentin bir parçasına dönüştürülmesi hedeflenmektedir.

4.4 Yerel Küreselleşme Çabaları: Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi

Kadifekale kentsel dönüşüm alanı İzmir'in Konak ilçesindeki gecekondu bölgelerindedir. Coğrafi konumu itibariyle İzmir'in tarihi çarşısı Kemeraltını, Konak Meydanını, İzmir körfezini, İzmir Enternasyonal Fuar Alanı kısacası kenti ve kentin kalbindeki simge mekânları yoksul kentlilerin görsel belleğine katan, antik dönemdeki adıyla Pagos tepesine kurulu, kentin ilk yerleşim alanlarından biridir.

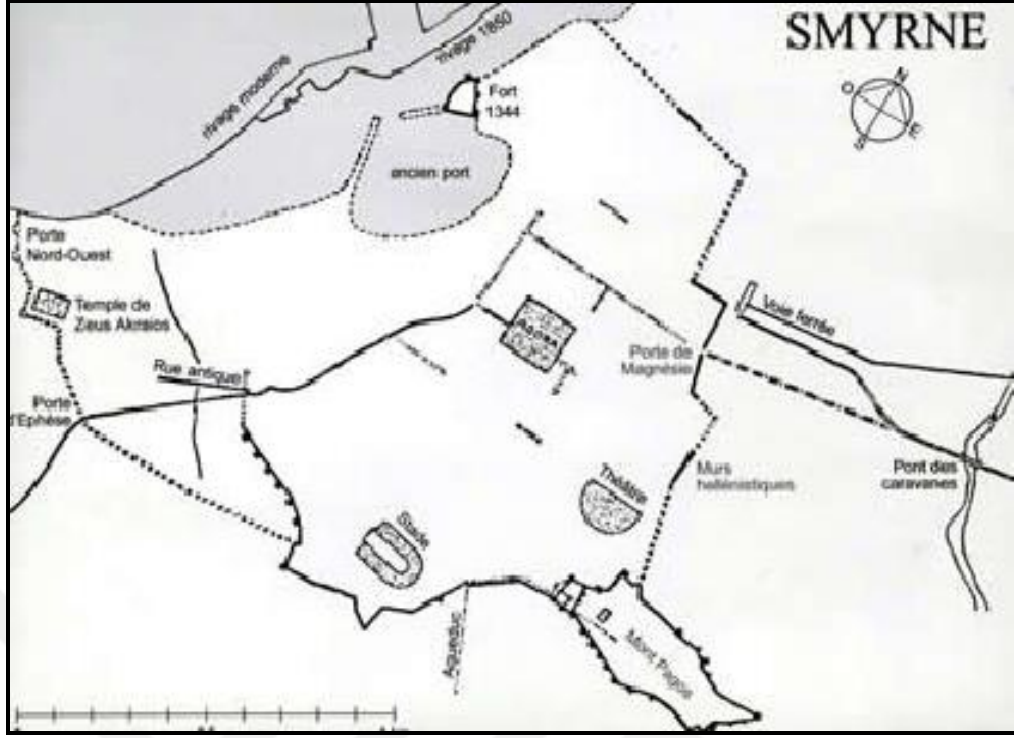
İzmir'in neoliberalleşme sürecinde atılan adımlardan biri de Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nin hayata geçirilmesidir. İzmir 1950'li yıllardan itibaren Anadolu'dan büyükşehirliere doğru yaşanan göçlerden nasibini almış ve hızlı bir kentleşme sürecine girmiştir. 1980'den sonra ise, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden terör olaylarına bağlı zorunlu göçler nedeniyle yeni bir göç dalgası yaşanmıştır. Bu süreçlerde ise konut arzının ve arsa üretimin yetersiz kalması sonucunda, barınma sorununun alternatif çözümü olarak görülen gecekondu mahalleleri, olduğu dönemdeki kentsel yerleşmelerin çeper alanlarından başlayarak yayılmaya ve genişlemeye başlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde İzmir'in %60'ı gecekonduyla çevrilmiştir. Altyapı problemleri olan, suçla özdeşleştirilen

kesimlerin yaşadığı, kent imajındaki kötü imgeler olarak yansıtılan gecekondular, çöküntü bölgelerinde kentsel dönüşümün uygulamaya geçirilmesi için ileri sürülen kolaylaştırıcı dayanaklar bulunmuştur. İzmir'in kentsel dönüşüm pratiğini hayata geçirmesi için yaslanacağı nedenler; kent içerisinde çok fazla gecekondular mahallesinin bulunması, kentin ekonomik ve kentsel olarak yeterince gelişmemesi İzmir'in "köy kent", "mega köy" olarak betimlenmesidir. İzmir'in bu kötü namından kurtulması, kentin gecekondular alanlarından sıyrılarak yeniden kabuk değiştirmesi ve yarışan kentler arasında var olması neoliberal politikaların uygulama aracı haline gelen kentsel dönüşüm projeleri ile mümkündür. Bu nedenle kentin kalbindeki/merkezindeki gecekondular mahallerinin bulunduğu Kadifekale kentsel dönüşüm alanında İzmir'deki ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesinin hayata geçirilmesi tesadüf değildir. Bu bağlamda Kadifekale kentsel dönüşüm alanı, coğrafi konumu, tarihi kimliği, biricikliği nedeniyle İzmir'in pazarlanması için geliştirilecek projelerle kentin neoliberalleşme sürecinin bir parçası olarak uygulamaya geçirilmiştir.

4.4.1 Kadifekale'nin İzmir'in Planlama Süreçlerindeki Yeri

M.Ö. 545 yılında Pers saldırıları sonucu yıkılan İzmir kenti bugün Bayraklı, Tepekule olarak bilinen yerleşim alanından Kadifekale (Pagos) dağı eteklerine taşınmıştır (Şekil 4.10). İzmir limanına hakim bir tepede inşa edilen kale, jeopolitik konumundan dolayı Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı döneminde de önemini korumuştur (Karayığit, 2005).

Osmanlı döneminde 20. yy'ın başlarında çıkan Balkan savaşı sonucunda İzmir'e gelen göçmenler, Kadifekale eteklerine (bugün Ballıkuyu, Eşrefpaşa ve Değirmendere mahalleleri olarak adlandırılan) bölgeye yerleşmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise illegal yapılaşmalar bölgeye adını veren kale çevresini de kuşatmıştır (Atay, 1998).

Şekil 4.10 İzmir (Smyrne) Roma Dönemi (Karayiğit, 2005).

Cumhuriyet Dönemi öncesi parçacıl olarak ortaya çıkan ihtiyaçları karşılamak amacıyla daha çok kentsel mekânı düzenlemeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Kurtuluş savaşında İzmir şehri de zarar görmüştür. Şehrin büyük bir bölümünde çıkan yangın, kentteki tarihi yapıların birçoğunun yok olmasına neden olmuştur. Savaş sonrası planlama talebinin ortaya çıkışı, harap olan kentin yeniden imarını, ulusal sermayenin ekonomik merkezini kurmayı ve modern sosyal hayatı yaratmayı amaçlamıştır (Kaya, 2002).

Osmanlı Döneminde yol istikamet planları olarak gelişen planlama yaklaşımı, Cumhuriyet dönemi öncesinde büyük kentlerde yetersiz kalmıştır. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında planlama çabaları, daha çok haritacılar eliyle ve yerel yöneticilerin tercihleri ile Avrupalı uzmanlarca gerçekleştirilmiştir. İlk kez 1925 yılında Alsancak'ın yangın alanlarında yapılan plan çalışması, kapsam olarak parçacı kalmış ve belediye 1938 yılında 5 yıllık bir program hazırlayarak Rene Danger Planı doğrultusunda uygulamalar gerçekleştirmiştir (Altınçekiç, 1987). Rene Danger planında Kadifekale ve çevresi ağaçlandırılacak alan olarak planlanmıştır (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 Rene Danger Planında ağaçlandırılacak alan olarak planlanan Kadifekale ve eteklerinin görünümü (Koç, 2001).

1949 yılında Le Corbusier tarafından hazırlanan plan çalışması, uygulanabilir bulunmadığından yürürlüğe girmemiştir. Le Corbusier planı kapsamında Kadifekale ve Konak arasındaki bölge için yeni konut alanları, Kadifekale’de sur içindeki bölge için ağaçlandırılacak alan önerisi getirmiştir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12 Le Corbusier Planında Kadifekale’nin konumu (Öcal, 2009).

1950’li yılların başında Türkiye’nin siyasi yapısında ve ekonomi politikalarındaki değişimler, tarımda mekanizasyon, çok partili sisteme geçiş süreci, tarımsal üretimi desteklemek için Ziraat Bankasının kurulması ve devlet eliyle tarımsal ürün fiyat politikalarının desteklenmesi (sübvansiyonlar) kırdan kente doğru akan bir nüfusu yani göç olgusunu ortaya çıkarmıştır. 1950 yılına kadar kalkınmada öncelikli sektör sanayi, 1950 yılından sonra ise tarım olmuştur. Kırdan kentlere doğru başlayan

göçler, zamanla özellikle büyük kentler için yeni planların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Altınçekiç, 1987).

Bu doğrultuda İzmir Belediyesi de 1 Mayıs – 1 Aralık tarihleri arasında “İzmir Şehri Planı Milletlerarası Proje Müsabakası” düzenlemiştir. Kemal Ahmet Aru, Gündüz Özdeş ve Emin Canpolat 1952 yılında yapılan yarışmayı kazanmış ve bu plan 1955 yılında onaylanmıştır. Ancak 1950’li yıllardan itibaren kırdan kentlere doğru yaşanan iç göç dalgası Türkiye’nin üçüncü büyük kenti İzmir’i de etkilemiş ve kentsel alanda konut arzının da yetersiz kalması sonucu kentin idari ve ticari merkezine yakın alanlarda; Kadifekale ve çevresindeki mahallerde (yasal ve yasadışı) yapılaşmalar yoğunlaşmıştır. Bugün Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi kapsamında kalan mahallerden biri olan I. Kadriye mahallesi ve onun dışındaki Yeşildere, 2. Kadriye, İstiklal, Cumhuriyet, Gültepe, Ferahlı, Zeytinlik, Naldöken, Kuruçay ve Boğaziçi mahalleri gecekondularına dönüşmüştür (Kaya, 2002).

Albert Bodmer yaptığı plan çalışmasında mülkiyet ilişkisini dikkate almış ve en önemli sorunun belediyeye ait arsaların küçük ve dağınık olmasında ve onları birleştirecek belirli bir arsa politikası güdülmemesi olduğuna dikkat çeken ilk planıcı olmuştur. Gecekondularının rehabilitasyon (iyileştirme) programı kapsamında ele alınmasını önermiştir (Altınçekiç, 1987).

1960’lı yılların başı Türkiye’de planlama için kurumsallaşmanın başladığı yıllar olarak adlandırılabilir. 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı, 1965 yılında üç büyük şehirde; İstanbul, Ankara, İzmir illerinde İmar ve İskan Bakanlığına bağlı Nazım Plan Büroları kurulmuştur. ODTÜ, Mimarlık Fakültesi bünyesinde de Şehir ve Bölge Planlama eğitime başlanılmıştır. Ancak ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve politik bunalım, planlama çalışmalarının da sekteye uğramasına neden olmuştur (DEÜ Habitat Raporu, 1996).

İzmir Nazım Plan Bürosu tarafından planlama çalışması için tüm analiz çalışmaları bitirilemeden hazırlanan ve 1973 yılında onaylanan 1/25000 ölçekli İzmir Nazım Planı, kentin lineer form doğrultusunda gelişmesini sağlayacak kararlar

getirmiştir. Söz konusu plan 1978 yılında revize edilmiştir. Revizyon Planında; gecekondular ve endüstri alanları hükümet politikaları kapsamında ele alınmıştır (Altınçekiç 1987).

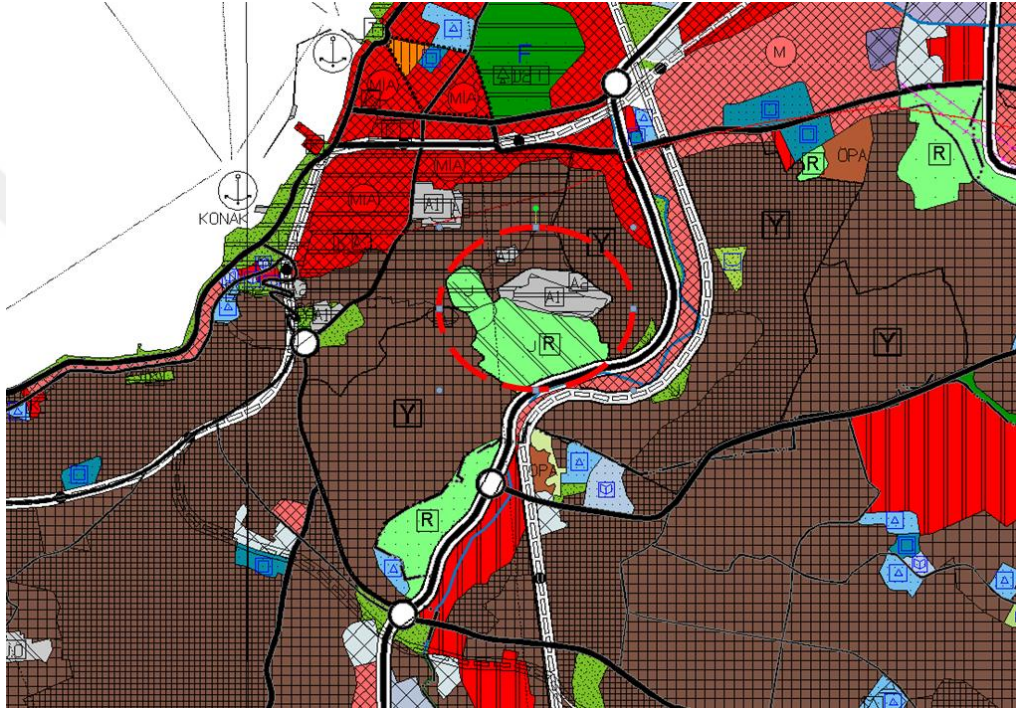
1973 yılında İzmir Metropolitan Planlama Bürosunun hazırladığı Master Planda Kadifekale ve çevresindeki mahaller için geliştirilen ana karar, kötü eklentilerin temizlenmesi yönündedir (Kaya 2002). Bakanlar Kurulu'nun 31.03.1978 tarih 7/15319 sayılı, 16.11.1981 tarih 3864 sayılı, 04.05.1998 tarih 11100 sayılı, 18.06.2003 tarih 6817 sayılı kararları ile Kadifekale Kentsel Yenileme Projesinin kapsadığı alan heyelan bölgesi, "Afete Maruz Alan" olarak ilan edilmiştir. Yapı yasağı getirilmesine rağmen 1950'den sonra hızlı kentleşme süreci ile birlikte gecekondularla çevrilen alanda, günümüze kadar yapılan imar ıslah çalışmaları yetersiz kalmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Kentsel Dönüşüm Şubesi, 2008).

1980'li yılların başlarında, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde başlayan çatışmalardan dolayı yeni bir göç dalgası başlamıştır. 1990'larda ise köy boşaltmalar ve zorunlu göçler, yoksulluk olgusunun daha yoğun yaşanacağı gecekondular alanlarını ortaya çıkarmıştır (Çetin, 2012, s.60). Bu süreçte Kadifekale'ye Mardinlilerin yerleşimi yoğunlaşmıştır.

2006 yılında, Kale yapısının güneyinde yer alan, kuzeybatı güneydoğu yönünde uzanan heyelan riski altındaki alan içerisindeki taşınmazlar için, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi (KKYP) kapsamında kamulaştırma kararı almıştır. İzmir Stratejik Plan çalışması sonucunda hazırlanan ve 16 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe giren 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planında kentsel yenileme alanı "Yapı Yasağı Getirilen Alan" olarak belirlenirken, alana "Rekreasyon Alanı" (R) alanı, "kullanım kararları getirilmiş; yakın çevresindeki konut alanları ise "Yenileme Alanları"(Y) olarak belirlenmiştir.

Daha sonra, 1/25.000 ölçekli İzmir Kentsel Nazım İmar Planı, 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı doğrultusunda yeniden revize edilmiş ve 16.10.2009 tarihinde onaylanarak 16.11.2009 tarihinde askıya çıkarılmıştır (Şekil 4.13).

Söz konusu plan incelendiğinde Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi kapsamındaki alanın kullanım kararlarında değişikliğe gidilmediği ve 1/25000 ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planının da olduğu gibi proje alanının yakın çevresindeki konut alanlarının “Yenileme Alanları”(Y) olarak belirlendiği, Merkez Kent Sağıklaştırma-Yenileme Program Alanları içerisinde yer alan Yeşildere-Kadifekale Heyelan Bölgesine ilişkin ise “R” notasyonunda “Rekreasyon Alanı” önerisinin getirildiği görülmektedir.

Şekil 4.13 İzmir Büyükşehir Bütünü 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planı içerisinde Kadifekale Kentsel Yenileme Alanı (İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2015).

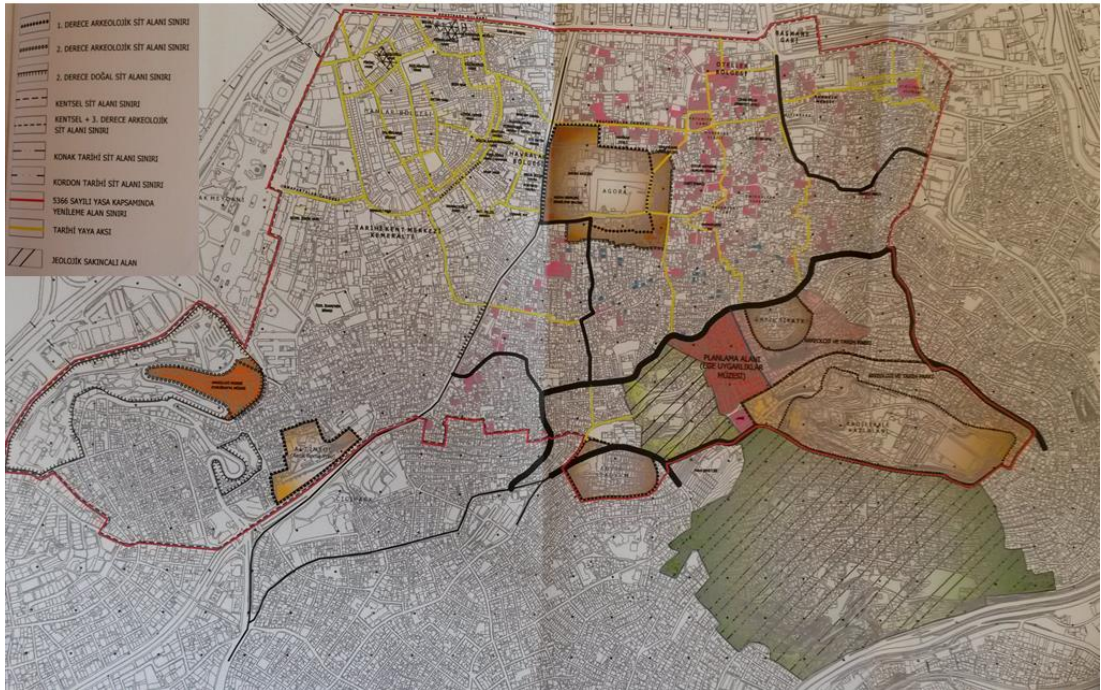
2000’li yılların ortalarından itibaren üst ölçekli plan kararları ile kentsel dönüşüm alanlarına ilişkin kullanım kararlarına yönelik yasal altlıklar hazır hale getirilirken, Kadifekale Kentsel Dönüşüm alanının yanı başındaki, İzmir’in tarihsel ve antik geçmişinin önemli mekânsal temsillerinden Kale’ye ilişkin olarak gelişen koruma süreci ve plan kararları şöyledir:

İzmir ili, Konak ilçesi, İmariye Mahallesi’nde bulunan, bölgeye ismini veren antik Kale yapısı ve kalıntılarının bulunduğu alan, tapununun 1625 ada, 2 parselinde kayıtlı olup, mülkiyeti İzmir Büyükşehir Belediyesine aittir. Kadifekale, Taşınmaz Kültür

ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 27.07.1984 tarihli ve 348 sayılı kararı ile onaylı Kemeraltı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı sınırları içinde bulunmaktadır.

İzmir 1 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 04.11.2004 tarihli ve 152 sayılı kararı ile 1. (Birinci) ve 2. (İkinci) Derece Arkeolojik Sit Alanları yeniden belirlenmiş, Kadifekale, 1. (birinci) Derece Arkeolojik Sit alanı statüsünü devam ettirerek, 1. Grup korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2016).

İzmir Büyükşehir Belediyesi önerisi ile Kadifekale, 1. Derece Arkeolojik Sit Alanının da kapsayacak şekilde, tarihi kent merkezi ve çevresindeki diğer arkeolojik alanlarla birlikte 5366 sayılı yasa doğrultusunda Bakanlar Kurulu kararı ile 2007 yılında "İzmir Konak Kemeraltı ve Çevresi Yenileme Alanı" olarak ilan edilmiştir (Şekil 4.14).

Şekil 4.14 Konak Kemeraltı Kentsel Yenileme Alanı içerisinde Kadifekale kentsel dönüşüm alanı (jeolojik sakıncalı alan) ve sit alanlarını gösteren harita (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2016).

İzmir 1 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 07.02.2008 tarihli ve 2958 sayılı kararı ile 1/5000  lekli Kemeraltı ve evresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği ve yine aynı kararla 1/1000  lekli Koruma Amaçlı İmar Planı tadilen uygun bulunmuştur.

İzmir 1 Nolu Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.07.2013 tarihli ve 1365 sayılı kararı ile 1/5000  lekli Kemeraltı ve evresi Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Değişikliği tadilen uygun bulunmuştur. Kadifekale, söz konusu kararlar ile tadilen uygun bulunan 1/1000  lekli Koruma Amaçlı İmar Planında arkeoloji ve tarih parkı alanında kalan ve bir bölümünün de henüz revizyonu yapılmamış olan 27.07.1984 tarihli ve 348 sayılı kararı ile onaylı Kemeraltı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı sınırları içerisinde kalmaktadır (İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2016).

Tarihsel süreç içerisinde özellikle 1950'den sonraki i g  dalgasıyla yeniden şekillenen mekân ve yaşam formu küreselleşme sonucu kentsel mekânın yeniden yapılandırılması sürecinde yok olma tehlikesi ile artık karşı karşıyadır.

4.4.2 Dönüşüm Projesi  ncesindeki Kadife "KALE"

Bugün Saat Kulesi, Kültürpark gibi ön plana çıkmasa da Kadifekale de, İzmir'in kent kimliğinin önemli öğelerinden biri olmakla birlikte toplumsal hafızada da simgesel bir değere sahiptir. Osmanlı dönemine kadar Kadifekale, stratejik konumu nedeniyle önemli bir  s ve tarihi bir bölgedir. Cumhuriyet  ncesinde Müslüman Türk mahallerinin bulunduğu kale evresi, Cumhuriyet döneminde özellikle 1950'li yıllarda başlayan 1980'li yıllardan itibaren ise giderek artan i ve dış g lerle gelenlerin yerleştiği bir bölgedir. 1950'li yıllardan itibaren hızlı bir gecekondulaşma sürecine giren bölge, sosyo-ekonomik kimlikler açısından çeşitlilik gösteren bir bölgeye dönüşürken, kent merkezine yakın olmakla birlikte aynı zamanda kentten kopuk, kent içinde bir çöküntü alanına dönüşmüş, güvensiz, enformel sektörle anılan bir gecekondulu bölgesi olarak kentliler tarafından bilinmektedir.

Özellikle 2000’li yıllardan sonra yeniden keşfedilen kentin idari ve ticari merkezine de yakın konut stokunun yer aldığı alanlardan biri olan Kadifekale bölgesi (antik kale ve çevresindeki mahaller; İmariye, 19 Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, 1.Kadriye, Altay ve Kadifekale) heyelan riskinin yol açacağı olası bir afet nedeniyle kentsel yenileme projesine konu olmuştur. (Şekil 4.15).

Şekil 4.15 Kadifekale kentsel dönüşüm alanı içerisinde kalan mahallelerin yıkımlar öncesindeki uydu görüntüsü (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2009).

Bölgede, 1923`ten beri heyelanların aktivite gösterdiği, 1977 yılında gerçekleşen heyelan sonucunda ise 5000 konuttan 800`ünün oturulamaz durumda olduğu saptanmış, birçok konutun yıkıldığı birçoğunun da yıkılmak üzere olduğu Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından açıklanmıştır (Jeoloji Mühendisleri Odası Basın Açıklaması, 2012).

1970’li ve 1980’li yıllara ilişkin Yeni Asır Gazetesinde yapılan taramalarda İzmir’in gecekondulaşma sorunu, suyu, elektriği, tozlu yolları ile gecekondularda yaşanan yoksulluk, gecekonduların yıkımları, yeni bir İzmir yaratma söylemini ön plana çıkararak dönemin Belediye Başkanı İhsan Alyanak’ın gerçekleştirmek istediği

projeler ve imar faaliyetlerine ilişkin tartışmalar kente ilişkin ön plana çıkan haber başlıklarıdır.

“... İzmir’e göçüp gelenler, başlarını sokacak bir mekân isterler. Çünkü onlar kira evi nedir bilmezler... Ve onlar, tapusu olmasa da, suyu akmasa da, elektriği yanmasa da, yolu bulunmasa da, bir gecekonduları olsun isterler...” (Yeni Asır Gazetesi Arşivi, 6 Haziran 1980).

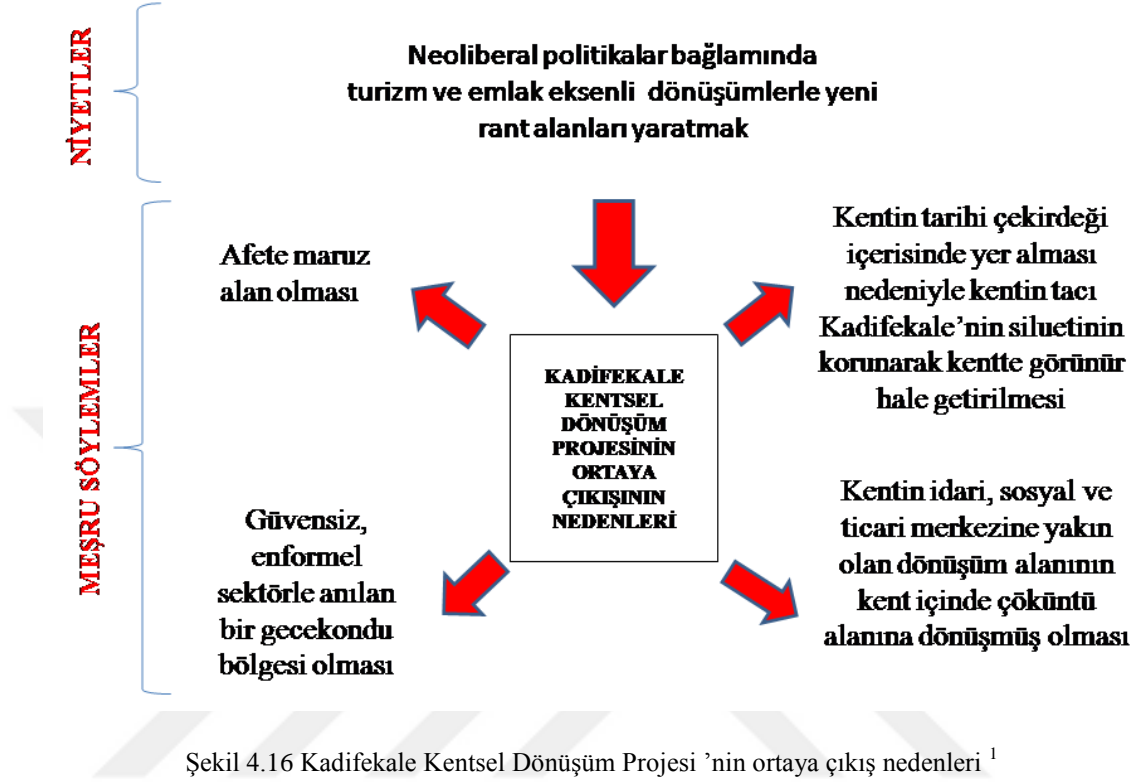
Kadifekale Gazinosu’nun “Eşsiz Panoramasıyla Restoranımız Hizmetinizdedir.” sloganlı reklamları 1978 tarihli Yeni Asır gazetesinin muhtelif sayılarında yayımlanmış olup, 1970’li yıllarda Kadifekale’de yaşanan heyelan ve sonrasında yaşanılanlara ilişkin haberler de kent yazınında Kadifekale bölgesine dair ön plana çıkan diğer haber başlıkları olmuştur.

Dolayısıyla Kadifekale bölgesindeki heyelan gerçekliği Kentsel Dönüşüm Projesinin başladığı 2005 yılından çok öncesine dayanmaktadır. O halde yerel yönetimlerce yıllarca göz ardı edilen bu riskli durum nedeniyle bölgenin kentsel dönüşüme konu edildiği sürecinin zamansallığı önem arz etmektedir. İzmir’de neoliberal süreçte yaşanan dönüşüm ile kentin mekânsal ve toplumsal haritası da yeniden çizilmekte olup, Kadifekale kentsel dönüşüm projesi ile bu sürecin gelişimindeki öncül adımlardan biri atılmıştır.

2 Ocak 1978 yılında Yeni Asır Gazetesindeki “Kale’de bir gözyaşı başlıklı” haberde o dönemdeki Kadifekake şöyle anlatılmaktadır: *“...üstüste, yanyana, omuz omuza dayalı evlerin dar sokakları hep birbirine benziyor. Kimi çukurda, kimi tepede, kimisi yamaçlarda asılı kalmış evlerin sokaklarından defalarca geçtiğinizi nice sonra dönüp dönüp aynı yere geldiğinizde anlayabiliyorsunuz...”*

E. Göksu (2002), 1980’li yıllarda başlayan dönemin İzmir’li yönetici ve yatırımcılar için küresel sisteme entegre olma süreci ve yeni fırsatların başlangıcı olarak görüldüğüne işaret etmektedir. Büyük ölçekli mega projelerin alan ve yatırım ölçeği kamuoyu gündeminde ön plana çıkarılırken söz konusu projelerin yaratacağı

olası toplumsal etkilerin gizlenmesi, göz ardı edilmesi yatırımların mekansal ölçeği üzerinden yaratılan meşru ve politik söylemler üzerinden gelişmektedir.

Kadifekale ötekilerin yaşadığı bir bölge olarak suçla anılırken suçun özdeşleştirildiği ögeler çoğunlukla 1980'den sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan göç eden Kadifekaleli, nüfustur. Kadifekale'de kamu yararı adına uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm projesi ile bölge gecekondulardan, çarpık yapılaşmalardan arındırıldıktan sonra bölgeye yapılaşmayı önermeyen bir kullanım getirilmekle birlikte söz konusu alanın sermaye açısından geliştirilecek yatırımların dolaylı olarak bir parçası olarak cazip bir bölgeye dönüştürülmesi amaçlanmaktadır (Şekil 4.16).

Kadifekale dönüşürken Kalelilerin belleğinde toplumsal yaşamlarında ve kolektif hafızalarında yer edinen mekânlar da dönüşmektedir.

¹ İzmir Tarih Projesi İçin Tasarım Stratejisi Raporu (2014)'ten geliştirilerek aktarılmıştır.

4.4.3 Kentsel Dönüşüm Sürecindeki Kadife “KALE”

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, kamu-kamu ortaklığı ile uygulamaya geçirilmiştir. 4 Şubat 2005 tarihinde İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konak Belediyesi ve Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı arasında kentsel dönüşüm projesi için protokol yapılmıştır. Proje, Kadifekale kentsel dönüşüm alanında yaşayanların Uzundere’de inşa edilecek toplu konutlara taşınmasını öngörmektedir.

- **Kamulaştırma- Belediye ile Anlaşma Süreci**

42 hektarlık proje alanı içerisindeki İmariye, 19 Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, 1.Kadriye, Altay ve Kadifekale mahallerinde toplam 1968 konut için 20 Temmuz 2006’da Büyükşehir Meclisince kamulaştırma kararı alınmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi’nin Afete Maruz Bölgelerdeki kamulaştırmalara esas 20.07.2006 tarihli ve 01-264 sayılı kararı gereği; Kadifekale kentsel dönüşüm alanı içerisindeki taşınmazların (arsa, arazi, bina, bahçe, ağaç vb.) kamulaştırma bedellerinin/ kıymet takdirinin ve hak sahipliliğinin belirlenmesi için “Kıymet Takdir Komisyonu” ve “Hak Sahipliği Komisyonu” oluşturulmuştur (Savcı, 2009).

19 Haziran 2006 tarihinde İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu ve Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ’ın katıldığı törenle Kadifekale İletişim Bürosu hizmete açılmıştır. Proje dair resmi söylemlerde söz konusu büronun görevleri; hak sahiplerinin dönüşüm projesi ve Uzundere toplu konut alanı hakkında doğru bilgilendirilmelerinin sağlanması, hak sahiplerine taşınmazlarının bedellerini alacaklarına, yeni yapılan konutların kendilerine maliyetine sunulacağına, projenin rant amaçlı olmadığına dair bilgilendirilme yapılmasını sağlamak, olarak açıklanmıştır (Arkitera, b.t.-e).

Projeden 20.000 kişi etkilenmiştir. 2007 yılının Eylül ayında ise İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığınca yıkımlara başlanmıştır.

İzmir Büyükşehir Belediyesi ile anlaşma süreci eşit şartlarda ve koşullarda değil, sözleşmelerin imzalanmaması halinde doğacak mağduriyetler öne sürülerek gerçekleşmiştir. Kadifekalelilerin bu doğrultuda sözlü tarih görüşmelerinde anlattıkları sözlü tarih çalışmalarını içeren 5. bölümde aktarılacaktır.

Kadifekale kentsel dönüşüm alanındaki hak sahipliliğinin işgalciler, hisse tapulular, tapuları olup ruhsatları olanlar ve kiracılar açısından farklı düzeylerde olmasından kaynaklanan mülkiyetin çeşitlendiği, öncelik ve çıkarların farklılaşması Kadifekale sakinlerinin dönüşüm sürecinde ortak tavır almalarını cılızlaştırmış, dernekler düzeyindeki bazı çabalar yetersiz kalmıştır.

Proje kapsamında Uzundere Mahallesi'nde mülkiyeti Toplu Konut İdaresine ait 469,425 m² yüzölçümlü, tapunun 22 pafta, 1017 parsel numaralı taşınmazı yeni yerleşim alanı olarak planlanmıştır. TOKİ'nin 5 adet İnşaat Şirketinin ortaklığı ile toplu konut alanı 4 etaba ayrılarak inşa edilmiştir (Savcı, 2009).

Yeni yerleşim alanında 4 farklı konut tipolojisinde, toplamda 3080 adet, yüksek katlı konutlar üretilmiştir. TOKİ, projenin müteahhitliğini yapmış; İzmir B.Ş.B. ise TOKİ'den satın aldığı konutları kamulaştırma bedeli karşılığında veya konut fiyatı kamulaştırma bedeli üzerinde ise aradaki farkın taksitle belli süre içerisinde ödenmesi koşuluyla hak sahiplerine vermiştir. Kiracılar için ise herhangi bir çözüm geliştirilmemiştir.

- **Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nde Yıllar İtibariyle Gerçekleştirilen Uygulama Aşamaları**

1960-2005 YILLARI

- 8 Adet Jeolojik Etüd Raporu hazırlanmıştır. (1962 – 2005)
- 1978, 1981, 1998 ve 2003 yıllarındaki Bakanlar Kurulu kararlarıyla Kadifekale bölgesindeki 9 mahalleyi kapsayan alan “Afete Maruz Bölge” olarak ilan edilmiştir.

- İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konak Belediyesi ve Başbakanlık Toplu Konut İdaresi arasında kentsel dönüşüm projesi için protokol yapılmıştır (4 Şubat 2005)

2006 YILI

- **İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBŞB)**, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı bünyesinde “Kentsel Dönüşüm ve Yeni Yerleşmeler Şube Müdürlüğü” kurulmuştur (13 Mart 2006).
- Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında, proje alanında yaşayanlar için bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir.
- 19 Haziran 2006 tarihinde Büyükşehir Belediyesi ve Konak Belediyesi işbirliği ile kurulan Kadifekale İrtibat Bürosu faaliyete başlamıştır.
- İmariye, 19 Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, 1.Kadriye, Altay ve Kadifekale mahallelerindeki toplam 1968 konut için (İBŞB), Büyükşehir Belediyesi Encümeni tarafından kamulaştırma kararı alınmıştır (20 Temmuz 2006).
- Uzundere Toplu Konutlarını tanıtım gezileri düzenlenmeye başlanmıştır. (11 Ağustos 2006).

2007 YILI

- 21 Eylül 2007 tarihinde proje alanında ilk yıkım gerçekleştirilmiştir.

2008 YILI

- 19 Temmuz 2008 tarihinde Uzundere Toplu Konutları için kura çekimi gerçekleştirilmiş olup aynı ay içerisinde hak sahipleri ile konut sözleşmeleri imzalanmaya başlanmıştır (23 Temmuz 2008)

2010 YILI

- Uzundere Toplu Konutları'nın anahtar teslimleri yapılmıştır. (21 Nisan 2010) İzmir Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Kentsel Dönüşüm Daire Başkanlığı kurulmuştur (15 Ekim 2010).

2011- 2012 YILLARI

- Projenin başlangıcından 10 Aralık 2011 tarihine kadar geçen süre içerisinde proje alanı içerisinde toplamda 1 tanesi 6 katlı, 5 tanesi 5 katlı, 41 tanesi 4 katlı, 325 tanesi 3 katlı, 774 tanesi 2 katlı, 822 tanesi de 1 katlı yapılardan 1850 adet yapı yıkılmıştır.
- 29 Nisan 2011 tarihinde bölgede ağaçlandırma çalışmalarına başlanmış. Aralık 2011’de ise yerel yöneticilerinde katılımıyla “Ağaç dikme Şenliği” düzenlenmiştir.
- Kadifekale ve çevresinin sahip olduğu arkeolojik değerlerin kente kazandırılması, bölgenin turizm aksı içerisinde yer almasına yönündeki söylemler ve bu doğrultudaki uygulamalara ilişkin haberler kent yazınında yer edinmeye başlamıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-b; İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-c).

2013-2014 YILI

- Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi yerel yönetimler eliyle kentte uygulaması öngörülen büyük ölçekli başka bir projenin; İzmir tarih projesinin parçası kapsamına alınmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-a).

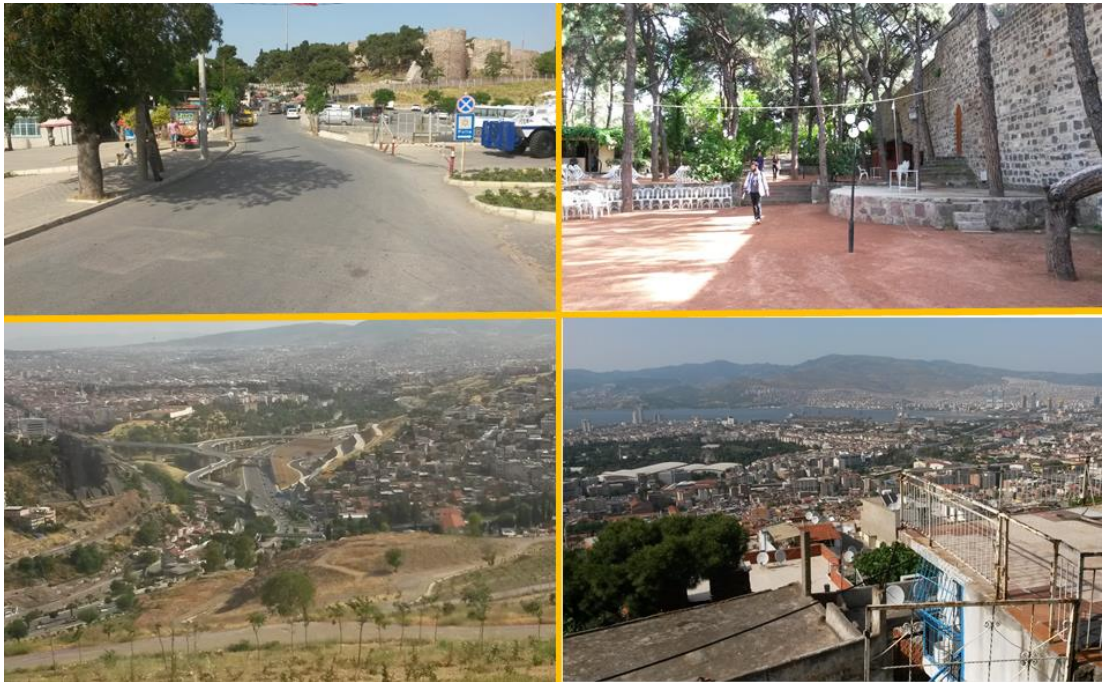
4.4.4 Dönüşüm Projesi Sonrasındaki Kadifekale

Bölgedeki antik kale yapısını çevreleyen gecekonduların bir bölümü 2005 yılında hayata geçirilen Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamında yıkılmıştır. Yıkımlar öncesinde yüksek lisans tezim kapsamında bölgede yaptığım gözlemlerde iki, üç katlı yapıların sokağa açılan dış kapılarının önündeki merdivenlerde oturan kadınlar, dar sokaklarda koşuşturan, oyun oynayan çocuklar, varsıl grupların çoğunun dahi, sahip olamadığı İzmir manzarasına evlerinin terasından yani Kadifekale sakinlerinin söylemleri ile “teraçalarından” bakanlar İzmir’in kalbinden uzaklarda bir yere göç ettiler. Kadifekale insansızlaştı, ıssızlaştı. Gecekondulardan arındırılan bölgedeki kale kalıntısı kentte görünür hale getirildi, dönüşüm alanı ağaçlandırıldı (Şekil 4.17).

Şekil 4.17 Yıkımlar sonrasında Kadifekale kentsel dönüşüm alanının kent içindeki konumu.

23.05.2015 tarihinde Şehir Plancıları Odasının kentsel dönüşüm alanlarına düzenlediği teknik gezi kapsamında yapılan gözlemlerde yukarıda belirtilen hususlar dışında, kale giriş kapısının önünde otopark düzenlemesinin yapıldığı, kale içerisinde ziyaretçilerin İzmir manzarasını izleyebileceği noktada hizmet veren bir işletmenin/çay bahçesinin bulunduğu gözlemlenmiştir (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Yıkımlar sonrasında Kadifekale kentsel dönüşüm alanından görünüm.

Yerel yönetimlerin tüm Türkiye'ye örnek olacak bir proje olarak lanse ettikleri afet riski altındaki Kadifekale bölgesinde, can güvenliği ve kamu yararı öncelikleriyle hayata geçirilen kentsel dönüşüm projesine ilişkin İzmir Büyükşehir Belediyesi yayınlarında, kentin farklı bölgelerindeki reklam panolarındaki afişlerde kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıkılan gecekonduların yerine ağaçlandırılan bölgenin fotoğrafları, kentsel dönüşüm projesi ile yerinden edilen grupların projeyi olumlayan açıklamaları kentlilere sunulmaktadır. Çolak'ın (2012) belirttiği gibi çoğu İzmir'li için *konuyla ilgili "gerçek" bu çerçeveden ibaret olsa da "gerçek" ne billboardlarda görünen manzarada ne de aslında fotoğraflardadır. Gerçek; bu dönüşümü yaşamış, yaşayan ve maalesef yeni afet yasasıyla daha da acı şekilde yaşayacaklarda gizlidir. Çünkü kentli yoksul grupların ürettiği mekânlar içlerinde hiç insan yaşamamış gibi kentsel dönüşüm projelerine konu edilmiştir.*

Sonuç olarak, Kadifekale heyelan bölgesi kentsel dönüşüm alanı, kentin merkezi, tarihi çekirdeği içerisinde dinamikliğini korumaya çalışan Kemeraltı çarşısının yanibaşında, Kadifekale sakinlerinin kentle ekonomik ve sosyal etkinliklerini gerçekleştirme imkânı buldukları ticaret bölgesinin etrafında yer almaktadır. Bölgeyi karakterize eden unsurlar; antik çağdan günümüze ulaşan Kale kalıntısı, geçmişte kentliler için önemli bir mesire alanı olması, eğlence mekânları, gecekonduları ve 1990 sonrası göçler sonucunda bölgede nüfusu artan Mardinliler ve onlarla anılan midyeciliktir.

Kadifekale ise kent imajı ve tarihi açıdan önemli bir bölgedir. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'ne ilişkin resmi söylemler; "rantsal" söylemlerden uzak, daha insani ve meşru bir zemine oturtularak, afet nedeniyle geliştirilmiş olsa da Kadifekale dönüşüm projesinin çevresinde yaratacağı etki, aslında kentte meşru söylem alanı altında gizlenen neoliberal politikaların bir uzantısı olarak turizmin canlandırılması ve bu alanların ekonomik açıdan kente kazandırılması amacının açıkça deklare edilmediği başka bir gelişime hizmet etmektedir. Böylelikle kentin en önemli görsel alanı olan Kadifekale'den başlayarak aşağı doğru Agora'ya uzanan bir sterilleştirme, turizm aksı oluşturacak yeni bir rant alanı yaratımına gidilerek

neoliberal politikaların uzantısı kentsel mekânda yer bulacaktır. İzmir'deki öncül büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi; kentte dokunulabilecek alanlar için yer açılmasını sağlayacak avantajı, yerel yönetimlere sunmaktadır. Çünkü İzmir'de 1978 yılından beri dile getirilen bir sürecin hayata geçirilmesi politik açıdan da önemli bir başarıdır, örnektir. Her ne kadar Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi afet riski altındaki, kaçak yapılaşmış bir bölgede yaşayan kent halkının daha sağlıklı, güvenilir konut alanlarına taşınacağı söylemiyle güçlendirilmiş olsa da söz konusu proje, neoliberal politikaların doğrultusunda değişim değeri artan kent merkezindeki alanların canlandırılmasına yönelik turizm odaklı kentsel mekâna müdahale biçiminin ilk etabı, çıkış, başlangıç noktası olması açısından önemlidir. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi kentte müdahale edilebilecek yeni alanlar oluşturulmasına zemin hazırlamaktadır.

Neoliberal politikalar bağlamında kentsel mekâna müdahaleler sonucunda dönüşüme tabi tutulan alanlarda oluşan sosyolojik değişim ve yerinden edilme süreci ele alındığında, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nden etkilenen grupların gözüyle kente, projeye ilişkin bakış açılarının ele alınması değerlidir.

Kadifekale, yaşayanların kendi eliyle yarattığı, ürettiği bir mekândır. Zaman içerisinde varlığını devam ettirmiştir ta ki kentsel dönüşüm projesine kadar. Kale sakinlerinin yeni yerleşim alanı Uzundere ise yapay bir çevreden ibarettir. Yaratılan yapay çevrede yaşamak zorunda bırakılan öge ise tek bir türü simgelese de farklılıkları barındırmaktadır.

Zorunlu olarak yaşam alanlarından ayrılanlar için yerinden edilme süreçleri tekrarlanan yer değiştirmelerle kısır bir döngüye dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Kentliler yaşam alanlarından zorunlu olarak uzaklaştıkça mekânlar ayrılmaktadır. Kadifekale yeni sakinlerine kucak açmaya devam etmektedir. Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin uğrak noktalarından olan İzmir'de, Türkiye'deki diğer kentlerde görünen Suriyeli mülteci sorunuyla baş başadır. Yerel gazete haberlerinde Suriyelilerin Kadifekale ve çevresindeki ucuz konut alanlarına yerleştikleri yer almaktadır (Aljazeera, b.t.). Kentler merkezde varsıllar, çeperde ise

yoksular arasında paylaştırılmaktadır. Gelir düzeylerine göre kent zonları oluşmaktadır.

4.5 Diğer Kentsel Dönüşüm-Yenileme-Gelişim Projeleri

İzmir'in neoliberal kentleşme sürecinde ivme kazanan kentsel dönüşüm projelerinin gelişimi neoliberal politikaların devamlılığında 2000'li yılların başında yürürlüğe konan yasal düzenlemelerin paralelinde gelişen bir süreçtir.

12.05.2004 tarihinde kabul edilen 5162 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlık Toplu Konut İdaresi dönüşümün merkez aktörü olarak sürece dâhil edilmiş, Toplu Konut İdaresine planlama, dönüşüm uygulaması yapma, proje üretimine dair geniş yetkiler vermiştir.10.07.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 5216 **Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun** 7. Maddesinin e fıkrası, 5393 sayılı Belediye kanununun (03.07.2005) Arsa ve Konut Üretimi başlıklı 69. Maddesi ile Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı başlıklı 73. Maddesine atıfta bulunarak kentsel dönüşüm uygulamalarının yereldeki uygulayıcıları olarak Büyükşehir Belediyelerinin önünü açmıştır (Özden, 2010).

Kentin ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi; Kadifekale kentsel dönüşüm projesinin uygulanma alanı bulması kentteki diğer dönüşüm projelerini tetiklemiş özellikle 2012 yılı itibariyle kentsel dönüşüm süreci başlatılan projeler hız kazanmıştır.

Resmi Gazete'de 6 Aralık 2012 tarihinde yayımlanan 6360 sayılı Kanun'la İzmir Büyükşehir Belediyesinin idari sınırları il sınırına genişletilirken, yerel yönetimlerin yetki, müdahale alanları da genişlemiştir. Böylelikle kent merkezinden kent çeperine yayılan neoliberal kentleşme dalgası dikkate alındığında İzmir ili bütününde kent merkezindeki büyük ölçekli kentsel projeler tez çalışması kapsamında ele alınmıştır.

İzmir'deki dönüşüm projelerinin kent içindeki dağılımına bakıldığında; kentin merkez ilçelerinin yanı sıra çeper ilçelerinde de kentsel dönüşüme konu edilen afete maruz alanlar ve gecekondular bulunmaktadır.

Merkez kent içinde tamamlanan kentsel dönüşüm projeleri; Konak ilçesi'nde Kadifekale-Yeşildere heyelan bölgesi kentsel yenileme alanlarını içermektedir. Konak'da Ballıkuyu, Ege Mahallesi; Karşıyaka'da Örnekköy; Karabağlar'da Uzundere, Cennetçeşme Mahalleri; Gazimir'de Aktepe, Emrez mahallerini kapsayan kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine ilişkin süreçler ise devam etmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-a).

Merkez kent dışındaki kentsel dönüşüm alanları ise Menemen'de Ahıdır Mahallesi, Torbalı'da Çaybaşı Mahallesi, Bayındır'da Necati-Uza, Yenice ve Hatay Mahallelerini kapsamaktadır.

Merkez ilçelerindeki dönüşüm projeleri İzmir Çeşme-Aydın Otoyolu ile Yeşildere Caddesi etrafında kümelenmekte olup birbirinin devamı niteliğindedir (Aktif.info, b.t.). Söz konusu ulaşım aksları etrafında gelişen veya gelişmesi öngörülen dönüşüm projeleri geçmişte kent çeperinde yoksul, dar gelirli gruplar tarafından yerleşilen gecekondular alanlarıdır.

Şekil 4.19 Yeşildere Vadisi etrafında gelişen kentsel projeler (Aktif.info, b.t.).

Yeşildere Caddesi etrafındaki dönüşüm projeleri ile kentin merkezinde, tarihi çekirdeği etrafındaki gecekondu alanlarına müdahale edilmektedir. Tamamlanan kentsel dönüşüm projeleri sonrasında, 2013 yılı itibariyle kent yazınında yer alan İzmir-tarih, İzmir deniz projelerinin gündeme gelmesi ise söz konusu bölgelerin İzmir'in tarih aksı ile bütünleştirilmesi, gecekondu alanlarından arındırılan bölgelerin; İzmir'in turizm temelinde pazarlanmasına dair neoliberal bir stratejiye hizmet etmektedir (Şekil 4.19).

Çeşme-Aydın Otoyolu etrafındaki dönüşüm alanları, kentin yeni gelişim alanlarının yer aldığı bölgededir. Söz konusu güzergâh üzerinde açılması planlanan Yeni İhtisas Fuarı ile bölgedeki boş araziler üzerindeki yapılaşma baskısının artması

ve alanda gayrimenkul fiyatlarının yükselerek, hayata geçirilecek dönüşüm projeleri ile bölgede yaşayan alt gelirli grupların yer değiştirmesi olasıdır.

Kentsel dönüşüm projelerinin gelişim gösterdiği alanların önemli özelliklerinden biri de kent merkezine ulaşımı sağlayan yol güzergâhlarının çevresinde yer almalarıdır. Söz konusu yol güzergâhları kentin adeta vitrini konumunda, kente gelip, gezmek isteyenlerin geçtiği akslardır. Bu nedenle kentsel dönüşüm projelerinin söz konusu akslar çevresinde uygulanmak istenmesi tesadüf değildir. Kent imajında negatif imgeler olarak görülen çarpık yapılaşmış alanların kentsel dönüşüm projeleri ile yeni bir biçime bürünmesi neoliberal süreçte yenilenen kent imajı açısından önem arz etmektedir.

Kadifekale kentsel dönüşüm projesi İzmir'in afet riski nedeniyle gerçekleştirilen öncül kentsel dönüşüm projesi olması açısından önemli bir yer teşkil etmekle birlikte son zamanlarda kent yazınında yerinde dönüşüm söylemleriyle Bayraklı kentsel dönüşüm ve gelişim projesi ile Gaziemir; Aktepe ve Emrez Mahalleleri kentsel dönüşüm projesi dikkat çekmektedir. Söz konusu projeler konumları itibarıyla da İzmir'in kuzey ve güney aksındaki gelişim dinamiklerine ivme kazandırması planlar projelerdir.. Kadifekale kentsel dönüşüm projesi 5. Bölüm'de detaylı olarak ele alınacaktır.

Bayraklı; Cengizhan, Alpaslan ve Fuat Edip Baksı Kentsel Dönüşüm Alanı

Bayraklı İlçesi'nde yer alan, Cengizhan, Alpaslan ve Fuat Edip Baksı Mahallelerinin büyük bir kısmını kapsayan yaklaşık 60 hektar büyüklüğündeki Bayraklı kentsel dönüşüm alanı, kuzeyinde Çanakkale İzmir Çevreyolu, güneyinde Altinyol, batısında ise Atatürk Ormanı ile sınırlıdır (Şekil 4.20).

Şekil 4.20 a) Bayraklı kentsel dönüşüm alanı; b) Kentsel dönüşüm alanına ilişkin yapılması öngörülen projenin vaziyet planı (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-a).

2012 Mayıs ayında alana ilişkin verilerin toplanması sürecinde Bayraklı Belediyesince yürütülen anket çalışmaları kapsamında, proje alanındaki 2831 adet konut sahibi ve 108 adet işyeri sahibi ile görüşmeler ve bilgilendirme toplantıları yapılmıştır. Hak sahiplerine, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu'nun da katılımıyla 08.06.2013 tarihinde proje tanıtımı yapılmış; Alpaslan Mahallesi'nde hak sahiplerine gerekli bilgilendirmenin yapılabilmesi için "Bayraklı İletişim ve Tanıtım Merkezi" açılmıştır. Cengizhan Mahallesi Ekrem Akurgal Rekreasyon Alanı Sosyal Destek Merkezi'nde uzlaşma görüşmeleri ve sözleşmelerin imzalanmasına ilişkin süreç devam etmektedir.

Proje kapsamında yerinde dönüşüm yapılacağı, altyapının yenilenerek, modern konut ve ticaret alanları ile rekreasyon alanlarının, seyir terasları, meydan kullanımlarının önerileceği deklare edilmektedir.

Gaziemir; Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Projesi

Bakanlar Kurulu kararı ile 5393 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesi kapsamında "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı" olarak ilan edilen yaklaşık 122 hektar büyüklüğündeki **Gaziemir Aktepe ve Emrez Mahalleleri** Kentsel Dönüşüm Alanına ilişkin İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığınca 23. Mart 2015 tarihinde ilan edilen Kentsel Tasarım ve Mimari Fikir Projesi Yarışması kapsamında farklı disiplin alanlarından katılımcıların bir araya gelmesiyle geliştirilecek proje ile "insan

haklarına saygılı ve yaşam kalitesi yüksek bir kentsel çevre üretilmesi” hedeflenmektedir (Şekil 4.21). Gaziemir Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm projesi uzlaşma ve yerinde dönüşüm esasına göre uygulamaya geçirilecek proje olarak resmi açıklamalarda yer edinmektedir/ söylemlerde belirtmektedir.

Şekil 4.21 Gaziemir, Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Alanı ve yakın çevresinin a) uydu görüntüsü b) genel görünüşü (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-a).

Gaziemir Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Alanı Kentsel Tasarım ve Mimari Fikir Projesi Yarışmasında dikkate alınması istenen kriterler;

- *“Yerinde dönüşüm alternatifine öncelik verilerek ortaya çıkacak kentsel getirinin bölgede yaşayanlar arasında paylaşılmasının sağlanması,*
- *Mevcut ticaret hayatının çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi,*
- *Kent içinde fiziksel ve kültürel olarak çeşitlilik sunan bölgeler oluşturulması,*
- *Kültürel ve sosyal zenginliklerin kente değer kazandıracığı dönüşüm faaliyetlerinin sağlanması,*

- *Dönüştürülecek alanlardaki sorunların ve önceliklerin iyi saptanarak kent bütünlüğüne ve günün koşullarına uygun çözümlerin üretilmesi,*
- *Önerilen çözümlerin insan öncelikli, sosyal adalet anlayışına sahip ve toplumsal barışa katkı yapacak nitelikte olması”,* şeklindedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-a).

Projenin 2015 yılı itibariyle kent gündeminde ön plana çıkmasının nedenleri;

- Proje, İzmir’de **yerinde dönüşüm odaklı** olarak gerçekleştirilecek **büyük ölçekli** kentsel dönüşüm projelerindedir. Yarışma projesinin kentsel dönüşüm sürecinde atılacak adımlarda rota çizmesi beklenmektedir.
- Proje, **konumu** itibariyle Yeni İhtisas Fuarının kuzeyinde yer almakta olup, İzmir’in merkez ilçeleri, Konak, Gaziemir ve Buca’ya bağlanan İzmir Çevre Yolu Kavşağı üzerindedir. Ayrıca, İzmir Serbest Bölgesi ve Adnan Menderes Havaalanına da yakın bir konuma sahiptir. İzmir’in gelişme aksında yer alan bölge, sermaye yatırımlarının dikkatini çekmektedir (Çubukçu ve Ünverdi, 2007) .
- Proje dair **çevresel duyarlılıklar** ise kent yazınında sıklıkla yer almaktadır. Türkiye Atom Enerjisi (TAEK), 2007 yılında proje alanının kuzeyinde yer alan eski kurşun fabrikasına ait radyasyonlu atıkların fabrika sahası içerisinde olduğunu tespit etmiştir. Bu bağlamda proje ile getirilecek tasarım kararları önem teşkil etmektedir.

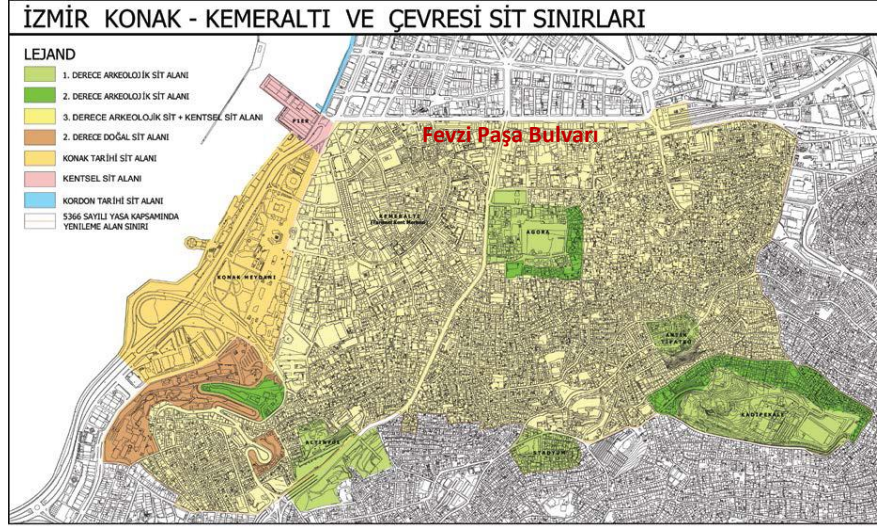
Gaziemir Aktepe ve Emrez Mahalleleri Kentsel Dönüşüm Projesinin hayata geçirilmesi bölgedeki diğer kentsel dönüşüm alanları için domino etkisi yaratabileceği gibi kentsel arsa ve gayrimenkul piyasasının bu yolla hareketlenmesi olasıdır.

4.6 İzmir Tarih Projesi

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ile çevresi kaçak yapılaşmalardan arındırılan kalenin, kentin diğer tarihi mekânlarıyla birleştirilmesi (Kemeraltı-Agora-Kadifekale) ve söz konusu bölgenin (kentin tarihi aksının) canlandırılması amacıyla yeni projeler gündeme gelmiştir.

İzmir tarih projesi, İzmir'in tarihi çekirdeğini oluşturan bölgeyi, Fevzi Paşa Bulvarının güneyindeki 1.(birinci) derece, 2. (ikinci) derece arkeolojik ve 3.(üçüncü) derece arkeolojik sit alanları ile kentsel sit alanlarını ve Kadifekale kentsel dönüşüm alanını içeren (270+42) hektarlık alanı kapsamaktadır. Yerel yönetimlerin öncülüğünde yürütülen proje, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi deneyimi sonrasında gündeme gelmesi açısından önemlidir (İzmir-Tarih Projesi İçin Tasarım Stratejisi Raporu,2014).

İzmir tarih projesi kapsamında, kentin tarihi katmanına görsel olarak referans veren mekânların kente kazandırılmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Kentte, Helenistik dönem yerleşiminin olduğu Kadifekale ve alt bölgesinden günümüze kalan antik kale, Roma dönemine ait Agora, geçmişten günümüze önemli izler sunmaktadır (Şekil 4.22). Bizans dönemine tarihlenebilecek görsel referans noktaları bulunmamakla birlikte, 17. y.y.'dan sonra Osmanlı dönemi eserlerinden; hanlar, camiler, çeşmeler, sinagoglar, kartijolar ile Cumhuriyet dönemi konut dokusu, resmi hizmet binaları, kente dair belleklerin geliştirilmesi ve kentin tarihi ile ilişkisini güçlendirmesi açısından değerlidir (İzmir-Tarih Projesi İçin Tasarım Stratejisi Raporu,2014).

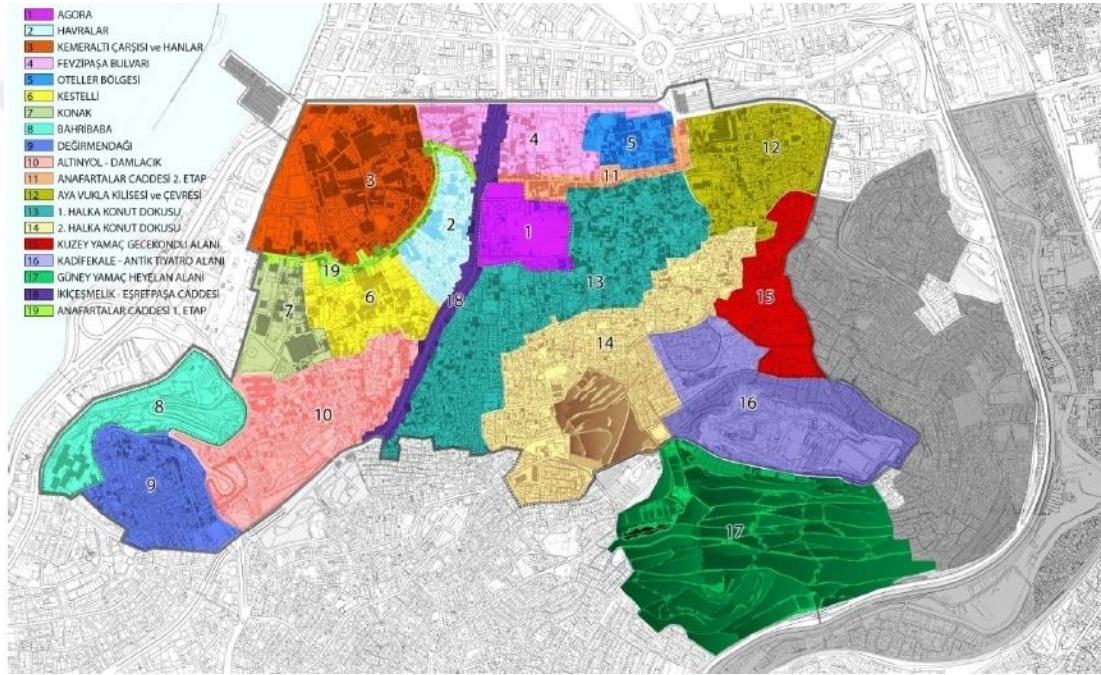
Şekil 4.22 İzmir Konak-Kemeraltı ve çevresi sit sınırları (İzmir-Tarih Projesi için Tasarım Stratejisi Raporu, 2014, s:38).

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin 2013 yılında "İzmir Tarih" başlıklı projesi ile Agora-Kadifekale-Kemeraltı aksındaki 300 hektarlık alanın ayağa kaldırılması, kentin önemli bir çekim merkezine dönüştürülmesi için söz konusu bölgedeki yapıların iyileştirilmesi, tescilli sivil mimarlık örneği yapıların restore edilmesi, söz konusu yapılara verilecek fonksiyonlarla bölgenin canlandırılması, ulaşım ağlarının güçlendirilmesi yönünde çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-b).

Proje kapsamında 19 alt bölgenin oluşturulacağı, ilerleyen süreçte söz konusu 19 alt bölgede uygulanacak politikaların belirlenerek, katılımcı planlama anlayışıyla operasyon planları hazırlandıktan sonra uygulamaya geçileceği belirtilmiştir (Şekil 4.23).

1980'li yıllara kadar Konak, firmalar için cazibe merkezi iken, 2000'li yıllara gelindiğinde bu oran 3'te 1 oranında azalmıştır. 1998 yılı itibariyle bölgedeki kunduracıların Işıkkent'e taşınması sonunda boşalan iş alanları ile birlikte söz konusu işlerde çalışanlar bölgedeki konutlarını da terk etmişlerdir. Söz konusu konut alanlarına ise daha düşük gelirli gruplar kiracı olarak yerleşmiştir (İzmir-Tarih Projesi için Tasarım Stratejisi Raporu,2014).

İzmir-Tarih Projesi Tasarım Stratejisi Raporunda (2014), projenin ortaya çıkış nedenleri; kentin tarihi çekirdeğini oluşturan İzmir'in iç körfezini saran iç çekirdeğinde büyüme dinamiğini kaybeden bölgenin, kent içindeki kayıp sürecinin devam etmesi, canlılık gösterememesi, kentin ekonomik büyümesinin yarattığı mekânsal farklılaşma dinamikleri ile bölgenin çöküntü alanına ve gecekondulaşma alanına dönüşmesi, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ile İzmir'in farkının ortaya çıkarılması yönündeki politik motivasyon olarak deklare edilmiştir (İzmir-Tarih Projesi İçin Tasarım Stratejisi Raporu,2014).

Şekil 4. 23 İzmir Tarih projesi alt çalışma alanları (İzmir-Tarih Projesi için Tasarım Stratejisi Raporu, 2014).

Küreselleşme ile birlikte sanayi toplumunun tek merkezli kentleri, günümüzde bilgi toplumunun çok merkezli kentsel bölgelerine dönüşürken, İzmir kentinin tarihi çekirdeğindeki merkezi iş alanının çöküntü alanına dönüşmesini engellemek için prestijli faaliyetlerin bölgeye çekilme çabası, İzmir Tarih Projesi'nin amaçları arasında yer almaktadır. Projeye yerel yönetimlerden sağlanacak finansal desteğin dışında, İzmir'in ekonomik kalkınması için turizmi gündemine alan İzmir Ticaret Odası (ITO), İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)'nın fonlarının kullanılması, Vakıflar Genel Müdürlüğü mülkiyetindeki parsellerde, İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü

tarafından rölöve –restorasyon projelerinin hazırlanmasının sağlanması, ayrıca taşınmaz kültür varlıklarının onarımı için İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne yapılacak başvurular sonrasında yenileme fonundan yararlanılması yönünde politikanın uygulanmasını sağlayacak kaynak yaratımı arayışları sıralanmaktadır.

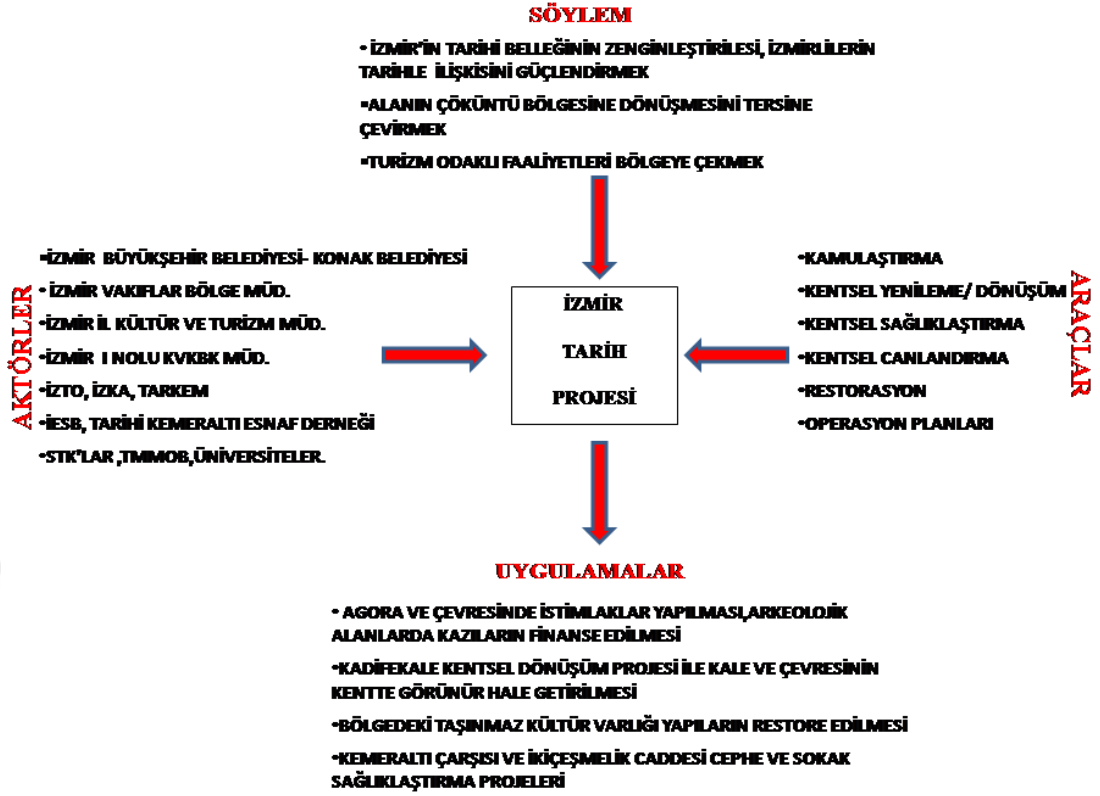
Ayrıca, İzmir Esnaf ve Sanatkârlar Birliği ile 2004 yılında kurulmuş olan Tarihi Kemeraltı Esnaf Derneği'nin proje sürecinde aktif rol oynamasının sağlanması, Meslek Odaları, Sivil Toplum Kuruluşları ve Üniversitelerin bilgi birikiminden yararlanılarak teknik yardım alınması planlanmaktadır.

TARKEM (Tarihi Kemeraltı İnşaat Yatırım Ticaret A.Ş)'nin ise inşa faaliyetlerinin yürütücüsü statüsünde, uygulama ile birlikte proje sürecine aktif katılımı öngörülmektedir.

Proje alanının bir bölümü, 1 Ekim 2007 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla yenileme alanı olarak ilan edilmiş olup, 5366 sayılı yasa yetkilerinin işletilebilmesi için tüm alanın yenileme alanı olarak ilan edilmesi yönünde yerel yönetimler çaba göstermektedir.

İzmir Tarih Projesi, İzmir'in Akdeniz kimliği taşıyan bir kent olması ön plana çıkarılarak turizm odaklı geliştirilen bir projedir. Turizm kenti olma yönünde İzmir'in küresel sisteme entegre olma biçimi, kentte yeni gezi lokasyonlarının yaratımı ile gerçekleştirilmek istenilmektedir. Her ne kadar Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi 'nin uygulama nedenlerinin esasları içerisinde belirtilmemiş olsa da, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, İzmir Tarih Projesi'nin gelişim süreci içerisinde önemli bir basamaktır.

İzmir Tarih Projesi ile İzmir kentinin imajında negatif etki oluşturduğu düşünülen kaçak yapılaşmaların ve gecekonduların kentten arındırılarak bölgede tasarım odaklı, yaratıcı, etkinlik alanlarının oluşturulması yönünde müdahale biçimlerinin geliştirilmesi planlanmaktadır (Şekil 4.24).

Şekil 4.24 İzmir Tarih Projesinin çok boyutlu bileşenleri.²

İzmir tarih projesi kapsamında ele alınan tarihi kent merkezinde, yeni deneyim alanları yaratımı ile kentin gezginlerin belleklerinde yer edinmesi planlanmaktadır. Kent parçalarına yeni yüklenecek anlamlar/ fonksiyonlar, kentlilerin söz konusu alanlarla kuracağı ilişkiyi yeniden tanımlayacağından, geçmişin izleri silikleşecektir. Bölgede yaşayanlar ve çalışanların oluşturulmak istenen yeni imaj içerisindeki yerlerinin nasıl tanımlanacağı ise ayrıca önem arz etmektedir.

Ayrıca operasyon planları (İzmir-Tarih Projesi İçin Tasarım Stratejisi Raporunda (2014), *Operasyon planları “strateji ve tasarımların hayata geçirilmesi ilgili aktörlerin hangi işlevleri yükleneyeceğini belirleyen ve bu aktörlerin bunların gerçekleştireceğine ilişkin sözlerin alındığı, eyleme geçiş yollarının somutlaştırıldığı belgeler olacaktır. Bu belgelerde katılımçılık elini taşın altına koyma niteliğini kazanarak sahici hale gelecektir”* şeklinde tanımlanmıştır. (s. 81) ile İzmir Tarih Projesi kapsamında uygulamalara gidileceği

² İzmir Tarih Projesi İçin Tasarım Stratejisi Raporu (2014)’ten geliştirilerek aktarılmıştır.

ifade edilmektedir. Böylelikle kent parçalarına müdahale edebilmenin yolu açılmakta, bütüncül planlama deneyimi parçalanmaktadır.

4.7 Kıyı Tasarımı -İzmir Deniz Projesi

İzmir Deniz –Kıyı Tasarımı Projesi, son yıllarda İzmir kıyı şeridinin tasarlanmasına yönelik uygulamalar çerçevesinde kentte ön plana çıkan projelerdendir. Proje ile,;

- İzmir’in Akdeniz kenti kimliğini ön plana çıkarmak,
- Kentlilerin deniz ile olan bağını artırmak,
- Kıyıların kentliler tarafından daha etkin kullanımını sağlayacak etkinlik alanları oluşturmak; süreklilik arz eden bisiklet yolları, kesintisiz gezi yolları, parklar, iskeleler vb.
- Kentsel tasarım ve peyzaj öğelerini ön plana çıkararak, kıyıların görselliğini ve kent imajını güçlendirmek, amaçlanmaktadır.

- Şekil 4.25 Kıyı Tasarımı –İzmir Deniz Projesinin etaplarını gösteren harita (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t.-c).

Söz konusu uygulamanın amacı tasarımla kıyıları cazip mekânlara dönüştürmek yeni tüketim alanları oluşturmak yönündedir. Ancak, kentsel dönüşüm projeleri ile kent merkezinden dışlanan grupların kentle bağlarını nasıl güçleneceği ise önemli bir sorundur.

4.8 Sonuç

Dünyada ve Türkiye’de Neoliberal politikaların etkisinin giderek arttığı 2000’li yılların başından itibaren geliştirilen yeni kentsel politikalarla, kentsel dönüşüm projeleri, kentsel mekâna müdahalelerde öncelikli araçlardan biri haline gelmiştir. Ankara, İstanbul gibi sermaye birikiminin fazla olduğu ve merkezi yönetime siyasal açıdan da yakın kentlerde uygulamaya geçirilen büyük ölçekli kentsel projelerle, kentsel mekân yeniden dizayn edilmektedir. Söz konusu projeler ile kentlere yeni imajlar verilme çabası artmıştır. Yeni yaratılan kent imajında ise, Türkiye’de 1950’li yıllardan sona kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru artan göçler ile birlikte yıllar içinde kent dokusunda öncelikle barınma ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkan, 1970’li yıllardan itibaren yap-satçı uygulamalarla kabuk değiştirerek apartmanlaşan gecekonduların, kaçak yapılaşmaların bulunduğu alanların kentsel dokudaki izlerinin silinmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. 1999 yılı Marmara Depremi sonrasında 2002 yılı itibariyle merkezi hükümetin girişimleriyle hazırlanan yasal düzenlemeler, kentsel dönüşüm projelerine ivme kazandırmıştır. Eski köhnemiş, sağlıksız yaşam koşulları ve afet riski altında olduğu belirtilen söz konusu alanlar kentsel dönüşüm projelerinin odağına yerleşmiştir.

Neoliberalizmin ilk evresi olarak adlandırılan 1980-2000 yılları arasında dönüşüm dalgasının dışında kalan İzmir, siyaseten de bunu eleştirmiş olsa da 2000’li yıllardan itibaren yani neoliberalizmin ikinci evresinde, yerel ve merkezi otoritenin üzerinde uzlaştığı projeler üzerinden neoliberal sisteme entegre olma sürecine girmiştir. Ancak İzmir’in küreselleşmesi yönündeki bu çabaları, daha meşru zeminlere oturtularak geliştirilmiştir.

İzmir'in küreselleşme çabaları içerisinde önemli bir yere sahip olan, kentte gerçekleşen ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin uygulanması yönündeki söylemler de meşru olarak görülebilecek bir zemine oturtulmuştur. 1978 yılından beri heyelan bölgesi olarak bilinen bölge İzmir Büyükşehir Belediyesi, Konak Belediyesi ve Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ortaklığıyla ve yerel yönetim kararlılığı ve öncülüğünde hayata geçirilmiştir.

Bu bağlamda kent yazınında ön plana çıkan ve farklı amaçlara yönelik olarak uygulamaya konulmak istenen “Konak Tüneli (Uçan yol) Projesi” , Yeni Kent Merkezi (Gökdelenler Bölgesi) , İnciraltı-EXPO Alanı projeleri ile çalışma alanı olarak belirlenen Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi merkezi ve yerel yönetimin prensipte üzerinde uzlaştığı projeler olmaları açısından önemlidir.

İzmir'de yerel yönetim ile merkezi yönetimin siyasi yönelimleri farklılık göstermektedir. Bu durum kimi zaman yerel yönetimin öncülüğünde gerçekleştirilmek istenen büyük ölçekli projelerde ortak hareket edilmesinde sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Planlama süreçlerine yerel dinamiklerin, aktörlerin, sivil toplum kuruluşlarının kimi zaman belediyelerin etkili bir katılımının olmaması, farklılaşan çıkar ve beklentilerin uzlaşamaması, çatışması büyük ölçekli kentsel projelerin hayata geçirilmesinde araçsallaştırılan imar planlarına yönelik dava süreçlerine ve dava süreçleri sonunda ise genellikle imar planlarının yürütmesinin durdurulmasına, iptaline yol açmaktadır.

Mikro ölçekte kentsel projelerle parçalanmış mekânın toplumsal hafıza da parçalanmakta, yok olmaktadır. İzmir kent merkezinden başlayarak kenti adeta kuşatan projelerde politik ve idari karar alma süreçlerinde çoğu zaman göz ardı edilen katılımcı planlama yaklaşımları sonucunda mekân üzerinden yeni hak arayışları gelişmekte, direnç mekanizmaları tetiklenmektedir. Çünkü neoliberal süreçte sermaye birikimini kolaylaştıracak yatırımlarla artan rant yaratımının belirli bir sınıfa aktarılması bu uğurda yerinden edilen, mülksüzleşen, yaşam alanlarından koparılan kitlelerin sayısını hızla arttırmakta, kentin silüetine, kültürüne, tarihine ve toplumsal belleğin devamlılığına zarar vermektedir.

BÖLÜM BEŞ

SÖZLÜ TARİH GÖRÜŞMELERİ

Neoliberal politikalar bağlamında kentsel mekâna müdahaleler sonucunda dönüşüme tabi tutulan alanlarda oluşan sosyolojik değişim ve yerinden edilme süreci ele alındığında Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nden etkilenen grupların gözüyle kente ve kentsel dönüşüm projelerine ilişkin bakış açılarının ele alınması değerlidir.

Tez çalışması kapsamında toplam 26 kişi ile 2012 ve 2013 yıllarında sözlü tarih görüşmeleri yapılmıştır. Böylelikle İzmir'in neoliberalleşme sürecinde, afet riski nedeniyle gerçekleşen ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi sonucunda yaşanan yerinden edilme süreçlerinde, kentte yaşayan insanların maruz kaldıkları, yaşadıkları, hissettikleri süreç kayda geçirilmekte; kentsel dönüşüm projelerinden doğrudan veya dolaylı etkilenen grupların bakış açıları, kentsel dönüşümü nasıl algıladıkları, deneyimleri, yaşadıkları kentle, mekânla kurulan ilişki biçimleri, idealize edilen doğrular karşısında yaşanan gerçeklikler açığa çıkarılmaktadır.

Sözlü tarih görüşmelerinin tamamı ses kayıt cihazı kullanılarak yazar tarafından kayıt altına alınmış ve sözlü tarih görüşmelerinin transkripsiyonu yapılmıştır.

17 Mayıs 2012 tarihinde, Kadifekale Mahallesi'nde yaşayan ve kentsel dönüşüm projesine şahitlik etmiş 3 kaynak kişi ile Kadifekale'deki evlerinde, ilk sözlü tarih görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Görüşme tarihinde yapılan saha gözlemlerinde, kentsel dönüşüm alanı olarak belirlenen mahallelerdeki konutların neredeyse tamamının yıkıldığı, İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin bu alanlardaki molozları kaldırdığı ve alanın Konak'a bakan kuzey yamaçlarında ağaçlandırma çalışmalarının yapıldığı görülmüştür.

25 Aralık 2012 tarihindeki sözlü tarih görüşmeleri, iki kişi ile yapılmıştır. İlk kaynak kişi Uzundere Mahalle Muhtarıdır. Görüşme muhtarlığın hizmet binasında gerçekleştirilmiştir. İkinci anlatıcı, Uzundere'deki toplu konut alanına kentsel

dönüşüm alanı dışından taşınan, toplu konut alanı girişindeki 120 metrekarelik, Yeşil Bloklarda ikamet etmekte olan Karabağlar Belediyesi'nde memur olarak görev yapan 33 yaşındaki Göksel I. 'dır. Söz konusu anlatıcı ile yapılan sözlü tarih görüşmesi ise Karabağlar Belediyesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Bunların dışında, Uzundere toplu konut alanında yapılan sözlü tarih görüşmeleri ise **29 Eylül 2012** tarihinde 2 kaynak kişi, **13, 14, 21 Nisan 2013** tarihlerinde sırasıyla, 6, 6, 2 kaynak kişi ve **12 Mayıs 2013** tarihlerinde 5 kaynak kişi olmak üzere toplamda 20 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kaynak kişilerin büyük bir bölümü kentsel dönüşüm projesi kapsamında Kadifekale'den Uzundere'ye göç edenlerlerdir. Çok az bir kısmı ise proje alanı dışından gelip toplu konut alanından mülk edinenlerdir. Görüşmeler, kaynak kişilerin Uzundere'deki konutlarında veya Uzundere'deki park alanlarında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan tarihlerde Uzundere'de yapılan gözlemlerde, kentsel dönüşüm projesi kapsamında Belediye ile anlaşılanların toplu konut alanına taşınmış olduğu, bazı blokların boş olduğu, yerleşilen konutlardaki dairelerin bir bölümünün pencerelerinde satılık ilanlarının bulunduğu görülmüştür. Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcılara ilişkin veriler **EK-1**'de sunulmuştur.

Ayrıca bu çalışmada, sözlü tarih anlatılarının yanı sıra Kadifekale heyelan bölgesi ve bu kapsamda uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm projesi ile ilgili olarak ulusal gazete haberleri web üzerinden, yerel gazete haberleri ise 2013 yılında Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi'nde (APİKAM), yerel medya olması nedeniyle Yeni Asır Gazetesi'nde taranmıştır. İmariye, 19 Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, 1.Kadriye, Altay ve Kadifekale mahallelerini kapsayan bölge ilk kez 1978 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla "Afete Maruz Bölge" olarak ilan edildiğinden arşiv incelemelerinde 1978 yılı başlangıç alınmıştır.

Buna ek olarak, günümüzde sosyal düşüncelerin paylaşım platformları teknolojik gelişmelerle birlikte ağlar üzerinden kurulan forum ve web siteleridir. Ekşi sözlükte bu platformlardan biri olarak değerlendirildiğinde "Kadifekale'ye ilişkin yapılan

yorumlar, görüş ve düşüncelerin” bir bölümüne farklı öğelerin bakış açılarından bakmaya olanak sağlayan bu kaynaktan da çalışma kapsamında yararlanılmıştır.

Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen verilere ilişkin yapılan çıkarımlar aşağıdaki konu başlıkları/temalar altında detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Çalışma kapsamında kentsel dönüşümden etkilenen bireylerin kendini ifade etme olanağı bulunduğu, sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen veriler “Graph Commons” aracı ile görselleştirilmiştir. Anlatıcıların/ Aktörlerin, oluşturulan ağ haritalarında ilişkilendikleri temalar üzerinden yaşadıkları mekana atfettikleri anlamlar ve kentte refere ettikleri, etkileşimde buldukları mekanlar açığa çıkarılmıştır. Çalışmanın temelini sözlü tarih anlatıları oluşturmaktadır. Sözlü tarih yöntemi ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan bireysel hikayeler, ağ haritalama yönteminden yararlanılarak incelenmektedir.

5.1 Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesine Dair Yapılan Çalışmalar

Bu çalışma 2009 yılında araştırmacı tarafından tamamlanan yüksek lisans tezi kapsamında yapılan çalışmanın devamı niteliğinde görülebileceği gibi aslında planlama disiplini yeni kullanılan bir yöntem giriş yapılan bir çalışma olması açısından da önem arz etmektedir (Mutlu, 2009). Sözlü tarih yönteminin katkısını görmek adına Kadifekale Kentsel dönüşüm projesi kapsamında yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemler sonucunda elde edilen bulgulara bakmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kadifekale kentsel dönüşüm alanına ilişkin yapılan çalışmalarda kullanılan araştırma yöntemlerini dikkate alacak olursak;

Mutlu (2009) yüksek lisans tez çalışmasında Kadifekale kentsel dönüşüm projesini değerlendirmek için belirlediği kriterlerle projenin başarılı bir kentsel dönüşüm projesi olup olmadığını sorgulamıştır. Projeye dair bakış açıları ve katılım

sürecine ilişkin yapılan irdemelerde anket ve derinlemesine mülakat yöntemi kullanılmıştır.

Söz konusu çalışma kapsamında anket görüşmelerinin yapıldığı dönemde dönüşüm alanında yıkım çalışmaları yeni başlamıştır. Mutlu'nun (2009) çalışmasındaki *anket verilerinden* elde edilen sonuçlara göre katılımcıların %81 'i Kadifekale kentsel dönüşüm projesinden haberdar olduklarını beyan ederken, projeyi çoğunlukla komşusu vasıtasıyla, belediyeden ve gazetelerden duyduklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu dönemde ankete katılan görüşmeciler projeyi sırasıyla; yeşil alan projesi, yıkım projesi, satış projesi, heyelan afet projesi, kentsel yenileme projesi ve iyi bir proje olarak tanımlamıştır. Projenin gerçekleşme nedenleri; heyelan, politik bir adım, bölgede yaşayanların (Doğulu nüfusun) dağıtılması, bölgenin yeşil alana dönüştürülmesi ve bölgenin tarihi kimliği/dokusu olarak açıklamışlardır. Uzun süre Kadifekale'de yaşamış bireylerle yapılan anket görüşmelerinde, görüşmecilerin yaklaşık üçte biri heyelandan haberdar olmadıklarını dile getirerek söz konusu riski görmezden gelmiştir. Görüşmelerin yapıldığı dönemde Uzundere'ye taşınmak istemeyenlerin oranı yarıdan fazladır (%64) ve taşınmak istememelerin başlıca nedenleri olarak ekonomik olarak kayba uğrayacaklarını; evlerinin kamulaştırma bedellerinin düşük olduğunu, merkeze bağımlılıkların (ticaret, iş alanlarına yakınlık) fazla olduğunu, apartman hayatına uyum sağlamakta sıkıntı yaşayacaklarını, taşınmaya mecbur bırakıldıklarını, düşüncelerinin sorulmadığını düşünmeleridir. Ancak, ankete katılanların çok az bir kısmı %6'sı da iyi yaşam koşulları nedeniyle taşınmak istediklerini söylemiştir.

Katılımcıların % 54'ü projenin kendilerine tanıtılmadığını, % 59'u toplantılara katılmadıklarını belirtirken, toplantılara katılmama nedeni olarak söz konusu katılım toplantılarından bilgilerinin olmadığını, sembolik gördüklerini, inanmadıklarını, kızgın olduklarını, uygun olmadıklarını sıralamışlardır. Projeye ilişkin olarak, kendi bölgelerinde çözüm istemiş, yıkıma karşı çıkmış, evlerinin ekonomik değerlerinin verilmesi gerektiğini belirtmiş, bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik dokusunun analiz edilmesi gerektiğini, yüksek katlı konutlara adaptasyon probleminin göz önünde bulundurulması gerektiğini, sosyal dışlanmışlık duygusunun/ hissinin

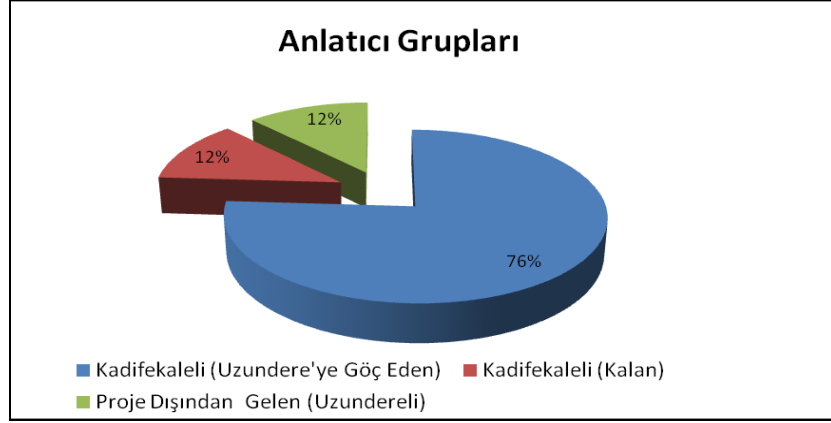
bertaraf edilmesi gerektiğini, heyelana zamanında müdahale edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak anket verileri bağlamında elde edilen sonuçlar katılımcıların projeye ilişkin bakış açılarını, projeye katılım düzeyini ortaya koymuştur.

Kadifekale kentsel dönüşüm projesine ilişkin Çetin'in (2012) Gecekondunun Mekân Sosyolojisi adlı kitabında; mekâna yerleşen sosyal yapının mekânın kuruluşunda ve mekân kimliğini edinmede oynadıkları roller üzerine Kadifekale ve Gümüşpala semtleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu çalışmada istatistiksel verilerin yanında *küme örnekleme tekniği* kullanılarak mahalle sakinleri ile görüşmeler yapılmıştır.

Burgan (2012), Dönüşen Kentte bir Alt Kültür: İzmir Kadifekale Gençliği Örneği başlıklı Yüksek Lisans Tezinde ise *odak grup görüşmeleri* yaparak göç, kentleşme, kentsel dönüşüm süreçlerinde Kadifekale gençlik alt kültürünün oluşumunu ele almıştır.

5.2 Sözlü Tarih Görüşmesi Yapılan Anlatıcıların Profili/Özellikleri

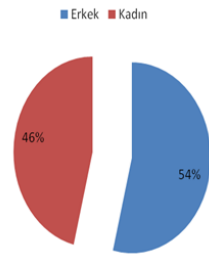
Sözlü tarih görüşmelerinin ögeleri 3 farklı grup başlığı altında değerlendirilmiştir. Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların %76'sını, Kadifekaleli olup Uzundereye göç edenler oluşturmaktadır. Anlatıcıların %12'si Kadifekale kentsel dönüşüm projesi kapsamındaki alanlarda yaşamamış ancak ev sahibi olarak halen Uzundere'de yerleşmiş olanlar olup kalan %12'lik kısım ise göç etmeyerek Kadifekale'de kalanlardan oluşmaktadır (Şekil 5.1). Kentsel dönüşüm projesinden en fazla etkilenen grubun anlatıcılar arasındaki oranının yüksek olması, kentsel dönüşüm sürecini yaşayanlar açısından sürecin daha detaylı analiz edilmesine olanak sağlamıştır.

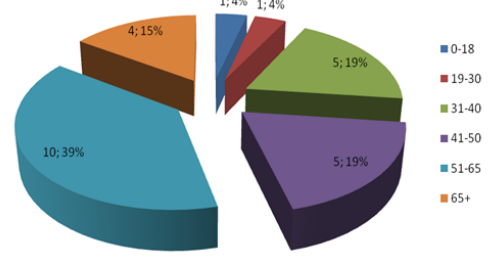
Şekil 5.1 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların gruplara göre dağılımı.

Sözlü tarih görüşmesi yapılanların %46'sı kadın, %54'ü erkektir; %8'i, 30 yaş altında, %38'i, 30-50 yaş aralığında, %39'u 51-65 yaş aralığında, %15'i ise 65 yaş ve üzerindedir (Şekil 5.2).

Sözlü Tarih görüşmesi yapılanların cinsiyeti

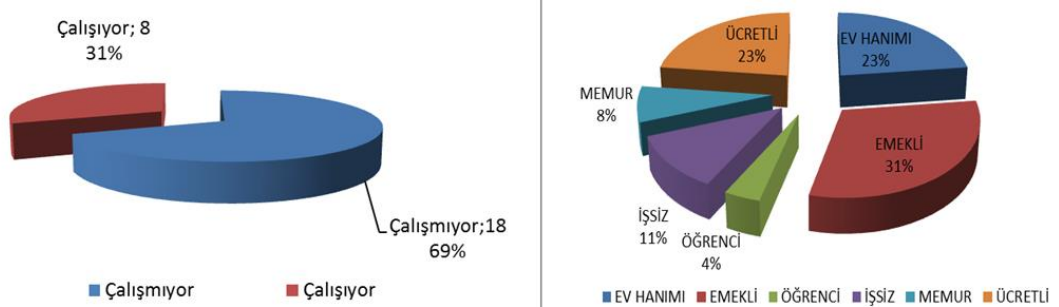

Anlatıcıların yaş dağılımı

Şekil 5.2 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların cinsiyet ve yaşlarına göre dağılımı.

Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların %8'i memur, %23'ü ücretli işlerde çalışanlar, %23'ü ev hanımı, %31'i emekli, %4'ü öğrenci, % 11'i ise işsiz olup toplamda %31'i aktif olarak çalışan kesimdir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Anlatıcıların iş durumuna göre dağılımı.

5.3 Türkiye'deki Hızlı Kentleşme Sürecinin İlk Evresinde Zorunlu Göçün İlk Durağı: İzmir

Türkiye'deki kentleşme hareketlerinin sonuçlarından biri de büyük kentlerde sayıları hızla artan ve göçlerle zaman içerisinde gelişen, büyüyen gecekondu alanlarıdır. İzmir'de ise ilk gecekondu hareketleri 1950'li yılların başından itibaren ortaya çıkmıştır. Sevgi (1988), söz konusu gelişimin 3 farklı evre olarak değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Birinci evre 1950-1960 yılları arasındaki süreçtir. Bu on yıllık zaman süreci gecekonduların artış hızının yavaş olduğu ve alansal yayılımının mahalle ölçeğinde kaldığı dönemdir. Bu dönemde gecekondulaşma sürecini başlatanlar; ticaretle uğraşan Konyalılar, inşaat işçisi olarak çalışan Karşlılar, kalifiye işlerde çalışan Kayserililer ve tarım alanlarında mevsimlik işçi olarak çalışan Mardinlilerdir. İkinci evre 1960-1975 yılları arasında, tarıma dayalı sanayi etkinliklerinin, imalat sanayinin geliştiği ve gecekonduların hızla arttığı süreçtir. Üçüncü evre 1975-1985 yılları arasındaki dönemdir. Tarımsal ve endüstriyel üretimden sağlanan artı değerın kente yansması olan imalat, ticaret, inşaat ve hizmet sektörünün büyümesinin getirisi olarak istihdam olanaklarının artmasıyla gelişen göç süreci ve gecekondulaşmanın kentin çeşitli mahalle ve bölgelere sıçramasıdır (Sevgi, 1988).

Yukarıda belirtilen gecekondulaşma süreçleri içerisinde Kadifekale'ye dair göç ve gecekondulaşma hareketleri incelendiğinde; Sevgi (1988) ilk evredeki gecekondulaşma hareketlerinin Kadifekale'nin körfeze bakan kuzey yamaçlarıyla, Meles çayı vadisinin batı yamacından Kadifekale sırtlarına kadar uzandığını belirtmiştir. Hazine arazilerinin varlığı, kent merkezine yakınlık, kara ve demir yolu bağlantılarına yakın olmanın Gaziemir, Karabağlar gibi tarım alanlarına erişimi kolaylaştırması, Halkapınar-Bayraklı dışında Tepecik yönünde gelişme gösteren sanayi aksı, gecekondulaşma sürecinin Kadifekale-Bornova ovasına bakan eğimli araziler üzerine kurulan Samantepe, Ferahlı, İstiklal, Boğaziçi, Gültepe mahalleri ile Meles vadisinin güneye açılan kısmında; Ballıkuyu, Gürçeşme, 1. Kadriye, 2. Kadriye, Kadifekale mahallelerinde yoğunlaşmasını sağlamıştır.

İkinci dönemde ise; Meles çayı boyunca uzanan deri mamulleri işleyen sanayi kuruluşlarının sayı ve işçi kapasitesinin artması söz konusu alan çevresindeki alanlarda ve Kadifekale eteklerindeki gecekondulaşmayı artırmıştır.

Üçüncü dönemde, Kadifekale'nin batı ve güneybatı yamaçları üzerinde yeni gecekondulu mahalleri olarak; İmariye, Yeşilyurt, Cennetoğlu, Vezirarağa ve Bozyaka mahalleri oluşmuştur (Sevgi, 1988).

İzmir'e iç göçle gelenlerin yerleşmek için Kadifekale'yi tercih etmelerinin nedenleri arasında; Kadifekale'nin kent merkezine olan yakın konumu ile, kamu hizmetlerinin alınacağı birimlerine, kent içindeki çalışma alanlarına, günlük ihtiyaçların karşılanabileceği, alışveriş yapılabilecek alanlara ulaşım kolaylığı ve bölgenin sahip olduğu kent manzarası ön plana çıkmaktadır.

Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yaşanan terör olayları nedeniyle 1980'den sonra yaşanan travmatik göç süreçlerini İzmir'deki gecekondulaşma sürecine etki eden, 4. evre olarak tanımlarsak; bu süreçte Kadifekale'deki gecekondulaşma olgusu perçinlenmiştir.

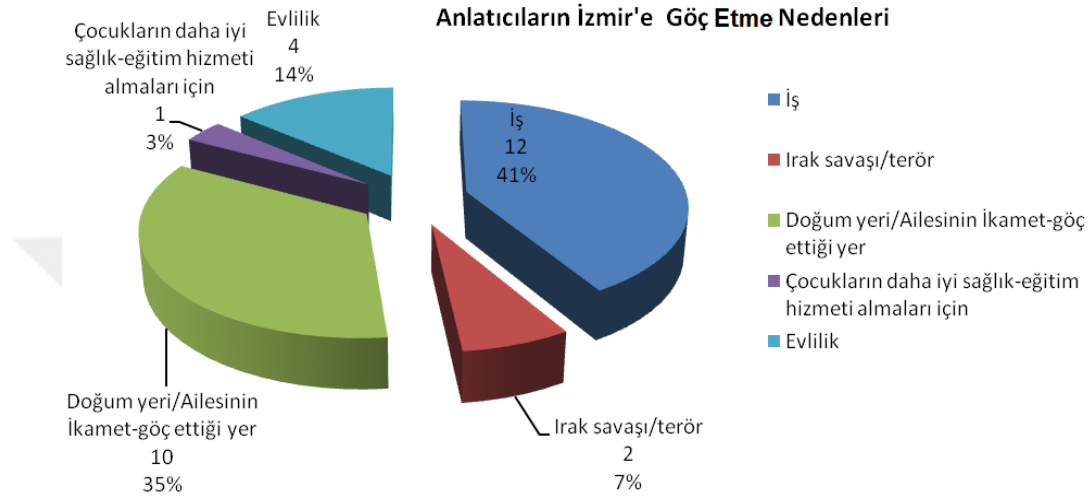
2000'li yıllara gelindiğinde ise gecekondulaşma süreci başka bir döneme evrilmiştir. Bu dönem itibariyle tüm gecekondulu alanları dokunulmazlığını kaybetmiştir. Artık kaçak, yasadışı yapılaşan yapıların bulunduğu gecekondulu alanlarında yapı ölçeğinde, ilgili Belediyelerce gerçekleştirilen yıkım/müdahale süreçlerinin yerini yerel-merkezi otorite ve özel sektör birlikteliği ile kentsel dönüşüm projeleri temelinde gelişen müdahaleler sonucu yaşanan, yeni neoliberal dönemdeki zorunlu göç süreçleri almıştır.

5.3.1 İzmir'e Göçün Nedenleri

Anlatıcıların, İzmir'e ilk göç etme nedenlerinin başında ekonomik etkenlere değindikleri görülmektedir. Diğer unsurlar ise evlilik, hemşerilik, akrabalık ilişkileri, iklim şartlarının iyi olması, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1980'li yılların

sonlarına doğru ivme kazanan terör olayları, kentte sağlık, eğitim gibi hizmetlere erişimin kolay olması olarak sıralanmaktadır (Şekil 5.4).

“...Nedenimiz evlendük, yokluk, **adamin işi yok gücü yok**, köy yer, reçberlik, kalktuk buraya geldük...” (Nigar M., 72 yaşında).¹

Şekil 5.4 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların İzmir'e göç etme nedenleri.

“... 1969 yılında. 1969'un Ağustos ayında **geçim nedeniyle**. Yani iş olanakları açısından. O zamanlar şehirdeki şartlar daha iğmiş, iş alanlarının şeyinden ötürü. Hani biliyorsunuz köyde insanların toprağı olmadığı zaman hani çiftçilik, hayvancılık yapamadığı zaman daha iyisini aramaya giderler. Bu da ne şehre geldiler o zaman şehirler iyiymişti. Hani bizim orada diyorlar ya taşı toprağı altın İstanbul falan aynı ona benzer bi şey yani. Öyle o yüzden **geçim sıkıntısından ötürü** şehre geldiler...”(Mehmet D., 51 yaşında).²

¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Tütün işinde çalışmış, emekli. Kendi anlatımıyla 40-50 yıl önce Gümüşhane'nin Kelkit ilçesinden İzmir'e göç etmişler. Kadifekale heyelan bölgesinde Vezirağa Mahallesi'nde yaşamış. Uzundere'de 95 m²'lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:12.05.2013

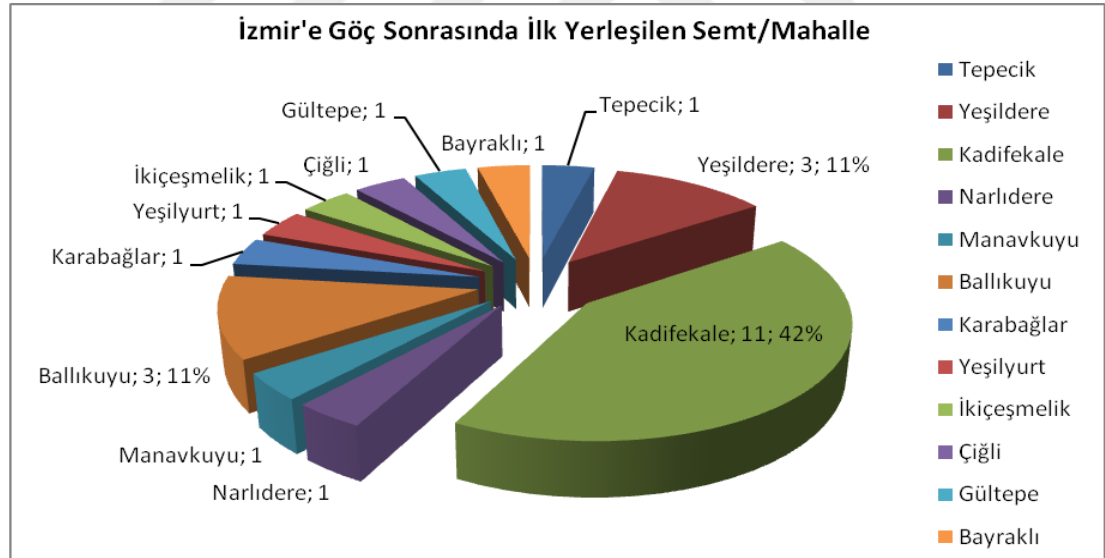
² Kadifekale sakini (taşınmış).Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

“... Biz de feodal yapılar güçlüdür. Dolayısıyla bizden önce gelenler oraya yerleştikleri için bizden önceki akrabalara oraya yerleştikleri için biz de oraya yerleştik ilk etapta...” (Ayhan B.,43 yaşında).³

“...Askerden geldik, iş yoktu güç yoktu geldik burada sanatkâr olduğumuz için bereket versin işi bulduk. İlk girdim Tur Yağ'da çalıştım. Oradan Bornova'ya geçtim trans yağ fabrikası, oradan Almanya'ya gittim falan...” (Mehmet T., 80 yaşında).⁴

5.3.2 İzmir'de İlk Yerleşilen Mahalleler

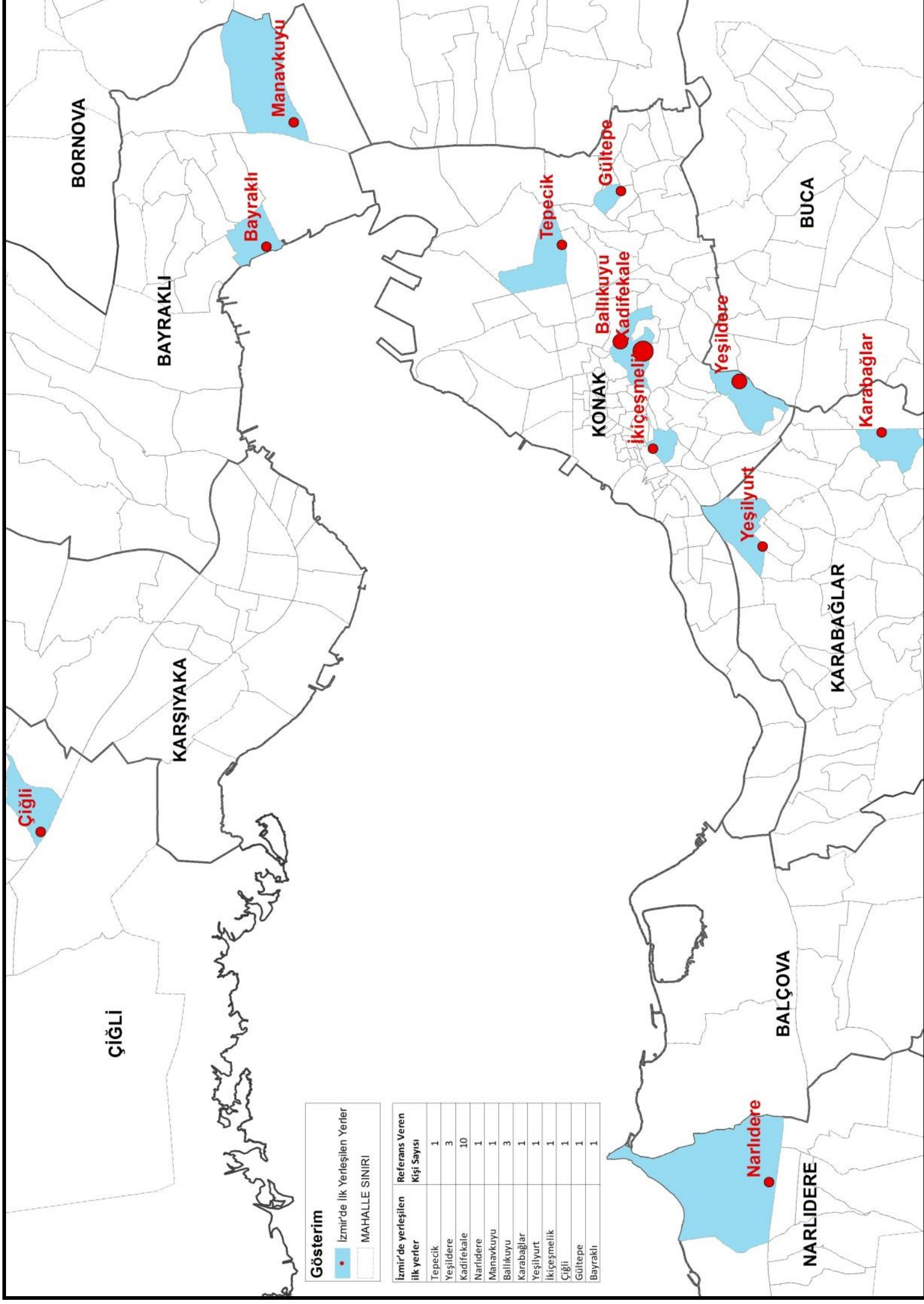
1950'li yıllardan itibaren kente göçle gelen anlatıcıların genellikle Kadifekale kentsel dönüşüm alanı ve yakın çevresindeki başta Ballıkuyu, Yeşildere olmak üzere Karabağlar, Gültepe, İkiçeşmelik gibi semt ve mahallelere yerleştiklerine anlatılarda yer verilmiştir (Şekil 5.5 ve Şekil 5.6).

Şekil 5.5 Göçle İzmir'e gelenlerin (anlatıcı ögenin veya anlatıcının ebeveynlerinin) kentte ilk yerleştikleri yerlerin dağılımı.

³ Uzundere'ye Kadifekale dışından taşınmış. Memur. Görüşme tarihi: 21.06.2013

⁴ Kadifekale sakini (taşınmış). 1950'li yılların başında iş nedeniyle Konya'dan İzmir'e göç etmiş. Çeşitli fabrikalarda çalışmış, 1963 yılında çalışmak için Almanya'ya gitmiş ancak 7 yıl sonra 1970 yılında Türkiye'ye geri dönüş yapmış. İzmir'de ilk Kadifekale'ye yerleşmiş. 75 m²'lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi: 13.04.2013

Şekil 5.6 Sözlü tarih görüşmesi yapılan kaynak kişiler veya ebeveynlerinin İzmir'e göç ettiklerinde ilk yerleştiği mahalleler.⁵

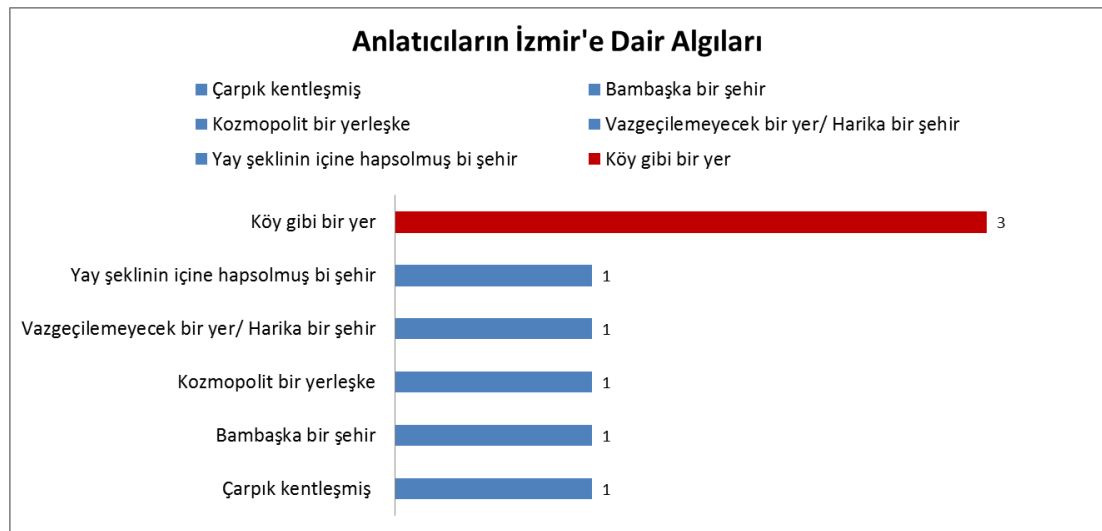
⁵ Referans yoğunluğu arttıkça yeri simgeleyen daire çapları büyümektedir.

5.3.3 İzmir'e Dair İmgeler, Atıf Yapılan Mekânlar

Kadifekale heyelan bölgesinde yaşamış olan anlatıcıların İzmir'e ilk geldiğinizde kenti nasıl buldunuz? Neler hissettiniz? sorularına verdikleri cevaplar arasında ilk sırada “köy gibi bir yerdi” tanımlaması ön plana çıkmıştır.

Kadifekale heyelan bölgesinde yaşamış anlatıcılar için kente dair geliştirdikleri algı, kent bütününe ilişkin değil yaşadıkları yaşam alanına ilişkindir. Günlük yaşamlarını ikamet ettikleri mahallenin sınırları içerisinde geçiren anlatıcıların (özellikle kadınların) kentle bütünleşme düzeyi de mahalle ölçeğiyle sınırlı kalmıştır. Anlatılarda kadınların yakın çevrelerine ilişkin imgelere sahip olduğu tespit edilmiş, erkeklerin ise kente dair daha bütüncül imgelere sahip oldukları görülmüştür (Şekil 5.7).

Anlatılarda İzmir'in makroformuna da atıfta bulunmaktadır. Sözlü tarih görüşmesi yapılan bir anlatıcı kenti “yay şeklinin içine hapsolmuş bir şehir” olarak tanımlamaktadır. İzmir körfezi etrafında kurulan bir liman kenti olan İzmir'in sahip olduğu bu nitelik kent kimliğinde de ön plana çıkan önemli bir unsurdur.

Şekil 5.7 Anlatıcıların İzmir'e dair algılarında kentin ön plana çıkan özellikleri.

Ayrıca İzmir’i “vazgeçilemeyecek bir şehir/harika bir şehir” ve “bambaşka bir şehir” olarak anlatanların kent ile olumlu bir ilişkin kurdukları ve kentle olumlu bir bağ geliştirdikleri söylenebilir.

Gecekondulaşma sürecinin en fazla yaşandığı kentlerden biri olan İzmir’e dair “çarpık kentleşmiş” bir kent ve kentin farklı sosyo-kültürel grupları barındıran heterojen yapısına ilişkin “kozmopolit bir yerleşke” olduğu da anlatılarda yer almaktadır.

İzmir denince aklınıza ilk nereler geliyor? İzmir’in neresini severdiniz? Nerelere gitmek isterdiniz, nereleri gezmek istersiniz? sorularına anlatılarda en çok verilen cevaplarda kentin idari ve ticari merkezleri işaret edilmektedir. Söz konusu alanlar Kale’de yaşayanların alışveriş yaptığı, çalıştığı, gündelik yaşamlarında en fazla etkileşimde buldukları, en sık kullandıkları koridorlar/ yerlerdir. Söz konusu yerler; Konak-Kemeraltı, Eşrefpaşa, Basmane, Alsancak, Çankaya, Buca-Şirinyer şeklinde sıralanabilir (Şekil 5.8).

Anlatıcılar tarafından ön plana çıkarılan diğer referans noktası ise Çimentepe’dir. Çimentepe’den anlatılarda sıklıkla bahsedilmesinin nedenleri; Çimentepe’nin Kadifekale heyelan bölgesinde faaliyetlerini sürdüren midyeciler için Kale’ye ve kent merkezine yakın konumu itibarıyla yeni midye üretim alanı ve Uzundere’deki toplu konutlara göç etmeyenler için yeni yerleşim alanı olarak tercih edilmesidir. Ayrıca anlatılarda Çimentepe’nin yer bulmasının bir nedeni de anlatıcıların bir bölümünün akrabalarının Çimentepe’de bulunmasıdır

Uzundere TOKİ konutlarına göç etmeyip, kentsel dönüşüm nedenli kamulaştırmalar sonucunda paralarını alanların Kadifekale ve yakın çevresindeki alanlara yerleştiğini Ramazan Y., şöyle açıklıyor:

“...Bazıları Çimentepe’ye, bazıları Buca’ya gitti. Sonra, Eşrefpaşa’ya falan öyle...” (Ramazan Y., 14 yaşında).⁶

Erdal B.,⁷ ile yapılan sözlü tarih görüşmesi de Uzundere toplu konut alanına taşındıktan sonra ayrılanların yerleştikleri alanlara ilişkin veriler sunmaktadır.

Soru: Bazıları döndü dediniz?

“...ya geri dönüşler oldu çünkü buranın maliyetini karşılayamadılar...”

Soru: Peki, geri dönenlerin nerelere yerleştikleri konusunda bilginiz var mı?

“...**Çimentepe, Eşrefpaşa...** Öyle... Genelde oradakilerin çoğu Belediye’den para alanlar yani burada bi kat istemeyenler, genelde **oradan kopmama yönünde Çimentepe tarafında yerler aldılar** yani. Eşrefpaşa orası falan baya kıymetlendi yani.”

Başka bir anlatıda benzer gerekçeler şöyle dile getirilmektedir:

“...Adam durdu yapamadı gitti... Eski İzmir’e giden var. Gene varoşlara gidiyo, gecekondulara gidiyo, kiralarda ucuz olduğu yerlere gidiyo... Çimentepe’ye, Agora tarafına var gidenler...” (Mehmet D., 51 yaşında).⁸

Kaynak kişilerin söz konusu anlatıları, Uzundere’ye göç etmeyen kentsel dönüşüm projesinden etkilenen Kadifekale sakinlerinin bir bölümünün geçimlerini sağladıkları midyecilik gibi faaliyetleri sürdürebilecekleri, kent merkezi ile bağ kurarak yaşamlarını devam ettirebilecekleri Kadifekale yakınındaki gecekondulara yerleştiklerini işaret etmektedir (Şekil 5.9 ve Şekil 5.10).

⁶ Kadifekale sakini (taşınmış). Öğrenci. Görüşme tarihi:14.04.2013

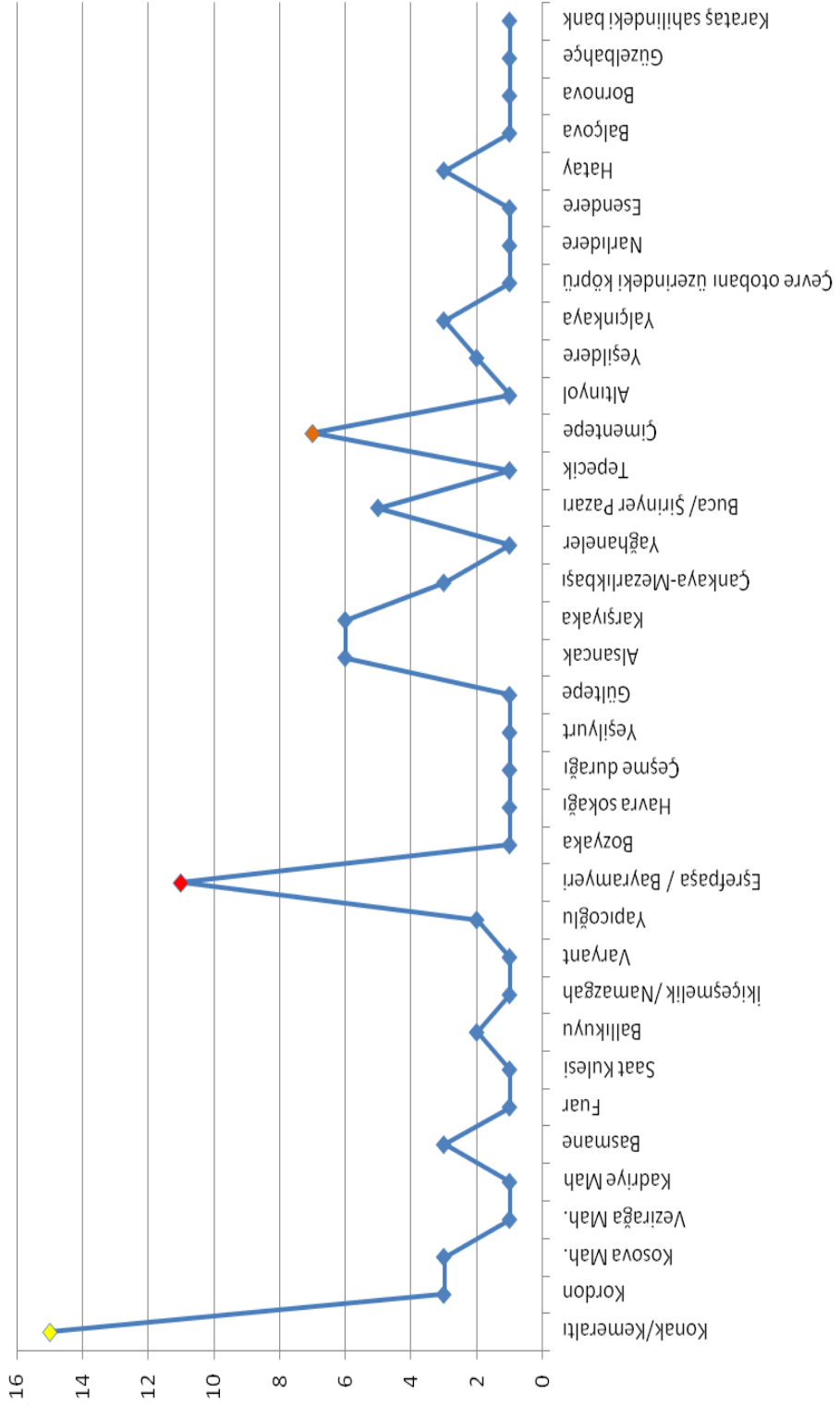
⁷ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. 56 yaşında. Görüşme tarihi:13.04.2013

⁸ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

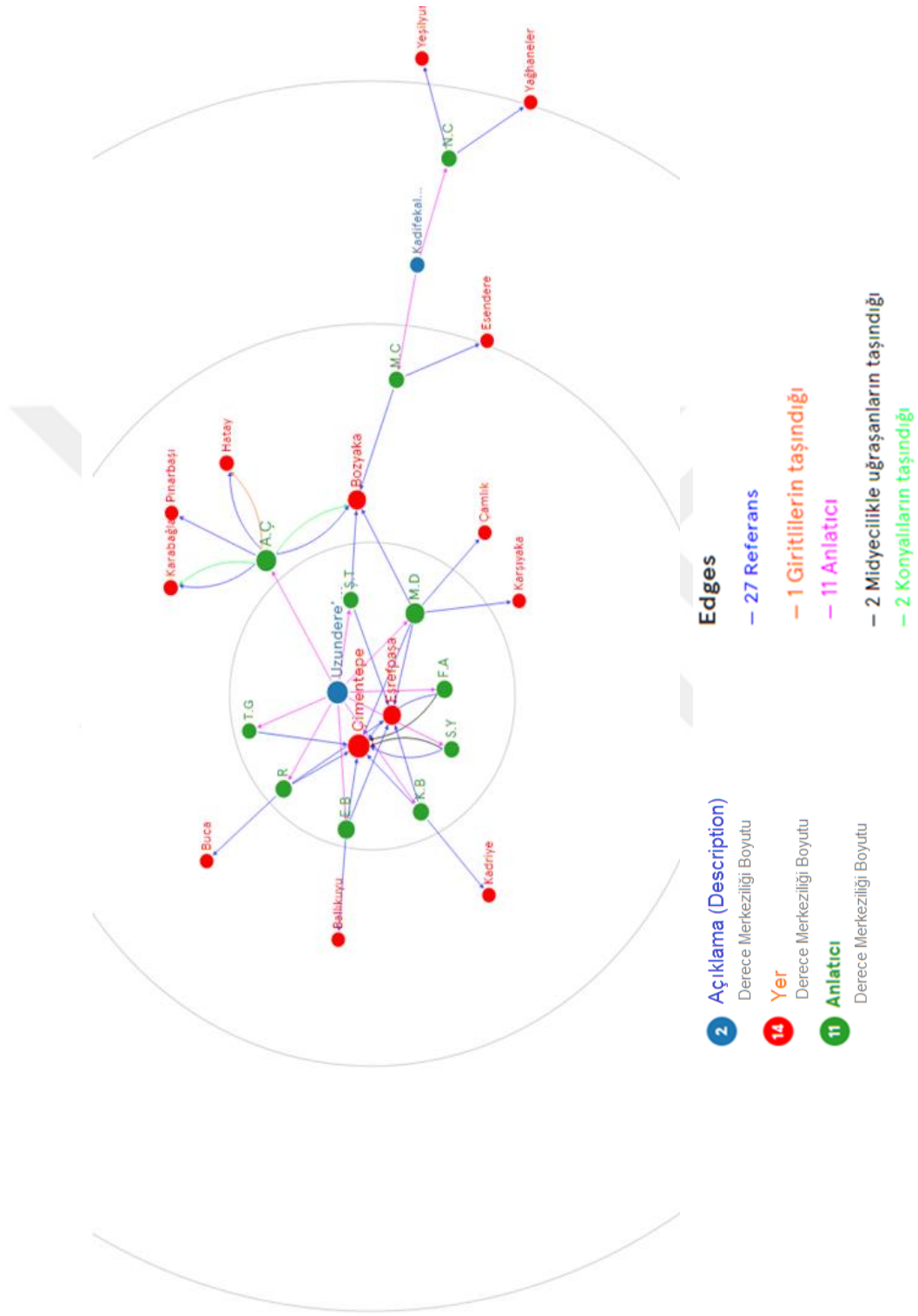
Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi nedeniyle kentin merkezinden kentin çeperinde yer alan Uzundere toplu konutlarına yerleşenlerden, düzenli geliri olmayan, çoğunluğu marjinal sektörde çalışan Kadifekale sakinlerinin her ay düzenli olarak konut taksitlerini ödemesi ekonomik açıdan ağır bir yük oluşturmakta, aileleri yoksullaştırmaktadır. Öte yandan, kentsel dönüşüm projelerine maruz kalan kent içindeki çöküntü alanları, gecekondu mahalleleri, kentsel kamusal alanlar, kentleri küresel sermaye ile üst gelir gruplarına ve lüks tüketim yapacak turistlere açmaya yönelik olarak yenilenerek, sermaye için cezbedici hale dönüştürülmektedir. Artık dönüşen alanlardaki kentsel rantı ve maliyetleri karşılayamayacak olan gruplara kent merkezlerinde yer yoktur.

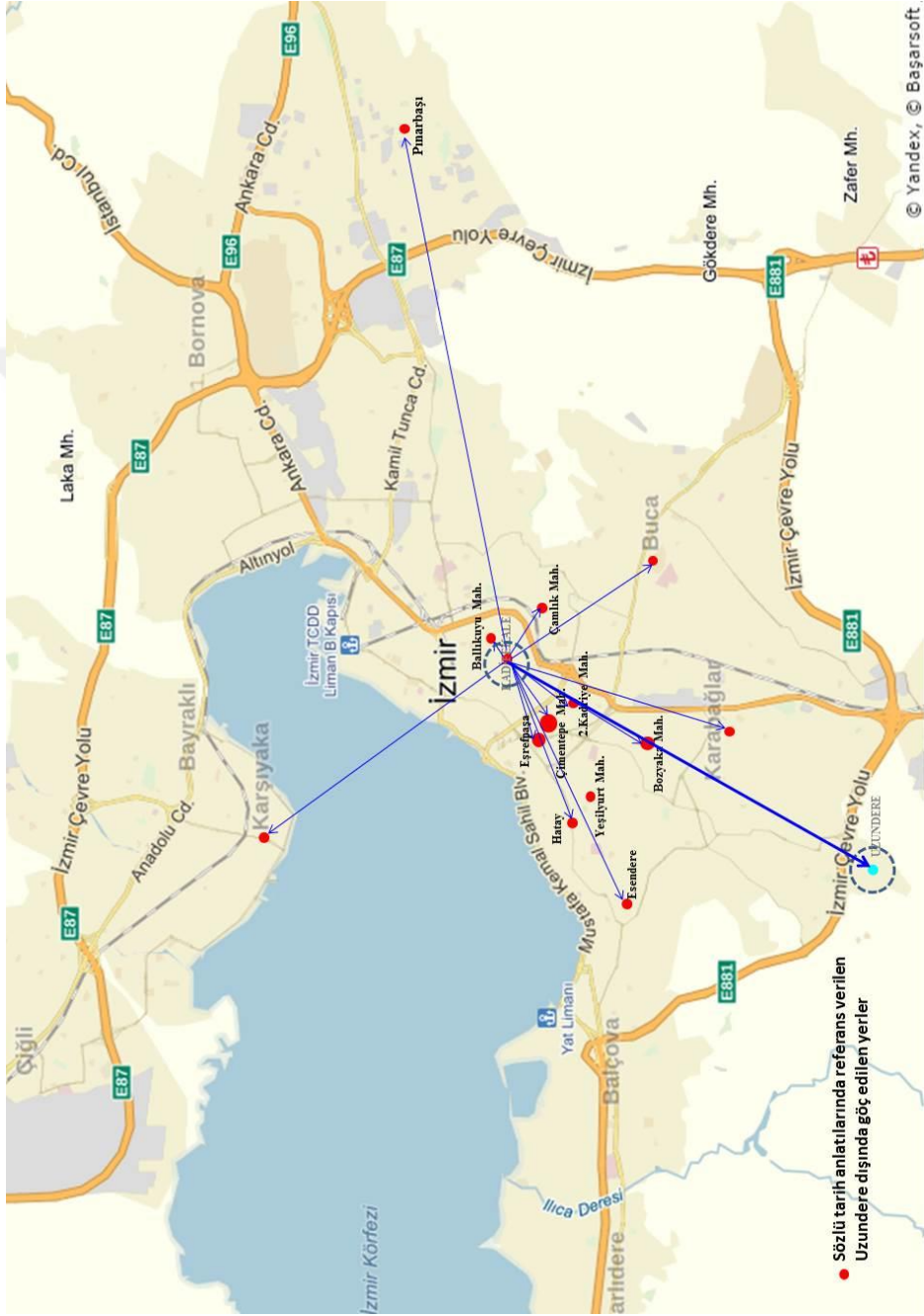
Anlatılardaki Diğer Referans Noktaları

Şekil 5.8 Anlatılarda referans verilen yerlerin söylenme sıklığına göre dağılımı.

Şekil 5.9 Sözlü tarih anlatılarında Uzundere dışında göç edilen yerlerin ağ haritası.

Şekil 5.10 Uzundere toplu konut alanı dışında göç edilen mahalleler (Yandex, 2016).

5.4 Kolektif Bellekte Kadifekale'nin Anımsanan Nitelikleri

Mekân fiziki olduğu kadar sosyal-kültürel ve tarihi niteliklere de sahiptir (Altunoğlu, 2011). Kent makro formunda kendiliğinden oluşan yaşam alanları olan gecekondulaşma bölgelerinin ranta yönelik farkındalık yaratma zamansallığı yarım asırlık bir hikâyedir. Geçmiş, söz konusu kentsel alanlarda yaşayanların anlatıları ile dile gelir.

Kadifekale'ye dair anlatılar İzmir'in kuruluşuna büyük İskender'e kadar uzanmaktadır. Günümüze kadar uzanan bu tarihsellik içerisinde Kadifekale'nin gecekondulaşma sürecinin mekândaki izleri, dönüşüm projesi ile ortadan kaldırılırken yerlere ait bilgilerin geleceğe aktarımına olanak sağlayan sözlü tarih bilgisi, bugünü inşa etmede devreye girmektedir.

Bir kentsel mekânın yere dönüşümü ona yüklenen bireysel ve toplumsal anlamla ilişkilidir. Ayrıca, yer orada yaşayanların birer birer katkılarıyla üretilmiştir. Bireyin yerle kurduğu ilişki toplumdaki rollerine göre farklılık göstermektedir.

Gökçe'ye (2004) göre, *“Bir yer yaşam alanı, mülkiyet alanı, toplumsal mücadele alanı, pazar alanı olarak farklı biçimlerde ilişkilendirilirken yapılanlarla zaman içerisinde yeni anlamlar kazanabilir. Oluşan rant değeri sonucunda o yerde kaybedenler, kazananlar olabilir. Bu nedenle bir yer söz konusu olduğunda kullanılmak istenilen bireysel hakların özel alanda kalması zordur”* (Gökçe, 2004, s. 33).

Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların bireysel hikâyeleri üzerinden Kadifekale anlatısı infografik yöntem kullanılarak da görselleştirilmiştir. Infografik anlatımda mavi nokta şeklinde belirtilen aktörler/anlatıcılar Kadifekale'nin kentsel dönüşüm öncesindeki sürecinin daha net okunmasına olanak sağlamaktadır. Şekil 5.11'deki infografik anlatım, isim ve soy isimleri kodlanarak verilen bireylerin Kadifekale'ye yerleşmeden önce kente nereden, ne zaman geldiklerini bellekteki Kadifekale anlatıları ile ilişkilendirilerek sunarken, kentsel dönüşüm öncesindeki

sürecin daha net okunmasına olanak sağlamaktadır. Şekil 5.11’de anlatıcılar arasındaki yatay oklar, görüşme yapılan Kadifekale sakinlerinin birbiri ile sosyal ilişkilerinin/ağlarının olduğunu (aile, akrabalık vb.), anlatıcıların isimlerini çevreleyen gri kutucuklar ise Kadifekale’ye yerleşen ikinci kuşağı, bunun dışındakiler ise birinci kuşak anlatıcıları ifade etmek için kullanılmıştır (Şekil 5.10).

Kadifekale’ye dair kolektif belleğe yerleşen anlamlar; Kalelilerin gecekonduları, yurt yuva edindikleri mahalleleri, Kadifekale’nin geçmişte mesire yeri olması, bakla ve zeytin tarlaları, sokakları, tarihi simge olan Kale surları kent merkezine yakın konumu, manzarası, komşuları, buraya göç eden Mardinliler ve Mardinlilerle özdeşleşen midyecilik faaliyeti, heyelan olgusu, terör, uyuşturucu vb. nedenlerle bölgenin kriminalize edilmesi ile karşılık bulmaktadır.

5.4.1 Mesire Yeri; Bakla, Zeytin Tarlası

Kadifekale söylensel kimliğinde ön plana çıkan başlıklardan biri Kadifekale isminin nereden geldiğine ilişkindir. *“Söylenceler tümüyle değilse bile başlıca toplumsal işlevleri olan öykülerdir. Geçmiş hakkında berat hizmeti gören bir öyküdür”* (Malinowski 1926’dan aktaran Burke, s.99).

Evliya Çelebi’ye göre Kadifekale ismi bir zamanlar Makedonya ve İzmir çevresine egemen olan ve Büyük İskender’i esir alarak ülkesine saldırmaması koşuluyla serbest bırakan kraliçe Kaydabe’den gelmektedir. Ayrıca, bakla tarlalarının olduğu Kadifekale sırtlarının mor ve yeşil yapraklarının uzaktan kadife bir örtü izlenimi yaratması nedeniyle bölgenin Kadife-kale ismi aldığı da belirtilmektedir (Kültür Bakanlığı, b.t.).

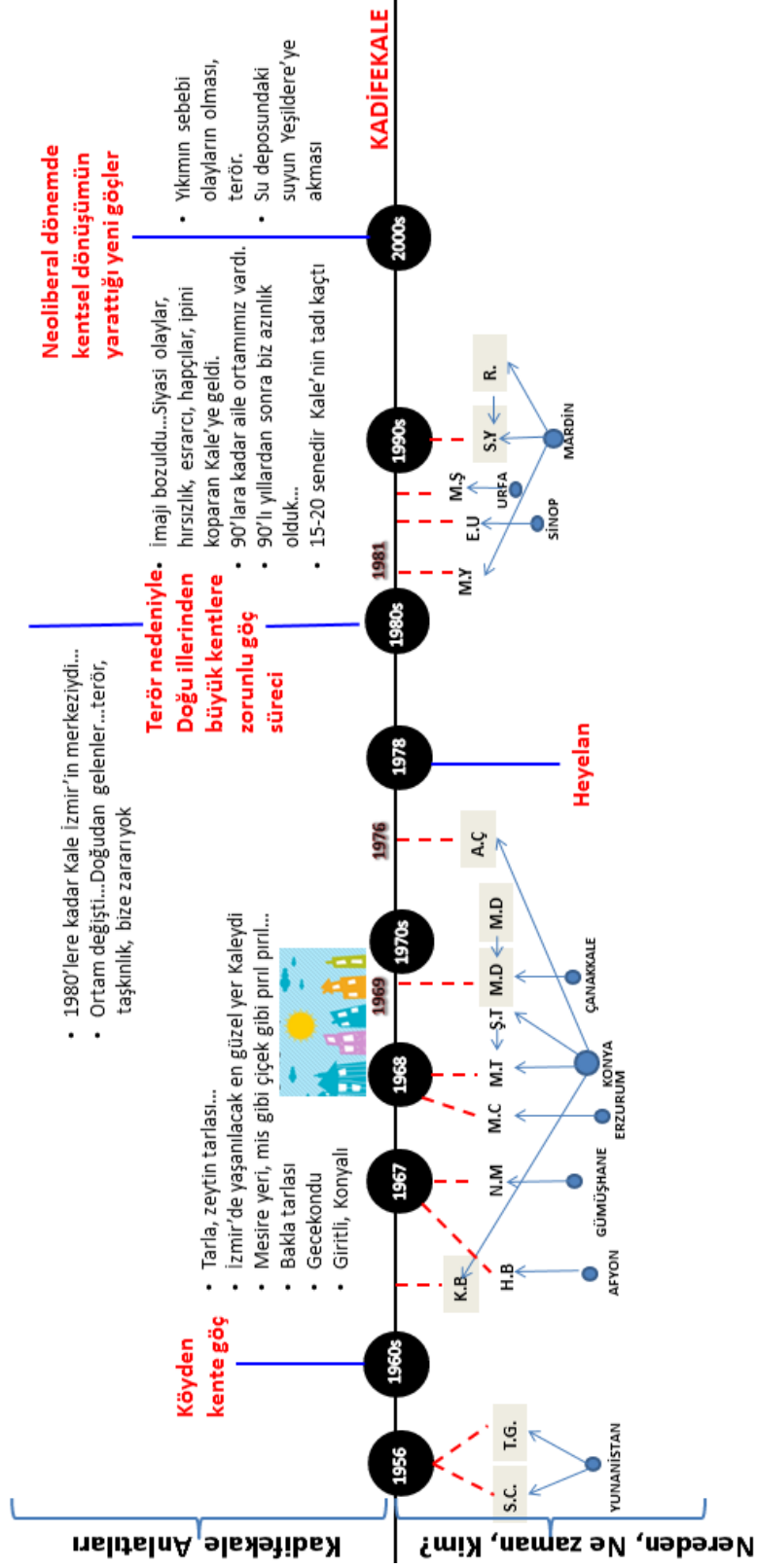
Kadifekale’nin söz konusu nitelikleri sözlü tarih anlatılarında şöyle aktarılmaktadır: *“...eskiden zaten Kadifekale Konyalılardan ibaretmiş öylelikle işte*

*bütün çevreleri oraya göç etmişler. Kadifekaleyi öylelikle çok sevmişler. **İşte bakla tarlaları falan varmış onları falan bakmışlar büyütmüşler...**” (Filiz, 33 yaşında).⁹*

⁹ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:29.09.2012

Infografi - Kadifekale'nin Bireysel Hikayeler Üzerinden Okunması

Şekil 5.11 Kadifekale'nin infografik anlatımı (basit infografik deneyimi ile haritalama = soyutlama > tema oluşturma > görselleştirme).

Yine başka bir anlatıcı çocukluğundaki Kadifekale'yi şöyle ifade etmektedir: “...Kadifekale bizim çocukluğumuzda ben şöyle diyeyim **mesire yeriydi** orası. Gayet güzeldi. Çocukluk günlerimizi gayet iyi geçti, güzel geçti...” (Erdal B., 56).¹⁰

Kadifekale biricikliği ile İzmir denince akla ilk gelen yerler arasında sıralanmaktadır. Uzundere ise İzmir kentsel kimliğinde bu önceliğe sahip olmamıştır. Kadifekale, Kemeraltı, Kordon boyu, Uluslararası İzmir Fuar alanı kentin simge mekânlarıdır. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, antik dönemden günümüze kalıntıları ulaşan Pagos Dağının zirvesindeki kale yapısı ve sur duvarlarının eteğindeki bölgeyi kapsamaktadır. Anlatıcılar söz konusu alanı kısaca “**Kale**” olarak tanımlamaktadır.

Ekşi sözlük kullanıcılarının Kadifekale'ye ilişkin yaptığı girişlerde Kadifekale'nin kent içindeki **kırsal niteliğine** de vurgu yapılmaktadır.

Bu Kadar Çabuk Nasıl Geldik Urfa'ya “...İlk gittiğimde daha 7 yaşında olduğum semt. Kaçak çay almaya gitmiştik babamla. O zaman bu kadar çabuk nasıl geldik Urfa'ya diye sormuştum babama. O kadar benziyordu ki...” (Ekşi sözlük, 2014)

5.4.2 1950'den Sonraki Gecekondulaşma Süreci: “...Bir Şey Oradan Beyazlanıyor...”

Görüşme yapılan tarih itibariyle Kadifekale'de yaşayan, evli ve üç çocuk annesi, ev hanımı, 1937 doğumlu Mükerrerem C.,'nin¹¹ özyaşam anlatısı 1960'lı yıllarda Türkiye'nin içerisinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sürece bağlı olarak Erzurum'dan başlayan, Ankara'da mola veren ve İzmir'de önce Narlıdere'de sonra Kadifekale'de tamamlanan göç sürecinde kentte var olma mücadelesine dair çarpıcı detaylar sunmaktadır. Anlatıcı Erzurum'da evlenmiş, eşi Ankara'da makinist olarak bir fabrikada çalışmaya başlayınca Ankara'ya yerleşmiştir. Eşinin işini kaybetmesi

¹⁰ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi: 13.04.2013

¹¹ Mükerrerem C., ile yapılan sözlü tarih görüşmesi Kadifekale'deki evinde gerçekleştirilmiştir (Şekil 5.12).

süreci sonrasında İzmir'e gelişini ve Kadifekale'ye yerleşme hikâyesini şöyle aktarmaktadır:

“...Menderesin asıldığı zaman iş kesat oldu...(eşini belirterek)ışten ayrıldı bu sefer tekrar giremedi... Yine işsizlikten geldik İzmir'e. Burada bizim memleketimiz müteahhitmiş... Aldı hafriyat işlerine... Sonra ESHOT'a girdi, Belediyeye... İşte oradan da emekli oldu...”

Anlatıcı İzmir'e ilk geldiklerinde Narlıdere'ye yerleşme nedenlerini ve o dönemki Narlıdere'yi şöyle anlatmaktadır:

“...Narlıdere'ye geldik orda evler ucuzdu. ...Sonra sebze, öteberi, boldu bahçeler. Bahçelerde adam ek iş olarak şey taşıyordu, meyve taşıyordu. O zamanlar hep bahçeydi Narlıdere... Yeşillik, meyvelik, portakal, mandalina... Oradan hale mal taşıyordu arabayla, bir adamın arabasıyla... Mecburen oradan ev tuttuk orda kaldık bir sene kadar bir sene sonra geldik Kadifekale'den bulduk ev...”

Şekil 5.12 Elif Mutlu Kılıç ve kaynak kişi Mükerrerem C.,

Soru: Kadifekale'ye neden yerleştiniz?

“...İşte akrabalar vardı burada. Yanımıza gelin dediler yani yanlarına değil de biz yine ayrı oturduk ama dedik olsun. O zamanlar Narlıdere köydü. Yol yoktu. Elektrik yoktu. Köydü, ufacık bir köydü Narlıdere. Hani mahrumiyetten elektrik su olsun diye evimizde. **Burası daha merkeziydi...**”

Kadifekale'deki mülk edinme süreçleri, iç göçler sonucunda meydana gelen İzmir'deki kaçak yapılaşma, gecekondulaşma sürecine de ışık tutabilecek önemli veriler sunmaktadır. Kaynak kişi Mükerrerem C.'nin yaşam anlatısında “gece-kondu” yani bir gecede inşa edilen tek gözlü evlerin Kadifekale'deki oluşum süreci tüm gerçekliğiyle aktarılmaktadır.

“Oradan geldik işte bu kaleden ev tuttuk, kirada. Bir sene oturduk kirada, bir sene sonra burayı yaptık. Kirada otururken burası boydan boya tarlaydı... Zeytin tarlası... Benim adam dedi, getirin buraya bir gecekonu yapıyım ben dedi. Ya burası sahiplidir, olsun dedi sahipli, alırız dedi sahibinden. Geldik hemen bir oda, bir salon yaptık şu aşağı yoldan, bu yoldan buraya kadar gecenin... **Bir gecede yaptık geldik içine girdik.** Ondan sonra mal sahibi çıktı geldi. Bizi görmüş, Karşıyaka'dan dürbünle bakmış, **bir şey demiş oradan beyazlanıyor acaba nedir nedir?** Bi de bakmış ki bir ev. Geliyor. Bana sordu. Bizde hemen evi yapıyor yapmaz ağaç diktik. Bizim memleketimiz ağaçlık memlekettir, yeşildir, sudur hep. Ağaç diktik, adam geldi ki anaa benim arsama ağaç dikmişler, arsama ev yapmışlar. Benim, bu arsa benim dedi...”

“...Tepecikte büyük sinemanın sahibi vardı, İbrahim Tanyalçın, o adamın. Ben dedi madem, ağaçlarından içim... Yıkamıyor evi. Belediye'den kaçak yaptık. Belediye'den kaçak yaptığımız için Belediye geldi yıkmaya. Bütün komşular dedi ki biz bu evi yıktırmayız. **Biz bir komşu olduk.** Çünkü aşağıda kiradaydık biz. ... Biz bir komşu olduk. Burayı yıktırmayız dediler bize. Yıktırmadılar Belediye'ye evi. Önüne durdular şefin, yıktırmayız dediler. Adamda bize göz yumdu, yıkamadı...”

*“...Osman Kibar¹² Belediye başkanıydı o zaman. Osman Kibar’a gittim. Ben getirdim buraya. Ben elimle getirdim buraya. Ben buraya dedim ev yaptım, senden su, elektrik istiyorum dedim. Aldım tuttum getirdim Adam Allah rahmet eylesin geldi taa aşağı yola geldi. O zamanlar yol yoktu burada, dağ... Sen dedi niye çıktın dağın başına dedi. Senin Erzurum sulu memlekettir. Dedim valla işte ekmek dolayısıyla **Ekmek dolayısıyla geldik bu dağın başına**. Mühendisine dedi ki burayı keşfet dedi buna su ver dedi. Sırf şahsımıza bize su verdi bu aşağı yoldan. Bir biz varız şu gördüğün tarlada. Bir tek biz varız. Ev yok burada. Bu aşağı yolda var ev. Oradan ana boru geçiyor oradan mühendis bize su şeyi verdi, izni verdi. Biz kendi borularımızı döşedik. Osman Kibarın sayesinde suyumuzu elektriğimizi aldık. Bize sırf şahsımıza verdi. Buraya kadar geldi. Beni orada buldu. Beni tuttu bu kolumdan, gel dedi. Belediye başkanı görmek kolay mı? Ama görecez dedim, dağın başında su yok. Su taşıyorum dedim tee... Ben suyu bağlattırdıktan sonra millet bizden su aldı bizim suyumuzu kullandı. Bu evler bizim bütün suyumuzla yapıldı. İlk yapılan ev bizim, ondan sonra yollar vurdular, tamir ettiler işte su elektrik verdiler artık herkes yapınca...”*

Gecekondulaşma sürecine dair benzer bir anlatıda da şöyle denmektedir:

“...Orada (Yeşildere-Veziarağa Mahallesi) küçücük böyle bi arsa aldık. Piriketten yaptuk. Bi oda bi salon. 15 sene bi oda bi salonun içinde oturduk. Sonradan yanına bi tane daha ekledük. Ekle ekle işte üç tane çocuğu orda böyüttüm. İki oda bi salonda işte böyle. Oralari da yıktılar. Sonra bi zaman kirada durdum. Sonra oralari yıktılar buralari (Uzundere’deki toplu konut alanı kastedilmektedir) verdiler işte...” (Nigar M., 72 yaşında).¹³

Kadifekale’yi zamanla çevreleyen gecekondu İzmir’e iş bulmak için göçle gelenlerin yerleştiği, kentin yoksul göçmenlerinin, kentte kök salmak, bağ kurmak,

¹² Osman Kibar, 1964-1973 yılları arasında İzmir Belediye Başkanlığı yapmıştır. Belediye başkanlığı sürecinde İzmir’de yaptığı geniş çaplı asfaltlama çalışmaları nedeniyle “Asfalt Osman” lakabını almıştır.

¹³ Kadifekale sakini (taşınmış). Tütün işinde çalışmış, emekli. Kendi anlatımıyla 40-50 yıl önce Gümüşhane’nin Kelkit ilçesinden İzmir’e göç etmişler. Kadifekale heyelan bölgesinde Veziarağa Mahallesi’nde yaşamış. Uzundere’de 95 m².lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:12.05.2013

aidiyet geliştirmek için verdikleri mücadelenin, yaşamda/kentte var olmaya yönelik bir seçiminde başlangıç noktasıdır.

1970’li yılların ortalarında ebeveynleri Kadifekale’ye yerleşen anlatıcılar, mülk edinme sürecinde genellikle yeni bir gecekonduyu yapmamış, var olan gecekonduları satın alarak yani ilk nesil gecekonduların yerine Kadifekale’ye yerleşmişlerdir. Dönemin ön plana çıkan Belediye Başkanı ise 1973’den 1980 yılındaki askeri darbeye kadarki süreçte görev yapmış **İhsan Alyanak**’tır. Belediye başkanlığı yaptığı dönemde özellikle Kemeraltı’nı yıkacağına dair verdiği beyanatlar kent yazınında geniş yer bulmuştur (şekil 5.13).

Çetin’in (2012) Gecekondunun Mekân Sosyolojisi, İzmir Araştırmasında; üzerine kat ilave edilen veya yeniden inşa edilen gecekonduların bazılarında İhsan Alyanak döneminde tapu verildiği belirtilmektedir. Sözlü tarih görüşmelerinde söz konusu tapular “**Alyanak tapu**” olarak aktarılmaktadır. Ayrıca, bazı anlatılarda da Mardinlilerin Kadifekale’ye yerleşmelerinin İhsan Alyanak döneminde başladığına işaret edilmektedir.

şekil 5.13 a-İhsan Alyanak’ın Kemeraltı Projesi, b-Yıkım haberlerine ilişkin Kemeraltı Esnafının yaptığı protestolar (Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi (APIKAM), 2013).

Zaten şöyle olmuş; mahalle ikiye ayrılmış. Bi tarafı nasıl bi şeyse **Alyanak tapu**, bi tarafı hisse tapu. (Tülay G., 47 yaşında).¹⁴

“Daha önce bizim eski benim bildiğim onlar Alyanak Belediye Başkanırken... İhsan Alyanak... **İhsan Alyanak'ın** Belediye Başkanlığı zamanında oraya göç ettiler yani yerleşme pozisyonu o şekilde oldu.”(Erdal B., 56 yaşında).¹⁵

“Şimdi şöyle söyleyeyim, 1980’lerde veya 80 öncesi İhsan Alyanak’ın bi Beyaz Saray diye bir beyanatu var. **Burayı Kürt kalesi yapacam** diye. Oy potansiyeli olarak gördüğü için anlatabildin mi? Bizim Kadifekale’de yani Mardinli kökenli vatandaşlarımız olduğu için bak Urfalı yok, Diyarbakırlı yok yani araştırın çok nadirdir. Yani 100 kişiden 1 tane Urfalı zor bulursunuz...(Abdurrahman Ç., 48 yaşında).¹⁶

22 Kasım 1978 tarihli Yeni Asır Gazetesinde, Şehircilik uzmanlarını saçını başını yoluyor. İzmir’in dağı taşı gecekondu ile doldu. 110 bin gecekondu! başlığı ile yer alan haberde; Belediye Planlama Müdürlüğü yetkililerinin şehir nüfusunun %65’inin her türlü hizmetten yoksun, gayri sıhhi yerleşim alanlarında yaşadığına ilişkin açıklamaları yer almıştır. 1980’li yılların başında iç göç sorununa ilişkin yayımlar o dönemki yerel gazetelerde de sıklıkla yer almıştır (Şekil 5.14).

Şekil 5.14 Yeni Asır Gazetesi’nde 6 Haziran 1980 tarihinde iç göç üzerine yazılan “Yuvasız Kuşlar” başlıklı köşe yazısı (APİKAM Arşivi, 2013).

¹⁴ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

¹⁵ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:13.04.2013

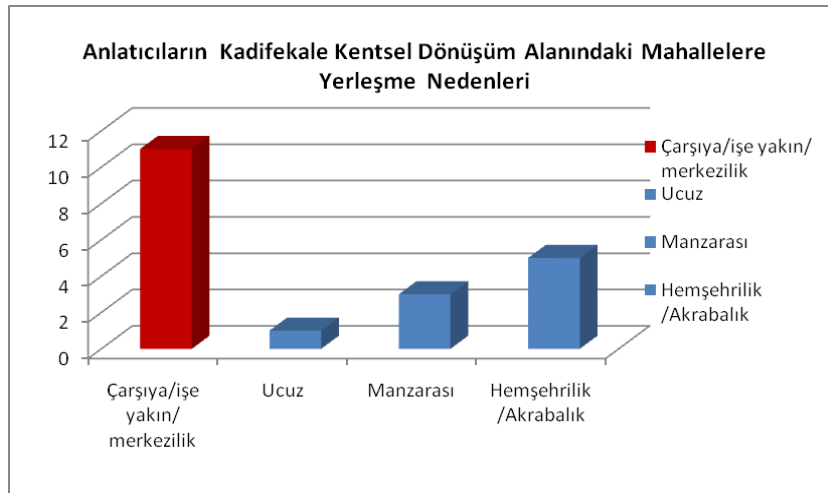
¹⁶Kadifekale sakini (taşınmış).Apartman görevlisi. Görüşme tarihi:29.09.2012

1980'den sonraki göç hareketinde ise bölge, özellikle Mardin'den göç almıştır. A.Ç'nin Kadifekale'ye dair göç anlatısında bu süreç şöyle aktarılmaktadır:

“... Kadifekale benim tabirimle üçüncü asrını yaşadı ve bitti. Nasıl üçüncü asrını, Kadifekale'nin esas yerlileri Yunanistan'ın Girit Adasından gelen vatandaşlardır. İkincisi Konyalılardır. Yani 1945'ten 80'e kadar Konyalıdır. 1980'den sonra Mardinlilerdir. Şimdi Kadifekale'nin Kosova tarafı Erzurum, İspirililerdi benim çocukluk dönemimde, Veysel Karani Camisinin oralar Karşılırdı yani bi aşiret gibi diyim bi bölgeydi. Veysel Karani Cami'sinden Hava Şehitliği'nin oraya kadar Konya, Hasan Işıklardı. Onun altı Çimentepe'ye doğru Tokatlılardı...” (Abdurrahman Ç., 48 yaşında).¹⁷

5.4.3 “İzmir'in Merkeziydi ”

Anlatıcılar Kadifekale'ye yerleşme nedenleri olarak Kadifekale'deki hemşerilik ve akrabalık ilişkilerine değinmiş ve Kadifekale'ye yerleştikleri dönemlerde Kadifekale'yi “kentnin merkezi” olarak tanımlayarak bu durumun sağladığı avantajlardan bahsetmişlerdir (Şekil 5.15). Ayrıca Kadifekale'nin coğrafi konumu ve tarihi özelliklerinin anlatıcılarda yarattığı etkileri paylaşmışlardır.

Şekil 5.15 Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların Kadifekale kentsel dönüşüm alanındaki mahallelere yerleşme nedenleri

¹⁷Kadifekale sakini (taşınmış).Apartman görevlisi. Görüşme tarihi:29.09.2012

“Şimdi Kadifekale şöyle söyleyeyim; 70 yani 1980 öncesine kadar **Kadifekale, İzmir’in merkeziydi.** Bugün yani Kadifekale’de biz Çimentepe’de ev aldığımızda 90 liraya, 75 liraya, 90 liraya yani 90 bin liraya ev aldık o zaman Hatay’dan iki tane daire alırdık 45’er liradan. Ama orası bizim merkez değil. İzmir’in yani kuşbakışı, te, o zamanlar temizdi bir aile ortamı vardı yani ulaşımı örneğin Çankaya’ya biz yayan çıkıp, iniyorduk veya efendim diğer bir tarafa gideceksek misal Yeşildere’ye gidiyorduk. Yeşildere’den garaja gideceksek Yeşildere’den tek vesaitle ulaşım yapıyorduk. Burada (Uzundere’de) tek vesaitle ulaşım yapamıyoruz. Orada tek vesaitle istediğimiz yere gidebiliyorduk. Yani büyük avantajı vardı.” (Abdurrahman Ç., 48 yaşında).¹⁸

“...Şimdi akrabalar vardı burada. Yanımıza gelin dediler yani yanlarına değil de biz yine ayrı oturduk ama dedik olsun o zamanlar Narlıdere köydü. Yol yoktu, elektrik yoktu. Köydü ufacak bir köydü Narlıdere. Hani mahrumiyetten elektrik su olsun diye evimizde. **Burası daha merkeziydi...**” (Mükerrem C., 75 yaşında).¹⁹

“...**semt olarak işyerlerine çok yakındı,** o zaman vasıta yoktu. Yayan gidip, yayan geliyorduk...” (Mehmet T., 80 yaşında).²⁰

5.4.4 Dağ Başı, Yurt / Yuva, Mahalle

İnsanları Kadifekaleli hissettiren oraya ait olduğunu, sahiplenme duygusunu veren yerin coğrafi, tarihsel, toplumsal, estetik özelliklerinden ziyade Kadifekale sakinlerinin ortak gayeleri, anıları, hissettikleriydi. Kadifekale’nin göçle gelen sakinleri için Kale; hayat mücadelesi verilen, kentte tutunulan yeni yaşam alanıydı (Şekil 5.16).

“...**Toz topraktı ama koca dağdı, güzeldi, tepeye çıkardık bağlar, çiçekler, güller,** fotoğraf çekinirdik. Çoluk çocuk oynardı. Gezerdi. Burası öyle değil ki.

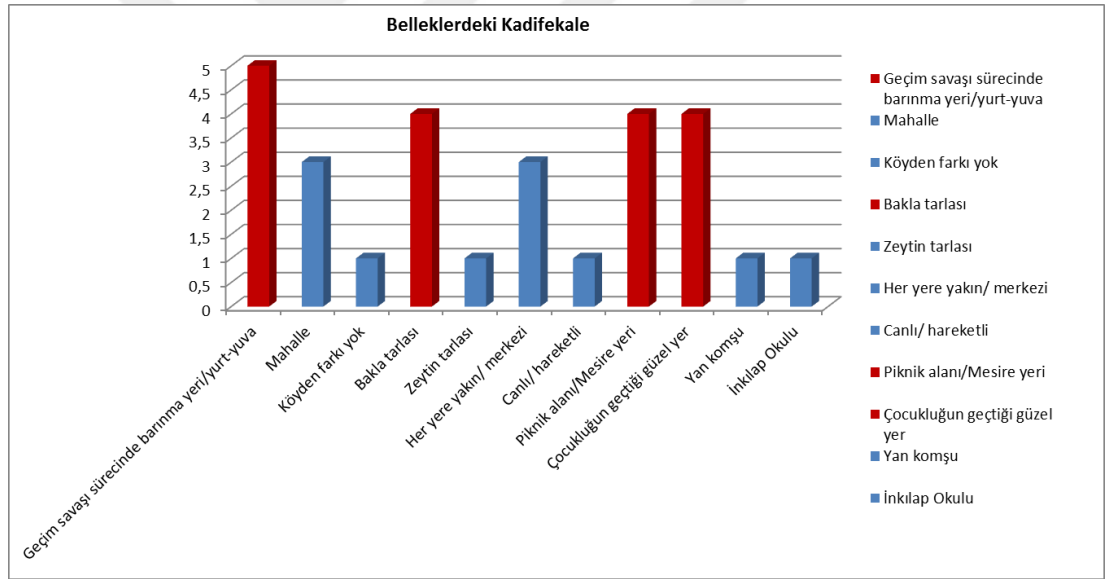
¹⁸Kadifekale sakini (taşınmış).Apartman görevlisi. Görüşme tarihi:29.09.2012

¹⁹ Kadifekale sakini (halen mahallede yaşıyor).Ev hanımı. Görüşme tarihi:15.05.2012

²⁰ Kadifekale sakini (taşınmış).İşçi Emeklisi. Görüşme tarihi:13.04.2013

*Burada işte bizde valla huzurevindeyiz. Sıkıntıdan çatlayacam. Hastalandım... Memleketimiz gibi oraya alıştık. Küçükten geldik, oraya alıştık. Yurt, yuva tuttuk. Dırmana, dırmana, didine didine, arkama çocukları sarınıyordum tuğla taşıyordum oraya ev yapacam diye. Yıktilar, yumdular, getirdiler bura; dağın başına attılar. Mecburuz burada, mapushane gibi oturuyoz kızım, başka ne diyeyim ben. **Mapushane işte veyahut huzurevi...** Nasıl sayarsanız? Eyi kötü idare ediyoz işte. Cenabı Allahım... işte... her şeye şükredeceksin...” (Anlatıcı bu sözleri söylerken duygulanıp ağlıyor) ”(Şerife T., 75 yaşında).²¹*

“Kadifekaleli” olmak kentsel dönüşüm projesinden önce sosyal bir olgu, bütüne ait aidiyetin şemsiyesi iken kentsel dönüşüm nedenli göç süreci sonucunda taşınılan yeni yerleşim alanı Uzundere’de sınıfsal bir olguya dönüşmüştür.

Şekil 5.16 Kadifekale’ye ilişkin belleklerde ön plana çıkan unsurların dağılımı.

Kadifekale’de yaşanan dönemde bütün içindeki bir zümreye dair aidiyet alanı örneğin, Mardinli olmak gibi hemşerilik bağları ile oluşturulmuştur. Söz konusu mikro kozmik yapılanmalar, kentin bu bölgesinde yaşayanların kozasıdır. Bu nedenledir ki Mardinlilerin yoğun olarak göç ettiği Kadifekale “Mardin-kale” olarak da adlandırılmaktadır.

²¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi: 13.04.2013

Kadifekale sokakları ise mahalle kültüründe insanların önemli etkileşim alanlarındandır. Mahalle arasındaki sokaklar canlıdır. Çocuklar için oyun alanı, kadınlar için sohbet mekânıdır.

Oktay'a (2011) göre *“Bir alanın karakterini oluşturan önemli etmenlerden biri de kullanım ve etkinlik çizelgesidir. Ana kullanımlarda çeşitlilik, işlevlerin yürüme ölçeğinde bir çerçevede yerleşmiş olmaları, yapısal biçimin yeterli sayıda girişlerle erişilebilirliği, bina türünde, yaşında, büyüklüğünde ve genel durumunda çeşitlenme etkinlik düzeyini belirler”* (s.12).

Kale'nin coğrafi konumu yaşayanların etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri önemli bir yerdir. Çalışan mahalle sakinleri için kent merkezine, çalışma, alışveriş alanlarına yürüme mesafesinde olması, ara sıra denizle buluşmalarını sağlayacak Kordon'a erişebilir olmaları yani kentle doğrudan etkileşim kurmalarına olanak sağlayan önemli bir etmendir/niteliktir.

5.4.5 Manzarası, “Görmeden Dönmeyin”

Kadifekale İzmir'e gidilince mutlaka görülmesi gereken yerlerin arasında sıralanmaktadır. Sadece İzmir'e özgüdür. Yerleşimin tarihinin mihenk taşlarındandır.

Günümüzde bilgiye erişimin başlıca kaynaklarından biri de gelişen teknoloji ile birlikte birbirine bağlanan elektronik iletişim ağlarıdır. Bu elektronik ağlar kısaca tanımlayacak olursak internet düzleminde kurulan sosyal ağlar, sosyal paylaşım siteleri ise farklı görüş ve beklentilere sahip grupların sosyalleştiği, görüş beyan ettiği, farklı konu ve içeriklere ilişkin yorum yapma imkânı bulduğu düzlemlerdir. Bu doğrultuda, 2001-2006 yılları arasında Ekşi Sözlükte, Kadifekale kentsel dönüşüm projesi başlamadan önce, yapılan girişler (entry), anlatımlar incelenmiştir. Bu anlatımlar proje alanına ilişkin dışardan bakış açılarının dikkate alınması açısından da önemlidir. Kadifekale'ye ilişkin yapılan anlatımlarda; Kadifekale'nin, kente hâkim bir noktada bulunmasından dolayı sahip olduğu manzarası ve bu

niteliğinin yanı sıra tehlikeli, güvensiz bir yer olduğu en sık rastlanan içeriklerdendir. **Kadifekale'nin konumuna ilişkin anlatımlar, Örneğin;** “...İzmir'in şehir merkezinde (Konak) yer alan gecekondu tepesi, kanayan yara... Ayrıca sürekli olarak heyelan tehdidinden de bahsedilir burası için... Ayrıca kaleyi, üzerinde dalgalanan bayrak olmasa fark etmek gün geçtikçe daha da zorlaşmaktadır... Hâlbuki manzarası falan gerçekten muhteşemdir... Hele hele varyanttan iniş daha bir muhteşemdir...”(streetrider rumuzlu kullanıcı-Ekşisözlük, 2014)

“...Rüzgâr esiyor, etrafınızdan dolaşiyor, Tarlabasının teraslı evleri gibi önünüzde sıra sıra evler, çocuklar top oynayıp uçurtma uçuruyorlar. İleriye doğru bakıyorsunuz, körfez, Karşıyaka, konak, fuar alanı, Alsancak, Kemer altı, Küçükyalı... Müthiş... Bir fırsat bulup fazla dikkat çekmeden bir sızıp gelmenizi şiddetle tavsiye ederim, ancak şiddete maruz kalırsanız da çok üzülürüm... Ama gidin... Kendinizi sakının ve gidin...” (Ekşisözlük, 2014).

5.4.6 Komşuluk İlişkileri

Kadifekale’de uzun süre yaşamış olan anlatıcıların kurdukları aidiyet ilişkisi, komşuluk, hemşerilik bağlarına vurgu yapmaktadır.

“...**Bi kere orada komşuluk daha farklıydı.** Yani, şimdi burada kimsenin kapısını çalamıyorsun, sonra kendine özgürce davranabiliyordun. Karşıdaki de öyle sen de öyle. Tek kat olduğu için herkesin evi daha az yoruluyordun. Sonra ulaşım bi yere gitmek için **ulaşım çok kolaydı.** Ama burada öyle değil. Burada hem maddi anlamda zorluyo, hem zaman olarak çok zorluyo... (Ağlıyor)” (Tülay G., 47 yaşında).²²

“**Komşularım çok iyiydi.** Çok iyiydi. Karşımda Malatyalılar vardı. Üst tarafımda Karşlılar vardı. Öbür tarafımda... Ama yani benim bulunduğum bizim bulunduğumuz mahallemiz Kadifekale'nin diyebilirim ki en iyi mahallesiydi. İnsanlar çok düzgündü. Herkes birbirini biliyordu. Hani bi sorunun olduğunda

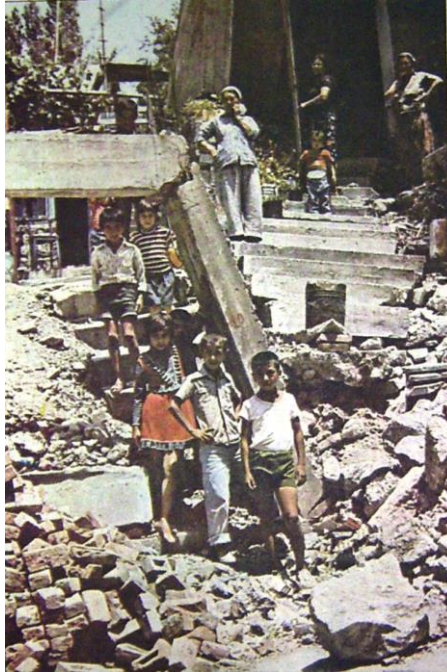
²² Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

hiç ayırım yapmadan koşabiliyorlardı yani. Yardım edebiliyorlar.”(Mehmet D.,51 yaşında).²³

Kadifekale’de itimat edilen, dayanışma kültürünün geliştirildiği komşular ile olan ilişkilerin yoğunluğunun yeni iskân mekânı Uzundere’de azaldığı anlatılarda ifade edilmektedir.

5.4.7 Heyelan Olgusu

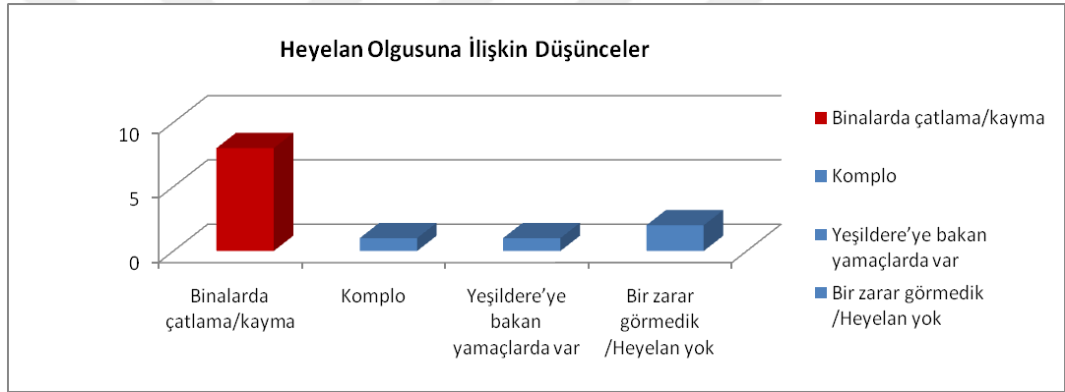
Kadifekale kentsel dönüşüm projesinden etkilenen grupların yaşadığı alanın heyelan riski altında olduğu belirtilerek söz konusu proje resmi söylemlerde meşru bir zemine dayandırılmaktadır. Kadifekale’deki heyelan riski bilimsel ve yaşanan bir gerçekliktir. Kadifekale heyelan bölgesi içerisinde bulunan 19 Mayıs Mahallesi’nde 1978 yılında gerçekleşen heyelanın yarattığı tahribat ve yoksul mahalle sakinlerinin, çıplak ayaklı çocukların kayan sokak üzerindeki görüntüleri o dönem Yeni Asır Gazetesi’nde yer almıştır (Şekil 5.17).

Şekil 5.17 19 Mayıs Mahallesindeki heyelan sonrası, kayan sokak üzerindeki mahalle sakinleri, (APIKAM Arşivi, 2013).

²³ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

Sözlü tarih görüşmelerinde bölgede heyelan etkisinin görülüp görülmediği sorulmuş, anlatıcıların büyük bir bölümü heyelan tehlikesinin yapılarda görünen izlerinden “yarılma, kayma... vb.” bahsederek, bizzat şahit oldukları gözlemlerini aktarmakta, heyelanın olduğunu söyleyenlerin bir bölümü bu durumun Kadifekale’deki su deposundan kaynaklandığına ve heyelanın da suyun aktığı yönde, afet riskli alanın belli bölgelerinde; Yeşildereye bakan yamaçlarda, olduğuna değinmekte; bir bölümü söz konusu alanın politik kaygılar nedeniyle boşaltıldığına, Kadifekale’deki konutlarında herhangi bir zararın oluşmadığına, uygulamanın siyasi olduğuna vurgu yapmakta, proje ile ilgili spekülasyonlardan bahsetmekte, diğer bir kısmı ise söz konusu alanda proje başlayıncaya kadar hiçbir önlemin alınmadığına dikkat çekmektedir (Şekil 5.18).

Şekil 5.18 Heyelan olgusuna ilişkin anlatıcıların görüşlerinin dağılımı.

• 1977 Yılındaki Toprak Kayması

2005 yılında hayata geçirilen Kadifekale kentsel dönüşüm projesinin gerçekleştiği bölgede, 1977 yılında gerçekleşen toprak kayması sonucunda, evleri hasar görenlere yönelik ilk adımların bu tarih itibarıyla atılmaya başlandığı, Yeni Asır Gazetesi’nde 1978 yılı içerisinde yayınlanan haberlerden anlaşılmaktadır. Evleri hasar gören aileler için o dönemde merkezi yönetimin aldığı kararlarla afet konutlarının inşa edildiği ve kiracılar için ise ekonomik yardımlarda bulunulduğu, 1978 yılında Yeni Asır Gazetesi’nde yayınlanan haberlerde ve kaynak kişilerin yaşam anlatılarında şöyle yer almaktadır:

Yeni Asır Gazetesinn 18 Ocak 1978 tarihindeki, “*Afet İşleri Müdürlüğü müjdeyi verdi: İzmir’in heyelan bölgesinde oturan 400 aile hemen, 2 bin aile ise bu yıl içerisinde sosyal konutlara yerleşecek. Kale Kurtarılıyor*” başlıklı haberinde: dönemin Afet İşleri Genel Müdürü Mustafa Uğur, heyelan bölgesinde evleri büyük tehlike arzeden 130 aile’den 100’üne kira yardımı yapıldığını, 30’unun da Üçkuyular semtindeki afet evlerine yerleştirildiklerini hatırlatarak, 30 evin hemen yıkılacağını, Buca’daki ve Üçkuyular semtlerindeki sosyal konutların nisan ayına kadar tamamlanmasının hedeflendiğini belirtmiştir.

19 Ocak 1978 tarihli Yeni Asır Gazetesinde “*Afet İşleri Genel Müdürü Mustafa Uğur, kayma nedeninin yeraltındaki doğal su kaynakları olduğunu açıkladı. Heyelan bölgesi park yapılacak,*” başlığı ile yer alan haberde; Afet İşleri Genel Müdürü Mustafa Uğur’un Kadifekale eteklerinde sınırları belirlenen bölgenin “**Gecekodu Tasfiye Bölgesi**” olacağını, Bakanlık Jeologlarının yaptığı tespitlere göre yerin yavaş yavaş ancak devamlı olarak **kayma nedeninin yeraltındaki doğal su kaynakları olduğunu**, 2 bin konutun tamamen boşaltılmasından sonra konutların yıkılacağını ve bu sahanın “**Yeşil Saha**” ilan edilerek park haline getirileceğini, **kira yardımı alanların evlerini terk etmeleri gerektiğini, evleri hasar gören ailelerin ise sosyal konutlar tamamlandıkça yeni evlerine yerleştirileceklerini** açıkladığı belirtilmiştir.

23 Ocak 1978 tarihli Yeni Asır Gazetesinde *Kira yardımı sürekli olacak. Kadifekale afetzedeleri bakandan “söz” aldılar,* başlığının yer aldığı haberin içeriğinde;

Dönemin İmar ve İskân Bakanı Ahmet Karaas’ın demecinde: 30 bin kişinin can güvenliğini tehdit eden konu ile ilgili olarak 1950 ve 1962 yılları arasında İzmir Şehir İmar Planı için yapılan Jeolojik etüdlerde Kadifekale’nin “heyelana maruz kalan alan” olarak tespit edildiği ve imar planında bu yerlerin “yeşil saha” olarak gösterildiği halde daha sonra yerleşme bölgesi haline geldiği, vatandaşların can güvenliğinin sağlanması için binaların kesin tahliye edilmesi koşuluyla mal sahiplerine sürekli olarak, kiracı durumunda bulunanlara ise iki ay süreyle bin lira

kira yardımının yapılacağı, aktif heyelan bölgesi içinde yeni yapıların yasaklanacağı, heyelan bölgesi içinde hak sahibi ailelere Buca'da yapılmakta bulunan 250 pre fabrike konut ve İzmir Belediyesi ile yapılacak anlaşmaya göre gecekondü önleme bölgesinde yapılmakta olan sosyal konutlardan bir bölümünün tahsis edileceği, ayrıca İzmir Metropol alanı içerisinde tespit edilen ve bütün alt yapısı bakanlıkca ikmal edilecek bir yerleşme alanından arsa verilerek evini yapana yardım metodunu uygulamak çerçevesinde konut inşaat kredisi verileceği, hak sahibi vatandaşların ödeme güçlükleri de göz önüne alınarak diğer afet bölgelerinde uygulanan yasal olanaklardan faydalandırılacakları açıklanmıştır.

Sonraki süreçlerde, iki ay içinde tapu veya benzeri evrakla İl İmar Müdürlüğü'ne başvurularını yapan afetzedelerin yardımlardan faydalanacakları beyan edilmiş, heyelan sahası "afete maruz yasak bölge" ilan edilmiştir. Bu süreçte, İl İmar Müdürlüğüne yapılan ihbarlar sonucunda bazı kişilerin hak sahibi olmadıkları halde bazılarının ise hasarlı evlerini terk etmedikleri halde kira yardımı aldıkları, yanlış beyanlar vererek kira yardımından yararlandıklarına ilişkin haberler yerel gazete haberlerinde de yer almıştır (Şekil 5.19).

Şekil 5.19 Yeni Asır Gazetesi Haberleri,1978 (APİKAM Arşivi, 2013).

1986 yılına kadar 3377 konut ve işyerinin nakli önerilmiş, ancak, bunlardan 839'u müracaat ettiğiinden hak sahibi olmuş, daha sonra ilave hak sahiplikleri ile toplam 882 afetzedeye Esentepe, Buca-Tınaztepe ve Çiğli'de yapılan konutlar dağıtılmıştır.

• **Heyelan Sonrası Kaçırılan Fırsat**

1977 yılında yaşanan heyelan sonrasında, heyelan bölgesinde yaşayanlar evlerini boşaltmaları koşuluyla para yardımı almış, ellerine geçen peşin parayla başka yerlerden ev almış ancak, heyelan bölgesindeki evlerini boşaltmadıklarından Belediye verilen parayı taksitlendirerek tahsil etmiştir. Bu durum bir anlatıda şöyle aktarılmaktadır:

“Paralarını aldılar, aldıkları peşin parayı gittiler başka yerden de ev aldılar yine burada oturuyorlar, evler yıkılmadı eee heyelan, belediye başkanı değişti dört, beş sene sonra falan filan belediye başkanı değişince öteki belediye başkanı bu evlerinin parasını alanlar başladı ayda diyelim yanlış olmasın hatırlamam ben 200, 200 geri ödeyecekler dedi ev kirası öder gibi geri ödeyin o paraları yıkım kalktı dedi. Keşke bizde alsaydık dedik niye bir yer alırdık başka yerden ayda 200 liraya ev var mı demi...” (Naci C., 55 yaşında).²⁴

• **Kale'deki Su Deposu, Terör Olayları**

Kadifekale'de yaşamış, 55 sene önce Yunanistan'dan, Selanik'in İnelli köyünden Kadifekale'ye göç etmiş bir ailenin ikinci kuşak ferdi Tülay Hanım ile Uzundere toplu konut alanındaki evinde yapılan görüşmede, Tülay Hanım Kadifekale bölgesindeki toprak kaymalarının nedenini bölgedeki su deposu ile ilişkilendirirken aynı zamanda bölgedeki evlerin su kaynaklarının, dere yataklarının üzerinde inşa edildiğine, 70'li yılların ortalarına doğru bölgede yaşayanların kendilerine ev verileceğine dair beklentilerine anlatısında şöyle değinmektedir:

²⁴ Kadifekale sakini (Halen mahallede yaşıyor), Emekli, Görüşme tarihi:15.05.2012

*“Valla, biz orada heyelan olduğunu o kadar depremler mesela oldu evler mesela eskiden yapılmış belki de şimdi denir ki çok sağlam değildi ama hiçbir şey olmadı. Hiçkimsenin evi çökmedi yani hiçbir can kaybı olmadı. İlk zamanlarda zaten 70’li yıllarda falan heyelan, 70’li yıllarda da birçok insanda 70’in 2-3 yıl sonra, 73’e filan dayalı azıcık böyle çatlağı olanlar artık millet ev verilecek diyerekten kendileri dahil şey yaptılar yani gitsinler diyerekten, **sonra sonra bu Kale’de depo mu vardı ne vardı? İlgilenen olmadı sanırsam Kale’deki depoyunan, pınarlar filan varmış. Çok sene geçtikten sonra annem yer yatağında yatıyordu diyodiki; alttan su geliyo, su sesini duyuyom.**” (Tülay G., 47 yaşında).²⁵*

Başka bir anlatıcı ise Kale’deki su deposunun heyelana neden olduğuna değinirken, bölgenin boşaltılmasının temel gerekçesi olarak yaşanan terör olaylarını işaret etmektedir.

*“Yani... yürüyüşler, artık terör olayı diyim, şey diyim oranın esasında sökülmesinin temel kaynağı bu. Ha, ikinci, ilk temel kaynağı 1977-78’lerde Kadifekale bir deprem geçirdi. Yani çocukluktan bahsediyorsanız, **su deposundaki suyun Yeşildere’ye doğru akması, Vezirağa denilen yere akması orda bir çökmeden meydana gelen, 1978 ‘de İmar İskân Bakanlığı yani şimdi Toplu Konut İdaresi değil de o zaman İmar İskân Bakanlığı Buca’dan yani at koşusunun ordan ev yaptı. Oradaki mağdur yıkılan, depremzede diyim yahut şu andaki bizim mağdur gibi mağdur olan insanlara ordan bire bir ev verdiler 1978’de. İmar İskân Bakanlığı baktı oturulur raporu verilenlere ev vermediler, oturulmaz raporu verilenlere bire bir ev verdiler ve ordaki verilen evler sıfır faizle verildi. Yani şu andaki gibi TEFE, TÜFE veya enflasyona göre bir faiz uygulanmadı orda. Yani diyelim ki kaç para kardeşim senin burayı yıktım, 10 milyar verdim, 10 bin lira verdim. Benim burada sana verdiğim ev de 30 bin lira. 20 bin lirayı örneğin 15 yılda ödeyeceksin. Olay bu.**” (Abdurrahman Ç.,48 yaşında).²⁶*

²⁵ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

²⁶ Kadifekale sakini (taşınmış).Uzundere Toplu Konutlarında apartman görevlisi. Görüşme tarihi:29.09.2012

Kentsel dönüşüm projesinin gündeme gelmesinden önce, 1990'lı yılların başından itibaren Kadifekale, güvenli olmayan bir alan olarak görülen ve suçla anılan bir bölgedir. Kadifekale'nin namı, kentin diğer bölgelerinde yaşayanlar için olumsuzdur. Bu nedenle, dönüşüm projesi, suçla ilişkilendirilen bu alanın temizlenmesi için gerekli olan meşruiyeti sağlamaktadır. Kaynak kişilerin anlatılarının yanı sıra "Ekşi Sözlük" gibi sosyal ağ platformlarında, **Kadifekale'nin kent içinde güvenli bir yer olmadığına ilişkin aşağıdaki alıntılara benzer pek çok yoruma rastlanmaktadır;**

*"...Uzun zamandır İzmir'de olmama rağmen gitmediğim, beni hiçbir gücünde götürmeyeceği, güzide bir İzmir semti... Olur, da gidecek gitmek zorunda olacaklar için önerimiz ise; cüzdan, cep telefonu, saat, sayısal kuponu, sigara paketi, patlak prezervatifleri dâhil her şeylerini yan pantolon ceplerine koymaları** iki ellerini de ceplerini üzerine sıkı sıkı tutmaları gerekmektedir. Hatta yanlarında arkadaş varsa arkadaşı da onu tutsun ki cep telefonu ayağına toptan götürmesinler evlatçığı..." (demlikposet" rumuzlu kullanıcı-Ekşisözlük, 2014)*

• **Projeye İlişkin Spekülasyonlar-Kompla Teorileri**

"...Bu olay zaten geniş açıda bugün, bugün bütün Türkiye duydu diyim. Hani İzmir Kadifekale'yi yıkıyorlar, yıkım gelmiş, yok Japonlar almış, yok teleferik yapılıcakmış buradan turistler için Agoraya direk falan, onları duyuyoruz. Haa doğrumu, eğrimi bilmiyorum, ben görmeden inanmam. Burası Kale ne olacağını ben değil kimse bilemiyor..." (Naci C., 55 yaşında).²⁷

*"Mesela şimdi diyelim ki buraya gelmeden 10 sene, 10 sene öncesi...70'li yıllarda düşünürsek heyelan olduğunu, 70'li yıllarda Kadifekale öyle değildi. Son 10-12 yıl içerisinde Kadifekale kötü olmaya başladı. Bence **Kale'deki o depo muydu neydi?** Bence oraya bi çözüm bulmuş olsalardı o Kale'de öyle bi şey olmazdı." (Tülay G., 47 yaşında).²⁸*

²⁷ Kadifekale sakini (Halen mahallede yaşıyor), Emekli, Görüşme tarihi:15.05.2012

²⁸ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

Bir anlatıcı ise projenin gerçekleşme nedenini; “*Velhasıl bizi kıskandılar... Bizi ev yaptık yapalı bu zamana kadar kaldıracaz, kaldıracaz, kaldıracaz, dağıtacaz... Dağıttıktan sonra da en sonunda da dağın başına getirdiler, koydular bizi buraya*” şeklinde aktarmaktadır (Mehmet T., 80 yaşında).²⁹

Mahalle sakinlerinin anlatılarında dile getirdikleri komplo teorileri, çeşitli spekülasyonlar heyelan gerçeğini, arkasında yatan başka nedenlerle ilişkilendirme gerekliliğinin bir göstergesidir. Projeye karşı çıkışların bir başka anlatımı, yansımadır.

5.4.8 Hatırlatıcı Kimlik-Aktiviteler ve Mekân; Mardinliler-Midyecilik-Kadifekale ve imentepe

Kentsel dönüşüm projesi öncesinde, Kadifekale dönüşüm alanı, Mardinli göçmenlerin kentte kayıt dışı olarak, sağıksız koşullarda Midyecilik faaliyetlerini sürdürdükleri bir üretim mekânıdır. Midyecilik, Kadifekale denince Mardinlilerle özdeşleştirilen bir faaliyet, kimliktir. Uzundere toplu konut alanına midye tesisi yapılması imar planında öngörölmüş; ancak yapılmamıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkilileri tarafından, Uzundere midye tesislerinin hijyenik açıdan denetimli olması ve faaliyetlerin vergilendirilmesinin, maliyetleri arttırması nedeniyle, üreticiler tarafından tercih edilmediği bu nedenle hayata geçirilemediği belirtilmektedir.

Bir anlatıcı Midyecilikle uğraşan Mardinlilerin Uzundere’ye gelmemelerini, Midyecilikle geçimini sağlayanların çoğunun gelir düzeylerinin Uzundere’ye göç edenlere göre daha iyi olmasına dayandırdığı anlatısında şöyle demektedir: “*Biz kendimiz zengin yaptık onları. Onlar buraya gelmedi. Emin olun gelmedi. Onlar zenginledi. Sıfır arabaları var .*” (Mustafa D., 30 yaşında)³⁰ Anlatıda kimlik “onlar”

²⁹ Kadifekale sakini (taşınmış).İşçi Emeklisi. Görüşme tarihi: 13.04.2013

³⁰ Kadifekale sakini (taşınmış). İşsiz öğretmen. Ailesi Çanakkale’den İzmir’e göç etmiş. İzmir doğumlu. Kadifekale heyelan bölgesinde Kosava Mahallesinde yaşamış, 75 m²’lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:14.04.2013

sıfatıyla ayrıştırılmaktadır. Mustafa D., anlatısına devam ederken kentsel dönüşüm sürecinde mağdur edilenleri ise; *“Bu süreçte mağdur olan insan, Kale’de gözü açık olmayan, normal işlerle uğraşan, temiz insanlar...”* şeklinde tanımlamaktadır.

Bir başka örnekte ise, ebeveynlerinin 1990’lı yılların başında Irak savaşı nedeniyle Mardin’in Ömerli ilçesinden İzmir’e göç ettiğini oradan Kadifekale’ye yerleştiklerini belirten, Uzundere’ye taşınan ve 19 yıl Kadifekale’de midyecilik yaparak geçimlerini sürdüklerini ifade eden ailenin kadın ferdi Sevim Y.,³¹ Uzundere’de bu faaliyeti sürdürebilmek için midyeleri fabrikalardan hazır aldıklarını belirtmektedir. Ancak, hazır alınan midye, üretim ölçeğindeki maliyeti de arttırmıştır. Kadifekale’deyken gece gündüz yapılan ve oldukça yorucu olan midyeciliğin Uzundere’de yapılamaması Uzundere’de sağlanan tek rahatlık olarak da dile getirilmektedir.

Eşiniz midye satışlarını nerede yapıyor? ” sorusuna, Sevim Y.,³² Konak-Kemeraltı gibi beklenen cevabı vermemiştir. Eşinin turizm sezonunda, mayıs ayından itibaren Bodrum-Turgutreis’e midye satmak için gittiğini belirtmiştir. Bu durum, yerel ölçekteki bir üretim biçiminin ülke ölçeğine yayılan etkisini görmek adına önemli bir bilgidir.

Anlatılarda, midyecilikle uğraşanların çoğunun Uzundere’ye göç etmek yerine bu faaliyete (eski koşullarda) devam edebilecekleri, Kadifekale dönüşüm alanı yakınındaki Çimentepe’ye taşındıkları belirtilmektedir (Şekil 5.20). *“...Çoğunluk Çimentepe. Çünkü midye yapabilecekleri alan şu an orası. Çoğunluk orada...”*(Tülay G., 47 yaşında).³³

³¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

³² Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

³³ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

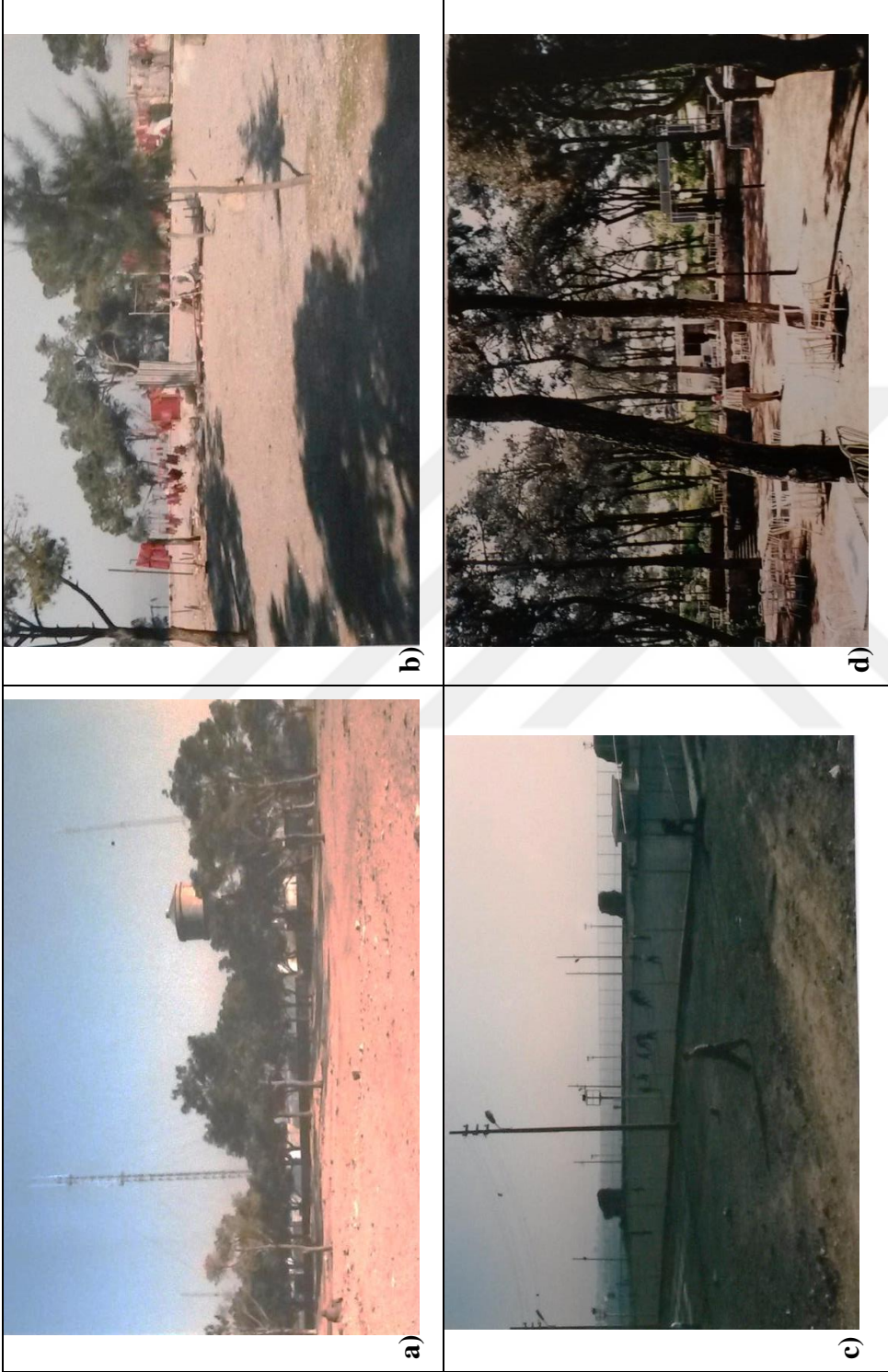
Şekil 5.20 Kadifekale Kentsel Dönüşüm Alanı ile Çimentepe Mahallesi'nin birbirine göre konumlarını gösteren harita (Google earth, 2016).

5.5 Kolektif Belleğin Öznesi Mekânlar, Güzergâhlar, Noktalar

Kadifekale'ye ilişkin bellekteki mekânsal temsiller, gündelik mikro yaşam çevreleri, süreç içinde ortaya çıkan gecekondular, eğlence mekânları, Kale surları, yaşayanların günlük kullanımında önemli bir yer tutan ve düğünlerin de yapıldığı çay bahçeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

-Surlar-Kale

Kentin arkeolojik ve kültürel belleğinin tarihi simgesi olan Kale, Kadifekaleliler için de aidiyet ilişkilerinin kurulduğu mekândır. Kale yapısı, sur duvarları ile çevrili 1. (Birinci) derece arkeolojik sit alanı içerisinde tez çalışmasının sürdürüldüğü 2016 tarihi itibarıyla mevcut olan, Kale sakinlerinin anlatılarında yer alan; çay bahçesi, park (çocuk oyun) alanı, futbol sahası, kilim tezgâhları gibi kültürel objelerin bulunduğu mekânlar yer almaktadır. Surlar, Kadifekalelilerin birbirleriyle ve Kadifekale'ye ziyarete gelenlerle sosyal etkileşimde bulunmalarına imkân sağlayan kentsel mekenalardır. Bu mekânlar ayrıca Kale sakinlerinin ekonomik ve kültürel faaliyetlerini sürdürülebildiği; aktivitelerine, düğünlerine, yaşamışlıklarına da sahitlek etmiştir (Şekil 5.21).

Şekil 5.21 1990'lı yılların başında Kale içerisindeki a) Su deposu, b) Halı Dokuma Tezgâhları, c) Futbol Sahası, d) Çay bahçesinden görüntüler (İzmir 1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2016)..

-Gecekondular-Bahçeler-Sokaklar

Kadifekale'deki yaşam alanlarında konutların bahçeleri, avlular önemli aktivite alanıdır. Bahçedeki ağaçlarından meyve alanlar, damlarda güvercinlerini besleyenlerin yeni yerleşim alanındaki söz konusu faaliyetleri gerçekleştirme imkânı buldukları alanlar modernitenin simgesi çok katlı blokların zemin katlarına taşınmıştır. Kadifekale'de sokakta sosyalleşen kadınların, Uzundere toplu konut alanında yer alan yeşil alanlardaki banklarda, apartman önlerindeki merdivenlerde bu alışkanlıklarını devam ettirdikleri, bir araya geldikleri görülmektedir.

Gecekonduların bahçeleri Kale'lilerin ufak da olsa birtakım ürünleri yetiştirebildiği, ağaçların olduğu, kimi zaman komşularla zaman geçirilen üretim ve sosyalleşme mekanlarıdır. Bir mahalle sakini bahçesine ilişkin bilgiyi şöyle anlatıyor:

“Dut ağacımız vardı, üzüm ağacımız vardı. Üzüm gaynadırdım. Bahçem,damımız, teraçamız güzelidii, dama çıkardık, otururdük, kalkardık, kanepeler gurardık. Yani gullük, gülistanlık çok rahatıdık. Aydınlık, Kale dibimizde, çıkardık, gezmeye çıkardık. Ahhh...hiçbişey daha doğrusu gerisi yalan işte burası. Neden orayı öyle yaptılar şimdi altından nem ne geçiyormuş da denize ineceklermiş...Üzümlerimm dama çıktı. Bahçede ağaç diktim. Üzüm doluydu. Üzüm gaynadırdım Bağ sardırdım Asma yaprağı. Golgesinde oturuyordük, gelen giden yiyordu, Gomşulara da dagıtıyordum...”(Şerife T., 75 yaşında).³⁴

Kadifekale'deki evlerin bahçeleri Mardinli göçmenler için de Midyecilik faaliyetlerini sürdürebildikleri mekânlardır. Ancak midyecilikle geçinenler dışında bölgede yaşayanlar için bu durumun midye çöpü ve kokusundan dolayı rahatsız edici bir durum oluşturduğuna anlatılarda yer verilmiştir.

³⁴ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:13.04.2013

Sokaklar ise, Kalelilerin Kadifekale'den kent merkezine yürüyerek mahalle sakinlerinin anlatımıyla “*yayan*” olarak bağlanmalarını sağlayan, sadece Kadifekalelilerin bildiği kestirme güzergâhlardır. Gecekondu arasıdaki organik düzensiz sokaklar da kapı önlerinde oturan kadınların sohbet ettikleri, çocukların oyun oynadıkları sosyalleşme mekânlarıdır.

-Tansaş, İş Bankası, Postane

Bazı anlatılarda Kadifekale'deki ticari ve idari faaliyetlerde bulunan Kurum ve Kuruluşların yaşanan hırsızlık olayları nedeniyle zamanla Kadifekale'den ayrıldığı şöyle ifade edilmektedir: “*Bankalar kapatıldı, Postane kapatıldı, Tansaş vardı kapatıldı. Şeyler oldu bi takım. Güvenlik nedeniyle yani aslında onların tercihi*” (Erdal B., 56 yaşında).³⁵ (Şekil 5.22)

Şekil 5.22 1990'lı yılların başında Tansaş olarak kullanılan yapının görünümü.(İzmir 1 Nolu Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2016).

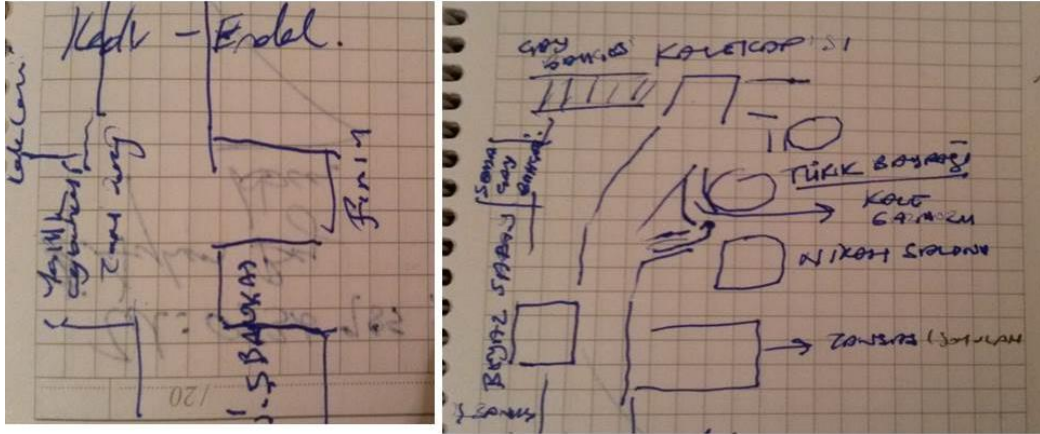
Ancak söz konusu Kurum ve Kuruluşlardan örneğin; Tansaş'ın 1. Birinci (derece) arkeolojik sit alanı sınırına izinsiz olarak inşa edildiği için yasal yaptırımla kaldırılmasına ilişkin ilgili İzmir 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nca karar alındığı tespit edilmiştir. İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını

³⁵ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:13.04.2013

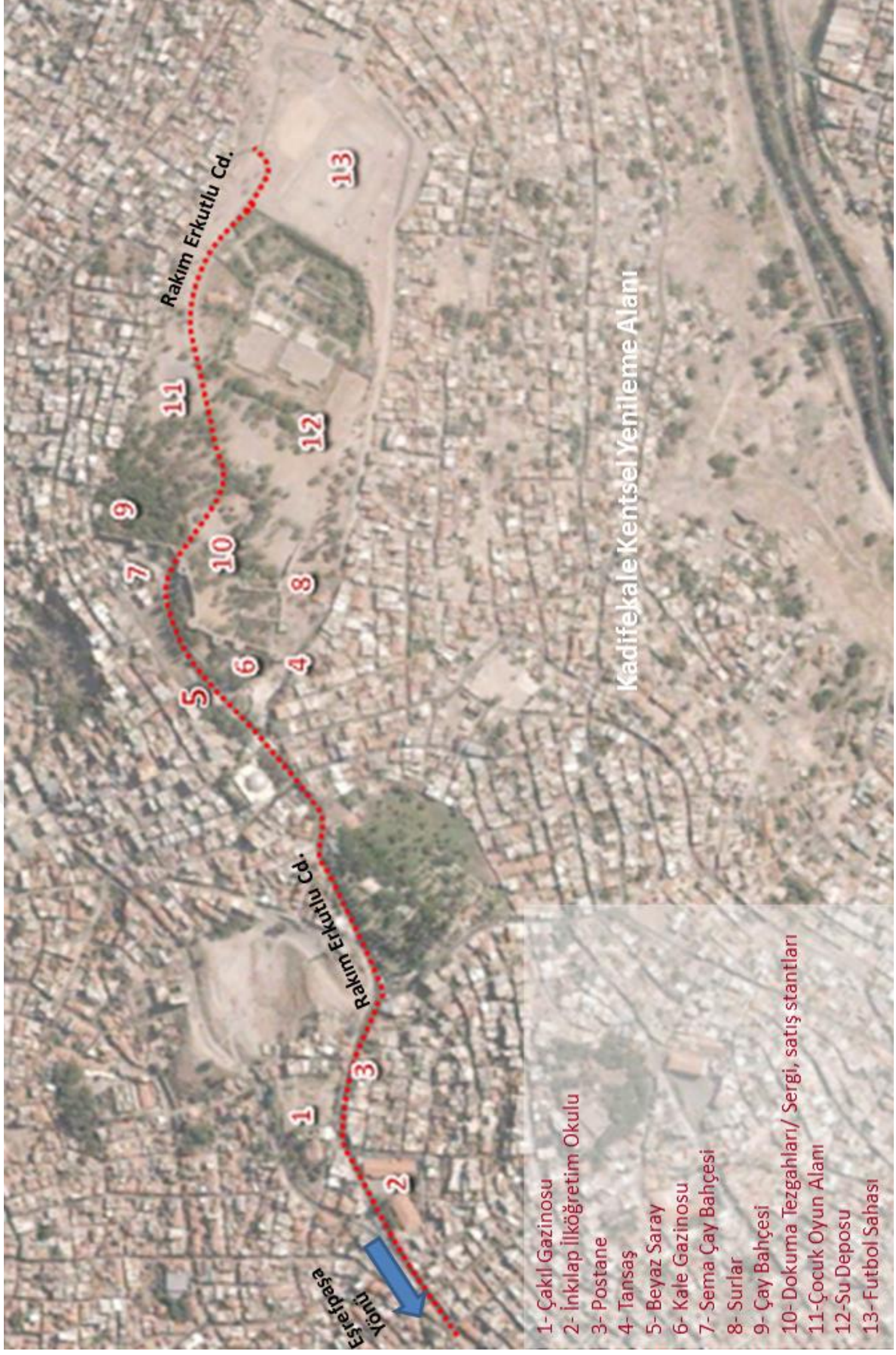
Koruma Bölge Kurulunun konuya ilişkin aldığı 27.07.1997 tarihli ve 2105 sayılı kararında, sur duvarlarının dibine, Kurul izni alınmadan, izinsiz olarak inşa edilen, Tansaş olarak kullanılan binanın yıkılarak, kaldırılmasına karar verilmiştir (İzmir 1 Nolu Kültü Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2016).

-Rakım Erkutlu Caddesi

Anlatılarda referans verilen, kentsel dönüşüm projesi hayata geçirilmeden önce var olan Kale Gazinosu, Çakıl Gazinosu, İş Bankası, Postane, Tansaş gibi yapıların yanı sıra günümüzde Kadifekale’de mevcudiyetini hala devam ettiren, salaş bir lokanta ve kahvehane olarak işletilen Beyaz Saray, Sema Çay Bahçesi’nin, anlatılarda doğrudan atıf almayan Eşrefpaşa yönünden Kadifekale’ye ulaşan **Rakım Erkutlu Caddesi** çevresinde kümelendiği belirlenmiştir (Şekil 5.23 ve Şekil 5.24).

Şekil 5.23 Anlatıcılar tarafından çizilen bellek haritaları.

Şekil 5.24 Kadifekale'ye ilişkin bellek atıfları (Google Earth, 2004)..

-Eğlence Mekânları: Gazinolar, Çay Bahçeleri

1950’li yıllarda İzmir’in eğlence mekânlarına ilişkin olarak Hülya GÖLGESİZ GEDİK’in “1950’li yıllarda İzmir” kitabındaki alıntılarda; dönemin eğlence mekânları olarak, İzmir Palas, Tüccar Kulübü, Fuar Pavyonu, Deniz Lokantası gibi yerlerin dışında Kadifekale’deki birkaç bahçe ve gazinonun da sayılabileceğinden bahsedilmektedir (Şekil 5.25).

Şekil 5.25 1970’li yıllara ait fotoğraflar (Gittigidiyor, b.t).

Kadifekale Gazinosu’nun “Eşsiz Panorasıyla Restoranımız Hizmetinizdedir” sloganıyla yayınlanan reklamları, 1978 tarihli Yeni Asır gazetesinin muhtelif sayı ve sayfalarında görmek mümkündür (Şekil 5.26).

Şekil 5.26 Kadifekale Gazinosuna ilişkin gazete reklamları (Yeni Asır Gazetesi Arşivi, 1978).

Kadifekale'nin bir zamanlar mesire yeri, eğlence mekânları ve gazinoları ile anılan, kentin prestijli alanlarından biri olduğu sözlü tarih anlatılarında şöyle aktarılmaktadır: “...Zeki Müren geldi. **Beyaz Saray** vardı ya (Şekil 5.27). **Kadifekale'nin itibarı çok fazlaydı o zaman büyük sanatçıların hepsi geliyordu. Tabii, Kadifekale mis gibi yerd, çiçek gibiydi, pırıl pırıldı...**”(Mehmet D., 51 yaşında).³⁶

“Mekân olarak; mesela şey vardı...(iç çekerek) **gazino vardı Kale'de, orada nişanım da olmuştu. Çıkıp çay bahçesi vardı Kale'nin içinde çok güzel oraya çıkıp gidebiliyorduk. Mekân olarak öyle tabi, dostluklar vardı. Sonradan komşuların herkes bi yere gidince**” (Tülay G., 47 yaşında).³⁷

³⁶Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

³⁷Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

Şekil 5.27 Anlatılardaki Beyaz Sarayın günümüzdeki konumu (Yandex, 2012).

Kadifekale’ye gelin olarak, evlendikten sonra gelen bir anlatıcı Kadifekale’deki yaşamı şöyle aktarmaktadır:

*“Kadifekale çok şenlikli bir yer. Oranın düğünleri hiç bitmez. Turistler çok gelir ziyaret eder mesela. Sürekli bizim kapımızdan turist arabaları gelir geçerd. O yüzden bizim kendi insanımız bazı şeylerin değerini bilmiyor ama yabancılar çok güzel biliyor mesela gezilecek yerleri. Mesela doğulu kadınlar Kale’nin içerisinde çok güzel halılar, el dokuma halıları örerdi mesela. Onları ziyaret ederdi. **Çay bahçemiz vardı mesela Kale’nin tam içerisinde deniz manzaralı, süper bir şeydi. Orada çay içmeye falan giderdik mesela. Ev hanımıydık ama genede geziyoduk yani orda da.**” (Filiz A.,33 yaşında).³⁸*

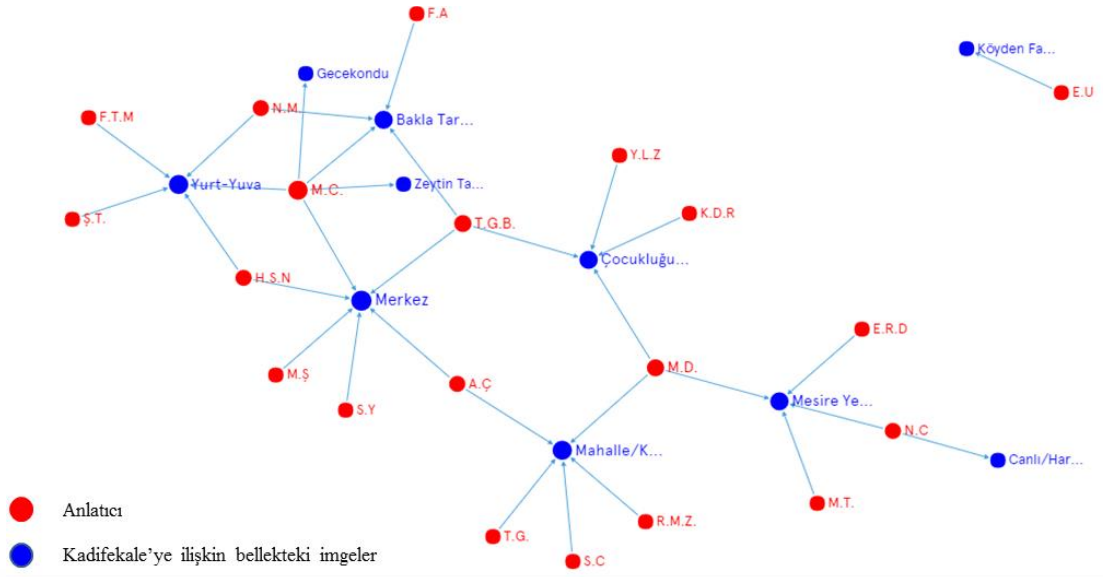
³⁸ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:29.09.2012

Sonuç olarak, Neoliberal politikalar bağlamında kentsel mekâna müdahaleler sonucunda dönüşüme tabi tutulan alanlarda oluşan sosyolojik değişim ve yerinden edilme süreci ele alındığında, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nden etkilenen grupların gözüyle kente, projeye ilişkin bakış açılarının ele alınması değerlidir.

Kadifekale kentsel dönüşüm projesi nedeniyle yerinden edilen aktörler (mahalle sakinleri) ile yapılan sözlü tarih görüşmelerinde yer, imge aktarımları üzerinden ilişki ağları okunmaya çalışılacaktır. Aktörler tek tek ele alındığında bütüncül bir bakışla analiz edilmek istenen konuya ilişkin detaylar gözden kaçırılabilir. Buna karşılık Ağ Analizi Yöntemi ile sözlü tarih görüşmesi yapılan her bir mahalle sakinin anlatılarında bahsettiği, vurguladığı imgeler, öğeler, nesnelere Aktör Ağ Kuramı temel alındığında yaşadıkları, oluşturdukları sosyal ağda, toplumsal yapıda ilişki kurdukları ortak olgular, temalardır. Bu mikro ilişki ağı, toplumsal öğelerin, bakış açılarının bütüncül bir biçimde açığa çıkarılmasında önem arz etmektedir.

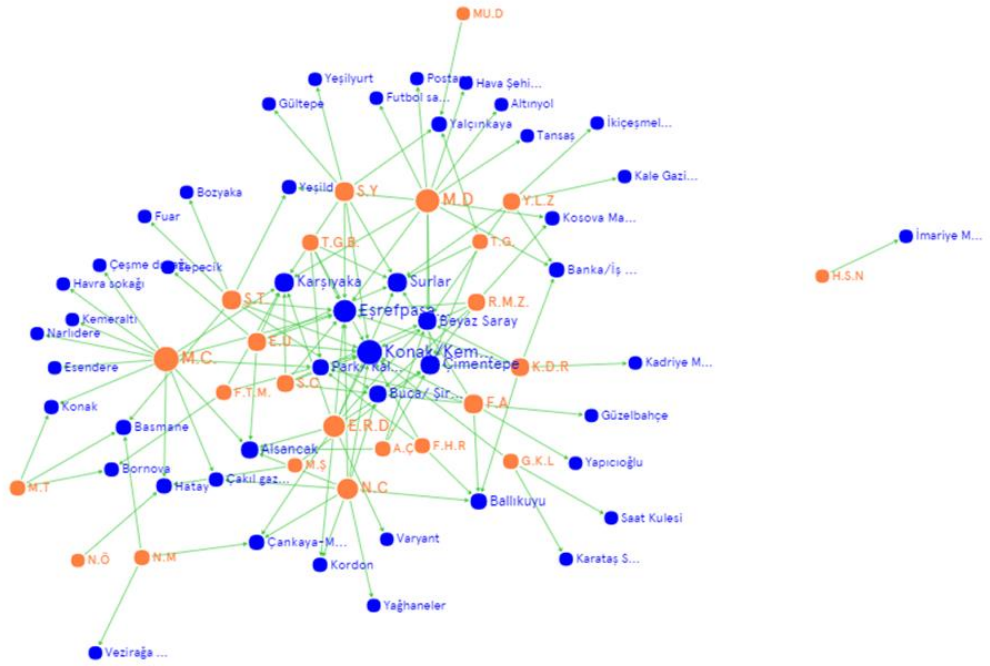
Şekil 5.28'de sözlü tarih görüşmesi yapılan 20 bireyin Kadifekale'ye, yaşanılmış mekâna ilişkin algılarının, bakış açılarının okunmasına imkân sağlayan bir ilişki haritası yer almaktadır. Haritada sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcılar (mahalle sakinleri) kırmızı renkle/ikonla ifade edilirken, söz konusu aktörlerin anlatılarındaki Kadifekale imgesi üzerine kurulan ilişki, haritada mavi ikonlar şeklinde görünmektedir. Ortak imgeleri vurgulayanların sayısının artması, mavi noktaların çaplarını büyütmektedir. Sözlü tarih anlatıcılarının ortak olmayan imgeleri, ilişki haritasında oluşan kümenin dışında yer almaktadır.

Anlatılarda Kadifekale'ye özgü nitelikler, geçmişte Kadifekale bölgesinin mesire yeri olarak kullanılması, zeytin, bakla tarlalarının bulunması, kentin merkezinde konumlanması, gecekondu bölgesi olması, aktörler bağlamında bellek üzerinden gelişen ilişki haritasında da ortaya çıkmıştır. Ayrıca Kadifekale'de yaşanan süreçte bölgeye yüklenen anlamlar, yurt-yuva, mahalle imgesine, çocukluğun geçtiği yer niteliğine de yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 5.28 Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin (haritada kırmızı ikonlarla ifade edilmiştir) Kadifekale'ye (yaşanılmış mekâna) dair bellek okumalarında yer bulan anlatımlarını (mavi ikonlarla ifade edilmiştir) açığa çıkaran ağ haritası.

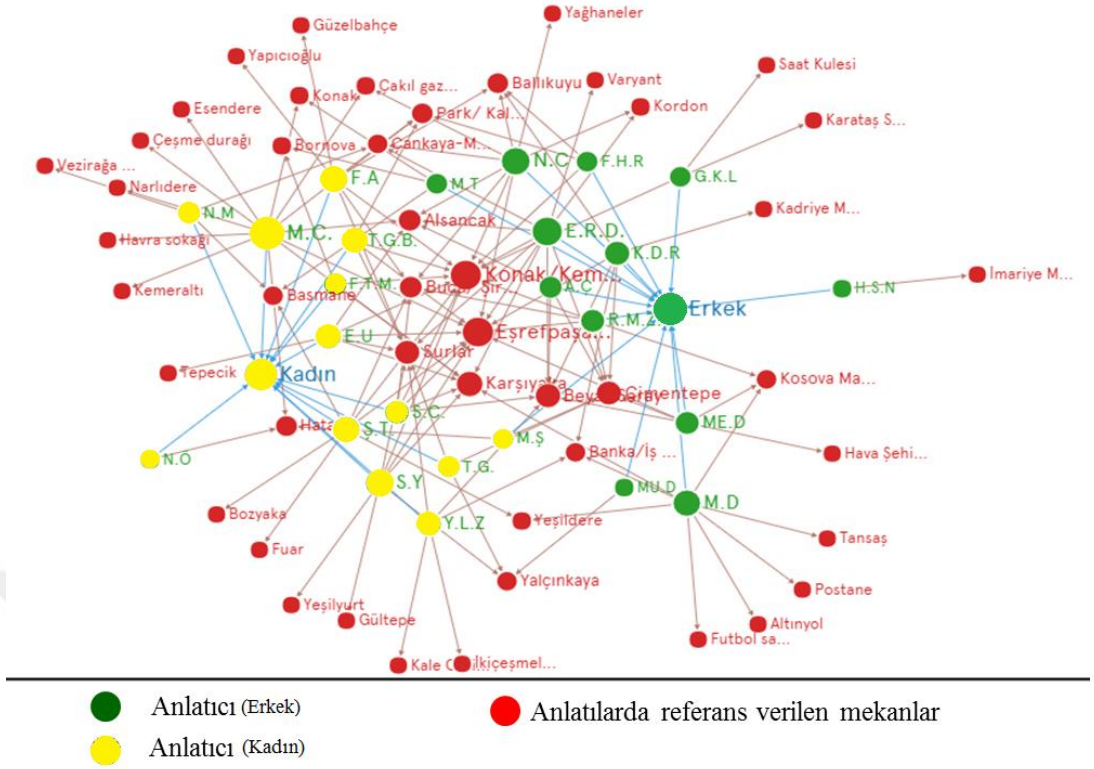
Şekil 5.29'da, sözlü tarih görüşmesi yapılan bireyler ile anlatılarında İzmir'e, yaşadıkları kente ilişkin referans ettikleri mekânlar ilişkilendirilmiştir. Haritada aktörleri (anlatıcıları) turuncu noktalar, referans verilen mekânları mavi noktalar, ilişki yönünü ise yeşil çizgi şeklinde görmek mümkündür. Kadifekale ve yakın çevresinin haritanın merkezinde konumlanması, anlatıcıların kentle ilişkilerini, yaşadıkları yer ve etkileşim halinde buldukları Kadifekale'nin yakın çevresi üzerinden kurduklarını ortaya çıkarmaktadır.

- Anlatıcı
- Referans verilen mekanlar

Şekil 5.29 Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin/anlatıcıların yaşadıkları kentte referans verdikleri mekânlara ilişkin ağ haritası.

Şekil 5.30’da, Şekil 5.29’daki haritaya cinsiyet verisinin eklenmesi sonucu farklı cinsiyetler açısından anlatılarda yer bulan mekânlara dair ilişki okunmaya çalışılmıştır. Haritada aktörleri (anlatıcıları) yeşil ikonlar/ noktalar, referans verilen mekânları kırmızı ikonlar, cinsiyetleri mavi ikonlar, ilişki yönü ise kırmızı çizgi şeklinde görünmektedir.

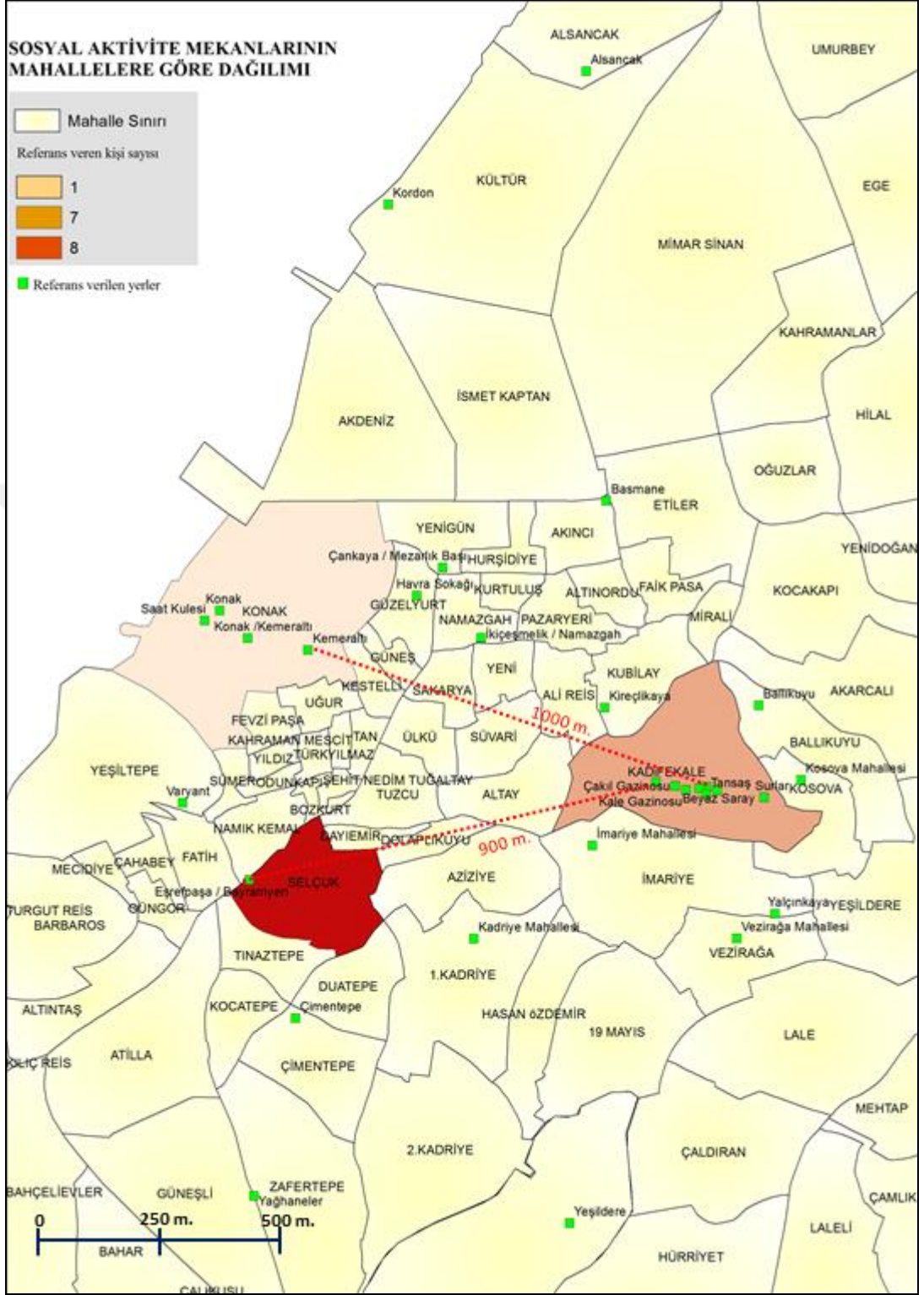
Şekil 5.30 Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin/anlatıcıların cinsiyetlerine göre yaşadıkları kente referans verdikleri mekânlara ilişkin ağ haritası.

İlişkilerin yoğunlaştığı noktalar, anlatılarda kesişen mekânlardır. Kadın ve Erkek anlatıcıların network üzerinde kurdukları ilişki genellikle ortak mekânlara atıfta buldukları için dengededir. Kent merkezi olarak kabul edilen, Kadifekalelilerin çalışma imkânı buldukları, alışveriş yaptıkları, kamusal hizmetlerden faydalandıkları Konak, Kemeraltı, Eşrefpaşa, Basmane, Alsancak semtleri ağ haritasının merkezine, odağına yerleşmiştir. Kadifekale içerisinde hem kadın hem de erkek anlatıcılar tarafından en çok referans edilen mekân, surlardır. Kadifekale’de antik dönem izlerinin günümüze ulaşan kalıntılarında surların bulunduğu bölge, bölge içerisinde yaşayanlar için sosyalleşme, aktivite alanı ve turizme yönelik ticari faaliyetlerin sürdürüldüğü görsel bellekte de iz bırakan bir mekândır. Kentsel dönüşüm projesi sonrası Kadifekale’deki midye üretimine yönelik faaliyetlerin yeni adresi olan Çimentepe de, anlatılarda yer bulmuştur (Şekil 5.31 ve Şekil 5.32).

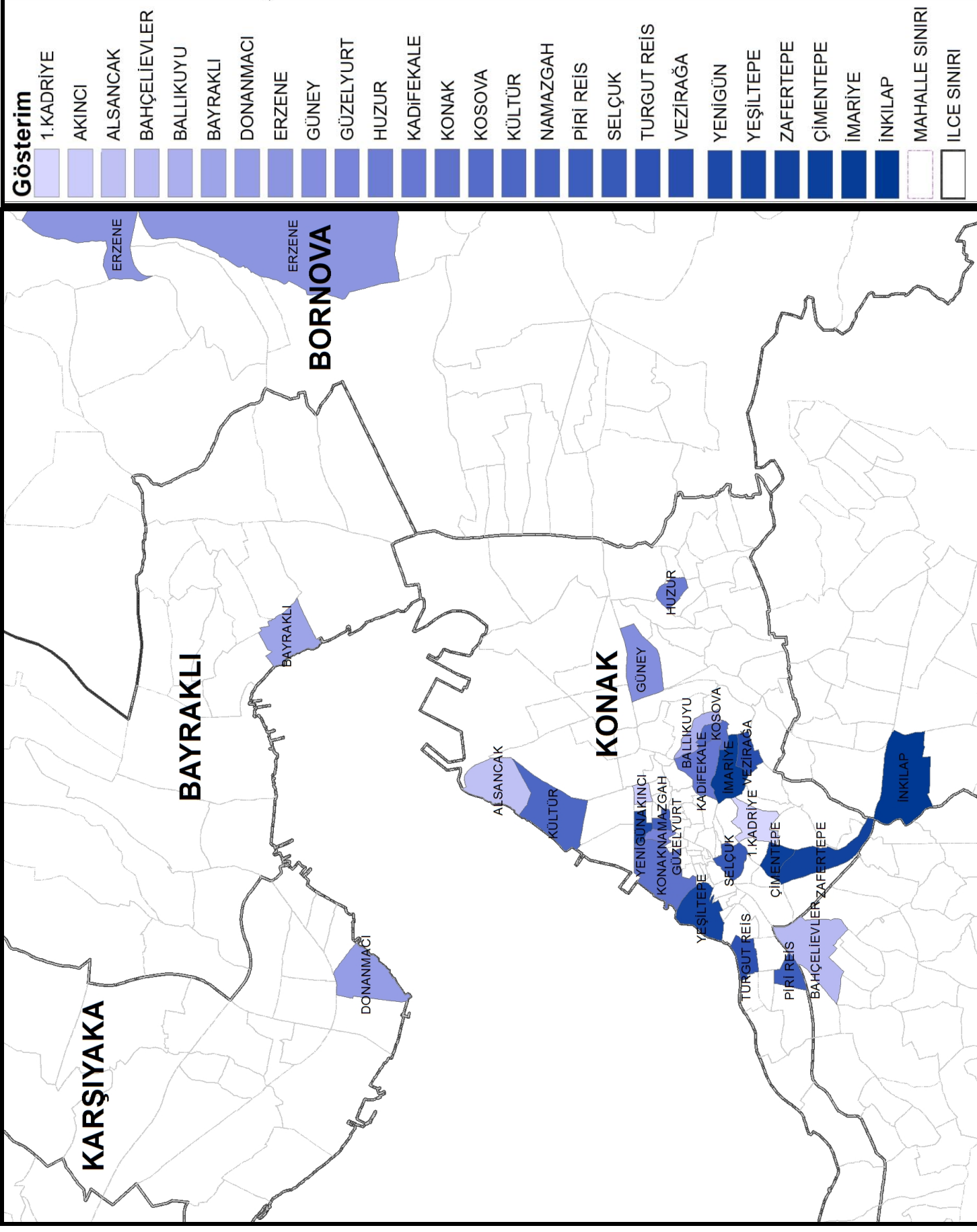
Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ile oluşturulan ağ ilişki haritaları ve mekân bilgi haritalarında, kaynak kişilerin Kadifekale ve kent merkezi ve çevresine yönelik

ilişki noktaları, nodes, ortak referansların açığa çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla Kadifekaleliler için kentsel dönüşüm projesi ile yaşam alanlarına, kent merkezine dair zaman içinde oluşturdukları ilişki noktaları, nodes, ortak ortadan kaldırılmıştır. Yok olan, Kadifekalelilerin fiziki olarak görünen gecekonduları değil, farklı kuşakların ortak deneyimlerini yaşayacağı mekânların veya temsillerinin kalmaması, kentle temas edilen sıcak noktaların sürekliliğinin kaybolması ve Kadifekalelilerin kolektif olarak zamanla yarattıkları evrenleridir (Şekil 5.34 ve Şekil 5.33).

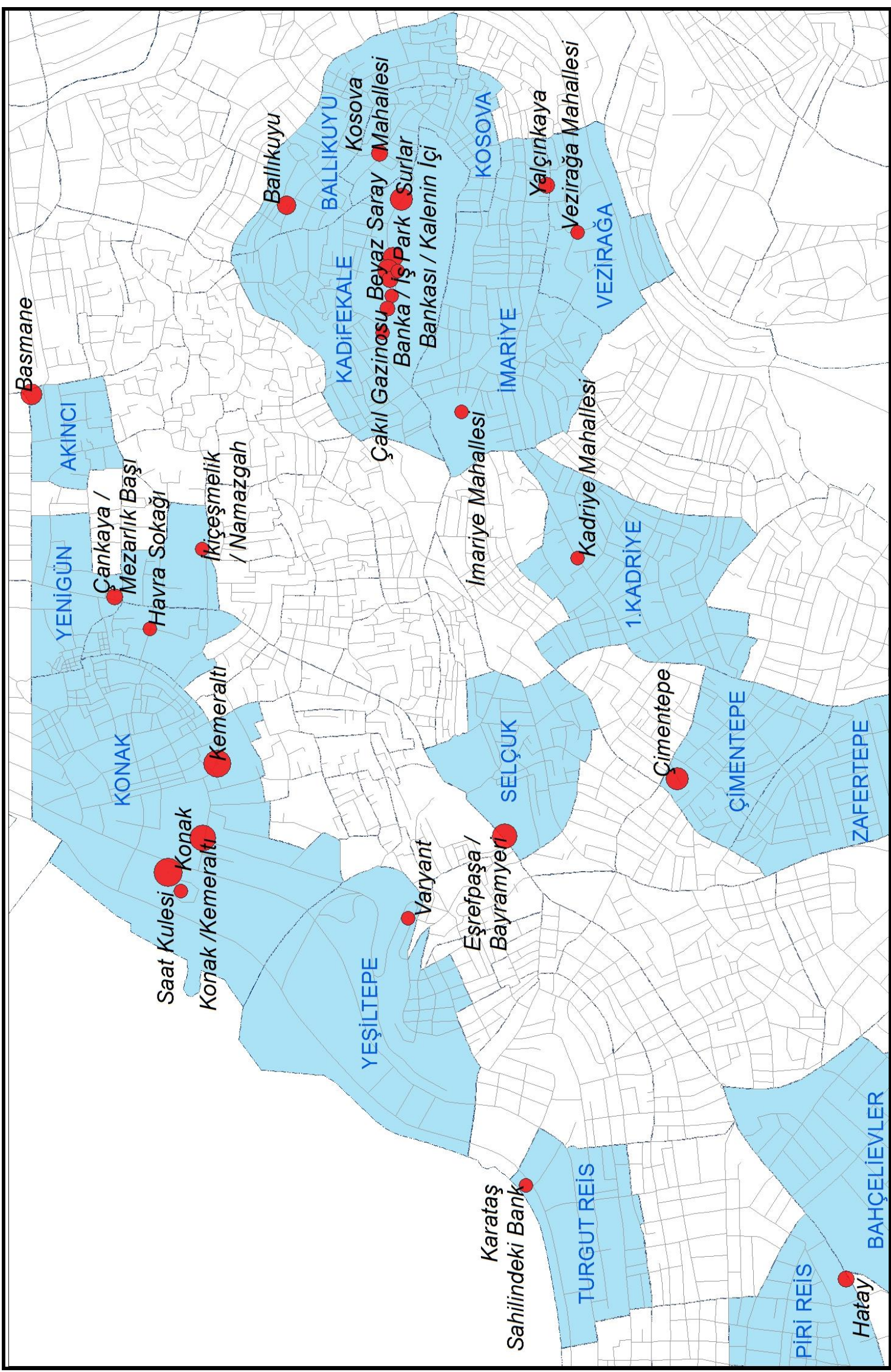

Şekil 5.32 Referans verilen yerler içinde sosyal aktivite mekânları- Kadifekale'ye olan yaklaşık uzaklıkları.

Şekil 5.33 Kaynak kişilerin anlatılarında açığa çıkan mekânların kent içindeki mahallere göre dağılımı .³⁹

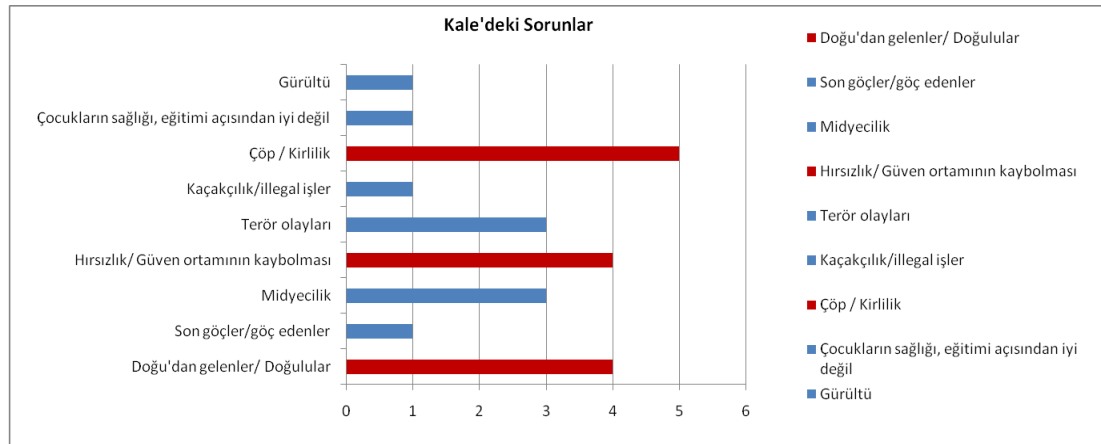
³⁹ Mahalleler haritada koyudan açığa giden mavi tonlarında bir renklendirme ile gösterilmiştir. Renk tonunun koyulaşması mahallelerle ilişkilenen mekân atıflarının sayısı ile doğru orantılıdır.

Şekil 5.34 Sözlü tarih görüşmelerinde Kadifekale ve yakın çevresine ilişkin bellek atfları.

5.6 Kadifekale Dönüşüm Alanındaki Grupların Birbirlerine İlişkin Bakış Açıları

1980’li yıllar, makro ölçekte Türkiye için sosyo-ekonomik ve politik anlamda dönüm noktası olmakla birlikte kentler için de önemli değişimlerin habercisi olmuştur. Kentleşme süreçleri dikkate alındığında, bu dönüşümün kentlere yönelik yansımaları ise kentlerin sermaye birikiminin odağına yerleşmesidir. Ancak, diğer önemli unsur da terör nedeniyle ülkenin Doğu coğrafyasından batıya, batı illerine, büyük şehirlere doğru yaşanan zorunlu iç göçlerdir. Bir dönem farklı Anadolu kentlerinden iş bulmak ümidiyle büyük kentlere göç eden yoksul iç göçmenlerin, işçilerin yaşadığı gecekondu bölgelerinde yaşayanların yeni komşuları, yeni mahalle sakinleri zorunlu göç dalgası ile gelenlerdir. Bu yeni iç göçmenler yerleştikleri gecekondu mahallerinde yoğunlaşan bir nüfus oluştururken, daha önceki iç göçmen gruplara göre farklı toplumsal ve kültürel dinamiklere sahiptir. Sözlü tarih anlatılarında Kadifekale’ye genellikle 1980’li yıllarda yerleşenler, “Doğulular”, “Mardinliler” eleştirilse de, çelişkili açıklamalar anlatılarda yer alsa da, zaman içinde bölgede gelişen komşuluk bağları değerli görülen ortak paylaşımları, anıları, kurulan ilişkileri ön plana çıkarmaktadır (Şekil 5.35).

Şekil 5.35 Kadifekale’deki sorunların söylenme sıklığına göre dağılımı.

“Yani bi ayırım yoktu. .. Öyle öyle bi şey yok ama onlar ilk başta bizi ayırıyorlardı. Mesela bi dernekleri, düğünleri, şunları bunları olduğu zaman çağırıyorlardı. Sonra sonra baktılar ki bizde onlar gibiyiz alıştılar onlar da bizle kaynaştı yani.

Çok sevdiğim insanlar var şimdi mesela kardeşim gibi. Bi tane arkadaşım var yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi. O kadar böyle gece gündüz bi aradaydık. İyi insan yav, iyi insan iyidir. Nereli olursa olsun hiç fark etmez. Önemli olan burası.” (Mehmet D.,51 yaşında).⁴⁰

5.6.1 Heterojen Toplumsal Yapıda Homojenleşme Süreci “1990’lı yıllar Kırılma Noktası”

“...Farklı olan öncelikle dışlanmış olandır: varoşlar, gecekondu. Bu mekânlar bir yandan son çözümlemede soyut mekânın homojenleştirmesine tabidirler; öte yandan ister istemez mekânın yeniden kazanılma olasılığının mümkün olduğu yerler haline gelirler...” (Mutman 1994, s. 192).

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin, kent güvenliği nedeniyle gerçekleştirildiğine, anlatılarda vurgu yapılmakta ve bu durum Kadifekale’nin iç göç alma sürecinde geçirdiği toplumsal dönüşüme dayandırılmaktadır. Buna göre dönüşüm alanı, 1980’li yıllara kadar 1. evre iç göç dalgasıyla İzmir’e gelip Kadifekale’ye yerleşen farklı toplumsal, siyasal, etnik dokulara sahip sakinlerden oluşan heterojen bir toplumsal yapıya sahipken, 1980’den sonra 2. evre (zorunlu) iç göç dalgasıyla İzmir’e gelen ve çoğunluğu Mardinli olan vatandaşların yerleştiği homojen bir alan haline gelmiş; bu süreç sonunda benzer siyasal ve sosyal yapıya sahip grupların bölgeye hâkim olması nedeniyle, bir otorite / siyasal temsil alanına dönüştüğü anlaşılmaktadır. Kadifekale kentsel dönüşüm projesi, benzer örneklerinde olduğu gibi, bu siyasal temsil alanını da ortadan kaldırmıştır. Bu süreçlere ilişkin yapılan anlatılarda en sık referans verilen Belediye Başkanları; Osman Kibar, İhsan Alyanak, Ahmet Piriştina, Aziz Kocaoğlu’dur.

“...Bizim ilk gittiğimiz zaman genellikle İç Anadolu kesiminden insanlar fazlaydı. Konyalılar fazlaydı. Onlardan önce Giritliler varmıştı. Onları ben çok fazla bilmiyorum. Giritlilerden sonra Güneydoğunun insanları geldi. Mardinliler geldi.

⁴⁰ Kadifekale sakini (taşınmış).Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

Kadifekale'nin Jeopolitik yapısı da değişti. Yani heyelan var deniyordu orada tamamı. Heyelandan ötürü insanlar evlerini sattılar. Biraz durumu iyi olanlar, biraz durumu iyi olanlar sattılar başka yere gittiler. Ya da evini satmadı kiraya verdiler. Orada ortam daha değişti. Sonra 1980, 1990'lı yıllarda işte biliyorsunuz terör olayları çok arttı yaşınız kaç bilmiyorum ama 1991, 1992, 1993 'te terör olayları daha fazla arttı. Bizim oralarda da çok böyle insanlar baskın yapıldı evlere. Yani İzmir'de herhangi bi olay olduğu zaman Kadifekale'de oluyodu. Ondan sonra Kadifekale'nin imajı daha çok kötülendi, daha çok bozuldu. Aslında İzmir'in en güzel yeri konum olarak Kadifekale'dir. Her taraftan daha güzeldir ama işte dediğim gibi siyasi olaylar girdi, hırsızlık arttı, ne bileyim esrarcılar, hapçılar ipini koparanlar Kale'ye geldi.” (Mehmet D.,51 yaşında).⁴¹

5.6.2 Azınlıkta Olmak

“İnsanlar değişti. Gitti. Yenileri geldi. **Gidemeyen insanlar benim gibi insanlar azınlıkta kaldı orda. Vardı yani.**” (Mehmet D.,51 yaşında).⁴²

“Önce bi aile geldi bütün sülaleyi getirdi. Biz de öyle oldu. Bizim mahallede. Bir aile geldi bütün, çok da kalabalıktı. Amcalar 10 kişi. Öbürleri, öbürünü öbürünü. Bütün sülale. **Biz azınlık olduk en soon. Biz azınlık olduk. Çoğunluk oldular. Bi zarar gördük mü? Hayır. Hepsi komşumuzdu.**” (Yıldız Hanım,50+ yaşında).⁴³

5.6.3 Memnuniyetsizlik; Siyasi Olaylar ve Güvenlik Problemi

Anlatılarda, Kadifekale'de güvenli bir ortamın olmadığı, suç işlendiği şöyle aktarmaktadır; “...Kale'nin de yaşamı çok güzeldi ama... Ortam olarak... Yani böyle midye, şunu bunu yaptıkları için ortam olarak çok şeydi... Kaçak olayı çoktu, onlar

⁴¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁴² Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁴³ Kadifekale sakini (taşınmış). Yeşiller'de 120m²'lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:13.04.2013

çok rahatsız ediyordu, çocuklarımız da etkileniyordu, kendimizde etkileniyorduk...” (Ergül U., 52 yaşında).⁴⁴

“Yav görüyoduk ya Allah Allah. Apo kurtuldu Apo yakalandı yürüyüş. Apo ’nun doğum günü yürüyüş. Apo ’nun bilmem neyi affedersin yürüyüş ha ne oldu ha bizim şartlarımız o zaman için çok iyi olsaydı ekonomimiz el verseydi biz de ev alıp gidecektik başka yere. Ama bulunduğumuz yerde kalmak zorundaydık. Çünkü neden kira versen geçinemezsin. Ev aldın ev alamıyorsun. Buraya gelinceye kadar sabırla durduk orda. Akşam oldu kapımızı kapattık, evimizde durduk. Ben oğlumu üniversitede okuttum. Orada 18 yaşına kadar takip ettim, devamlı. Çünkü söylüyom hapçısı ordaydı. Esrarcısı ordaydı. Ne bileyim her şey ordaydı. Akşam oldu mu saat beşten, altıdan, yediden sonra artık son zaman yıkılmaya başlayınca bizim alt sokağımız çıkmaz sokaktı oraya gelip esrar içip gidiyorlardı. Kimseye bi şey diyemiyorsun ki ne diyecen?” (Mehmet D.,51 yaşında).⁴⁵

“Hani yani bize bi zararı yok ama etrafa var. Otobüse ürküyorsunuz molotof mu atacaklar? Bi şey mi yapacaklar? Çok yaptılar yaa. Bu şeyde mesela taşıyolar Karakolu. Bizim Tereça kocaman önümüz kadınlar, çocuklar bizim merdivenlere. Biz bu siyasetten ürküyoruz. Tamam, bize bi zararları yok. Annem çok seviyo. Annem çok değer veriyö. Onları da dinleseniz onlar da haklı. Onları da dinleseniz onlar da yüzde yüz haklı” (Yıldız Hanım,50+ yaşında).⁴⁶

5.7 Belediye ile Anlaşma Süreci

Kentsel dönüşüm alanında yaşayanların Uzundere toplu konut alanından ev sahibi olabilmeleri bazı şartlara bağlanmıştır. Buna göre tapu tahsis belgesi, yapının 10 Kasım 1985 tarihinden önce yapıldığına dair belge, emlak vergi beyannamesi (ilk verilmiş tarihi), ruhsat-imar affi müracaatı, elektrik-su-telefon faturaları (ilk kayıt

⁴⁴ Kadifekale sakini (taşınmış). Bira fabrikasında çalışmış, emekli. 1986 yılında ailesi ile birlikte Sinop’tan İzmir’e iş nedeniyle gelmiş. Kayınpederi Kadifekale heyelan bölgesinde İmariye Mahallesi’nde oturduğu için onun yanına taşınmışlar. 75 m²’lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:12.05.2013

⁴⁵ Kadifekale sakini (taşınmış).Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁴⁶ Kadifekale sakini (taşınmış). Yeşiller’de 120m²’lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:13.04.2013

tarihi), muhtar kaydı ya da seçmen kayıtlarından biri olanlar, konut hakkında yararlanabilmektedir. Uzundere Toplu Konut Alanına yerleşmek istemeyen vatandaşlara Kıymet Takdir Komisyonu'nun belirleyeceği kamulaştırma bedeli, nakit olarak ödenmiştir. Uzundere'de TOKİ tarafından inşa ettirilen toplu konutlara yerleşmeyi kabul edenlerin mülkleri için belirlenen kamulaştırma bedeli, Uzundere'deki daire değerini karşılamıyorsa geriye kalan borcun taksitlendirilerek ödenmesi seçeneği sunulmuştur (APİKAM, 2013). İzmir Büyükşehir Belediyesi 2013 yılı verilerine göre uzlaşma görüşmeleri sonunda Uzundere Toplu Konutları'ndan maliyet fiyatı üzerinden, uzun vadeli geri ödeme planı ile 1100 aileye konut tahsisi sağlanmıştır.

Milliyet Ege Gazetesi'nin, 06 Mayıs. 2008 tarihli baskısında yer alan İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin ilanında; Kadifekale heyelan bölgesinde ikamet edenlerin yararlanması amacıyla yaptırılan Uzundere Toplu Konutlarının, hak sahiplerine **maliyet fiyatları ve kalan borcun 15 yıl taksitlendirilmesi** gibi çok **cazip koşullarda** verileceği belirtilmektedir.

Bölgede tespit edilen 2508 taşınmaz için uzlaşma sağlanan 1700 kişiden 1100 hak sahibinin konut tercihi yaptığı, 600 hak sahibine ise kamulaştırma bedellerinin ödendiği belirtilmiştir. Görüşmelerde uzlaşma sağlanamayan 808 taşınmazın bedellerinin ise, Kamulaştırma Yasası gereği mahkemelerce tespit edileceği bildirilerek, mahkeme süreci sonucunda kamulaştırma bedelleri ödenenlerin yeniden konut hakkı tercihinde bulunamayacağı, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ile yapılan protokol gereği konut tercihinde bulunmayan hak sahiplerinin konutlarının TOKİ'ye devredileceği, arsa bedelsiz ve inşaat maliyeti üzerinden verilecek konutları almayanların mağdur olacağı belirtilmiştir.

Ancak Uzundere'ye yerleşmeyi tercih edenler söz konusu ödeme planı ile ilgili olarak mağdur edildiklerini, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından kandırıldıklarını, yapılan sözlü tarih görüşmelerinde şöyle ifade etmektedirler;

“Valla, Belediye bizi çok güzel tongaya getirdi. Çok güzel tongaya getirdi içeri şimdi burada bi sürü insan var. Gezdiniz, geziyorsunuz herkesin çoğunluk şey yani hani ilk eskiler, ev sahipleri ilkokul mezunları. Doğru düzgün okuma yazması olmayan insanlar. Bir de okuma fırsatı verildi mi? Evlere mi verildi o sözleşme de evde aile bireyleri inceleyip okusunlar ...”(Tülay G., 47 yaşında).⁴⁷

*“Valla, biz şimdi şöyle diyeyim biz **mecburiyetten** yani diğer şartlarda ev sahibi olamayacağım için 3 kardeş oturduk varisli olduğu için benim başka bi imkânım yoktu yani aynı şartlarda da başka bi yerden ev alma pozisyonum da yoktu 16,5 milyarla buraya girdim. Mecburiyetten yani”* (Erdal B., 56 yaşında).⁴⁸

*“Belediye bize oyun yaptı. Oyun derken biz şu anda 32-33 aydır para ödüyüm benim borcum şu anda düşmüyo. Aynı TOKİ ‘den ev alır gibi bize ev sattılar. **Biz zorunlu göç ettirildik** kızım buraya. Bize de Van’daki gibi yapsana. Bize sabit taksit senesi taksitin kaç para 200 lira atıyorum bunu 15 sene aynı şekilde öde. Ben şimdi dört sene sonra ne kadar para ödeyeceğimi bilmiyorum ki”* (Mehmet D.,51yaşında).⁴⁹

Anlaticılar güven bunalımı yaşamakta; yerel yönetim tarafından ekonomik olarak zarara uğratıldıklarını düşünmektedirler. Konut edindirme sürecinde borcu kalanlar için yapılan taksitlendirmeler sonucunda uygulanan birleşik faizle dönüşüm projesinden etkilenen gruplar, ömür boyu kiracı olacağı bir mülksüzleşme süreci tehlikesi ile karşı karşıyadır.

5.8 Kadifekale’den Ayrılırken Yaşanan Duygular

Kadifekale’ye göçle gelenler ikinci kez kentsel dönüşüm nedeniyle yerinden edilmiştir. Kadifekale’den baktıklarında görünen Uzundere’deki toplu konut inşaatları artık projenin gerçekleşeceğine dair kabullenmeleri arttırmıştır.

⁴⁷ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁴⁸ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:13.04.2013

⁴⁹ Kadifekale sakini (taşınmış). Yeşiller’de 120m²’lik konutta oturuyor.

• Kurtulma ve Memnuniyet

Bazı kaynak kişilerin geçmişinde, Kadifekale yaşam mücadelesi verilen, ev ve işyeri dışında herhangi bir mekânla temas kurulacak, anı biriktirecek fırsatın bile yakalanamadığı bir yerdir. Kentte var olabilmek adına bu yoğun mücadelenin verilmesi, artık o mücadele sürecinde olgunlaşan, belli bir aşamaya gelen ve yorulanlar için geride bırakılabilecek bir zaman aralığıdır. Bu zaman içerisinde mekân ise araçsal bir nesnedir. Bunun yanında, 1990'lı yıllardan sonra değişen güvenlik algısı, midyecilik faaliyetleriyle artan çevre kirliliği, Kale'nin terör ve illegal işlerle anılmasının yarattığı hoşnutsuzluğun da yarattığı etki bazı anlatıcılar için Kale'den ayrılırken herhangi bir duygusal kopuşa neden olmamıştır. Memnuniyetle karşılanmıştır. Kadifekale artık özlem duyulan mahalleleri değildir.

“Üzüleceğimi düşündüm ama hiç üzülmедim” (Hasan B., 61 yaşında).⁵⁰

Ancak, yaşanan mekânda güzel anılar biriktirenler, güçlü komşuluk bağları geliştirenler ve aidiyet kuranlar ise göç sürecinden duygusal olarak etkilenmiş, üzülmüştür.

• Beklentiler ve Hayal Kırıklıkları

*“Ben bazen mesela Kale'den nefret ediyorum. Annem üzüliüyodu. Anne dedim ne üzüliyon? Ne güzel tertemiz yere gitcez, odunla kömürle uğraşmayacaz, soba derdimiz, evimizde sıcak su akcak, her tarafı sıcak, asansörlü. **Sonraları da taşınırken dediğim gibi ben hüngür, hüngür ağladım.** Ben ordan evlenip, ayrılmıştım. Sonra tekrar annemin yanına geldim. 5 yıl beraber kaldım. En kötü zamanlarım bunlar. Çocukluğum çok güzeldi.”*(Yıldız Hanım,50+ yaşında).⁵¹

⁵⁰ Emekli, Uzundere toplu konut alanındaki evinde 21.04.2013 tarihinde sözlü tarih görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Afyon'dan İzmir'e iş nedeniyle gelmiş, 30 yıl Kadifekale'de yaşamıştır. Aşçılık yaparak geçimini sağlamıştır. Kaynak kişi, Kadifekale'de yaşarken günde 3 yerde çalıştığını ifade etmiştir.

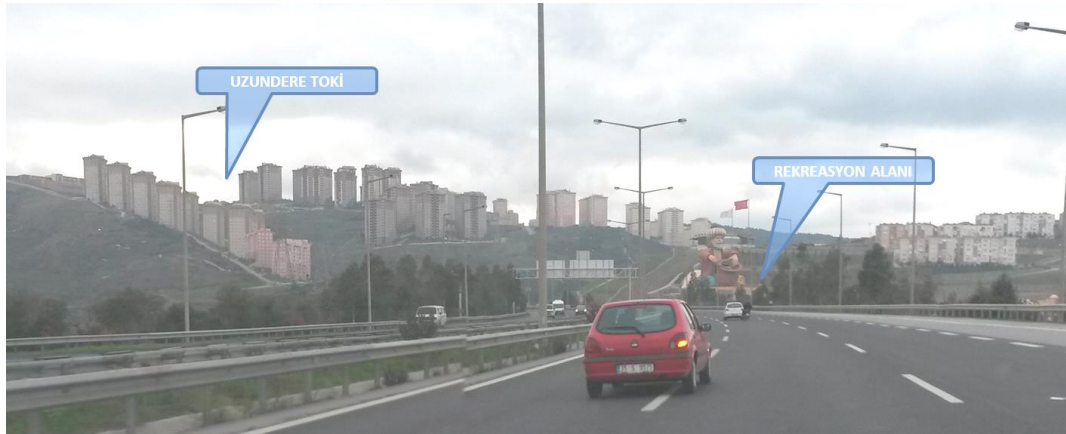
⁵¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Yeşiller'de 120m²'lik konutta oturuyor.

“Ağladım hep. Ertesi gün şuraya çıktım şurda ağladım... Ya, kızım hayatımız normal olarak devam edecek sanıyoduk. Öyle olmadı. Belli bi gelirimiz var. Ay sonu geldi mi birbirimizle para tartışması yapıyoruz. Yetmiyo kızım” (Mehmet D.,51 yaşında).⁵²

5.9 Göç Edilen Mekân-Yeni Yerleşim Alanı: Uzundere Toplu Konut Alanı

İzmir ili, Karabağlar ilçesi, Cennetçeşme Mahallesi sınırları içerisinde, Aydın-Çeşme Otoyolunun Limontepe ile Uzundere sapaqları arasında kalan bölümünde inşa edilen Uzundere Toplu Konutları, Uzundere Rekreasyon Alanının, Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm Alanının güneyinde, Yeni İhtisas Fuarı ve Gaziemir Serbest Bölgesi'nin batısında yer almaktadır. Ayrıca alanın yakın çevresinde Olimpiyat Köyü, Aktepe-Emrez kentsel dönüşüm alanı bulunmaktadır.

Oldukça eğimli bir arazi üzerine kurulan Uzundere toplu konut alanı (Şekil 5.36 ve Şekil 5.37), İzmir körfezinin gören hâkim bir noktadadır. Proje alanının güneyi orman ile sınırlıdır. Kent merkezine ise 9 km uzaklıktadır (Şekil 5.38).

Şekil 5.36 Uzundere toplu konut alanının çevre yolundan görünümü.

⁵² Kadifekale sakini (taşınmış).Emekli. Görüşme tarihi:14.04.2013

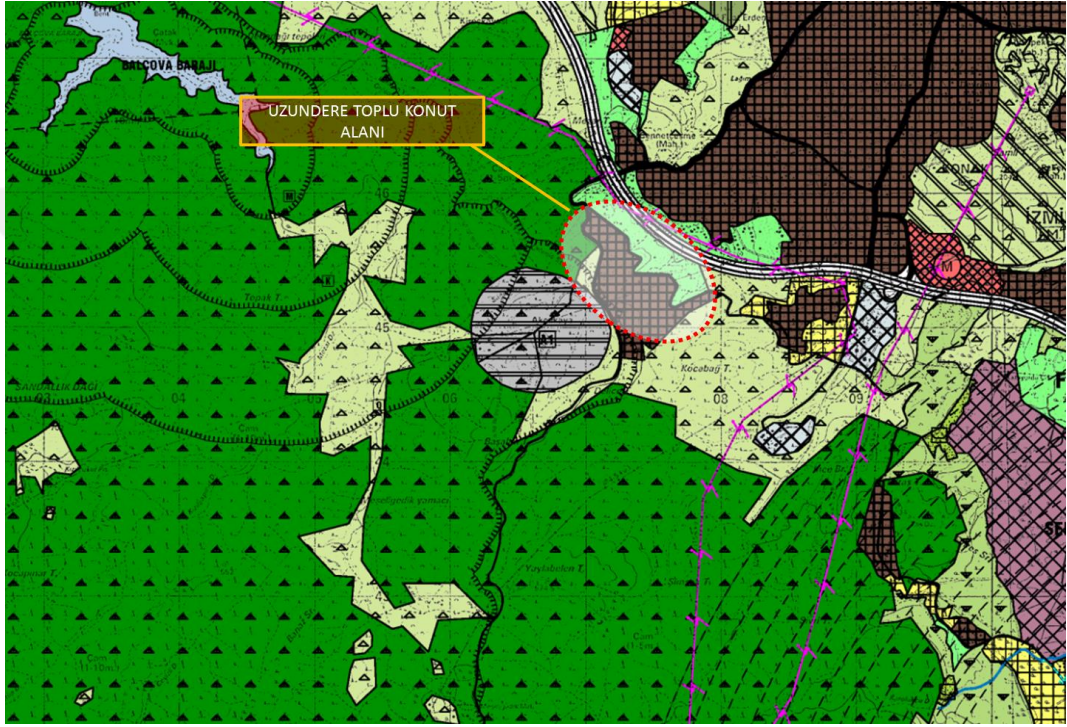

Şekil 5.37 Uzundere toplu konut alanının genel görünümü (Toki, b.t.).

Şekil 5.38. (1) Kadifekale kentsel dönüşüm alanı ve (2) Uzundere toplu konut alanının, kent içindeki konumlarını gösteren harita (Yandex, 2015).

1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planında Uzundere Toplu Konut Alanı, Kentsel Yerleşik (Meskûn) Alan kullanımındadır. Söz konusu alanın İzmir Çevre yoluna uzanan kuzey kesiminde Bölge Parkı/ Büyük Kentsel Yeşil Alan, doğusunda Ağaçlandırılacak Alan, güney batısında I. (birinci) Derece Arkeolojik Sit alanı yer almakta olup, Yeraltı Sıcak Su Kaynağı Koruma Alanı Sınırı geçmektedir (Şekil 5.39).

Şekil 5.39 İzmir Büyükşehir Bütünü 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Planının ilgili kısmı, L18 A4 pafta(İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi, 2015).

5.9.1 Uzundere'nin Analizi

Uzundere Toplu Konut alanının konum olarak ortasındaki, Barış Gross alışveriş merkezi, TOKİ Cami, Sağlık Ocağı, Spor Tesisleri, TOKİ Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği binasının bulunduğu çekirdek, toplu konut alanının merkezini, odak noktasını oluşturmaktadır. Söz konusu merkez etrafındaki bölgeler merkeze olan erişilebilirliklerine göre fiili olarak 3 alt bölgeye ayrılmıştır. **Bu bağlamda, Uzundere Toplu Konut Alanı, çalışma kapsamında 3 alt bölgeye ayrılarak analiz edilmiştir.**

1.Alt Bölge: Uzundere toplu konut alanının girişinde yer alan Doğa Kent Sitesi ile yerleşimin merkezindeki konut alanlarının, alışveriş merkezinin, sosyal donatı alanlarının (spor alanları, cami, sağlık ocağı vb.) bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır. Söz konusu alan konutlardaki doluluk oranının en fazla olduğu bölgedir. Seyyar satıcıların söz konusu alan içerisinde yoğun olarak faaliyet gösterdiği, alandaki saha çalışmasında gözlemlenmiştir.

2.Alt Bölge: Toplu konut alanı merkezinin güneyindeki eğitim zonunun yer aldığı bölgedir.

3.Alt Bölge: Toplu konut alanının merkezine mesafe olarak en uzak konumdaki blokların bulunduğu alanı kapsamaktadır. Bölgede yer alan bloklardaki dairelerin çoğunun boş olduğu gözlemlenmiş olup, oldukça eğimli olan bu kısımda dik merdivenler ve rampalar mevcuttur. Bölge 1. Bölge'den tamamen kopuk durumdadır (Şekil 5.40 ve Şekil 5.41).

Şekil 5.40 Uzundere toplu konut alanındaki mevcut durum (Google earth, 2014).

Şekil 5.41 Uzundere toplu konut alanı, merkez ve alt bölgeleri (Google earth, 2014).

Uzundere toplu konut alanında Şekil 5.42’de işaretli odak noktaları arasındaki kuş uçuşu yatay mesafe dikkate alındığında, toplu konut alanının bir ucundan diğerine yaklaşık 2 km’lik bir mesafenin olduğu anlaşılmaktadır. Alanın eğimli olduğu dikkate alındığında bu uzaklık iki katına çıkmaktadır. Söz konusu durum özellikle 3. bölgede yaşayanların toplu konut alanı merkezine ve oradaki hizmet ve donatılara yürüme mesafesinde erişimlerini sınırlamaktadır (Şekil 5.43, Şekil 5.44 ve Şekil 5.45). Söz konusu koşullarda Uzundereliler anılan alanlara ulaşmak için Belediye otobüslerini, dolmuşları kullanmaktadır. Kent merkezinden çepere göç edilen mekan kendi içerisinde eşitsiz mekanları yaratmış, yeni mağduriyetler açığa çıkmıştır.

Şekil 5.42 Uzundere toplu konut alanı, odak noktaları arasındaki kuş uçuşu yatay mesafeyi gösteren harita (Google earth, 2014).

Şekil 5.43 Uzundere toplu konut alanından görüşler merkez ve yakın çevresi (1. Alt Bölge).

Şekil 5.44 Uzun ve yüksek apartman binalarından oluşan (2. Alt Bölge, Spor Tesisleri ve spor aletlerinin bulunduğu kısım).

Şekil 5.45 Uzun ve yüksek apartman binalarından oluşan alanın genel görünümü⁵³ (E. Mutlu Kılıç kişisel arşiv, 2015).

⁵³ Bloklar anlatılarda metrekarelerine göre 75'lik, 95'lik, 120'lik şeklinde kategorize edilmiştir.

5.9.2 “Biz İzmir’den Ayırız. Çevre Otopanının Üzerindeki O Köprü Bizi İzmir’den Ayırıyor. İklimimiz Dahi Değişiyor.”⁵⁴

Kentin sakinlerinin aidiyet duygusu taşınması için yaşadığı kentle temas etmesi çok önemlidir. “*Kent mekânları içinde geçmişle bağların kurulmasının, kimlik yer ve aidiyet duygusunun arttırılmasındaki rolü yadsınamaz. Bu bağlamda değerli olan, kentin tarihini kentin “ruhu” olarak, kentin kendisini de halkların “ortak belleği” olarak görebilen yaklaşımlardır*” (Rossi, 1982’den aktaran Oktay, 2011 s.13).

Ancak çevre otopanı, kentin çeperinde yer alan Uzundere toplu konut alanında yaşayanları kentten ayıran bir hudut niteliğindedir. Kentle barışması ve etkileşim halinde bulunması gereken insanlar kentten uzaklaştırılmış ve kentle olan bağları koparılmıştır.

“...Aziz Kocaoğlu bana dese ki tamam hani ben sana merkezden bi yer, ev veriyom, hemen arkama bakmadan döner giderim...” (Tuğba H., 31 yaşında).⁵⁵

Kentin merkezinden kentin çeperine Uzundere’ye taşınan Kadifekale sakinleri için yeni yaşam alanları, kendileri için önemli mahrumiyetler ve yeni maliyetler yaratmıştır. Önceden ihtiyaçlarını karşılamak, iş yerinde çalışmak için Kadifekale’den kent merkezine yürüyerek gidenler, Uzundere Toplu Konut Alanında ekstra ulaşım maliyetlerini karşılamak zorunda kalmıştır. Kentsel hizmetlere erişim olanakları azalmış, ulaşım maliyetleri artmış, toplu konutlar için ödenen taksitler, aile bütçesinde yeni harcama kalemleri oluşturmuştur. Uzundere Toplu Konut Alanı’na yerleşen ailelere barınma hakkı sağlanmış, ancak altyapı yetersizliği, sosyal donatı alanlarının eksikliği ve ulaşım gücüğü konusundaki problemler çözümlenememiştir.

⁵⁴ Kadifekale sakini (taşınmış).30 yaşında İşsiz Öğretmen. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁵⁵Kadifekale sakini (taşınmış). Lise Mezunu, çalışmıyor. İzmir doğumlu. Ailesi Kadifekale’ye yerleşmiş. Annesi ile birlikte babasından kalan emekli maaşı ile geçinmeye çalışıyor. 75 m²’lik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:12.05.2013

5.9.3 Kentsel Mekânı Sıradanlaştıran Yapılaşmalar; TOKİ'nin Açmazları

Toplu Konut İdaresi (TOKİ), Türkiye’de kentlere müdahale biçimleri olarak tezahür eden kentsel dönüşüm sürecinin vazgeçilmez bir aktörüne dönüşmüştür. TOKİ tarafından inşa edilen toplu konut alanları neoliberal kentleşme sürecinde modernite silüetinde yapılaşmalar sunarken, yerinden edilen gruplar için ne kadar modernleşme sağladığı açısından sorunlu bir alan yaratmaktadır. Daha modern konutlarda yaşama arzusunun Uzundere toplu konutlarına yerleştikten sonraki süreçte sosyal çevreden de kopmanın etkisi ile yarattığı hayal kırıklığı bir anlatıda şöyle ifade edilmektedir:

“Apartumana gitcez diye sevinçliyidik. Güzel yere gitcez, apartumana gitcez, geldik. Modern bi yer sanıyorduk, hanım olacağız. Ama daha kötü olduk... Hasta olduk... Nere çihacaam, nere gideceem, bi yeri yook, yurdu yook. Bi yere çıkacak bi yeri yok. Meraba diyecek kimse yok...”. (Şerife T., 75 yaşında).⁵⁶ (Şekil 5.46)

Şekil 5.46 a) Şerife T., ve Elif Mutlu Kılıç; b) Kaynak Kişi ve ailesine ait fotoğraf.

Perouse (2006) göre yeni, medeni olmaya eşit kılınan kentsel dönüşümün modernite anlayışı yüzeyseldir, hayal kırıklıklarına neden olmuş ve olmaya devam

⁵⁶ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi: 13.04.2013

etmektedir. “...donatılar, araç gereçler, laflar medeniyet yapmaz... Birdenbire sihirli bir değnek etkisinin sonucunda, bloklara taşınarak, kadınlar ve gençler daha azad ve özerk olmuyor... Yeni bağımsız ve bilinçli birey, kentsel dönüşüm ile doğmuyor...” (Perouse, 2006, s.52)

Zorunlu yerinden edilme süreci sonrasında yaşanan mekânla bağ kuramama, komşuluk ilişkilerindeki kopuşun bireyler üzerinde yarattığı etki, çok çarpıcı bir biçimde anlatılarda yer bulmaktadır. Geçmişte yaşanan, bellekteki mekâna, sosyal çevreye duyulan özlem dile getirilmektedir. Göreli olarak genç anlatıcılarda fiziksel uzaklık bir sorun olarak öne çıkarken, ileri yaştaki bireyler duygusal yalnızlaşmadan yakınmaktadır. “...**Burada huzurevindeyiz.. Mahpushane işte veyahut huzurevi...**”(Şerife T., 75 yaşında).⁵⁷

“*Bi kere orada komşuluk daha farklıydı. Yani, şimdi burada kimsenin kapısını çalamıyorsun, sonra kendine özgürce davranabiliyordun. Karşındaki de öyle sen de öyle. Tek kat olduğu için herkesin evi daha az yoruluyordun. Sonra ulaşım bi yere gitmek için ulaşım çok kolaydı. Ama burada öyle değil. Burada hem maddi anlamda zorluyo, hem zaman olarak çok zorluyo. (Ağlıyor)*” (Tülay G., 47 yaşında).⁵⁸

5.9.4 Geri Dönüşümü Olmayan Giderler

Kadifekale kentsel dönüşüm alanından Uzundere'deki TOKİ konutlarına yerleşenler için Uzundere'ye özgü yeni yoksunluklar ve artan giderlerle oluşan yoksullaşma olgusu anlatıcıların büyük bir bölümü için başat bir sorundur. Kentsel dönüşüm nedenli artan maliyetler bir anlatıcı tarafından “...*geri dönüşümü olmayan giderler...*” olarak ifade edilmektedir. Bu giderler anlatıcının gözüyle somut bir örneklem üzerinden şöyle anlatılmaktadır:

⁵⁷ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi: 13.04.2013

⁵⁸ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

“...Buradaki insanların yani sıfır borcu bile olsa 500 milyon gideri var. Gecekonuda otururken o gideri yoktu yani. Her ay burada vatandaş 200-250 Belediyeye ödüyor. 50 milyon aidat ödüyor, 300. Ortalama 100 milyon kömür parası ödüyor 6 ay, mesela bizim 660-665 milyon kömür parası, bir kişinin sadece bir kişinin ulaşımı ortalama 100 lira. Burda ortalama yani bir kat sakininin gideri 500 lira. Yani mutfak hariç. Yani geri dönüşümü olmayan bi gider...”(Abrurrahman Ç.,48 yaşında).⁵⁹

Kapitalist sistemin krizini aşmak için üretilen mekânın tüketimi yönünde Türkiye’de geliştirilen sistem içerisinde TOKİ tarafından inşa edilen konutların satın alınmasını sağlayan kentsel dönüşüm yoluyla mülk edindirme süreci ile barınma sorunu meşru bir zeminde çözüme kavuşmakta, mülkü üreten sermaye ve kredi sağlayan finansal kurumlar kar etmektedir. Borcu bitene kadar mülkün gerçek sahibi olamayan ve “kira öder gibi” söylemleri ile mülk sahibi olmaları teşvik edilen gruplar esas ev sahibi olan bankalara kira ödemeye devam ederken, borcun ödenememesi durumunda ipotekli mülke el konulması olasılığı ile karşı karşıyadır (Altınok, 2012)

“...TOKİ’nin vatandaşa yaptığı her şeyi onlar da bize yaptı...”(Mustafa D., 30 yaşında).⁶⁰

Kadifekale kentsel dönüşüm alanından Uzundere toplu konut alanına taşınan ve Kardelen apartmanında apartman görevlisi olarak işe başlayan Abdurrahman Ç., ile yapılan sözlü tarih görüşmesi hak sahiplerinin mülk edinme sürecine ve kiracılara ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır.

“...Burda da bazı insanların gelir düzeyi düşük olduğu için çoğu insan aidatını ödeyemiyor. Belediye’ye geri ödemesini ödeyemiyor. Yani böyle tebligatlar gelen var...”

Soru: Peki siz bu apartmanda olduğunuz sürece apartmandan taşınanlar oldu mu?

⁵⁹ Kadifekale sakini (taşınmış).Apartman görevlisi. Görüşme tarihi:29.09.2012

⁶⁰ Kadifekale sakini (taşınmış). İşsiz öğretmen. Görüşme tarihi:14.04.2013

“...ev sahibi olarak olmadı, ama kiracı olarak oldu...”

Soru: Kiracıların taşınma nedenleri hakkında bilginiz oldu mu?

“...Ulaşım...”

Soru: Bu apartman dışında duyduğunuz var mı ev sahibi olup da başka bir yere taşınan?

“...Şöyle söyleyeyim buradakilerin çoğunun ikinci evleri, Örneğin Eşrefpaşada, İzmir’in değişik semtlerinde evi olanlar var veya burada yalnız kalıyor yani bir anne veya bir baba ne yapıyor evladının yanına taşınıyor, burayı kiraya veriyor o şekilde olanlar var...”

5.9.5 Değişen Tek Şey ve Değişmeyen Sorunlar

Uzundere toplu konut alanına yerleşen anlatıcıların büyük bir kısmı Uzundere TOKİ konutlarında niteliksiz işçilik ve malzeme kullanımı nedeniyle yaşanan problemleri karşılaştıkları olumsuzluklar olarak anlatmakta olup, özellikle kadın anlatıcılar için gecekondu apartmana geçiş sürecinde daha konforlu bir yaşam alanında yaşıyor olmaktan duyulan memnuniyet de dile getirilmektedir. *“...Şu an buraya geldik. Burası da güzel ama evlerden hiç memnun değiliz. Evlerimiz su alıyor, camlardan, duvarlardan, hep su alıyor o bakımdan memnun değiliz...”* (Ergül U., 52 yaşında).⁶¹

Ancak, bu durumun Uzundere TOKİ konutlarında yaşamının aslında tek olumlanabilecek yönü olduğuna ve hayatlarında önemli bir değişiklik yaratmadığına dikkat çeken bir anlatıcı, *“...Orda bir oda ısınyordu burada her yer ısınyo...”* (Mustafa D., 30 yaşında)⁶² şeklinde değerlendirmede bulunmaktadır.

⁶¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Görüşme tarihi:12.05.2013

⁶² Kadifekale sakini (taşınmış). İşsiz öğretmen. Görüşme tarihi:14.04.2013

5.9.5.1 Yeni Tüketim Mekânlarına Karşı Seyyar Bakkalın Doğuşu

Toplu Konut Alanının ortasında konumlandırılmış yeni tüketim ve sosyalleşme alanı olması beklenen Barış Gross alışveriş merkezidir. Sözlü tarih görüşmelerinin yapıldığı 13, 14, 21 Nisan 2013 ve 12 Mayıs 2013 tarihlerinde alışveriş merkezindeki dükkânların çoğunun boş olduğu görülmüştür. Kentsel dönüşüm nedenli yerinden edilme süreçleri sonucunda değişen yaşam alanının, toplumsal yaşam ve gündelik yaşam pratiklerinde, tüketim biçimlerinde de zorunlu dönüşümleri yaratması olasıdır. Uzundere Toplu Konut alanında ise yeni koşullar yeni çözümlerin yaratılması veya bu koşullara göre şekillenen yeni oluşumları ortaya çıkarmıştır. Barış Gross Market'e alternatif olarak seyyar satıcılar, seyyar bakkal ve seyyar ekmek arabası yeni yaşam alanı dinamiklerinde gelişmiştir (Şekil 5.47).

Şekil 5.47 Uzundere toplu konut alanındaki seyyar satıcılar (E. Mutlu Kılıç kişisel arşiv, 2015).

5.9.5.2 Atomize Hayatlara Geçiş Süreci

“Burdaki insanlarda Kale’den gelme ama burdaki insanlarda bi farklılık oldu. Ben diyordum Kale’de de taşınan insanlar zaman gelecek birbirlerini kabul etmeyecekler. Neden? İşte eşyalarımız yeni yok evlerimizin boyası, çocuklar çizcek kalemle, yok sigara evimiz duman olacak. Nitekim de şimdi şimdi herkes bana hak veriyο, doğruymuş diyolar senin dediklerin doğruymuş diyolar kimse kimseyi kabul etmiyor.. ” (Tuğba H., 31 yaşında).⁶³

⁶³ Kadifekale sakini (taşınmış). Görüşme tarihi: 12.05.2013

5.9.5.3 Yerinden Edilen Gruplar Açısından Uzundere’de Yaşanan Yoksunluklar

Yerinden edilen gruplar için yeni yerleşim alanında çözüm bekleyen sorunların çoğunun yerel yönetimlerin izleyeceği politikalarla aşılması beklenmektedir. Anlatıcıları daha mutlu kılacak ve hayatlarını kolaylaştıracak talepleri her kentlinin yerel yönetimlerden beklediği taleplerdir.

“...Sayın Başkanımız Aziz Kocaoğlu buraya geldi işte pazaryeri olacak dedi, ondan sonra bayanlar açısından spor aletleri yapılacak dedi ama herhangi bi gelişme yok henüz...” (Tuğba H., 31 yaşında).⁶⁴

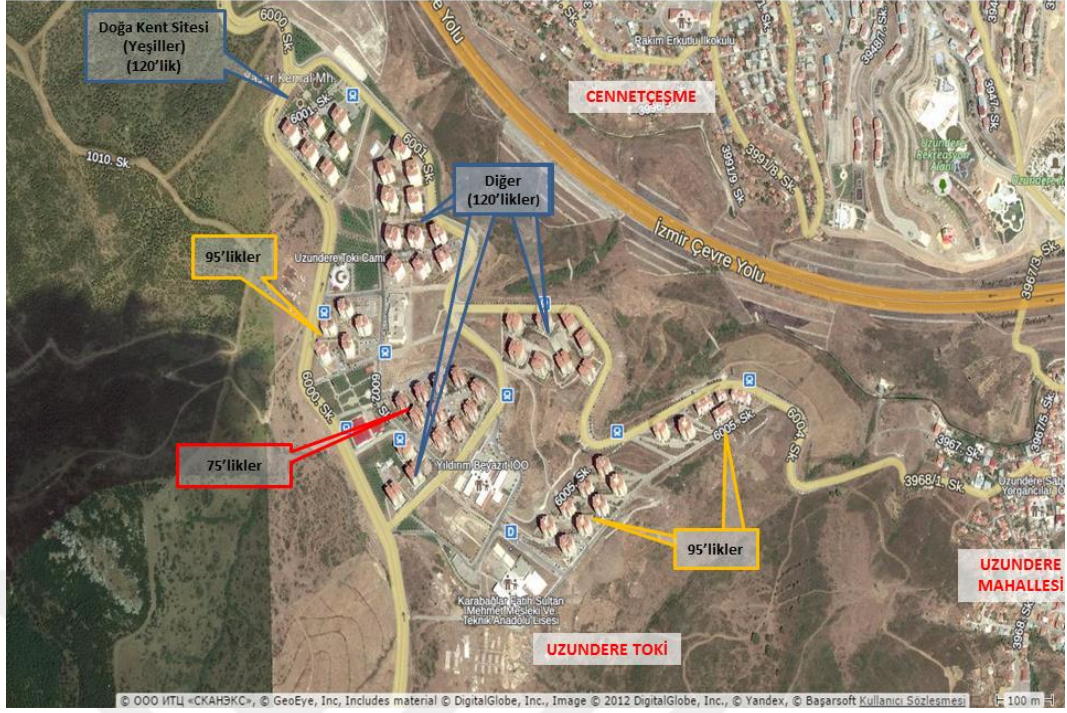
“...Halil Rifat, Hatay var da Konak, Basmane arabaları bize vermiş olsa memnun oluruz. İşimize yetişmiş oluruz...” (Mehmet Ş, 55 yaşında).⁶⁵

5.9.5.4 Yeşilller (Doğa Sitesi) ve Diğerleri (75’likler, 95’likler ve 120’likler)

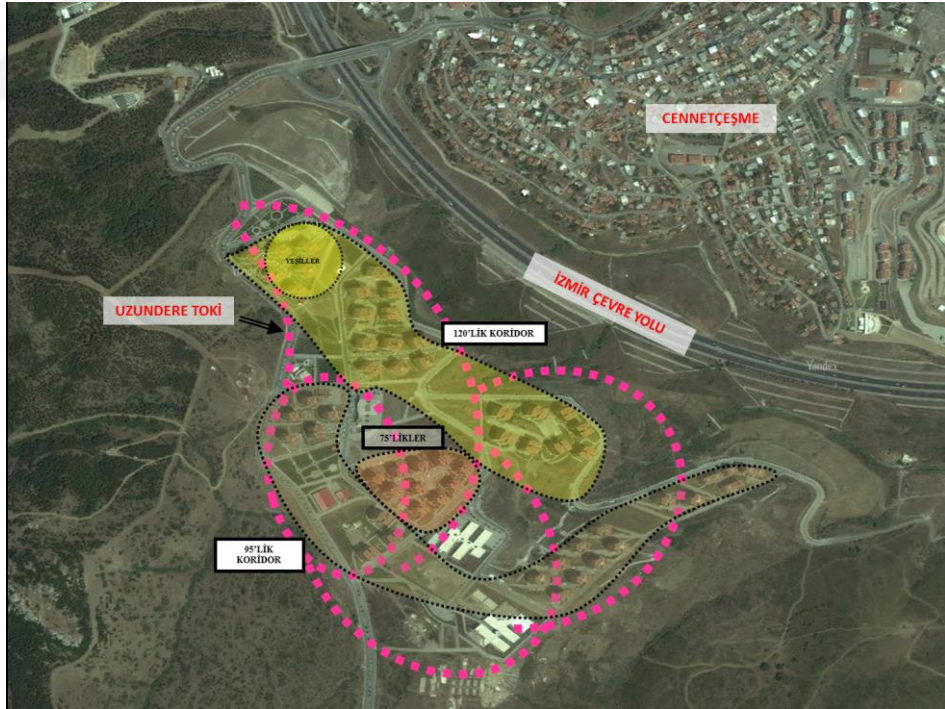
Yeşilller: Uzundere Toplu Konut alanında inşa edilen ve metrekare olarak Kadifekale dönüşüm projesinden gelenlerin çoğunun yerleştiği 75 ve 95 metrekarelik dairelerin bulunduğu bloklardan büyük (120 metrekare) olan, ayrıca dönüşüm projesi dışından gelenlerin yerleştiği bloklara mahalle sakinlerinin verdiği isimdir. “Yeşilller” ibaresi her ne kadar binaların rengine atıfta bulunuyorsa da, Uzundere’ye Kadifekale’den gelenler arasında “Yeşilller”de yaşayanların görelî sosyal statüsüne yönelik metaforik ve “elit” bir gönderme içermektedir (Şekil 5.48, 5.49 ve 5.50).

⁶⁴ Kadifekale sakini (taşınmış). Görüşme tarihi: 12.05.2013

⁶⁵ Kadifekale sakini (taşınmış). İş nedeniyle 1987 yılında Şanlıurfa’dan İzmir’e göç etmiş. 1990 yılında Kadifekale’den ev almış. İnşaat işlerinde çalışıyor.

Şekil 5.48 Uzundere toplu konut alanındaki konut kullanımındaki blokların metrekarelerine göre dağılımı. (Google earth, 2014).

Şekil 5.49 Uzundere toplu konut alanındaki konut kullanımındaki blokların metrekarelerine göre dağılımını gösteren 2 boyutlu uydü görüntüsü (Google earth, 2014).

Şekil 5.50 Uzundere Toplu konut alanının girişinden genel görünümü (Toki, b.t-b).

5.9.5.5 “...Buradaki İnsanlar “Yeşillerden” Kendilerini Farklı Görüyor...”

Kentlerin merkezindeki yerleşim alanlarından kentin çeper alanlarına zorunlu olarak göç etmeye zorlanan bireylerde ötekilik ve dışlanmışlık duygusunun fazlaşması, toplumsal yapıda da ayrışmalara neden olmaktadır. Kadifekaleli veya anlatıcıların tabiriyle Kale’li olmak geçmişte yaşanan mekânda, birleştirici bir unsur iken Uzundere toplu konut alanında Kale’li kimliğinin parçalandığı, “yere” yönelik aidiyet oluşturan temsiliyetin zedelendiği tespit edilmiştir.

“...Halk tabiriyle varoşlardan geldiğimiz için yani gecekondudan geldiğimiz için buradaki vatandaşların yaşam standartları diğerlerine göre düşük...” (Abdurrahman Ç., 48 yaşında).⁶⁶

“...Şimdi mesela **buradaki insanlar Yeşillerden kendilerini farklı görüyor. Yeşiller mesela buradaki çocukların bi çoğunu, burada iki tane İlköğretim var,**

⁶⁶Kadifekale sakini (taşınmış).Apartman görevlisi. Görüşme tarihi:29.09.2012

buraya göndermiyor mesela. Genelde aşağı okulları tercih ediyö. Kadifekale'den gelen insanlar oldukları için burdakinlerin şimdi burada benim çocuğumda bunların arasında büyürse işte böyle olur, şöyle olur korku var..”(Ayhan B., 43).⁶⁷

Şekil 5.51 Eğimli, dik yokuşlardan inenlerin protest duvar yazılarından: “Bu merdivenler beni çok yoruyor” (E. Mutlu Kılıç kişisel arşiv, 2015).

Şekil 5.52 “Kale” ruhunun Uzundere’de var olma çabası, Uzundere yeni yerleşim alanındaki ilköğretim okulunun ve konut bloklarının istinat duvarlarındaki “Kadifekale” yazılarına sıkışıp kalmışlığın yansıması (E. Mutlu Kılıç kişisel arşiv, 2015).

“Kale” ruhunun Uzundere’de var olma çabası, Kadifekale’nin unutulmadığı yeni yerleşim alanındaki ilköğretim okulunun, blokların istinat duvarlarına yazılan yazılarda açığa çıkmaktadır (Şekil 5.51 ve Şekil 5.52).

⁶⁷ Kadifekale dönüşüm alanı dışından Uzundere’ye taşınmış. Görüşme tarihi: 21.06.2013

5.10 Sonuç

1960-1980’li yıllarında başta ekonomik etmenler sonrasında ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşanan terör olaylarına bağlı gerçekleşen göçler sonucunda gecekondulaşmaya dönüşen Kadifekale bölgesi, 2000’li yılların ortalarında heyelan nedeniyle kentsel dönüşüme konu edilmiş, heyelan riski altındaki 9 mahallenin boşaltılarak resmi söylemlerde sıkça dile getirilen güvenli, temiz örnek bir dönüşüm alanına, yeşil alana dönüşüm sürecini yaşamıştır.

Kadifekale kentte dokunulmazlığı olan gecekondulaşma alanlarındandı. Kadifekale’nin heyelan alanı olarak bilinmesi, gecekondulaşmaya ve kaçak yapılaşmaya duyarsız kalan merkezi ve yerel yönetimler tarafından göz ardı edilen bir gerçeklik olup, bölgenin dokunulmazlığı 2005 yılında temelleri atılan ve uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm projesi ile ortadan kalkmıştır. Gecekondulardan arındırılan Kadifekale artık yalnızdır. Sokakları boşaltılmış, İzmir’in gecekondulaşma sürecindeki bir döneme şahitlik edenlerin belleği kesintiye uğramıştır. Belleklerde kente ve Kadifekale’ye dair hissedilen duygular, yaşananlar hapsedilmiştir. Dönüşüm sürecine maruz kalanlar artık kente, başka bir tepeye kurulmuş olan yeni barınma alanlarından, ama daha uzaktan bir yerden -Uzundere’den başka bir anlatımla kent çeperindeki başka bir “dağın başından” bakacaklardır. Kadifekale’nin ruhu yok edilmiştir. Kadifekale kentsel dönüşüm alanındaki yaşam biçimi gecekondudan apartmana taşınmıştır.

Kadifekalelilerin belleğinde yer edinen Belediye Başkanlarından: Osman Kibar; bölgeye ilk altyapı hizmeti götüren Belediye Başkanıdır. İhsan Alyanak popülist yaklaşımları ve kenti yeniden imar etme yönündeki girişimleri ile Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde daima gündemde kalmayı başarmış, gecekondulaşma sahiplerine kendi soyadı ile anılan “Alyanak tapularının” verilmesini sağlamıştır. Ahmet Piriştina 2000’li yılların başında, İzmir’deki büyük ölçekli kentsel projelerini, özellikle altyapı projelerini başlatmış ve İzmir Büyük Kanal Projesi, İzmir Kordon boyu Projesi ve İzmir Metrosu gibi projeleri Belediye Başkanlığı yaptığı dönemde hayata geçirmiştir. Aziz Kocaoğlu rasyonalist bakış açısına sahip bir Belediye

Başkanıdır. Resmi söylemlerde Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nin gerçekleştirilme nedeni bilimsel olarak da kanıtlanmış bir gerçekliğe heyelan olgusuna dayandırılarak, projeye meşruiyet kazandırılmaktadır.

Kaynak kişilerin bir bölümünün anlatılarında, Kadifekale'de eskiden eğlence mekânı olarak hizmet veren, günümüzde çay bahçesi olarak işletilen Beyaz Saray'a, Sema Çay Bahçesine yer vermeleri, kentsel dönüşüm kapsamında bu mekanlar yıkıma maruz kalmasa da belleklerinde nostaljik bir imgelem, Kale'de yaşarken sosyalleşilen mekanlar olarak, açığa çıkmaktadır.

Uzundere toplu konut alanına yerleşen gruplar Kadifekale kentsel dönüşüm alanından ayrıldıktan sonra başka bir yere yerleşemeyecek, dar gelirli bütçeye sahip ailelerdir.

Sözlü tarih görüşmelerinde Uzundere'ye taşınmayan grupların birçoğunun Kadifekale'nin yakın çevresindeki mahallelere; Çimentepe, Eşrefpaşa, Yeşildere... vb. taşındıkları ifade edilmiş olup özellikle midyecilikle uğraşanlar için Çimentepe'nin midye üretimi açısından ideal bir alan olduğuna vurgu yapılmıştır.

Uzundere toplu konut alanına yerleşen ailelere barınma hakkı sağlanmış, altyapı sorunları, sosyal donatı alanları ve ulaşım konusundaki problemler çözümlenememiştir. Anlatıcılar toplu konut alanına taşındıktan sonra ekonomik olarak sıkıntı içerisine girdiklerine birçok anlatıda yer vermişlerdir. Dolayısıyla yeni maliyetler üreten yeni yerleşim alanı, aileleri daha da yoksullaştırmıştır. Kadifekale'de geliştirilen komşuluk bağları Uzundere'de azalmıştır.

Bireylerde ötekilik ve dışlanmışlık duygusunun fazlalaşması, toplumsal yapıda da ayrışmalara neden olmaktadır.

Anlatıcılar Belediye'ye güvenmemekte, Belediye tarafından ekonomik olarak zarara uğratıldıklarını düşünmektedirler. Konut edindirme sürecinde borcu kalanlar için yapılan taksitlendirmeler sonucunda uygulanan birleşik faizle dönüşüm

projesinden etkilenen gruplar, ömür boyu kiracı olacakları bir mülksüzleşme süreci tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Planlama disiplininde hakçılık temel değerlerden biri olup yaşanan kentsel yenileme süreçleri, yer değiştirme maliyetine katlanan gruplar açısından özellikle barınma hakkı özelinde sıklıkla eleştirilmektedir. Gecekondu arzının azaldığı kentsel mekânda, kiracılar daha yüksek kiralar, mal sahipleri ise daha fazla konut bedeli ödeyerek mevcut konut arzından yararlanabilmektedir.

BM Habitat II (1996) göstergelerine göre bir konutun satın alınabilir olması için konut fiyatının hane halkının yıllık gelirinin 5 katını, kira giderinin ise hane halkının yıllık gelirinin %30 oranını aşmaması gerekmektedir (Kentleşme Şurası Raporu, 2009).

Kentsel yenileme projelerinin gerçekleştirildiği bölgeler, genellikle dar ve orta gelirli hane haklarının ikamet ettiği alanlar olduğu için kentsel yenileme projelerinde finansman kaynakları çeşitlendirilmelidir.

Kentsel yenileme projeleriyle kentsel mekân homojenleştirilmektedir. Kadifekale Yenileme Projesi kapsamında, hak sahipleri için Uzundere’de de çok katlı, standartlaşmış konut modelleri inşa edilerek, kent merkezinden uzak, kimliksiz, standart konut tipolojisinde mekânlar üretilmesi, daha önce kent merkezi ve mahalle ölçeğinde kurulan ilişkisel bağlardaki kopma riski önemli bir handikaptır.

Kadifekale’de 2009 yılında araştırmacı tarafından yapılan Yüksek Lisans tez çalışmasının (Mutlu, 2009) sonuçları gecekondulaşma sürecine dair detayları sunmamıştır. Oysa, söz konusu detaya dair bilgi, bir mekânı yere dönüştürme çabasında verilen mücadelenin tarihine, siyasi amaçlarla kaçak yapılaşmalara göz yumulup, çözüm üretilmemesi sonucunda gecekondulaşma sürecinde kentlerin nasıl dönüştüğüne dair detaylara ışık tutmaktadır. Yaşanılan mekânla kurulan aidiyetin temsil edildiği, bireyin barınma sürecinde üretilen gecekondu bölgelerine dair yerel

bilgi algılanmadan üretilen mekânlar, yeni sorunlu alanların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Bilimsel araştırma yöntemlerinin araçları ele alındığında, anketler, arazi analizleri istatistiki, niceliksel bilgiler, sunsa da sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen “sosyo-kültürel yapının alt bileşenleri, mekâna dair imgeler, sıfatlar, semboller, algılar ve sosyal ilişkilere dair niteliksel bilgiyi” bize sunamamaktadır. Söz konusu bilgi, mekânın yaşanabilirlik ölçütlerindeki detayları ele alarak, oraya ait kalabilecek, yer olmasını sağlayabilecek unsurların, yeni yaşam alanı tasarımlarında kullanılmasını sağlayacaktır.

Eğer bu bilgi önemsenseydi şu an Uzundereliler tarafından zorunlu olmadıkça gidilmeyen, çoğu boş dükkânların bulunduğu Barış Gross Alışveriş Merkezi yerine, Uzunderelilerin gelir düzeylerini, ihtiyaçlarını, geçmişteki tüketim alışkanlıklarını, iç dinamiklerini göz önünde bulunduran ticaret bölgeleri, Kadifekale’de olduğu gibi yöresel el sanatlarına dayalı ürünlerin sergilendiği, üretim yapılan alanlar, yarı açık pasajlar... vb. tasarlanabilirdi.

Yaşlı nüfusun yaşayacağı yaşam alanlarında, az katlı alanlar önerilebilir veya toplu konut alanı içerisinde daha merkezi noktalara yerleştirilmesi olanaklı hale getirilebilirdi.

Toplu Konut Alanındaki apartmanların zemin katında güvercin besleyenlerin söz konusu alışkanlıklarını sürdürmelerini sağlayacak kuş evlerinin kurulması sağlanabilir, söz konusu durum oradaki çocuklar için önemli bir etkinlik alanı oluşturabilir, özetle sözlü tarih yöntemiyle elde edilecek yerel bilgi, istek ve talepler dikkate alınarak mekânların yere dönüşmesini sağlayacak alternatifler geliştirilebilirdi.

Bu araştırma, kentsel mekâna dair mikro bilginin açığa çıkarılmasına yönelik bir çalışma olmakla birlikte, kentsel dönüşüm projesi ile birlikte uzun süre yaşadıkları mahallelerinden göç etmek zorunda kalan Kadifekalelilerin belleklerinde yer edinen

mekânların, imgelerin, anı değeri olan kavram ve olayların açığa çıkarılmasını da amaçlamıştır. Çalışma kaynak kişilerin anlatılarında ön plana çıkan mekânların yalnızca özelde yaşadıkları gecekonduları, mahalleleri, genelde kentsel dönüşüm bölgesi ve İzmir kent merkezi ve yakın çevresine ilişkin olması, çalışmada daha detaylı, öznel mekânsal veriye ulaşamaması, kolektif anı mekânlarının sınırlılığı belleğin bu alanda ekonomik ve toplumsal dinamikler ölçüsünde geliştiğine dair anlamlı sebepleri ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda kaynak kişilerin gündelik yaşam pratikleri ev ve iş arasında örülen bağlar, kentle ve Kadifekale’de sınırlı sayıda temas edilen mekânla ilintilidir.

BÖLÜM ALTI

SONUÇLAR

2000 yılı sonrası etkisini arttıran neoliberal politikalarla, kentsel mekânı meta olarak gören yaklaşımlar çerçevesinde mekân üzerinden artı değer yaratılması, sermaye birikiminin artırılması için gerçekleştirilen büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri, kamu ve özel sektör ortaklığı ile teşvik edilmiştir. Kent içinde sermaye açısından değeri azalmış, artı değer üretmeyen atıl durumda kalmış, ancak konumu/coğrafi özellikleri açısından sermaye için avantajlar sağlayan bölge ve kent parçalarında, eski konut dokusunun bulunduğu, genellikle kentli yoksul ya da işçi sınıfının barındığı alanlar, eski liman bölgeleri gibi çöküntü alanlarına daha fazla yatırım çekmek için söz konusu alanlara yeni imajlar verilerek, farklı kullanım kararları veya fonksiyon değişiklikleri üzerinden kentsel dönüşüm projeleri gerçekleştirilmektedir. Kentler bu süreçte küresel ekonominin lokomotifleri olarak, çekim merkezine yani sermayeyi de cezbeden fırsat alanlarına dönüştürülürken, mekânı oluşturan, mekân içerisinde yaşamını sürdüren, bu alanları “yer”e dönüştüren topluluklar da, sermayenin biçtiği değer ölçüsünde dönüşen mekânlar içinde var olabilme mücadelesi içerisine girmiştir.

“İçinde yaşadığımız çağda, neoliberal yeniden yapılanmanın biçimlendirdiği küresel kentte mekân, bizzat kendisi üretilebilir bir şey haline gelmiştir. Böylece mekânda ve zamanda kökü bulunan bütünlüklü bir deneyim imkânı ortadan kalkmıştır” (Yelsalı Parmaksız, 2014 s.51).

Neoliberal politikalar bağlamında kentsel mekâna müdahalenin öncelikli araçlarından biri haline gelen büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri, kentsel mekânı salt fiziksel niteliği ile ele alırken mekânın toplumsal yapı üzerindeki sosyolojik ve psikolojik etmenleri göz ardı edilmektedir. Değişen planlama paradigmatları doğrultusunda yukarıdan aşağı doğru yönelen karar verme süreçlerinin yerini aşağıdan yukarı doğru gerçekleşen, özne olarak bireyi temel alan, katılımcı planlama yaklaşımları alırken, sözlü tarih, neoliberal kentleşme sürecinde kentsel dönüşüm projeleri sonucunda yerinden edilen, mülksüzleştirilen ve yoksullaşan kent

sakinlerinin bakış açılarının açığa çıkarılmasında ve kentsel dönüşüm projelerinde izlenecek politikaların merkezine “insanın” alınmasında etkin bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır.

Tez kapsamında 2000’li yıllardan itibaren farklı eksenler temelinde uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm örneklerine ilişkin yurtdışı örnekleri; Merkez ülke örnekleri olarak; İngiltere Londra Dok Bölgeleri Dönüşüm Projesi; ABD Bronzville-Chicago, Robert Taylor Homes Kentsel Dönüşüm (Yenileme) Projesi; İspanya Barselona, Poblenou ve Forum 2004 Alanı, Diagonal Mar, Kentsel Dönüşüm Projesi; çeper ülke örnekleri olarak Çin Şangay, Taipingqiao Kentsel Dönüşüm/ Gelişim Projesi ve Brazilya Rio de Janerio, Vila Autodromo Kentsel Dönüşüm Projesi ve ulusal ölçekte İstanbul ve Ankara, yerel ölçekte ise İzmir kenti özelindeki büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri ele alınmıştır. Söz konusu projelerde kentte yaşayan dezavantajlı grupların (yoksullar, zenciler... vb.) projelerden doğrudan etkilendikleri görülmektedir. Dünya ölçeğinde özellikle gelişmiş ülkelere ilişkin ele alınan kentsel dönüşüm örnekleri, dönüşüm süreçlerinin etaplar halinde ve belli bir zaman sürecine yayılarak yapıldığını göstermektedir. Ayrıca, söz konusu projeler, yerel halkın talep ve beklentilerinin dikkate alınması gerekliliğini işaret etmeleri açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de 1980 sonrası dönemde İstanbul ve Ankara, neoliberal politikaların kentsel mekândaki yansımaları olan büyük ölçekli kentsel projelerin merkezi/odağı haline gelmiştir. Ayrıca, İstanbul ve Ankara’nın yerel yönetimleri ile merkezi yönetimin siyasi yönelimleri aynıdır. İzmir’de yerel yönetim ile merkezi yönetimin siyasi yönelimleri ise farklılık göstermektedir. Buna göre, Ankara ve İstanbul hem kentsel dönüşüm uygulamalarının yoğunluğu hem de siyasal açıdan merkezdedir. 1999 yılındaki Marmara Depremi sonrasında 2002 yılı itibariyle merkezi hükümetin girişimleriyle hazırlanan yasal düzenlemeler, kentsel dönüşüm projelerine ivme kazandırmıştır. Bu bağlamda çeperdeki İzmir’de de, 2000 yılı ortalarından itibaren büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri aktif hale gelmiş; yerel yönetimin kenti neoliberal sisteme entegre etme hedefleri doğrultusunda uygulamaya koyduğu projelerle dinamizm kazanmıştır.

Bu tez çalışması kapsamında İzmir kenti özelinde, kentteki diğer büyük ölçekli neoliberal projelerin başlangıcı, anahtarı olan Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ele alınmıştır.

Neoliberal Kentsel Politikalar Bağlamında Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesinin Kentin Bütününe İlişkin Mekânsal Müdahale Eylemleri İçindeki Önemi Anlamak:

- Kentsel dönüşüm projesinin meşru söylemi olarak açığa çıkan heyelan olgusu, bilimsel bir gerçeklik olduğu kadar 1978'den beri göz ardı edilen, çözüm üretilmeyen bir sorundur. Heyelanın yarattığı fiziksel yıkımlar, tehlike ve tehditler anlatılarda yer bulsa da, bölgenin siyasal ve toplumsal yapısının dağıtılması, grup dayanışmasının bozulması, turizme dayalı projelerin önünün açılması, kentsel dönüşüm projesinin asal amacı olarak değerlendirilmektedir. **İzmir'deki kentsel dönüşüm projeleri makro ölçekte ele alındığında, Aktepe-Emrez, Cennetçeşme, Uzundere Kentsel Dönüşüm Projeleri, Yeşildere-Ballıkuyu, Kadifekale, Bayraklı Kentsel Dönüşüm Projeleri, konumları itibariyle İzmir'in kuzey ve güney aksındaki gelişim dinamiklerine ivme kazandırması planlanan projelerdir.**
- Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'ne ilişkin resmi söylemler, insani ve meşru görünen nedenlere dayandırılarak, afet riski ile gerekçelendirilmiş olsa da Kadifekale Dönüşüm Projesinin çevresinde yaratacağı etki, gerçekte kentte meşru söylem alanı altında gizlenen neoliberal politikaların bir uzantısı olarak turizmin canlandırılması ve bu alanların ekonomik açıdan kente kazandırılması amacının açıkça deklare edilmediği başka bir gelişime hizmet etmektedir. Kentin en önemli görsel alanı olan Kadifekale'den başlayarak Agora'ya uzanacak biçimde oluşturulan steril alan, tarihi kent merkezi Kemeraltı için geliştirilen turizm ve soylulaşma hedefli "İzmir Tarih" projesi ile bütünleşerek yeni rant alanlarının ortaya çıkmasını kolaylaştırmakta ve neoliberal kentsel stratejilerle örtüşmektedir. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, İzmir Tarih Projesi'nin bir parçası olarak okunmalıdır. **Günümüzde**

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nin İzmir Tarih Projesi ile bütünleştirilmesine yönelik çalışmalar, söz konusu argümanı doğrular niteliktedir.

Neoliberal politikalarla kentsel mekân parçalanırken ve mekâna müdahale biçimleri ivme kazanırken, sözlü tarih; yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan yerlerin ve o yere ait aidiyetlerin anlamlandırılmasına, geleceğe dair veri oluşturmasına ve neoliberalizmin olumsuz etkileriyle ters orantılı bir ilişki içerisinde toplumun kentsel mekânın üretim ve dönüşüm sürecine, ortaklığına katkı sunmaktadır.

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'ni ele alan bu ampirik çalışmada kullanılan “sözlü tarih” yöntemi ile, Kadifekale'deki dönüşüm sürecinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmiş bireylerin kentsel dönüşümüne dair kişisel deneyimleri, tanıklıkları ile dönüşüm öncesindeki, dönüşüm sürecindeki ve dönüşüm sonrasındaki Kadifekale yerleşiminin tarihine, sosyal –mekânsal yapısına, Kadifekale'ye ve yeni yaşam alanları olan Uzundere'ye ilişkin mikro mekân algılarına ışık tutulmaktadır. Sözlü tarih verilerinin analizi sonucunda ortaya çıkan başlık ve temalar bağlamında dönüşüm projesi ele alınmaktadır. Sözlü tarih verisinin etkili bir biçimde anlamlandırılması, görselleştirilmesi ve mekansallaştırılması için çalışma kapsamında “Graph Commons”, “İnfografik” materyalleri kullanılmıştır .

Bu çalışma İzmir'in neoliberalleşme sürecinde afet riski nedeniyle gecekondular bölgesi Kadifekale'de gerçekleştirilen ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesine, yani kent tarihinin zengin geçmişinin bir katmanına şahitlik etmiş farklı bireylere, sözlü tarih çalışmaları ile vefa borcunu kısmen ödemektedir. Bu doğrultuda Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi'nin Uzundere toplu konut alanına yerleşenler, proje dışında olup Uzundere'ye yerleşenler ve Kadifekale'de kalanlar açısından nasıl algılandığı, 3 farklı grup açısından ortaya konulmaya çalışılmıştır. **Sözlü tarih anlatıları, kenti, kentteki gelişmeleri her defasında farklı biçimlerde görme olanağı sunmaktadır.**

Zengin deneyim ve bilgilerini çalışma kapsamında sunan kaynak kişilerin sözlü tarih anlatıları üzerinden yapılan çözümler sonucunda sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir:

Kent ile Kurulan İlişki:

- Kaynak kişilerin Kadifekale’de yaşarken İzmir’e, yaşadıkları kente dair imgeleri, kentin tarihi çekirdeğinin etrafında yoğunlaşmaktadır. Kent merkezi Kaleliler için iş imkânları sunan çalışma alanı, alışveriş yapılan, sosyal-idari hizmetin alındığı bir alandır. Gündelik yaşamlarında en fazla etkileşimde buldukları, en sık kullandıkları koridorlar Konak-Kemeraltı, Eşrefpaşa, Basmane, Alsancak, Çankaya, Buca-Şirinyer şeklinde sıralanmaktadır. Saat Kulesi, Kordon, Fuar, Havra Sokağı, kolektif bellekte kentin simgesi olarak referans verilen diğer temsil mekânlarıdır. **Kent merkezi ile kurulan ilişkinin önceliği, ekonomik etmenlere bağlıdır.**
- Kadifekalelilerin kentle ilişkilerini sürdürdükleri, bağ kurdukları yegâne yer kentin tarihi çekirdeği içerisinde yer alan tarihi çarşısı Kemeraltı, kentin sosyal, idari ve ticari açıdan odak noktası olan Konak’tır. Bugün kent gündeminde ön plana çıkan İzmir tarih projesi, kentin tarihi alanlarının canlandırılmasını kapsayan bir projedir. **Ancak kentin bu bölgelerini canlı tutan ana ögeler kentsel dönüşüme tabi tutulan bu alanlarda çalışan, alışveriş yapan, idari hizmetlerden yararlanan gecekondu mahallelerinin sakinleridir. Söz konusu proje ile kentin kalbini besleyen ve buradan beslenenler kentin dışına atılmakta, çıkarılmaktadır. Şehirleri asıl inşa edenler, birkaç kuşağın bir arada yaşadığı mahaller boşaltılmakta, kentin yeni rant alanlarının dışına itilmektedir. Kent sınıfsal olarak ayrışmakta, sterilleştirilmektedir. Kentte farklı sosyal sınıfların, varsıllar ve yoksulların temas ettiği noktalar, ilişki ağları zayıflamaktadır. Kent bütünündeki diğer kentsel projeler bağlamında makro ölçekte Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ele alındığında, söz konusu proje ile kentsel dönüşüm alanı ve yeni iskân alanı Uzundere toplu konut alanı**

çevresinde sermaye birikim süreçlerini destekleyen projelerin geliştirildiği açıkça görülmektedir.

Kolektif Bellekte Kale'ye Dair Aidiyetin Mekânsal Temsilleri:

- Çalışmanın önemli sonuçlarından biri, Kadifekale'deki kentsel dönüşüm öyküsünün, dönüşüme tanıklık edenlerin gözüyle aktarılmasıdır. Kaynak kişilerin belleklerinde yer edinen mekânlar, imgeler, anı değeri olan kavram ve olaylar ortaya çıkarılmıştır. **Bu çalışma ile yerinden edilenlerin belleklerinin, anılarının, Kadifekale'nin ve kentin sadece bugününün değil geçmişinin de değerli olduğuna dikkat çekilmektedir.**
- Sözlü tarih anlatılarında, Kadifekale, dağ başı, yurt yuva olarak nitelenmekte ve mekânsal olarak **mesire alanları, bakla tarlaları, eğlence mekânları, konumu, manzarası, tarihi surları, komşuluk ilişkileri ve gecekonduları** ile kolektif bellekteki yerini almaktadır. Kadifekalelilerin belleğindeki mekân vurgusunda zaman içerisinde bölgede yaşayan farklı toplumsal grupların birlikteliği ile üretilen mahalle ve ögeleri; sokaklar, komşular ile noktasal, sembol mekânlar; Kale surları, çay bahçeleri, gazinolardır. Kadifekale, mahalle sakinlerinin sosyo-kültürel hayatlarında, günlük yaşam pratikleri içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Kale surları ve çay bahçelerinin bir kısmı mevcudiyetlerini günümüzde Kadifekale'de halen devam ettiren mekânlardır. Kadifekale'de kentte var olmak adına barınma yönünde verilen mücadelenin mekânda tezahür eden hali, bir gecede yapılan gecekondulardır. **Kadifekale'ye yerleşen göçmenler düşük gelir seviyesine sahip kent dışından gelenlerdir. Kent merkezi ile kurulan bağ bu nedenle yaşam alanları ve kent merkezi etrafına sıkışmıştır. Dolayısıyla Kadifekaleliler için yok olan, içinde var olmayı ve kentte görünür olmayı başardıkları yaşam alanlarıdır. Kale sakinlerinin, gecekondu bölgesinde kurdukları mikro hayatları parçalanmıştır. Kentle eğreti bir şekilde kurulan ilişkiler de dönüşüm projesi ile ortadan kaldırılmıştır.**

- Kale burçları ve sur duvarları ile sınırı çizilen 1. (Birinci) derece arkeolojik sit alanı içerisinde kalan ve tez çalışmasının sürdüğü 2016 yılı itibariyle mevcut olan; i) Çay bahçesi, gündüzleri Kale’yi ziyaret edenlerin kentin manzarasını izleyip, bir şeyler içip soluklandığı, akşam saatlerinde ise mahalle sakinlerinin düğünlerini gerçekleştirdiği; ii) Park alanı, çocukların oyun oynadığı; iii) Futbol sahası, özellikle Kadifekaleli gençlerin futbol oynayarak zaman geçirdikleri toprak zeminli saha; iv) Surlar; şehir manzarasının seyredildiği; v) Halı dokuma tezgâhları, tandırlar Doğu’dan göç eden kadınların kültürel olarak varlıklarını devam ettirdikleri, Kale içerisindeki geleneksel üretimi gerçekleştirdikleri ve ürettikleri ürünleri pazarladıkları alanlarıdır. **Kale’nin surları fiziki niteliği açısından ayırıcı bir öge, sınır olarak görünse de sur içerisindeki söz konusu alanlar, farklı cinsiyet ve yaş gruplarının bir araya geldiği, sosyalleştiği, etkileşimde buldukları özelleşmiş kimlik alanları olarak kullanılmaktadır. Sur içerisindeki alanların en aktif kullanıcıları ise sur içini gündelik yaşam pratikleri ve ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiren sur dışını çevreleyen gecekondularda yaşayanlardır. Bu durum mekânlar arasında bir geçirimsizlik, ilişki sağlayarak fiziki sınır algısını ortadan kaldırmakta, aidiyet bağlarını, mekâna ait olma hissini güçlendirmektedir. Kale içerisinde yaratılan habitat, mikro yaşam alanı, mahalle sakinleri ile varlığını sürdürebilme olanağına sahiptir.**
- Anlatılarda referans verilen, kentsel dönüşüm projesi hayata geçirilmeden önce var olan Kale Gazinosu, Çakıl Gazinosu, İş Bankası, Postane, Tansaş gibi yapıların yanı sıra günümüzde Kadifekale’de mevcudiyetini hala devam ettiren, salaş bir lokanta ve kahvehane olarak işletilen Beyaz Saray, Sema Çay Bahçesi’nin, anlatılarda doğrudan atıf almayan Eşrefpaşa yönünden Kadifekale’ye ulaşan **Rakım Erkutlu Caddesi** çevresinde kümelendiği belirlenmiştir. **Çünkü Kale’ye erişimi sağlayan söz konusu ulaşım aksı, Kale sakinlerinin çoğunun evlerine yürüme mesafesinde olan, günlük ihtiyaçlarını en kısa sürede karşılayabilecekleri, başta ticari kullanımlar olmak üzere farklı kullanımların bir arada olduğu bir güzergâhtır.**

- Kale'deki sosyal yaşantı, komşuluk bağları üzerine kuruludur. Kadifekale sokakları ise mahalle kültüründe insanların önemli etkileşim alanlarıdır. Mahalle arasındaki sokaklar, canlıdır. Gecekondu arasında organik düzensiz sokaklar da kapı önlerinde oturan kadınların sohbet ettikleri, halı yıkama faaliyetlerinde buldukları, çocukların oyun oynadıkları sosyalleşme mekânlarıdır. Sokaklar aynı zamanda Kalelilerin Kadifekale'den kent merkezine yürüyerek mahalle sakinlerinin anlatımıyla “yayan” olarak bağlanmalarını sağlayan, sadece Kadifekalelilerin bildiği kestirme güzergâhlardır. **Kale'nin organik, dar, dik sokakları da yaşanılmış mekânı karakterize eden önemli unsurlardandır. Kadifekale'de sokaklar, sadece bir yerden bir yere giderken kullanılan bir geçiş güzergâhı niteliği taşımamakta olup, aynı zamanda işlevsel olarak da kullanılan mekânlardır.**

Grup Aidiyetine İlişkin Temsiller:

- Farklı kültürlerin kesiştiği Kadifekale'de Mardinli nüfusun 1980'den sonra bölgede yoğunlaşması, **Kadifekale'nin “Mardin-KALE” olarak da adlandırılmasına neden olmuştur. Kadifekale'deki Kürt kimliği Doğulularla, Mardinlilerle özdeşleşmiştir.**
- Kadifekale aynı zamanda Mardinlilerle özdeşleşen “Midyecilik” faaliyetlerinin de merkezidir. Bu bağlamda Uzundere Toplu Konut alanında yapılması taahhüt edilen Midyecilik tesisi bu gerçeklikten yola çıkarak önerilse de projenin bitimi olan 2011 yılından günümüze kadar Uzundere Toplu Konut Alanında söz konusu tesis inşa edilmemiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkilileri tarafından, Uzundere midye tesislerinin hijyenik açıdan denetimli olması ve faaliyetlerin vergilendirilmesinin, maliyetleri arttırması nedeniyle, üreticiler tarafından tercih edilmediği bu nedenle hayata geçirilemediği belirtilmektedir. Bu durum özellikle Mardin'den Kadifekale'ye göçle gelip yerleşen ve Kadifekale'de evlerin bahçelerinde sürdürdükleri Midyecilik faaliyeti ile geçimini sağlayan, Mardinli

göçmenlerin bu faaliyeti sürdürebilecekleri, kente eklenilerek yaşamlarını devam ettirebilecekleri Uzundere dışındaki başka alanlara, Kadifekale ve yakın çevresine yerleşmelerine neden olmuştur. **Anlatılarda midyecilikle uğraşanların çoğunun Uzundere'ye göç etmek yerine bu faaliyete (eski koşullarda) devam edebilecekleri, Kadifekale dönüşüm alanı yakınındaki Çimentepe'ye taşındıkları belirtilmektedir.** Kısacası, Midyecilik kentte var olabilme mücadelesinin devam ettirildiği başka noktalarda var olmaya devam etmektedir.

- Sözlü tarih görüşmesi yapılan, Kadifekale'de midyecilikle geçimini sağlayan ve dönüşüm nedeniyle Uzundere'ye taşınan bir ailenin kadın ferdi ise, Kadifekale'de gecesi gündüzü olmadan yapılan ve oldukça yorucu olan midyeciliğin, Uzundere'de yapılamaması Uzundere'nin sağladığı tek rahatlık olarak dile getirilmektedir. **Bu tespit, emek sömürsünün acımasız yönüne işaret etmektedir.**
- Mardinlilerle ilgili olarak kentsel mekânda yer bulan önemli temsillerden biri de Mardinli kadınların kültürel pratiklerinin yansıması olarak özellikle sur içindeki geleneksel **kilim tezgâhlarında sürdürülen dokumacılık ve tandır ocaklarında** hazırlanan ekmek üretimi faaliyetleridir. **Unutulmaya yüz tutmuş bu geleneksel faaliyetlerin devam ettirilmesi kent kültürüne katkı sunacak önemli bir girdi olmakla birlikte, 2015 yılında yerel gazete haberlerinde yer alan, yerel yönetimlerce kaldırılacağı belirtilen Kadifekale içerisindeki tandırlarda, tandır ekmeği pişirerek geçimini sağlamaya çalışan yoksul kent sakinleri için bu faaliyetlerini devam ettirebilecekleri alternatif mekân önerileri bulunmamaktadır.**

Mahalle'ye (Kadifekale'ye) İlişkin Algılar:

- Lynch (2010, s.8) kent imgesini oluşturan öğelerin çeşitlenmesinin kentin algılanmasına ışık tutacağına değinmekte olup, kent imgesini: kimlik, yapı ve anlam olmak üzere üç bileşene ayırmaktadır. Sözlü tarih görüşmelerinde hem kadın hem de erkek anlatıcıların Kadifekale'ye dair

“çocukluğun geçtiği güzel yer”, “eğlence mekânları ve gazinoları ile kentin prestijli alanı”, “merkez”, “yurt-yuva”, “mahalle” imgesi ile özdeşleştirilen nostaljik imgelere sahip oldukları görülmektedir.

- 1990’lı yılların başından itibaren Kadifekale, güvenli olmayan bir alan olarak görülen ve suçla anılan bir bölgedir. Kadifekale’nin namı, kentin diğer bölgelerinde yaşayanlar için olumsuzdur. **Heyelan, afet riskli alanda gerçekleştirilen Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, mekânın suçla da ilişkilendirilmesi ile meşruiyet zeminini daha da güçlendirmektedir.**
- Kadifekale’ye dair kadın görüşmecilerin anlatıları, mahalle ölçeğinde komşuluk ilişkilerine, evlerinin bahçelerine, Kale’nin surlarına, sokaklara, odaklıdır. Kadifekale ve çevresine ilişkin olarak ise daha çok yakın semt pazarlarından ve kentin tarihi çarşısından alışveriş yapıp, günlük ihtiyaçlarını karşıladıkları, sağlık hizmetlerinden yararlandıkları mekânların bulunduğu Şirinyer, Eşrefpaşa, Konak semtlerine anlatılarda yer verilmektedir. Erkekler ise Kordon gibi kentin dinlence alanlarına, Saat Kulesi gibi noktasal imgelerine, Varyart gibi ulaşım akslarına, Alsancak, Konak, Çankaya gibi çalıştıkları semtlere anlatılarında yer vermektedir. **Anlatılarda kadınların daha çok yakın çevrelerine ilişkin (mahalle ölçeğinde) imgelere sahip olduğu tespit edilmiş, erkeklerin ise kente, kentin merkezine dair daha bütüncül imgelere sahip oldukları açığa çıkmıştır.**
- Kentsel dönüşüm projesi sonrasında, bölge gecekondularından arındırılarak, ağaçlandırılmıştır. Kadifekalelilerin zaman içerisinde inşa ettikleri yaşam alanları, kentin geçmişine şahitlik edenler kentin kalbinden çıkarılmıştır. **Neoliberal politikaların kentleşme stratejilerinin insani/bireyi dışlayan politikaları nedeniyle Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ile proje alanı, içinde yaşayanlar için “yaşanan/algılanan” bir yer olarak belleklerde yer edinirken, dönüşüm uygulaması sonrasında Kadifekale kentin küresel imgesini yansıtan görünür bir mekâna dönüşmüştür.**

Uzundere Toplu Konut Alanı, Yeni Yaşam Alanının Dinamiklerinin (Mekân, Sosyal Ağlar ve Aidiyet Bağlamında Değerlendirilmesi:

Sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen bulgular yeni iskân alanı Uzundere Toplu Konut Alanında; i) kent ile kurulan ilişkinin kopmasına, ii) kentsel hizmetlere erişilebilirliğin azalmasına, , iii) mekânsal ayrışmaya, yere ait kimliğin parçalanmasına, iv) ortak mekânların yitimine, yer oluşturamamaya v) Yersizlik yurtsuzluk duygusunun artmasına, yönelik tespitleri ön plana çıkarmaktadır.

i) Kent ile Kurulan İlişki

- Kadifekale kentsel dönüşüm alanı içinde yaşayan mahalle sakinlerinin heyelan riski nedeniyle zorunlu iskân edildiği, Toplu Konut İdaresi ve İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na yapılan protokol doğrultusunda inşa edilen Uzundere toplu konut alanı, İzmir ili, Karabağlar ilçesi, Cennetçeşme Mahallesi sınırları içerisinde yer almakta olup, kent merkezine 9 km uzaklıktadır. **Kentin merkezinde, tarihi çekirdeğinin yanı başında yer alan Kadifekale kentsel dönüşüm alanı içinde yaşayan mahalle sakinlerinin zorunlu iskân edildiği Uzundere toplu konut alanı, kent merkezi ile doğrudan bağlantı kurulamayan, Türkiye’de kentsel dönüşüm nedeniyle inşa edilen diğer toplu konut alanlarının çoğu gibi kentin çeperinde konumlanmaktadır. Kadifekale’ye göçle gelenler kentsel dönüşüm projesi kapsamında zorunlu olarak ikinci bir göç sürecine maruz kalmışlardır. Kent ile kurulan ilişkiler zedelenmiş, kopmuştur.**

ii) Kentsel Hizmetlere Erişilebilirlik

- Kadifekale’den yürüyerek, kaynak kişilerin anlatımıyla “yayan” olarak gidilebilen kent merkezine, Uzundere’den vasıtasız gidilememektedir. Bu durum, Uzundere’de her ay düzenli olarak ödenmesi gereken ev taksitlerine, apartman aidatlarına, dairelerde ortaya çıkan işçilik, malzeme problemleri ile artan ekonomik giderlere, ulaşım maliyetlerini de eklemektedir. Uzundere’nin

pahalanan bir yaşam alanına dönüşmesi, bazı hanelerde kadınların yeniden çalışmasına, emeklilerin Uzundere Toplu Konut alanında apartman görevlisi olarak ek işler yapmasına neden olmuştur. Sonuçta, **yeni yerleşim alanındaki bloklarda ortaya çıkan altyapı, işçilik sorunları, merkeze olan uzaklık nedeniyle ulaşım giderlerinin artması kentsel dönüşüme maruz kalanlar için ek maliyetler ve mağduriyetler yaratmıştır.**

- Sosyal donatı alanlarının yetersizliği, apartman katına sıkışmış sağlık ocağına, tek el konumundaki tek alışveriş merkezine, sosyal donatı alanları gibi lokasyonlara erişimin toplu konut alanı içerisinde bazı bölgelerde yetersiz kalması, yeni üretilen mekân içerisinde bile adaletsizlik yaratması; söz konusu alanların tasarımı ve planlama sürecinde temel hizmetlere erişimi kolaylaştıracak, aidiyeti arttıracak, eşitsizlikleri ortadan kaldıracak tasarımları gerekli kılmaktadır. **Bu bağlamda insan odaklı, kullanıcıların beklentilerini karşılayacak kentsel dönüşüm projeleri için; aidiyetin ve mekânsal hafızanın devamlılığını mümkün kılacak mikro mekân bilgisinin açığa çıkarılması mekânın planlanması sürecinde önem arz etmektedir.**

iii) Mekânsal Ayrışmaya, Yere Ait Kimliğin Parçalanması

- Kadifekaleli veya anlatıcıların tabiriyle Kale’li olmak geçmişte yaşanan mekânda, birleştirici bir unsur iken Uzundere toplu konut alanında Kale’li kimliğinin parçalandığı, “yere” yönelik aidiyet oluşturan temsiliyetin zedelendiği tespit edilmiştir. **Kentlerin merkezindeki yerleşim alanlarından kentin çeper alanlarına zorunlu olarak göç etmeye zorlanan bireylerde ötekilik ve dışlanmışlık duygusunun fazlalaşması, toplumsal yapıda da ayrışmalara neden olmaktadır.**
- Yeni yaşam alanında Uzundereli kimliği, oturlan konutların metrekareleri ve niteliğine göre yeni bir sosyal ayrışma alanı tanımlamaktadır. Söz konusu ayrımın metaforik temsili inşa edilen blokların metrekareleri üzerinden 75’likler, 95’likler, 120’likler ve daha konforlu ve avantajlı olduğu düşünülen

Uzundere Toplu Konut Alanının girişindeki Yeşil bloklar için kullanılan “Yeşiller” imgesi üzerinden geliştirilmiştir. **Kentsel dönüşüm projesinden önce “Kadifekale’de öteki olma hali”, etnisiteye dayalı ayrıştırıcı bir olgu olarak var olsa da, “Kadifekaleli olmak”, yaşayanlar arasında birleştirici bir ortak düzlem yaratmaktadır. Sosyal bir olgu olarak “Kadifekaleli olmak”, bütünü bir parçası olma duygusu ve aidiyet yaratan bir olgu iken kentsel dönüşüm nedenli göç süreci sonucunda taşınan yeni yerleşim alanı Uzundere’de “ötekilik”, sınıfsal bir olguya dönüşmüştür. Bu sınıfsal olgu ise mekânsal ayrışma ile tezahür etmektedir. Artık 75’likler ve 95’liklerde yaşayanlar, kendilerini “Yeşillerden” farklı, ayrı ve “öteki” olarak görmekte; toplum tarafından aşağılanma duygusunu örtülü bir biçimde deneyimlemektedir. Uzundere’de, toplumsal bütünleşme oluşturulamamıştır. “Kadifekale’li olma” alt kimliği parçalanırken, toplumsal kolektif yaşam pratikleri de dağılmakta, değişmektedir.**

iv) Ortak Mekânların Yitimi, Yer Oluşturamama

- Uzundere Toplu Konut Alanının ortasında konumlandırılan alışveriş merkezi içerisinde bulunan, Barış Gross Market Uzundere’de yaşayanların günlük temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri tek markettir. Görüşme yapılan kaynak kişiler tek bir market olması nedeniyle markette satılan ürünlerin fiyatlarının yüksek olmasından şikâyetçidir. Ancak mekân kendi yaşam dinamikleri içerisinde Barış Gross Market’e alternatifler yaratmıştır. Uzundere toplu konut alanında yaşayanların bir bölümü; günlük ihtiyaçlarını daha ucuza mal etmek için toplu konut alanına gelen seyyar bakkal, seyyar ekmek arabalarından, seyyar satıcılardan da daha ucuza, veresiye alınan ürünlerle günlük ihtiyaçlar karşılanmaktadır. **Kentsel dönüşüm nedenli olarak yaşanan yerinden edilmeler sonucunda sadece mekânsal olarak değil, toplumsal ilişkilerde, gündelik yaşam pratiklerinde ve tüketim biçimlerinde, tercihlerinde zorunlu değişimler yaşanmaktadır. Uzundere Toplu Konut alanında ise yeni koşullar yeni çözümlerin yaratılması veya bu koşullara göre şekillenen yeni oluşumları ortaya çıkarmıştır.**

- Uzundere planının temel sorunları, kentin çeperinde oldukça eğimli bir alanda, çok katlı yapılaşmalar önermesi, farklı fonksiyonlara sahip alanların tek bir merkezde konumlandırılması, toplu konut alanındaki mekânların birbiri ile ilişkisinin yetersiz kalmasıdır. **Bu olumsuzlukların meydana gelmemesi için Kadifekalelilerin talep ve istekleri, gündelik yaşam pratiklerinden, deneyimlerinden gelen bilgiyi göz ardı etmeyen planlama pratiklerinin uygulanması önem kazanmaktadır.**

v) Yersizlik Yurtsuzluk Duygusu

- Uzundere'ye göç eden Kadifekalelilerin yaşadığı ekonomik mağduriyetler, borçlandırılarak mülk sahibi olma sürecinde yaşadıkları ile doğru orantılıdır. Konut ödemelerinde uygulanan bileşik faiz anapara için ödenmesi gereken miktarı azaltmamış, Kadifekaleliler neoliberal politikaların ekonomik sürekliliğini sağlama yolunda finans kurumlarının daimi kiracıları konumuna yerleşmiştir. Kadifekale sakinleri özellikle yerel yönetim tarafından kandırıldıklarını, ekonomik olarak zarara uğradıklarını yapılan görüşmelerde dile getirmektedir. **Bu durum toplumun yerel yönetim arasındaki güveni zedelemiştir. Çoğu dar gelirli aileler geçim sıkıntısı içerisine girmiştir. Sözlü tarih görüşmelerinde, özellikle hane içerisindeki erkekler üzerinde stres oluşturan bir olgu olduğu gözlemlenmiştir.**
- Kadifekale'den göç eden bireylerin özellikle yaşlı nüfus özelinde Uzundere'de deneyimlediği yalnızlık duygusu, içinde buldukları toplumsal çevrelerinden soyutlanma durumu, sosyal-ticari donatılara olan mahrumiyet anlatılarda çarpıcı şekilde yer almıştır. **Yaşadıkları sosyal çevreden kopan, yerinden edilenler yeni yaşam alanlarıyla ilişki kuramamakta, yabancılaşma çekmektedir, aidiyet duygusu oluşmamaktadır.**

Yukarıda belirtilen hususlar dikkate alındığında; Uzundere'ye ilişkin resmi söylemlerde ön plana çıkan, yerel yönetimin başarılı bir proje olarak deklare ettiği Kadifekale'deki kentsel dönüşümün reklam afişlerinde yansıtılandan ibaret olmadığı sözlü tarih görüşmeleriyle açığa çıkarılmıştır.

Bilimsel araştırma yöntemlerinin araçları ele alındığında; anketler, arazi analizleri istatistiki bilgiler sunsa da sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen “sosyo-kültürel yapının alt bileşenleri, mekâna dair imgeler, sıfatlar, semboller, algılar ve sosyal ilişkilere dair bilgiyi” bize sunamamaktadır. Söz konusu bilgi, mekânın yaşanabilirlik ölçütlerindeki detayları ele alarak, oraya ait kalabilecek, yer olmasını sağlayabilecek unsurların yeni yaşam alanı tasarımlarında kullanılmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, toplumsal süreçlerin anlamlandırılmasında yeni bir araştırma yöntemi olarak ortaya çıkan sözlü tarih yönteminin, planlama disiplinde de kullanılabilecek etkili bir araştırma yöntemi olabileceği bu çalışma ile ortaya konmuştur.

Gecekondu, bir yandan bireyin, barınma gereksinimini karşılamak amacıyla ürettiği bir yaşam alanı, öte yandan da ülkenin iktisadi ve toplumsal öyküsünü içinde saklayan bir mikro evrendir. Gecekonducuların, yaşam alanlarını üretme sürecinde itildikleri yalnızlığa rağmen yaşadıkları mekânla kurdukları güçlü aidiyet ilişkisinin, birey-mekan ilişkisinde planlama / tasarım alanının sorgulama / anlama alanına giren bir bilgi / deneyim alanı olarak anlaşılmaya ihtiyacı vardır. Bu bilginin derinliği ölçüsünde, yaşayanların gelir düzeylerinin, ihtiyaçlarının, geçmişteki tüketim alışkanlıklarının ve iç dinamiklerinin dikkate alındığı, yaşayanların gereksinimlerine temellenen, farklı deneyimlere imkân tanıyan mekân tasarımının / planlamasının gerçekleşmesi mümkün olabilecektir.

Örneğin Uzundere örneği özelinde yaşlı nüfusun yaşam alanlarında, toplu konut alanı içerisinde daha merkezi noktalara yerleştirilecek ve güçlü sosyal ilişkilerin kurulmasına olanak sağlayacak olan az katlı bloklar, dinlenme ve buluşma nişlerine sahip sokaklar, yarı kamusal mekanlar yaratılabilecektir. Benzer biçimde “Kadifekale’li olma” alışkanlıklarının bir devamı olarak, güvercin besleyenler için Uzundere Toplu Konut Alanında kuş evleri yaratılabilecek; farklı yaş grupları arasında deneyim aktarımı / tarihsel süreklilik sağlanabilecek; çocuklar için önemli bir etkinlik alanı oluşturulmak suretiyle suç eğilimi azaltılacak, insan-doğa ilişkisi arasında planlama yoluyla güçlü bir bağ oluşturulabilecek, bireyin yeni yaşam alanı ile kurduğu ilişkide, yabancılaşma duygusunun azalması sağlanabilecektir.

Mikro düzeydeki bu alan araştırması, günümüzde kentsel dönüşüm projeleri bağlamında açığa çıkan olguları ve sonuçları destekleyen nitelikteki bulguların, sözlü tarih yöntemi ile daha özgün ve detaylı bir şekilde deşifre edilebileceğini ve sözlü tarihin kentsel çalışmalarda alternatif bir yöntem olarak kullanılabilceğini öngörmektedir.

Sözlü tarih verilerinin görselleştirilmesi ve mekansallaştırılmasına ilişkin çıkarımlar:

Ağ analizi yöntemi ile sözlü tarih görüşmesi yapılan her bir mahalle sakinin anlatılarında bahsettiği, vurguladığı imgeler, ögeler, nesnel aktör ağ kuramı temel alındığında yaşadıkları, oluşturdukları sosyal ağda, toplumsal yapıda ilişki kurdukları ortak olgular, temalardır. Bu mikro ilişki ağı, toplumsal ögelerin, bakış açılarının bütüncül bir biçimde açığa çıkarılmasında önem arz etmektedir.

Ağ haritalarında ve infografi yöntemi ile oluşturulan haritalama çalışmalarında ilişkilenen, düğüm noktalarını oluşturan temalar üzerinden sosyo-mekânsal örüntüler okunmaktadır.

Özellikle 2000 sonrası yeni neoliberal dönemde kentsel mekâna müdahale biçimlerinin en önlenemez biçimi olarak tezahür eden kentsel dönüşüm projeleri ile mahalleler, mahalle sakinleri, mahalle içerisinde kurulan ilişkiler, yaşam pratikleri değişmekte, geçmişte kurulan bağlar ise kopmaktadır. Bir yerin geleceği ile ilgili karar alma, yaşadığımız alanlara dair proje uygulayıcılara kendi düşüncelerimizi en kolay biçimde aktarma imkânını ağ haritalama çalışmaları sunmaktadır. Ağ haritaları yaratıcı anlatımlarla toplumsal gerçekliğinin açığa çıkarılmasına katkıda bulunur.

Bu çalışmada, ağ analizi yöntemi bağlamında kullanılan web tabanlı bir yazılım uygulaması olan “graph commons” aracı ve infografik anlatımlarla sözlü tarih görüşmelerinden elde edilen temalar dikkate alındığında verinin bütüncül bir biçimde algılanmasına olanak sağlayacak somut veri görselleri oluşturulmuştur. Kent ile kurulan ilişkiye, mekâna ilişkin temsillere, algılara dair anlatılarda referans verilen

bilgi oluşturulan ağ haritaları ile açığa çıkarılmıştır. İlişkilerin yoğunlaştığı noktalar, düğüm noktaları, etkileşim alanları, anlatılarda kesişen mekânlardır. Grafik üzerinde referans verilen imge, yer bilgisi nokta biçiminde gösterilmekte olup, noktanın çapı referans sıklığı ile doğru orantılı olarak büyümektedir.

Örneğin, sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin göre yaşadıkları kentte referans verdikleri mekânlara ilişkin ağ haritasında, Kadifekalelilerin çalışma imkânı buldukları, alışveriş yaptıkları, kamusal hizmetlerden faydalandıkları Konak, Kemeraltı, Eşrefpaşa, Basmane, Alsancak semtleri ağ haritasının merkezine, odağına yerleşmiştir. **Bu doğrultuda, Kadifekalelilerin kentle güçlü sosyo-ekonomik bağlar geliştirdiği açığa çıkmaktadır.**

Sözlü tarih görüşmesi yapılan aktörlerin Kadifekale'ye (yaşanılmış mekâna) dair bellek okumalarında yer bulan anlatımlarına ilişkin ağ haritasında, Merkez ve Mahalle imgelerinin göreceli olarak mekâna ilişkin diğer aidiyetlere oranla daha fazla ön plana çıktığı görülmektedir. **Bu bağlamda, merkezde bulunan ve kentte mahalle kimliği, ilişkiler ağı içerisinde oluşan dinamikleri ile ön plana çıkan, ayrışan mekândan kopuşun aynı zamanda kentten ve sosyal ilişki ağlarından kopuşun da bir göstergesi olacağını açığa çıkarmaktadır. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi ile ağ haritalarında görülen ilişki noktaları, nodes, ortak referanslar ortadan kaldırılmıştır. Yok olan, Kadifekalelilerin fiziki olarak görünen gecekonduları değil, farklı kuşakların ortak deneyimlerini yaşayacağı mekanların veya temsillerinin kalmaması, kentle temas edilen sıcak noktaların sürekliliğinin kaybolması ve Kadifekalelilerin kolektif olarak zamanla yarattıkları evrenleridir.**

Çalışma kapsamında, Uzundere'ye dair olumlu ve olumsuz algıların bireylerin anlatıları üzerinden deşifre edildiği infografik ise, Uzundere'deki yaşamı deneyimlemiş bireylerin mikro ölçekte de olsa net, kavranabilir ve etkili bir biçimde görüşlerinin algılanmasına imkân sağladığı görülmektedir. Düşüncelerin, taleplerin, deneyimlerin bu yolla görünür hale getirilmesi katılımcı, demokratik bir şekilde yürütülmek istenilen planlama süreçlerinde önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, kentin geleceğine yönelik alınan kararlar çerçevesinde atılan kentsel dönüşüm adımları sonucunda, toplumun bir parçası olan kentsel dönüşümden etkilenen bireylerin sözlü tarih görüşmelerinden araştırma safhasında öğrenilenler şüphesiz şaşırtıcı, derin ve etkileyicidir.

Mekânı anlamlandıran orada yaşayanların zaman içerisinde ürettikleri çevre, kültür, ilişki ağlarıdır. Mekânsal dönüşümün anlamlandırılabilmesi için de bu yapıyı anlamak önemlidir. Bugün kentsel dönüşüm projeleri ile yıkılan, yok edilen, bozulan mekânların, toplumsal dokunun yerlerine nelerin konulduğunun sorgulanması gereklidir. Sözlü tarih ile kentsel dönüşümde görünen çerçevenin dışını çıkılmakta, kanıksanan yanılsamalara karşı meydan okunmaktadır.

Kentsel mekâna müdahale araçlarından kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle yerinden edilen, zorunlu olarak yaşadığı mahallerden göç eden grupların iskan edildiği yeni yerleşim alanları seçilirken, planlanırken, tasarlanırken yerelin bilgisinin/potansiyelinin açığa çıkarılmasına katkı sunan alternatif araştırma yöntemlerinin gelişen teknolojinin sunduğu imkanlar çerçevesinde kullanılması önemlidir.

Kadifekale Kentsel Dönüşüm deneyiminde aşağıdan yukarı yönelen katılımcı bir kentsel dönüşüm ve planlama süreci yaşanmamıştır. Yerel yönetim katılım süreçlerini bilgilendirme ve uzlaşma zeminine indirgemıştır. Ancak tek yönlü gerçekleşen katılım sürecinin aktif, karşılıklı, çift taraflı, etkin olarak gerçekleşmesi gerekir. Yerel dinamiklerin katılım süreçlerinde kendi dertlerini, deneyim ve bilgilerini en kolay, yalın bir biçimde aktarmasına, buradan elde edilecek bilginin analiz edilmesine ise bilgi-iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile ağ analizi yöntemleri imkân, fırsatlar sağlamaktadır.

Kamu yararı söylemiyle kentsel dönüşüme konu edilen ve meşruiyet temelini bu kavramdan alan kentsel mekâna müdahale biçimlerinin uygulanması öncesinde, dönüşüme konu edilen alanlarda yaşayan mahalle sakinleri ile sözlü tarih görüşmelerinin yapılması, daha başarılı plan kararlarının üretilmesine olanak

sağlayacağı gibi farklı çıkar gruplarının birbirine ilişkin bakış açılarının açığa çıkarılmasına da katkı sağlar. Böylelikle, farklı grupların ortak, karşıt bakış açılarının birlikteliği, bu gruplar arasında empati kurulmasına yol açabileceğinden ortak kararların alınmasına yönelik toplumsal alanda bütünleştirici, uzlaştırıcı rol oynaması ve sorunları çözüme ulaştıran süreci tetikleyen adımların atılmasına da olanak sağlaması beklenmektedir.

Sözlü tarih bilgisinin kullanılması planlama ve tasarımda çok ciddi açmazlar gösteriyorsa, gerekiyorsa afet riski altındaki alanlar gibi kentsel dönüşüme konu edilmesi zorunlu hale gelen alanlar haricinde bu transferden vazgeçilmelidir. Dönüşüm projesinden etkilenen grupların duyguları, hissettikleri, aidiyet bağları daha önemlidir. Dolayısıyla karar vericilerin bu değerlendirmeleri, gerçekleri düşünmeleri, göz önünde bulundurmaları gerekir.

Sözlü tarih ile deşifre edilen beklentiler, talepler, istekler, koşullar ile mekâna müdahale projelerinin önerdiklerinin uyuşmaması durumunda projenin revize edilebileceği, ya da yeni yerleşim alanına alternatif alanların belirlenmesine yönelik çözümlerin karar alma mekanizmaları, politika uygulayıcıları tarafından aranması gerekliliği ortaya çıkabilir.

Sözlü tarih görüşmeleri, kentsel dönüşüm sonucu ortaya çıkabilecek problemlerin şayet kentsel dönüşümün sağlayacağı toplumsal faydalardan çok olması durumunda bu projelerden de vazgeçilebileceğini de açığa çıkarabilir.

Bu tez çalışması; kentsel dönüşüm pratiğinden yola çıkarak kentsel araştırmalarda yerelin, mikro mekân bilgisinin hatırlanmasının, bu bilginin farklı araştırma ve analiz yöntemleri kullanılarak açığa çıkarılmasının, anlamlandırılmasının önemine değinmektedir.

KAYNAKLAR

Abacı, Z. (2013). Bilgi çağında tarihçi olmak: sosyal ağ analizi yaklaşımı ve Osmanlı tarihi çalışmaları. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 2 (2), 32-57.

Açıkel, F. (1995). Mikro mekan paradigmasına giriş. *Toplum ve Bilim*, 66, 122-139.

Açmaz Özden, M. (2009). Yenilenen demokrasi modelleri ve planlama yaklaşımları. *Toplum ve Demokrasi*, 3 (5), Ocak-Nisan, 161-168.

Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi.(2013).Yeni Asır Gazetesi Arşivi.

Akcan, E. (1994). İletişim ve tüketim toplumunda mekansal farklılığa ait çelişkiler. *Toplum ve Bilim*, 64-65, 39-52.

Aktifinfo, (b.t). *İzmir'de kentsel dönüşüme ihtiyacı olan bölgeler*. 27 Ocak 2015, <http://aktif.info.tr/tr/kentsel-doenuesuem/34-izmir-de-kentsel-donusume-ihtiyac-olan-bolgeler>.

Aljazeera, (b.t). *Evsiz Suriyeliler*. 7 Agustos 2014, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/evsiz-suriyeliler>.

Altınçekiç, F. (1987). *İzmir'de planlama kavramı, kentsel gelişme dinamikleri ve sonuçları üzerine bir araştırma*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Altınok, E (2012). *Kentsel mekânın yeniden organizasyonunun ekonomi politiği ve mülkiyete müdahale 2000 sonrası dönemde İstanbul TOKİ örneği*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Arkitera, (b.t-a). *Poblenou ve Forum 2004 Alanı*. 11 Aralık 2013, <http://v3.arkitera.com> › Gündem › 2008 › Kentsel Dönüşüm.

Arkitera, (b.t-b). *Fonksiyon dönüşümü - Poblenou*. 10 Aralık 2013, <http://v3.arkitera.com/spotlight.php?action=displaySpotlight&ID=162&year=&aID=2872&o=2866>.

Arkitera, (b.t-c). *Fatih'te kültür başkenti hazırlığı*. 11 Aralık 2013, <http://v3.arkitera.com/h27583-fatihte-kultur-baskenti-hazirligi.html>.

Arkitera, (b.t-d). *Ankarada'ki büyük dönüşümde son durum*. 11 Aralık 2013, <http://v3.arkitera.com/h32797-ankaradaki-buyuk-donusumde-son-durum.html>.

Arkitera, (b.t-e). *Kentsel dönüşüm*. 25 Aralık 2013, <http://v3.arkitera.com/g67-kentsel-donusum.html?year=&aID=797&o=796>.

Ataöv, A.(2007). Planlamada sosyal bilimcinin değişen rolü: Toplumdan biri olmak. *METU JFA* 2007/1, 19-152.

Atay, Ç. (1998). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir planları*. Ankara: Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları.

Atayurt, U. (2012). Bes çemberli mülksüzleştirme hikâyeleri: yıkım için sıkı fırsat. *Band Mag Dergisi*, 2 Nisan 2013, <http://www.bantmag.com/dergi/07/page/view/993>.

Ayık, U. ve Avcı, S. (2013). Bir kentsel dönüşüm projesine coğrafi bakış: Fikirtepe Örneği. *KBAM 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu: Neoliberalizm sonrası Mekânsal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları* içinde (399-413) Mersin: TÜBİTAK Yay.

Bal, E. (2011). *Türkiye'de 2000 sonrası neoliberal politikalar çerçevesinde imar mevzuatındaki değişimler ve yeni kentleşme pratikleri: İstanbul örneği*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

- Bal, E., Altınörs, A., Doğmuş, O.E.(2005). Kente yön veren aktörler temelinde İzmir yeni kent merkezi nazım planı. *Ege Mimarlık Dergisi*, 2005/1 (53), 32-36.
- Bayor, R. H (1989). Urban renewal, public housing and the racial shaping of Atlanta. *Journal of Policy History*, October 1989, 419-439.
- Bender-de Moll, S. (2008). “Ağ analizi ve haritalama yönteminin insan hakları alanındaki kullanımları” *Amerikan Bilimsel İlerleme Birliği'nin Bilim ve İnsan Hakları Programına Sunulan Raporu*, (F. Genç Çev.). 21 Şubat 2016, <http://insanhaklarisavunuculari.org/dokumantasyon/files/original/ed759fd46c40b9c6ed2b0c2f254d4465.doc>.
- Burgan, E. (2012). *Dönüşen kentte bir altkültür: İzmir Kadifekale gençliği örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Burke, P. (1994). *Tarih ve toplumsal kuram* (M. Tunçay, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Burke, P. (2008). *Kültür tarihi*, (2. Baskı).(M. Tunçay, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Caunce, S.; (2001). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çalışkan , O. (2006). Sokağı anlamak ya da toplumsal ben'in yeniden keşfi : kentsel sokaklar ve kentsel ritüeller, *Planlama Dergisi*, 2006/2, 163-168.
- Çetin, İ. (2012). *Gecekonunun mekân sosyolojisi İzmir araştırması* (1. Baskı). İstanbul: Yaba Yayınları.
- Çınarlı, N. (2001) İnciraltı'nda hukuk dışı otel inşaatı bitmek üzere. *Ege Mimarlık*, 2001/2-3, 38-39.

Çolak, S. (2012) *Kadifekale ve kentsel dönüşüm üzerine*. 10 Nisan 2015, <https://serkancolak.wordpress.com/2012/03/10/kadifekale-ve-kentsel-donusum-uzerine/>.

Çubukçu, K. M. ve Ünverdi, L. (2008). Kentsel dönüşüm temelli analiz ve modelleme: Gaziemir (İzmir) Aktepe ve Emrez mahalleleri örneği. *Planlama Dergisi*, 2007/2, 13-22.

Danacıoğlu, E. (2001). *Geçmişin izleri, yanı başımızdaki tarih için bir kılavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Dardot, P. ve Laval, C. (2012). *Dünyanın yeni akli “neoliberal toplum üzerine deneme”* (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Demirci, M (2004). *Kent planlamada uygulama anlayışına eleştirel bir yaklaşım dikmen vadisi projesi örneği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Demirtaş, Y. ve Esgin, İ. (2006). Bir kentsel yenileme deneyimi: Barselona. *Planlama Dergisi*, 2006/2, 155-162.

Demirtaş Milz, N.,(2013). Regime of informality in neoliberal times in Turkey: the case of the Kadifekale Urban Transformation Project. *International Journal of Urban and Regional Research*, 2, 689-714.

Derya, O. (2011). Kent kimliğine bütüncül bir bakış. *İdeal Kent Dergisi*, 3,12.

Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü (1996). *Habitat II dünya deneyimleri kapsamında İzmir bağlamına nasıl bakılabilir: bir gelişmenin anatomisi*. Habitat II, İstanbul Workshops, İTÜ Mimarlık Fakültesi, 10-14, Haziran 1996.

Egeninsesi, (b.t). *Konak tünelleri ve Damlacık*. 18 Şubat 2015, egeninsesi.com/160768-konak_tunelleri_ve_damlacik.

Egepostası, (b.t.). *Uçanyol projesi bu mahalleyi uçuracak*. 5 Nisan 2015, <http://www.egepostasi.com/haber/ucanyol-projesi-bu-mahalleyi-ucuracak/89830>.

Ekşisözlük, (2014) . Kadifekale. 12 Ocak 2015, <https://eksisozluk.com/kadifekale--106703>.

Emlakkulisi, (b.t). *İzmir yeni kent merkezi planına 5 ayrı itiraz*. 01 Haziran 2014, <http://emlakkulisi.com/izmir-yeni-kent-merkezi-planina-5-ayri-itiraz/238728>.

Eradam, Y. (2003). Kült Kentler, ikonları ve bodyguardları, *iki şehrin hikâyesi: Ankara-İstanbul çatışması* (S. Öngider. Der.) içinde, (123-170).İstanbul: Aykırı Yayınları.

Eranıl Demirli, M. (2011). *Socio-spatial analysis of urban renewal in the case of relocating Kadifekale inhabitants to Toki Uzundere*. Yüksek Lisans Tezi, Ekonomi Üniversitesi, İzmir.

Eranıl Demirli, M., Tuna Ultav, Z., Demirtaş Milz, N., (2015). A socio-spatial analysis of urban renewal in neighborhood scale: the case of relocating Kadifekale inhabitants to TOKI Uzundere in İzmir”, *Cities*, 48, 140-159.

Eraydın, A. (1994). Mekân organizasyonlarına ilişkin değişen paradigmlar. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 64-65 içinde, (181-196) İstanbul.

Eraydın, A. (2013). Değişen neoliberalizm ve kentsel alana yansımaları: seçenekleri ve sonrasını düşünmek. *KBAM 4.Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu: Neoliberalizm sonrası Mekânsal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları* içinde(1-8) Mersin: TÜBİTAK Yay.

Erdal, N. (2010). *Kentsel yenileme uygulamalarında kullanıcı memnuniyetinin belirlenmesi: Küçükçekmece Ayazma yenileme uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

- Erdik, A. ve Kaplan, A. (2009). İzmir liman bölgesinde proje yarışmasından nazım imar planına dönüşüm sorunu. *Ege Coğrafya Dergisi*, 18/(1-2), 49-58.
- Eren, F. (2014). The urban regeneration experience of the United Kingdom: lessons for Turkey (İngiltere kentsel dönüşüm deneyimi: Türkiye için çıkarılacak dersler), *Centre for Strategic Research and Analysis (CESRAN)*.
- Ergun, C. ve Gül, H. (2010). *Barınma hakkının ihlal edilmesi sürecinde kentsel dönüşüm projeleri*. 20 Mayıs 2015, www.sosyalhaklar.net/2010/bildiri/ergun.pdf.
- Ersoy, M. (2012). Planlama kuramına giriş, *Kentsel Planlama Kuramları içinde*, (9-34). 2. Baskı. Ankara: İmge Yayınevi.
- Evrensel, (b.t). *Ülkeyi TOKİ'ye bağladılar*. 1 Haziran 2014, www.evrensel.net/haber/29299/ulkeyi-tokiye-bagladilar.
- Ezme , A. ve Aksümer, G. (2013). Olimpiyat oyunlarında gecekondular buldozernere karşı: iki kıta iki direniş hikâyesi. 8. *Karaburun Bilim Kongresi*, 4 - 7 Eylül 2013.
- Fatih Belediyesi, (b.t). *Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri yenileme alanı (Sulukule)*. 02 Ocak 2015, <http://www.fatih.bel.tr/icerik/1155/neslisah-ve-hatice-sultan-sulukule-mahalleleri-yenileme-projesi/>.
- Fatih haber, (b.t). Sulukule projesi gerçeği. 04 Ocak 2015, http://www.fatihhaber.com/sulukule-projesi-gercegi_h387.html.
- Firidin, E. (2004). Değişen paradigmlar eksenine kent planlamaya yeni yaklaşımlar. *Planlama Dergisi*, 2004/2. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.
- Gedikli, B. (2012). Stratejik mekânsal planlama: planlamada yeni anlayışlar, yöntemler ve teknikler, *Kentsel Planlama Kuramları içinde*, (237-290), 2. Baskı. Ankara: İmge Yayınevi.

Gökçe, B. (2004). Haklar üzerinde yenilikler yapan bir planlama süreci tanımlanabilir mi? . *Planlama Dergisi*, 2004/2 içinde, (31-44). Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını.

Göksu, E. (1996/2). Tarihsel bir kanıt olarak "mekan" ın yorumlanması ve yeni dünya arayışında kentsel koruma. *Ege Mimarlık*, 38-40.

Göksu, E. (2002). Mikro müdahaleler ve tarihsel sorumluluk. *Ege Mimarlık*, 9-12.

Göksu, E. (28 Ekim 2005). *Yerelin moderniteden, modernitenin yerelden anladığı*.
17 Mayıs 2015,
<http://v3.arkitera.com/article.php?action=displayArticleAuthor&ID=41>.

Göksu, E. ve Bal, E. (2010). Türkiye’de neoliberal mekânsal gelişim stratejisi olarak kentsel dönüşüm projeleri. (Der: Dilek Özdemir). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları* içinde (256-284).Ankara: Nobel Yayınevi.

Göksu, S. (2012). Stratejik mekansal planlama ve ilişkisel coğrafya üzerine düşünceler. *Planlama Dergisi*, (53), 54-63.

Graphcommons, (2016). *Reading & Analyzing Network Maps*. 6 Aralık 2015,
<http://blog.graphcommons.com/analyzing-network-maps/>.

Graphcommons, (2015). *Yapısal gazetecilik ve ağ haritalama hackathonu dökümantasyonu*. 12-13 Eylül 2015, İstanbul Hackathonu.
<https://graphcommons.github.io/hackathons/2015/08/21/istanbul-yapısal-gazetecilik-dokumentasyon/>.

Graphcommons-Mülksüzleştirme Ağları, (b.t). *Yedikule Bostanları'nı kimler yıkıyor?*, 09 Nisan 2016. <https://graphcommons.com/graphs/10ba12bd-dc4d-4b34-9585-79ffc95bc8f6>.

Gulbenkian Komisyonu (2014). *Sosyal bilimleri açın, sosyal bilimlerin yapılanması üzerine rapor*. (Ş. Tekeli, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995).

Gündüz, C. (2014). Mimari ve kentsel "şeyleri" ihtilafli hale getirmek. *Mimarlık Dergisi*, 378, 01 Mart 2016, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=392&RecID=3439>.

Gürsakar, N. (2009). *Sosyal ağ analizi*. Bursa: Dora Yayınları.

Haberler, (2013). *Erdoğan, Kuzey Ankara kentsel dönüşüm projesini inceledi*. 5 Aralık 2014, <http://www.haberler.com/erdogan-kuzey-ankara-kentsel-donusum-projesini-5306668-haberi/>.

Haberler, (2014). *Konak tüneli inşaatı mağdurları evlerini terk etmeme kararı aldı*. 16 Şubat 2015, <http://www.haberler.com/konak-tuneli-insaatı-magdurları-evlerini-6558883-haberi/>.

Harvey, D. 1990. *Fordism in the condition of postmodernity*. Blackwell, Oxford: 125- 141.

Harvey, D. (2012). *Asi şehirler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Hoopes, J. (1979). *Oral history: an introduction for students*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1979.

Hürriyet, (b.t-a). *Kuzey Ankara'ya Habitat'tan ödül*. 5 Haziran 2013, http://www.hurriyet.com.tr/ankara/11840584_p.asp.

Hürriyet, (b.t-b). *Konak Tünelleri bitince Damlacık böyle olacak*. 18 Şubat 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/konak-tunelleri-bitince-damlacik-boyle-olacak-26742177>.

Hürriyet Ege, (2015). *İnciraltı davasında flash gelişime*. 17 Mayıs 2016, <http://www.hurriyet.com.tr/inciralti-davasinda-flas-gelisme-27913697>.

Işık, O. (1994). Değişen toplum/mekân kavrayışları: Mekânın politikleşmesi, politikanın mekânsallaşması. *Toplum ve Bilim Dergisi*, s. 64-65 içinde, (7-33) İstanbul.

İslam, T. (2003). Galata'da soylulaştırma: soylulaştırıcıların demografik ve kültürel özellikleri üzerine bir çalışma. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler içinde* (159-172), İstanbul.

İslam, T. (2009). *Devlet eksenli soylulaşma ve yerel halk: Neslişah ve Hatice Sultan mahalleleri (Sulukule) örneği*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

İslam, T. ve Enlil, Z. (2010). 5366 sayılı yasa merkezli dönüşüm ve Sulukule örneği: belediyenin hedefleri ve yaşanan gerçeklik. *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları* (1. Baskı) içinde (317-334). İstanbul: Nobel Yayınları.

İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi, *Kadifekale dosyaları*, İzmir.

İzmir 2 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü arşivi, *1/25000 ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı*, İzmir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi, (b.t-a). *Kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri*. 30 Ocak 2015, <http://www.izmir.bel.tr/Projeler/0/95/ara/tr>.

İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi, (b.t-b). *Kentsel Yenileme Projeleri*. 30 Ocak 2015, <http://www.izmir.bel.tr/Projeler/0/96/ara/tr>.

İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi, (b.t-c). *İzmir'den "tarihi" hamle*. 30 Ocak 2015, <http://www.izmir.bel.tr/HaberDetay/9974/tr>.

İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi, (b.t-d). *İzmir deniz ile körfezin kıyısında yaşamın ortasında*. 30 Ocak 2015, <http://www.izmir.bel.tr/Projeler/2/170/ara/tr>.

İzmir-Tarih Projesi için Tasarım Stratejisi Raporu, 2014-Son Taslak.

Jones, D. (b.t). *Sociograms*. 14 Aralık 2015, <http://diana-jones.com/services/sociometry/sociograms/>.

Karayığit, A. (2005). *Report: Kadifekale's socio-economic profile and problems*. İzmir Chamber of Commerce.

Karpat, G. K (2009). *Tarihsel alanlarda sözlü tarih bilgisine dayalı kentsel tasarım kriterlerinin oluşturulması: Kemeraltı Anafartalar Caddesi (İzmir)*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Kasapoğlu, A., ve Odabaş, Y. (2009). Sosyolojik açıdan teknoloji odağında güncel sorunların yorumlanması. *TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Yayını*, 31-33.

Kaya, N (2002). *Analysis of the Interaction between theory and practice in urban planning: understanding izmir experience*. Doktora Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İzmir.

Kayasu, S ve Yaşar, S.S. (2003). Kentsel dönüşüm üzerine bir değerlendirme: kavramlar, gözlemler. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu*, 2003.

Kayganak, S. (2009). *Kentin mültecileri "neoliberalizm koşullarında zorunlu göç ve kentleşme"*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Kentleşme Şurası Raporu (2009). *Kentsel dönüşüm, konut ve arsa politikaları*. Ankara: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yayını.

Koç, H. 2001. *Cumhuriyet döneminde İzmir'de sosyal konut ve toplu konut uygulamaları*. DEÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İzmir.

Kongar, E.(2006). *21. Yüzyılda Türkiye* (37. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Köktürk, Erol ve Köktürk, Erdal (2007). Deprem ve kentsel dönüşüm ilişkileri. *Hkm Jeodezi-Jeoinformasyon, Arazi Yönetimi Dergisi*, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Yayın Organı, Temmuz/Sayı: 97.

Kurtuluş, H. (2012). Kentsel dönüşüme modern kent mitinin çöküşü çerçevesinden bakmak. *Planlama Dergisi*, (53), 45-54.

Kültür Bakanlığı, (b.t) *Kadifekale*. 16 Mayıs 2014, <http://www.kultur.gov.tr/TR,72640/kadifekale.html>.

Kütük İnce, E. (2006). *Kentsel dönüşümde yeni politika, yasa ve eğilimlerin değerlendirilmesi “Kuzey Ankara Girişi (Protokol Yolu) Kentsel Dönüşüm Projesi”*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

LDDC, London Docklands Development Corporation. 1997. *A strategy for regeneration: the planning and development strategy of the London Docklands development corporation*, London: LDDC Press.

Lynch, K. (2010). *Kent imgesi*. (İ. Başaran, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Marshall, B. (1994). *Katı olan her şey buharlaşıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mermutlu, A. (2015). Modernite ve bir etik sorun alanı olarak bilgi ve bilim. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 512-527.

Milliyet, (b.t). *Yeni kent merkezi planı iptal*. 01 Haziran 2014, <http://www.milliyet.com.tr/yeni-kent-merkezi-plani-iptal/ege/.../10.../default.ht>.

Milliyet Ege, (b.t). *Yeni kent merkezi planı iptal*. 01 Haziran 2014, <http://www.milliyet.com.tr/yeni-kent-merkezi-planiiptal/eg/haberdetay/10.02.2010/1196947/default.htm>.

Mirioğlu, G. (2013). *İzmir'deki kentsel dönüşüm projeleri üzerinden karşılaştırmalı bir coğrafi analiz: Kadifekale-Uzundere örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Mutlu, E. (2009). *Criteria for a "good" urban renewal project: the case of Kadifekale Urban Renewal Project (İzmir, Turkey)*. Yüksek Lisans Tezi, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İzmir.

Mutman, M. (1994)“Üretilen mekân, yok olan mekân”. *Toplum ve Bilim*, 64-65, Autumn-Winter 1994, 181-196.

Myworld-europe , (b.t). 25 Mayıs 2015, <http://www.myworld-europe.com/?from=ao>.

Neyzi, L. (1999). *İstanbul'da hatırlamak ve unutmak: birey, bellek ve aidiyet*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Neyzi, L. (2009). “Ben Kimim?” *Türkiye’de sözlü tarih, kimlik ve öznelilik* (3.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Neyzi, L. (b.t). *1. Sözlü tarih atölyesi*. 26 Eylül 2010, http://www.obarsiv.com/pdf/Sozlu_Tarih_Atolyesi_I.pdf.

Oktay, D. (2011). Kent kimliğine bütüncül bir bakış. *İdeal Kent-Kent Araştırmaları Dergisi içinde*, 2, 8-19. Ankara: Adamor Yayınları.

Olaussen, A. L. (2012). *Vila Autodromo in Rio de Janeiro: an unending struggle for recognition and citizen right*. Yüksek. Lisans Tezi. Department of International Environment and Developments Studies, Norwegian University of Life Sciences, Adamstuen, Oslo.

Olgun, İ. (2009). *Kentsel değişim sürecinde kentsel okuma ve bellek ilişkisi*. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

Öcal, D. (2009). *Le Corbusier ile diyaloglar*. 7 Eylül 2013. http://v3.arkitera.com/UserFiles/File/download/news/2009/05/20/izmir_plan.jpg.

Özdemir, D. (2010). Batı avrupa’da kentsel dönüşüm olgusunun süreç içerisinde değişen anlamları. (Der: Dilek Özdemir). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları içinde* (1-31).Ankara: Nobel Yayınevi.

Özden, P. P. (2001). Kentsel yenileme uygulamalarında yerel yönetimlerin rolü üzerine düşünceler ve İstanbul örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 23-24 (Ekim 2000-Mart 2001).

Özden, P. P. (2010). Türkiye’de kentsel dönüşüm politikaları ve mevzuatına eleştirel bir bakış: (Der: Dilek Özdemir). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları içinde* (194-225). Ankara: Nobel Yayınevi.

Penpecioglu, M. (2011). İnşaat ya Resulullah kapitalist kentleşme dinamiklerinin Türkiye’deki son 10 yılı: yapılı çevre üretimi, devlet ve büyük ölçekli kentsel projeler. *Birikim Dergisi*, 270, 62-73.

Penpecioglu, M. (2012). *The political construction of urban development projects: the case of İzmir*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Penpecioglu, M. (2013). Büyük ölçekli kentsel projeler, mekânın üretimi ve neo-liberal hegemonya: İzmir örneğinde karşılaştırmalı bir araştırma. *Megaron*, 8(2), 97-114.

Prell, C. (2012). *Social network analysis: history, theory and methodology*. California: SAGE.

Prince, A.(2013). *The Robert Taylor Homes: failure of public housing*. 6 Haziran 2015, <http://ced.berkeley.edu/bpj/2013/06/the-robert-taylor-homes-failure-of-public-housing/>.

Projeizmir, (b.t). *Konak tüneli*. 23 Nisan 2015, <http://www.projeizmir.org/viewtopic.php?f=7&t=209>.

Resmi Gazete (24 Haziran 2010). *5998 sayılı Belediye kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin kanun*. 5 Mayıs 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/06/20100624-2.htm>.

Resmi Gazete (17 Temmuz 2011). *T.C. 61. Hükümet Programı*, 23 Nisan 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr>2011/07>.

Resmi Gazete (17 Ağustos 2011). *648 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanun hükmünde kararname*. 3 Haziran 2016, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.htm>.

Resmi Gazete (31 Mayıs 2012). *6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanun*. 11 Aralık 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121215.htm>

Resmi Gazete (15 Haziran 2012). *İzmir Expo alanı hakkında kanun*. 20 Aralık 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120615-3.htm>

Roberts, P. (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration, *in P. Roberts ve H. Sykes, (Ed.), Urban Regeneration a Handbook* (p.p. 9-36). London: Sage Publications.

Saracoglu, C., Demirtas-Milz, N. (2014). Disasters as an ideological strategy for governing neoliberal urban transformation in Turkey: insights from Izmir/Kadifekale. *Disasters*, 38, 178–201.

Savcı, S.S. (2009), İzmir kentsel dönüşüme yönelik afet riski azaltma çalışmaları. *İzmir Afet Riskini Azaltma Sempozyumu*, 7-8 Aralık 2009, Tepekule Kongre ve Sergi Sarayı, İzmir.

Seçilmişler, T. (2010). *Koruma öncelikli alanlarda aktör ağı çözümlenmesi ve betimlenmesi: İstanbul tarihi yarımada örneği*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Seçilmişler, T. ve Yenen, Z. (2011). Koruma sorunsalına ilişkin kuramsal bir değerlendirme: kurumsalcı (alan yönetimi) ve çoğulcu (aktör ağı teorisi). *Sigma Dergisi*, 3, 375-384.

Sevgi, C. (1988). *Kentleşme Sürecinde İzmir ve Gecekondular*. İzmir, Konak Belediyesi Kültür Hizmetleri Yayını, İzmir.

Shanghai Taipingqiao Redevelopment project annual report (2009). 10 Aralık 2013, www.hkexne.s.hk/listedco/listcone/s/ehk/20100426/.../E110.pdf.

Shen, J. & Wu F. (2011) Restless urban landscapes in China: a case study of three projects in Shanghai. *Journal of Urban Affairs*, 34/3, s. 255–277.

Siyah, S. (2009). *Planlamada müzakere süreçleri İzmir İnciraltı örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Spula, I. (2011). *The biggest urban renewal flubs: Robert Taylor Homes*. 11 Mayıs 2014, chicago.curbed.com/archives/2011/.../the-biggest-urban-renewal-flubs.p...

Sulukule atölyesi, (b.t). 04 Ocak 2015, http://sulukuleatolyesi.blogspot.com.tr/_04/01/2015.

Şahin, S. Z. (2003). İmar planı değişiklikleri ve imar hakları aracılığıyla yanıltıcı (pseudo) kentsel dönüşüm senaryoları: Ankara Altındağ ilçesi örneği. *Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, Bildiriler içinde* (2-7) İstanbul.

Şahin, S. Z. (2013).Türkiye’de neo-liberal mekânsal kurgunun siyasal yapıtaşları: Yeniden ölçekleme, parçalanan yasama ve kentlerin patronu. *KBAM 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu: Neoliberalizm sonrası Mekânsal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları içinde* (40-50). Mersin: TÜBİTAK Yay.

Şeker, S. E. (2015). Çizge Teorisi (Graph Theory). *YBS Ansiklopedi*, 2 (2), 17-29.

Şengül, T. (2012). Planlama paradigmasının dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme, *Kentsel Planlama Kuramları içinde*, (59-113). Ankara: İmge Yayınevi 2. Baskı.

Tacer, M. (2015). *İnfografik nedir? İnfografik nasıl yapılır ve nerelerde kullanılır?* 04. Aralık 2015, <http://netvent.com/infografik-nedir-infografik-nasil-yapilir-ve-nerelerde-kullanilir/>.

Tallon, A. R (2010).“İngiltere’de kentsel rönesans: kentlerdeki yansımaları ve eleştirel değerlendirmeler” (Der: Dilek Özdemir). *Kentsel dönüşümde politika, mevzuat, uygulama: Avrupa deneyimi, İstanbul uygulamaları içinde* (79-97). Ankara: Nobel Yayınevi.

T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) (2012). *Toplu Konut Kanunu*.21 Kasım 2012, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2985.pdf>.

Tekeli, İ. (2012). Türkiye kent planlamasının yeniden kurumsallaşmasını düzenlerken düşünülmesi gerekenler üzerine. *Planlama Dergisi* (53), 25-33.

Tekeli, İ. (2013).Türkiyede demoktasi krizi ve neoliberalizm. *KBAM 4. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı Sempozyumu: Neoliberalizm sonrası Mekânsal Müdahale Biçimleri ve Yansımaları içinde* (9-21) Mersin:TÜBİTAK Yay.

Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi*. (Ş. Layıkel, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, (2012). *Kadifekale heyelanı ile ilgili basın açıklaması*. 15 Mayıs 2014,
http://www.jmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=5471&tipi=2&sube=7#.V7AZrvmLTI.

TMMOB Şehir Plancıları Odası Basın Açıklaması, (2012). *Konak tüneli, İzmir'in merkezine atılacak bir kördüğündür*. 14 Mayıs 2012,
www.spoizmir.org/.../konak-tuenel-zmrn-merkezne-atilacak-br-koerdueuemduer.html.

TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi, (2013). *İnciraltı Planlama süreci ve Expo Serüveni*. İzmir: Şehir Plancıları Odası Yayını.

TMMOB Şehir Plancıları Odası Basın Açıklaması, (2014). *Konak tüneli tüm bir kenti mağdur ederken hukuki süreç devam ediyor*. 04 Temmuz 2014,
<http://www.spoizmir.org/spo-basin-aciklamalari/basin-aciklamasi-konak-tuenel-tuem-br-kent-madur-ederken-hukuk-suerec-devam-edyor.html>.

Turgut, S. ve Çaçtaş Ceylan, E. (2010). Bir kentsel dönüşüm uygulaması deneyimi: Küçükçekmece Ayazma-Tepeüstü. *Kentsel Dönüşümde Politika, Mevzuat, Uygulama: Avrupa Deneyimi, İstanbul Uygulamaları* (1. Baskı) içinde (335-368) İstanbul: Nobel Yayınları.

UNESCO International Seminar, (2007). *Balanced urban revitalization for social cohesion and heritage conservation*. Tsinghua University.

Uzunçarşılı Baysal, C. (16 Kasım 2008). *Ayazma'da yüzleşme*.
<http://www.radikal.com.tr/radikal2/ayazmada-yuzlesme-908519/>.

Ünlü, T. (2009). Kentsel dönüşüm sürecinin tasarlanması: Tarsus tarihi ticaret merkezi. *Planlama Dergisi*, 2009/3-4,145-157.

Ünverdi, L. (2014). İzmir port district in court: impact of jurisdictions on land development in the case of İzmir new city centre plan. *New Faces of Harbour Cities*.(307-330). United Kingdom: Cambridge Scholars Publishing.

Vale, L. ve Gray, A. (2013). *The displacement Decathlon, olympian struggles for affordable housing from Atlanta to Rio de Janeiro*. 12 Mayıs 2014, <https://placesjournal.org/article/the-displacement-decathlon>.

Wikipedia, (b.t-a). *Şanghai*. 11 Aralık 2013, [tr.wikipedia.org/wiki/ Şanghai](http://tr.wikipedia.org/wiki/Şanghai).

Wikipedia, (b.t-b). *Robert Taylor Homes*, 11 Mayıs 2014, https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Taylor_Homes.

Yanık, A. (2007). Pozitivist modern bilimsel yaklaşımın eleştirisi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 79-82.

Yapi, (b.t). *Onlar uçtu, İzmir yarıştan koptu*.06 Mayıs 2015, http://www.yapi.com.tr/Haberler/onlar-uctu-izmir-yaristan-koptu_76537.html.

Yazman, D. (2012). *Necati Uyar ile Söyleşi; Planlama Sistemindeki Revizyonun Belirleyicisinin Rant Olmaması Gerekiyor*, 10 Aralık 2013, <http://v4.arkitera.com/soylesi/index/detay/planlama-sistemindeki-revizyonun-belirleyicisinin-rant-olmaması-gerekiyor/432>.

Yel, A. M. (2001). İstanbul'da hatırlamak ve unutmak: birey, bellek ve aidiyet. *İslam Araştırmaları Dergisi*.6, 155-173.

Yelsalı Parmaksız, P. M. (2014).Ars memoria'dan postmnemonik topluma levent-Gültepe'de kayıp zamanın izinde. *Moment Dergisi*. 1(2), 34-56.

Yeni Asır Gazetesi, (2014). *Bayraklı'da kiralar tavan yaptı*. 16 Şubat 2015, <http://www.yeniasir.com.tr/ekonomi/2014/08/02/bayraklida-kiralar-tavan-yapti>.

Yourthings, (b.t). *Things İzmir sosyal değişim hikâyelerini görselleştirme buluşması*. 24 Aralık 2015, <http://yourthings.org/tr/event/things-izmir-sosyal-degisim-hikayelerini-gorsellestirme-bulusmasi>.

Yörük, Z. (15 Ocak 2012). *İzmir Gözaltında (İzmir Büyükşehir Belediyesi, ister siyaset ister neoliberal politikalar gereği deyin, ciddi baskı altında)*. 04 Haziran 2015, http://www.radikal.com.tr/radikal2/izmir_gozaltinda-1075797.

Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi, (2016). *Tez sorgulama*. 28 Mart 2016. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.

Yüksel, N. (2013). İzmir tarihi kent merkezindeki kara delik; Konak Tüneli, *TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni*, 12-14.

Yüksel, N. (2013). Merkezi ve yerel yönetimlerin yetkisinde İnciraltı Süreci. *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*, 28-30 Kasım 2013.

Yüksel, N. (2014). İnciraltı Turizm Bölgesi. *TMMOB Şehir Plancıları Odası Haber Bülteni*, 3-6.

5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu (2004). 10 Haziran 2015, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5104.pdf>.

5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005). 10 Haziran 2015, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5366.pdf>.

EKLER

EK 1: Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların özellikleri

KİŞİLER ÖZELLİKLERİ	KADİFEKALELİ																											
	KALAN				UZUNDERE'YE TAŞINAN														PROF ALANI DİSİNDAN UZUNDERE'YE GELEN									
	K1	K2	E1	K3	E2	E3	K4	E4	E5	E6	K5	E7	E8	K6	E9	K7	E10	K8	E10	K9	K10	K11	K12	E11	E12	E13	E14	
YAŞ																												
0-18																												
19-30																												
31-40																												
41-50																												
51-65																												
65+																												
EĞİTİM DURUMU																												
OKUMA YAZMAYIYOR																												
OKUMA YAZMAYIYOR																												
İLKOKUL																												
ORTAOKUL																												
LİSE																												
ÜNİVERSİTE																												
İS DURUMU																												
EV HANIMI																												
EMELİ																												
OGRENCİ																												
İŞSİZ																												
MEMUR																												
SERBEST																												
ÜCRETLİ																												
MARJİNALİSPORTA																												

Not: Ek 1'deki tabloda kadınlar için K ve (kırmızı renk), erkekler için E ve (mavi renk) kullanılmıştır.